

గేయాలు

పౌరాణిక, జానపద, సామాజిక

మిన్నేర్లు

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్ష్యు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదే

గురు గోరక్ష ముర్తి

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠ్యహ్లాంద్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తైర్తింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అద్వైత ఛంద్రాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు హాయి బాలా

గురు ఆరదీంద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మహాత్మాస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2990100061675

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject:

Language:

Scanning Centre:

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	--------------------------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

జానపదవాక్యము : ౧

సంపాదకులు : పురిపండా అప్పలస్వామి

మిశ్రయ

(జానపదగేయరత్నావళి)

సంకలన :

నేదునూరి గంగాధరం

ప్రొచీన గ్రంథావళి

రాజమహేంద్రవరము

ప్రకాశకుల విజ్ఞప్తి

జానపద వాఙ్మయ క్షేత్రమున పరిశీలనాపూర్వక మగు నిరాఘాట నంచారము గావించి, అందలి యింపుసొంపులను ప్రజల కందించినవారిలో శ్రీ నేదుచూరు గంగాధరంగారు ఎన్నికగన్నవారనుట గత మూడు శతాబ్దముల నుండియు అంధ్రసోదరు లెల్ల రెఱింగిన విషయమే.

బహుదేశాటనముచేసి, బహుశ్రుతులను గలిసికొని, బహుసందర్భసంగ తములైన బహువిషయములను శ్రీ గంగాధరంగారు సేకరించి యున్నారు. వీరు చేర్చియుంచిన అపార జానపద వాఙ్మయ విషయిక సంచికలను పరికించిన వారికి, ఈయన తనజీవితసర్వమును అంధ్రసారస్వతోపకారకమైన ఈ మహత్కార్యమునకే ధారపోయుచున్నారని పొడకట్టకమానదు.

వీరి జానపదవాఙ్మయమును ఆధారముగా గొని పరిశోధనలు జరిపి పెక్కండ్రు భాషాపట్టభద్రులును, పాశ్చాత్యవిద్వాంసులును డాక్టరేటు డిగ్రీని పొందగలిగి రన్నచో వీరి వాఙ్మయ సేకరణ ప్రయోజన మెట్టిదో తెలిసికొన వచ్చును.

జానపదగేయ సంపుటమైన యీ 'మిన్నేలు' నవరసవ్యంజకములైన బహువిధగేయములతో గూడిన నవశీర్షికలుగా విభజించి శ్రీ గంగాధరంగారి కూర్పును చాల విన్నాణముగా వింగడించినా రని చెప్పవలసి యున్నది. ఎల యనగా - అక్కడ నొక్కటియు, ఇక్కడ నొక్కటియు, అప్పు డొక్కటియు, ఇప్పు డొక్కటియుగా సేకరించిన వివిధవిషయిక ప్రస్తావనలు లైన గేయములను వాటి భావమును బట్టియు ధ్వనినిబట్టియు ఫలాని శీర్షికలో జేర్చి పలపరచుట మిక్కిలి విచక్షణతో గూడిన పనియని వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు.

వీరింతకుమున్ను 'సెలయేలు' అనెడి చిన్ని సంకలనగ్రంథమును నప్త శీర్షికలతో ప్రకటించి యుండుట పాఠకులెఱిగియున్న విషయమే. ఇప్పుడు

ప్రకటితమైన యీ 'మిన్నేటు' గ్రంథమునకు తరువాత 'మున్నీరు' అనేడి పండ్లెండు శీరికల విపులగ్రంథము ప్రకటితము కానై యున్నది.

మన పూర్వ జానపద జనతాభావములు, భాషారీతులు, సంస్కృతీ సరణులు - వీని స్వరూపమును కనులకుఁ గట్టినట్లు ప్రదర్శించు నిట్టి అమూల్య గ్రంథమును ప్రకటించు సదవకాశమును, సర్వ స్వత్వాత్వాలతో మా కొనంగిన శ్రీ గంగాధరంగారికి మేమెంతయు కృతజ్ఞులము.

అంధ్రసోదరు లాదరముతో దీనిని బరికించి మాకు సముచిత ప్రోత్సాహము కల్గింతు రని విశ్వసించుచున్నాము.

ఇట్లు
ప్ర కా శ కు లు

ఉ పో ధ్ధా తం

భారతీయ సంస్కృతీ నిక్షిప్తమైన వేదాలను మహర్షులు అనుశ్రుతంగా వాగ్రూపంగా వేలాది వత్సరాలుగా పరిపోషించారు.

అంద్ర జాతీయ సంస్కృతీ నిబిడికృత మయిన జానపద వాఙ్మయాన్ని జానపదులు నోటి పాటలుగా వందలాది సంవత్సరాలు పరిరక్షించారు.

అవిర్భవించిన నది పరివాహవేగంలో, ఉపనదుల్ని తనలో కలుపుకొని, కొన్నిచోట్ల శాఖోపశాఖలై వాటిలో కొన్నిటిని క్రొత్తరూపాన కూర్చుకొని, కొన్నింటిని అంతరింపజేసుకొని సజీవమై జనాధార మవుతుంది.

చరిత్ర కందిన తెలుగు జీవితలో అంకురించిన జానపద వాగ్రూప సారస్వతం మధురిమతో పరిధవిల్లి, కాలగమనంలో ప్రాంతీయ వైవిధ్యంతో పెరిగి, విరిగి, తరిగి, మురిగి, నేటికీ సజీవమై, తామరతంపరజై, సాహిత్య సమీకృతమై వున్నది.

మా గురువర్యులు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు అముద్రిత వాఙ్మయ సంపాదనకు నన్ను నియోగించగా, ఆ కృషిలో అంశగా జానపద వాఙ్మయ సేకరణకు ప్రోత్సహించినవారు పూజ్యులు శ్రీ టేకుమళ్ల కామేశ్వరావు గారు, శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు, శ్రీ మారేమండ రామరావుగారు, కీర్తిశేషులు చింతా దీక్షితులుగారు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, టేకుమళ్ళ రాజగోపాలరావుగారు, గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు.

నాల్గు దశాబ్దాలుగా తెలుగు నేల నాలుగు చెరగుల నిత్య సంచారిగా తిరిగి; మారుమూల నున్న జీవంగలిగిన జానపద పాటలు, మాటలు, ఆటలు, సామెతలు, జాతీయాలు, నుడికారాలు, నానుడులు, కథలు, గాథలు, యుక్తి శ్లోకాలు, పొడుపుడు కథలు, స్త్రీల వేడుకపాటలు, కథాపదాలు, రంగవల్లులు,

సంప్రదాయక విజ్ఞానం వంటి జానపద సాహిత్య, సారస్వత వాఙ్మయములను అశేషంగా సేకరించాను.

కొన్నిటిని, విభాగాలుగా వింగడించి, కొన్నిటిని పుస్తకరూపంలో వెలువరించాను.

ఆంధ్ర జానపద వాఙ్మయం అనాధృత వాఙ్మయంగా పరిగణింపబడుతూ వున్నది. దీనిని సేకరించి పరిరక్షించవలసిన గురుతరబాధ్యత ఈ వాఙ్మయాభిలాషులమీద నున్నది.

నా శక్తిసామర్థ్యములను ప్రోదిపరచి సంపాదించిన యీ సాహిత్యాన్ని వాఙ్మయాభిలాషుల నెదుట నుంచుటకు ఎన్నియేళ్ళనుండియో ఈవ్విళ్ళూరుతూవున్నాను. దీనిని గ్రంథరూపమున వెలువరించుటకు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీవారు ఆర్థిక సహాయం చేసివున్నారు. అద్దేపల్లి అండు కంపెనీ వ్యవస్థాపకులు, 'ప్రాచీన గ్రంథావళి' అను ప్రణాళిక ననుసరించి యీ పుస్తక రూపమున ప్రచురించినారు. వీరికి యీగ్రంథమును సర్వసామ్యములతోను యిచ్చివేసినాను. వీరికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు.

నేను కోరినంతనే జానపద వాఙ్మయ విశేషాలను పీఠిక రూపమున వ్రాసియిచ్చిన 'సాహిత్యరత్న', డాక్టరు, కర్ణ రాజశేషగిరిరావు, ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి. గారికి నా హర్షికాంజలులు.

ఇంకను నావద్ద నేను సంపాదించి పుంచిన విశేష జానపద వాఙ్మయం, అంతా లిఖితరూపమున ఇంకను మూడురెట్లు అచ్చునకు సిద్ధపడి వున్నది. దీనిని అచ్చొత్తించుటకు ప్రయత్నము చేస్తున్నాను. అందుకు సహృదయులు, సాహిత్యవేత్తలు, సారస్వతాభిమానులు తోడ్పడుదురని ఆశించుచున్నాను.

వదాన్యుల ప్రోత్సాహమే అముద్రిత జానపద సాహిత్యం గ్రంథ రూపమున తెలుగువెలుగు చూడగలదు.

పీ టి క

హితమునుగూర్చునది సాహిత్యము. సాహిత్యము శబ్దార్థసమన్వితము. జీవిత ద్వంద్వసమన్వితమే సాహిత్యము. అందువలన సాహిత్యమునందు సంఘము ప్రతిబింబితము. జానపదుల సాహిత్యమునందు జానపదహృదయము ప్రతిబింబితము. శిష్టసాహిత్యమునందు నాగరక జీవితము విలసిల్లుచుండును. సూర్యు డందఱికి - ఆరాద్యుడే. అట్లే జానపదసాహిత్య, శిష్టసాహిత్య ప్రయోజనమొక్కటియే. జానపదసాహిత్యము సెలయేలువంటిది. సతతప్రవాహ శీలనమే దీని లక్షణము. ఇయ్యది భౌగోళికపరిస్థితులనుబట్టి మానసిక వికాసమును బట్టి దేశివస్తువుగా పరిగణింపబడును. దేశివస్తువు శిష్టుల చేతులలో బడి కృత్రిమరూపమునొంది 'శిష్ట' సాహిత్య మనుపేర బరగును. ఇట్లు జానపద సాహిత్యము సెలయేలు; దేశి సాహిత్యము నదీప్రవాహము; శిష్టసాహిత్యము కృత్రిమ జలధార యనవచ్చును.

జానపదసాహిత్యము చతుర్విధములు : (1) జానపద నృత్యములు (2) జానపద గీతములు (3) జానపద కథలు - జానపద గాథలు (4) ప్రకీర్ణ సాహిత్యము.

ఇట్లు జానపదసాహిత్య ముపారజలరాశివంటిది. ఇయ్యది రత్నాకరము. భారతీయపండితులు దీని నాదరింపరయిరి. పాశ్చాత్యపండితులు దీనిని సేకరించి, సురక్షిత మొనరించి లోకోపకార మొనరించి రనుటలో నందియము లేదు. స్వాతంత్ర్యానంతరము మన పండితులు ఈ జానపదసాహిత్య విశిష్టతను, అవశ్యకతను గమనించి సంకలనకార్యమందు నలగ్నమయినారు.

ఇట్టి గొప్ప సంకలనకర్తలలో అగ్రగణ్యులు శ్రీ నేదునూరి గంగాధరము గారు. వీరు నిజజీవితమును జానపద సాహిత్య సేకరణ కంకిత మొనర్చినారు; జానపదనృత్యరీతులను గమనించినారు; జానపద గీతములను సేకరించినారు; కథాత్మక గీతములను, బుజ్జుకథలను గ్రంథస్థ మొనరించినారు; లోకోక్తులను,

పొడుపుకథలను, పలుకుబడులను గాలించి మూటకట్టినారు. ఎన్నియో వైద్య రహస్యములను, సంగీతరహస్యములను వెలికిదెచ్చినారు. వీరు సాహిత్య తపస్సంపన్నులు; నడుమువంగిపోయినను దృఢసంకల్పులు. వారి జీవితాశయములు మూడు; బడి, గుడి, మడి. వారు బడిపంతులు. ఊరూర తిరిగి గాలిపాటలను ప్రోగుచేయుచు వారు 'గుడి'లో విశ్రమింతురు. పొలములతో (మడులలో) కర్షకజనులతో గలసి తిరిగి అపారమైన వ్యవసాయ వాఙ్మయమును సేకరించిరి. ఏయమ్మయినను 40, 50 పాటలు చెప్పినచో ఆమెకు చీరె, రవికె పెట్టి సత్కరించి పంపనిదే ఊరుకొనరు. ఏయయ్య యయినను పది పాటలను వినిపించినచో ఆయనకు ధోవతులచాపు పెట్టిగాని పంపరు. ఇట్టి ఉదారులు వీరు.

మొట్టమొదట వీరిగొప్పదనము గ్రహించిన పంజాబీ పండితులు దేవేంద్ర నత్యార్థిగారు. వీరి కింకను సహాయసంపత్తులు కావలెను. ప్రభుత్వమువారు వీరి సహాయముతో పల్లెపాటలను రికార్డు చేయించిన బాగుండును. ఇటీవల రాజస్థాను ప్రభుత్వమువారు రాజస్థానీ గీతముల నిత్యజీవిత కార్యక్రమానుసారము 'రికార్డు' చేయించి పదిలపఱచినారు. శ్రీ గంగాధరముగారు సేకరించిన గీతములను 'మిన్నేరు' పేర పుస్తకరూపమున అద్దేపల్లి ఆంధ్ర కంపెనీ వ్యవస్థాపకులు వెలువరించుచున్నారు. ఇది సంతసింపదగిన విషయము. మిగిలిన గీతములను, సాహిత్యమును పుస్తకరూపమున వెలువరింపబూనినారు. సహృదయులు వారికి చేయూత నిచ్చినగాని ఈ ప్రయత్నమునందు వారు సఫలులు కానేరరు. జానపద సాహిత్య రాధన పృథ్వీ సేవవంటిది కదా!

సాహిత్యరత్న, డాక్టరు కర్ణ రాజశేఖరరావు,

యమ్.ఎ., పిహెచ్.డి.

అంకితము

దేశదాన్య శృంఖలావిచ్ఛేదనకై జాతీయోద్యమంలో పాల్గొని,
మహాత్ముని యడుగుజాడల మనలి, కారాగారక్లేశాలను అనుభ
వించి, అకుంతిత దేశభక్తిని ప్రకటించిన ధీరోధాత్తుడు ;

ప్రజాపాలనలో వివిధపదవులను జనరంజకముగా, పురోగామిగా,
దీక్షతో, దక్షతతో నిర్వహించిన రాజనీతికోవిదుడు, “విశ్వకవి”
రవీంద్రనాథ రాగూరునకు అంతేవాసిగా, సంగీత సాహిత్యాది
లలితకళారాధకుడుగా, ఉజ్జ్వలయశస్సు నార్జించినవారు ;

తనతరంవారిలో మిన్నగా పరిగణన నంది, మన్ననలనుపొందిన

డాక్టర్ శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారికి

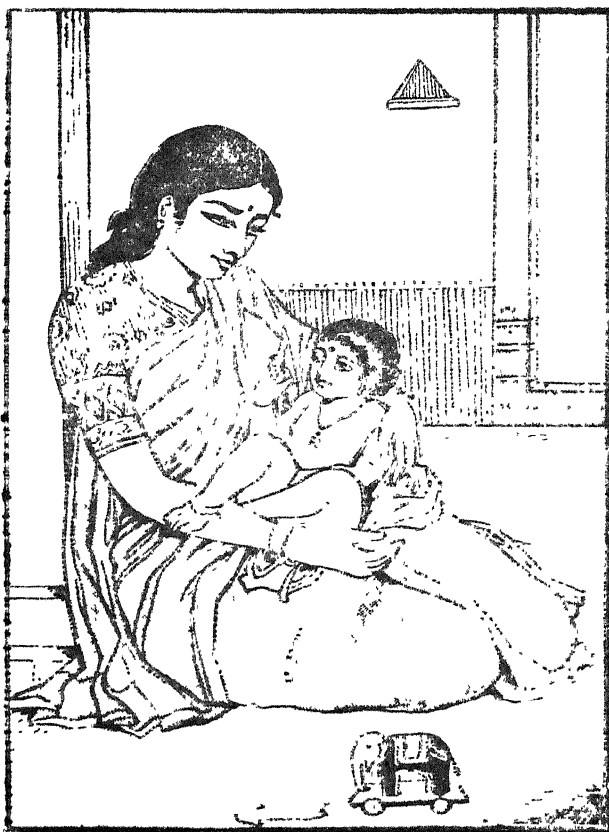
ఈ మిన్నేరు గ్రంథాన్ని

భక్తిపురస్కరముగా అంకితమిస్తున్నాను.

మిన్నోరు

ప ష య సూ చ క

౧. బాల సాహిత్యం	1
౨. స్త్రీ సారస్వతం	49
౩. సాంఘిక (సంబంధ) సారస్వతం	౪7
౪. గృహజీవన సారస్వతం	159
౫. వ్రతోత్సవ వాఙ్మయం	205
౬. భక్తి సాహిత్యం	253
౭ వ్యవసాయ వాఙ్మయం	339
౮. శ్రమజీవుల సాహిత్యం	...	425
౯. ప్రణయ వాఙ్మయం	461

౧. బాల

సాహిత్యం

౧. బాలసాహిత్యం

నోరెరుగని, మానసవికాసం పొందని, పసివారలను ఆకర్షించి అనందింపజేసి వారిలో ఉత్తమ సాంస్కృతిక బీజాలు వేయునదే బాలసాహిత్యం. మానవుల విజ్ఞానం తల్లి జోలపాటలతో ప్రారంభమవుతుంది. ఆ పాటలు పిల్లలకు అర్థం కావడంలేదని మన అభిప్రాయం. కాని అర్థంకాకపోతే అవి వారినెలా ఆకర్షింపగలవు? ఆ ఆకర్షణఅర్థం పెద్దలకు తెలియదు. ఆ ఆకర్షణే సాహిత్య మృదు స్వరూపం. పిల్లల నాకర్షించే పాటలనే - ఆ ముద్దుమాటలనే - మనం బాలసాహిత్యం అని పిలుచుకుంటాం.

1. ప్రార్థన పద్యాలు

పసిపాపను తల్లి అడ్డాలలో పెట్టుకొని తాను ప్రార్థన చేస్తూ, తన బిడ్డ చేసినట్లుగానే భావిస్తుంది. ఉగ్గుచాలోతు భక్తిని రంగరించి పోస్తుంది.

బాలగోపాలుడు అంటే అందరికీ పరమానందమే. చూడండి, గోపాలుని శృంగారాకారాన్ని తల్లి ఏలా వర్ణిస్తుందో!

కృష్ణుని ప్రార్థన

చేత వెన్నముద్ద
చెంగల్వ పూదండ
బంగారు మొలత్రాడు
పట్టు దట్టి
నందిట కడియాలు
సరిమువ్వు గజ్జెలు
చిన్ని కృష్ణమ్మ
నిన్నునే చేరికొలుతు.

తారంగం

తారంగం, తారంగం
తాండవకృష్ణా తారంగం
వేణునాదం తారంగం
వేంకటరమణ తారంగం
వెన్నదొంగా తారంగం
చిన్నకృష్ణా తారంగం.

రాముని ప్రార్థన

లోకాభిరాముడు నల్లటి ఏనుగు, తెల్లటి కొమ్ములు దానిమీద కూర్చున్నాడు. ఆ దివ్యమూర్తిని తన బిడ్డకు బోధిస్తుంది.

ఏనుగు, ఏనుగు నల్లన
 ఏనుగు కొమ్ములు తెల్లన
 ఏనుగు మీద రాముడు
 ఎంతో చక్కని దేవుడు.

తెలుగుతల్లి తన ముద్దుబిడ్డకు ఈ గేయాలద్వారా అసాధారణ మగు ప్రకృతివర్ణన కావించి, ప్రకృతి ప్రేమయొక్క బీజాలను నాటిస్తుంది. తన రెండు చేతులతోటి తన బిడ్డ రెండు చేతులను జోడించి “నాలుగు చేతుల నమస్కారమయ్యూ” అంటూ వినాయకుని ప్రార్థిస్తుంది. చూడండి మూగేయంలో అసాధారణమైన ప్రకృతి వర్ణన వుంది.

వినాయక ప్రార్థన

నెనకా, నెనకా, వేములతోట
 కలకా పండ్లూ, కాముని గూపులు
 చాగూసేళ్ళూ, ననముల పత్రి
 మొత్తని కాళ్ళూ, మేచక శంకులు
 గూదీ మడుగులు, దుప్పటి రేకులు
 శిల్లని గుడ్డో, నల్లని వినాయకా
 నాలుగు చేతులూ, నమస్కారమయ్యూ!

గోపాల కృష్ణమ్మ

గోపాల కృష్ణమ్మ ఆరాధ్య దైవం. ఆయన గోవులకు వెలుగై శే, తన పాపాయి తన యింటికి వెలుగు. ఈ రెంటికి అతీతమైనది జ్యోతి. దీపం (జ్యోతి)ని ఆరాధన చేయిస్తుంది.

గోరంత దీపమ్ము
కొండలకు వెలుగు
గోపాల కృష్ణమ్మ
గోవులకు వెలుగు
మాడంత దీపమ్ము
మేడలకు వెలుగు
మారాజు అబ్బాయి
మాంకళ్య వెలుగు.

నాన్న

పాపాయిని ఒడిలో కూర్చోబెట్టుకొని, యిట్లు ముద్దులాడుతూంటే బిడ్డ పకపక నవ్వును.

అమ్మలగన్న నాన్న
అంబలి గన్న నాన్న
వజ్రాల తల్లుల నాన్న
వరహాల పేరుల నాన్న
వలక బొజ్జల నాన్న
కాసుల పేరుల నాన్న
కిన్నతల్లుల నాన్న.

చక్కిలి గింతలు

పాపాయిని ఒడిలో కూర్చోబెట్టుకొని, చేతిని పట్టుకొని పాపతనా,
కితకితలు పడుతుంది.

పప్పు పెట్టి, పాయసం పెట్టి
అన్నం పెట్టి, అప్పచ్చి పెట్టి
కూర పెట్టి, ఊరగాయ పెట్టి
నెయ్యి వేసి, ముద్దచేసి
తినిపించి, తినిపించి
చెయి గడిగి, మూతి గడిగి
తాత గారంటికి దారేదంటే
అత్తారంటికి దారేదంటే
ఇట్లా పోయి ఇట్లాపోయి
మోచేతిపాలెం ముందర్నుంచి
ఇట్లాపోయి ఇట్లాపోయి
ఇదిగో ఇదిగో వచ్చాం వచ్చాం
చక్కావచ్చాం, చక్కావచ్చాం
చక్కిలి గిలిగిలి, చక్కిలి గిలిగిలి.

కిత కిత కిత

ఇల్లలికి - ముగ్గుట్టి
ఆకేసి - పీతేసి
పప్పెట్టి - బుప్పెట్టి
పాలోసి - పెరుగోసి
అత్తారంటికి ఇోవేదంటే
కితకిత కితకిత - కిలకిల కిలకిల.

రామ భజన

భక్తికి ప్రధానమైనది భజన. పాపాయిచేత భజన చేయిస్తుంది తల్లి.

శ్రీరామ రాముడోయి - రామ భజన

రామన్న రాముడోయి - ,,

అయోధ్య రాముడోయి - ,,

కోదండ రాముడోయి - ,,

భద్రాద్రి రాముడోయి - ,,

పట్టాభి రాముడోయి - ,,

గోవింద రాముడోయి - ,,

గోపాల రాముడోయి - ,,

గోవింద రాముడోయి - ,,

2. మగపిల్లల ఆటపాటలు

తెలుగునాట పెక్కు ఆటలున్నాయి. వీటిని జాతీయ క్రీడలని, దేశవాళి ఆటలని అంటారు. చాలా ఆటలకు పాటలున్నాయి. *

ఆటలూ, పాటలూ ఆనందాన్నే కాక, బుద్ధిగుళితను, శరీర దౌర్భాగ్యాన్ని కలిగిస్తాయి. బాలుర ఆటలలో ఎక్కువగా వీరోచితములే కనబడుతూ వుంటాయి.

* చూడుడు: 'ఆటలు - పాటలు' అనే నా పరిశీలన.

ఎ దు

మాయెద్దు మీయెద్దు నీళ్ళ కెళ్ళాయి
తాతగారెద్దొచ్చి తన్ని పొడిచింది
అయ్యగా రెద్దొచ్చి ఆలకించింది
మామ గారెద్దొచ్చి మంతరించింది.

వాన కోసం

మబ్బు వేసినప్పుడు, పిల్లలు ఆకాశంవంక చూస్తూ పాడేది.

“ వానల్లు కురవాలి, పరిచేలు పండాళి; బుడుగో || బు ||
వడ్లన్ని రావాలి, మాకొట్లు నిండాళి; బు || బు ||
మానాన్న తియ్యాలి, మాయమ్మ కివ్వాలి బు || బు ||
మాదాసి దంచాలి, మా యమ్మ వండాళి బు || బు ||
మా బొజ్జ నిండాళి, మాయగా వుండాళి బు || బు ||

ఉ డు త

రెండు సంవత్సరముల బాలురు, బాలికలు ఉడుతనుచూచి సరదా పడుతూ గెంతుతూ యిట్లా పాడుతూంటారు.

ఉడతా ఉడతా హూత్	
ఎక్కడకు వెడతావు	„
సంతకు వెడతాను	„
ఏమిటి తెస్తావు	„
బెల్లం తెస్తాను	„
నా కిస్తావా?	„
నే నివ్వను పో, ధూ.	

మావళి పాట

ఈ టిక్కు, యిటుపొమ్ము, చాదు, జవ్వాజి
 జవ్వాజీ పట్టణము, జౌకు పట్టణము
 కొమ్మ కొమ్మ నీమగడు - గోవిందరాజులు నీ మగడు
 చింపిరిగుడ్డ నీది - చీర రవికెనాది.

బుడుగు పాట

వాన జీవకోటికి ప్రాణాధారం, ఆకసాన కమ్మే మబ్బుతెరలు
 దీనితో పాటు వీచే పిల్లగాలులు, ఉరుము రవంతో పిల్లలు ఉల్లాసం
 పొంది, ఆనందంతో పరవసించి పాడేపాట

చల్లగాలి వచ్చింది బుడుగో, బుడుగో
 పిల్ల మబ్బు వేసింది ,,
 మెరపు కన్నె లొచ్చారు ,,
 మద్దెళ్ళ చప్పుళ్ళు ,,
 సన్నసన్న చినుకులు ,,
 పెద్దపెద్ద చినుకులు ,,
 వానలూ, వరదలూ ,,
 వరిచేల పంటలూ ,,
 వరహాల మూటలూ ,,

చేతి వ్రేళ్ళు

చేతివ్రేళ్ళు చేతలకు ఆటపట్టా. ఆడుకొనే పాపలు చేతివ్రేళ్ళకు
 ముద్దు పేర్లతో గారవం పెంచి పాడేపాట.

చుట్టాల నురభి బొటనవ్రేలు
కొండీల కొరవి చూపుడువ్రేలు
పుట్టునన్యసి మధ్యవ్రేలు
ఉంగరాల భోగి ఉంగరపువ్రేలు
పెళ్ళికి పెద్ద చిటికెనవ్రేలు.

తిందాం తిందాం ఒకవేలు
ఎట్లా తిందాం ఒకవేలు
అప్పుచేసి తిందాం ఒకవేలు
అప్పెట్లా పీగుతుంది ఒకవేలు
ఉన్నాగగా నేను అన్నింటికీ
పొట్టివాణ్ణి, గట్టివాణ్ణి, బొటనవ్రేలు.

చింతకాయ

చింతకాయ బొంతకాయ
చిగురు మామిడికాయ
కొల్లేటి వంకాయ
కొమ్మ నిమ్మపండు.
వాలుగల గుంటలో
జీలుగులు మేయగా
తాటాకు దప్పలము.
కోటవెలుగు
కోటలో నున్నది కొంకుడేనుగు పిల్ల
తరిమి తరిమి పొడిచింది తాబేలుపిల్ల.

కోడి

కోడీ కోడీ
 కొక్కొ కోకో
 కాకీ కాకీ
 కావు కావు
 తెల్ల వారింది
 తెలివొచ్చింది
 అమ్మ లెమ్మంది
 ఆడు కొమ్మంది,

గోళీకాయల ఆట

బాలబాలికలు ఆటల సందడిలోనే అంకెలయొక్క క్రమము
 నేర్చుకుంటారు. ఆడుతూ పాడుతూ నేర్చుకొను ఇట్టి విద్య వారి
 మనస్సులకు బాగుగా పట్టుతుంది. అట్టి పాటల్లో కొన్ని -

ఒక్కాయ ఒక్క
 రెక్కాయ రెట్టి
 నుక్కాయ మువ్వ
 నక్కాయ సంది
 ఐదుం బొడ్డు
 ఆరింక తాళ
 ఏడిశా బొద్దు
 ఎనమాకన్న
 తొంబా పరక
 తొట్టి కంగి.

చెడుగుడి ఆట పాటలు

చెడుగుడి, బర్ చక్కు, అనే పేర్లతో ఆడే ఆటలోని పాటలు -

చెట్టు గొట్టగా - పాలుగారగా

చెన్నాపట్నం - దారిచ్చి దారిచ్చి దారిచ్చి

పిట్టా పిట్టా భాయ్ - పిగిలిపిట్ట భాయ్

నెత్తిమీది గుండుదీసి - నేలకొట్టి భాయ్

అర్ బర్ చెంగల్నాడ్ - కీత్ కీత్ కీత్

ఎల్లెద్దు పుల్లెద్దు - కర్రెద్దు ముగుదాడు

ఆడపిల్లల ఆట పాటలు

మగపిల్లల ఆటలకన్న ఆడపిల్లల ఆటలు ఎక్కువగా వున్నాయి. సంగీతము, సారస్వతం, తాళం, నృత్యంతో కొన్ని; కుశాగ్రబుద్ధితో కొన్ని, చలాకీతో కొన్ని, భావనాబలముతో కొన్ని ఉన్నాయి. కొన్ని పాటలలో ముక్తపదగ్రస్తా లుంటాయి చూడండి, యీతొక్క పలుకులు అనే పాటను.

ధిమిత ధిమిత

ఏమి ధిమిత - పసుపు ధిమిత

ఏమి పసుపు - తోట పసుపు

ఏమి తోట - ఆకు తోట

ఏమి ఆకు - తమలపాకు

ఏమి తమ్మ - పుట్ట తమ్మ

ఏమి పుట్ట - పాము పుట్ట

ఏమి పాము - త్రాచు పాము

ఏమి త్రాచు - నల్లత్రాచు.

ఎద్దుల మోట

కొక్కు కొక్కు -

ఏమి గుడ్డ - తోలుగుడ్డ
 ఏమి తోలు - జింక తోలు
 ఏమి జింక - బుట్ట జింక
 ఏమి బుట్ట - కంది బుట్ట
 ఏమి కంది - కారు కంది
 ఏమి కారు - చేపకారు
 ఏమి చేప - స్వేద చేప
 ఏమి స్వేద - పసుపు స్వేద
 ఏమి పసుపు - మండ పసుపు
 ఏమి మండ - చీలమండ
 ఏమి చీల - బండి చీల
 ఏమి బండి - ఉప్పు బండి
 ఏమి ఉప్పు - కల్లు ఉప్పు
 ఏమి కల్లు - తాటి కల్లు
 ఏమి తాడు - మోట తాడు
 ఏమి మోట - ఎద్దుల మోట.

పెళ్లి అరుగు

పెండ్లి పందిట్లోని బాగాభజంత్రీల నాగము, పెద్దలపెళ్లి వేడుక,
 చూచిన చాపలు ముచ్చటపడి, మురిసాల మనస్సుతో బాలికలు
 బొమ్మలతో పెళ్లి అనుకరణ చేస్తూ ఆడుకుంటూ సాడుతూ పరిమళించు
 భరితులవుతూ చాడే మనోహర గేయం.

చిట్టి బొమ్మలపెళ్లి - చేయ వేడుకలు
 శ్రీ రెండువాకిళ్లు - సిరితోరణాలు
 రంగు గుమ్మము ముందు - రత్నకంబళ్ళు
 పసిబాల తలమీద - పచ్చ అక్షతలు
 అరటి స్తంభాలతో - అమరె పెళ్ళయగు
 చిన్నన్న పెట్టేడు - చింతాకు చీరె.

బొమ్మల పెండ్లి

చిట్టి బొమ్మల పెండ్లి చేయవలె ననగా
 శృంగార వాకిళ్ళు సిరితోరణాలు
 గజ పాలికలతో గజ కుండలతో
 అరటి స్తంభాలతో అమరె పెండ్లయగు.

బువ్వము పాట

చిట్టి చిట్టి మిరియాలు చెట్లకింద పోసి
 పుట్టమన్ను దెచ్చి బొమ్మరిల్లు కట్టి
 బొమ్మ రింట్లో పిల్ల తల్లికి నెయ్యిలేదు
 నా తలకు నూనెలేదు
 అల్ల వారింటికి చల్లకుపోతే
 అల్ల వారి కుక్క భౌ మన్నాది
 నా కాళ్ళగజ్జెలు ఘల్లు మన్నాయి.

మనసే కారణం

బాలికలు బొమ్మలకు పెండ్లిండ్లు చేసేటప్పుడు, పెండ్లి కూతురు
 వైపు బాలిక; పెండ్లి కుమారుని వేషమునూ, వారి మర్యాదనూ,
 పరువునూ పరిహసిస్తూ పాడే గేయం.

ఏడుమూలలింటిలో ఏడొక్క తూము - గొబ్బియల్లో

ఏడొక్క తూమేసి ఎల్లా కొలిపించె ,,

పొడిగి ఒక తూమేసి పారా వొలిపించె ,,

గంపెడు తీసేసి గంగాకై త్తండి ,,

మంచిమంచి పూలేరి మామయ్యకంపే ,,

కానరాని పూలేరి గౌరమ్మకంపే ,,

అక్కనూ చెల్లెనీ ఒక్కరీ కిచ్చె. ,,

గొబ్బి పాట

బాలికలార బాగుగ కుమ్మి

బట్టుగ నిలచియు వేగమురారే

కోలాహలముగ కుమ్మినివేయుచు

కోరిన యారోగ్యము కైకొందము

॥ బాల ॥

1. పలువిధ రంగుల దుస్తులు తొడిగి

పలువిధ రంగుల పూలు గ్రుచ్చుదమ

॥ బాల ॥

2. కాళ్ళకు గజ్జెలు - నడుముకు పట్టెడ

కరముల దగు గాజుల తొడుగుదమ

॥ బాల ॥

3. గళ్ళున మ్రోగగంతలు వేయుచు

చక్కగ గానము చేయదలంతును

॥ బాల ॥

4. వనరమణీయము గన వెళ్ళుదమ

మనసారగ కానుక లర్పింతమ.

॥ బాల ॥

గొబ్బిళ్ల మంగళహారతి

జయ మంగళం - నిత్య శుభ మంగళం

1. ఓ సుబ్బి గొబ్బెమ్మ, ఓంకార రూపిణీ
నీకు వందనమంచు నేమొక్కెడా
లోకపావని నీవు లోలాక్షి వినవమ్మ
ముందుగా నీకు వందన మంజిసి || జయ ||
2. ఇంట యింటను నీవు యిలవేల్పు వైతివీ
ఇహ పరంబులు మాకు చూపిస్తేవే
గోమాతకున్ మొక్కి గోమయం దెచ్చి యో
గొబ్బెమ్మయని నిన్ను పూజింతుమా || జయ ||
3. పసుపు కుంకుమతోడ పూజ లలరగజేసి
పుష్పఫలముల దెచ్చి ప్రణతులన్ జేయుచును
చేడె లందరుగూడి చేమంతులన్ దెచ్చి
చేతులారా నిన్ను పూజింతుమా || జయ ||
4. పాడిపంటల నిచ్చి భాగ్యరాసుల నిచ్చి
బాలలతో వర్ధిల్ల జేయవమ్మా
ఆశ్రయించినట్టి లబలలన్ గాపాడు
ఆనంద మొందింప జేయుమమ్మా || జయ ||
5. మగువ లందరుగూడి, మంగళంబులు పాడ
ప్రార్థించి నిను వేడుచుంటి మమ్మా
కన్య లందరియెడ కడుప్రేమ జూపించి
కాపాడుమో గారి శార్వాణి. || జయ ||

గచ్చనకాయల ఆట పాటలు

బాలికలు గచ్చనకాయ లాడుతూ పాడేపాటలు ఇవి. ఒక్కొక్క ప్రాంతంలో, ఒక్కొక్క విధంగా వాడుకలో వున్నాయి.

(సారంగధరుని కాళ్ళూ చేతులూ ఖండిస్తే వాటిని అతికిన మందు దీనిలో యిమిడివుందని చెబుతారు)

కొండమీద వెండిగిన్నె
కొక్కిరాయి కాలు విరిగె
దాని కేమి మందు ?
వేపాకు చేదు
వెల్లులి గడ్డ
నూనెలోని మడ్డి
నూటొక్క సారి
పూయవోయి నూరి
పూట కొక్క తూరి.

మరోవిధం :

కొండమీద వెండిగిన్నె
కొక్కిరాజు కాలు విరిగె
దాని కేమి మందు ?
వేపాకు చేదు
వెల్లులి గడ్డ
నూనమ్మ బొడ్డు
నూటొక్క ధార.

ఇంకో రకం :

కొండమీద గుండు జారె
కొక్కి రాజు కాలు విరిగె
దాని కేం మందు
వేసాకు పసుపు
వెల్లుల్లి రేక
నూనెమ్మ బొట్టు
నూటొక్క ధార.

ఇదొక మాదిరి :

కొండమీద వెండిగిన్నె
కొక్కి రాజు కాలు విరిగె
విరిగి విరిగి రెండాయె
వీధుల్లో మూడాయె
పడనుటి చుక్కలు పండేయి
భళ్ళున తెల్ల వారింది.

కాళ్ళమీద వేసే “కరపాణి” అనే చర్మవ్యాధికి మందు యీ దిగువ గేయంలో వుందని విజ్ఞు లంటున్నారు. బాలికలు కాళ్ళుచాచు కొని కూర్చుంటారు. తల్లి పాటపాడుతూ, ఒక్కొక్క కాలునీ పండిస్తుంది. ఈ పాట అనేకమార్పు కూర్పు చేర్పులతో వివిధ ప్రాంతాలలో వాడుకలో వుంది.)

1. కాళ్ళాగజ్జి - కంకోలమ్మా
వేగుల చుక్క - వెలగామొగ్గా
మొగ్గాగాదు - మోదుగోరు
నీరుగాదు - నిమ్మలవారి

వారిగాదు - వావింటకూర
 కూరగాదు గుమ్మడిపండు
 పండుగాదు - పాపిడి మీసం
 లింగూ లిటుకు - పందిమాల్ని పటుకు
 రాజుగారితోట్లో - యే ముందంటే
 పువ్వో మొగ్గో - పుచ్చుకుంటే దెబ్బ
 కాలీసి - కడగా పెట్టు.

2. రింగురింగు బిళ్ళ - రూపాయిదండ
 దండగాదు - తామర మొగ్గ
 మొగ్గాగాదు - మోదుగ నీరు
 నీరుగాదు - నిమ్మల బావి
 బావిగాదు - బచ్చల కూర
 కూరగాదు - కుంకుమ మెట్టు
 మెట్టుగాదు - మేదర యిల్లు
 ఇల్లుగాదు - ఈగల తుట్ట
 కాలుదీసి - కడకు పెట్టు.

3. కాలా గజ్జీ - కంకాణమ్మా
 వేగూచుక్కా - వెలగా మొగ్గా
 మొగ్గాగాదు - మోదుగ నీరు
 నీరుగాదు - నిమ్మల వారీ
 వారీగాదు - వావింటకూర
 కూరాగాదు - కమ్మర చట్టి
 చట్టిగాదు - చామలమట్టి
 మట్టి తీసి నీ - మొగుడు కాలు మెత్త.

4. కాళ్ల గజ్జి - కంకోలమ్మా
వేగులచుక్కా - వెలగామొగ్గా
లింగు లిటుకూ - పందెమాల పటుకూ
కాలు పండినట్టూ - కడకుతీసి పెట్టూ.

గుడుగుడు కుంచం

ఈ పాట రెండు రకాలుగా వాడుకలో వుంది. దీనిలో పాము మంత్రం యిమిడి వుందని చెబుతున్నారు.

1. గుడుగుడు కుంచం - గుండా రాగం

పాముల పట్టం - పడగా రాగం

అప్పలాజు గుట్టం - ఆడుకోబోతే

పే పే గుట్టం - పెళ్ళికి బోతే

నీ గుట్టం - నీళ్ళకు బోతే

నా గుట్టం - పాలకు బోతే

కత్తెయ్యనా? బద్దెయ్యనా?

వేణ్ణిల్లా? చన్నీళ్ళా?

2. గుడుగుడు కుంచం - గుండేరాగం

పావడపట్టం - పడగేరాగం

అప్పడాల గుట్టం - ఆడుకోబోతే

పే పే గుట్టం - పెళ్ళికిబోతే

అన్నా! అన్నా! నీ పెళ్ళైవుడంలే.

గేపుగాక ఎల్లుండి

కత్తిగాదు బద్దగాదు.

గవ్ ! చివ్.

చేయూచు బాల

రెండు చేతులూ పట్టుకొని పూపుతూ పాడేది.

చేయూచు బాలా ! చేయూచూ

చిన్నారి బాలా ! ,,

అడ్డాల దిడ్డి ,,

అరవ మాణిక్యాలు ,,

చేనికి పోదాము ,,

పండ్లూ తెత్తాము ,,

పాపకు యిత్తాము ,,

చెమ్మ చెక్క

ఈ చెమ్మచెక్క ఆటలో పాడే గేయాలు అనేక రకాలుగా వున్నాయి. ఈ గేయంలో వాజీకరణ యోగం వుంది. రజస్వలకాని మాచకమ్మలకు, బహిష్కృతాన్ని పడతులకూ, సంతానంలేని జన్మ నులకూ, పాలులేని బాలెంతరాలికి చికిత్స లున్నాయి.

1. చెమ్మచెక్క - చేరడేసి బుక్క

అట్లు పొయ్యంగ - ఆరగించంగ

ముత్యాల చెమ్మచెక్క - ముగ్గులేయంగ

రత్నాల చెమ్మచెక్క - రంగులేయంగ

పగడాల చెమ్మచెక్క - పందిరెయ్యంగ

పందిట్లో పాపరాజు - పరుగు తెత్తంగ

పాలీయ వచ్చెనా పడతి పద్మాక్షి.

2. చెమ్మచెక్క - చేరడేసి మొగ్గ
అట్లుపోయంగ - ఆరగించంగ
ముత్యాల చెమ్మచెక్క - ముగ్గులేయంగ
రత్నాల చెమ్మచెక్క - రంగులేయంగ
పగడాల చెమ్మచెక్క - పందిరేయంగ
పందిట్లో మాయన్న - పెండ్లి చేయంగ
చాకలాడి వోణికింద - జాజిపూలదండ
మోరీల దండ - ముత్యాల దండ
దండో దండ - నండో దండ.
పై పై ముద్ద - ప్రధాన ముద్ద
లాల్ పీచు - లంక సాని
సాంటికొమ్ము - సోమాలింగం
గచ్చా పప్పు - గల కోడి.

అప్పటి తిప్పటి తాండ్ర

అప్పటి తిప్పటి తాండ్ర
అయ్యవారి తాండ్ర
అల్లీ బిల్లీ తాండ్ర
అయ్యవారి వడిలో
తాచుబాము.

ఒప్పుల కుప్ప

ఒక అమ్మాయిని ఒకచోట కూర్చోబెట్టి మిగిలిన అమ్మాయిలు
ఆ అమ్మాయి చుట్టూ తిరుగుతూ పాడుతారు.

ఇద్దరు బాలికలు ఎదురెదురుగా నిల్చోని, చేతులు అటూ ఇటూ మార్చి పట్టుకుని, గిరగిరా తిరుగుతూ యీపాట పాడుతారు.

(తొలిపాటలో పురుషులకు వీర్యవృద్ధి, నడుంకు బలిమి కలిగించేది, మలిపాటలో స్త్రీలకు నడుం బలిమి కలిగించేది వాజీకరణయోగాలున్నాయని ప్రాజ్ఞులు చెప్పబతున్నారు.)

తొలి గేయం :- ఒప్పులకుప్పా ! ఒయ్యారిభామ
 నన్నబియ్యం - చాయపప్పు
 పాలు నెయ్యి - పాయసం పొయ్యి
 నీ మగడు తింటే - ఆనందమట్టే.

మలి గేయం :- ఒప్పులకుప్పా ! ఒయ్యారిభామా
 మినపాపప్పు - మెంతీపిండి
 తాటిబెల్లం - తవ్వెడు నెయ్యి
 గుప్పెడు తింటే - కులుకూలాడీ
 నడుమూ గట్టి - నా మాటబట్టి.

చిరుమల్లె పూదండ

సీతమ్మ వాకిటా
 చిరుమల్లె చెట్టు
 చిరుమల్లె చెట్టేమొ
 చితుక బూసింది
 (చిగురించి పూసె)
 చెట్టు కదలకుండ
 కొమ్మ వంచండి
 పట్టి పూవులు కోసి

బుట్ట నింపండి
అందులో పెదపూలు
దండ గుచ్చండి
దండ తీసుకువెళ్ళి
సీత కివ్వండి
దాచుకో సీతమ్మ
దాచుకోవమ్మ
(రాము డంపాడు)
దాచుకోకుంటేను
దోచుకుంటాడు
దొడ్డిగుమ్మములోను
దొంగ లున్నారు.

బండోయమ్మ బండి

బండోయమ్మ బండి
బండికి ఈచ్చులు తెండి
సుబ్బారాయుడి పెండ్లి
చూచివత్తాం రండి

అమ్మ నాకు బువ్వ
అరచేతిలో గవ్వ
నీళ్ళమీద నిప్పు
అల్ల పిల్లల ఒప్పు

చేయబోకు తప్పు
చేస్తే కాలిచెప్పు.

మా కోడొచ్చిందా

ఇంటివెనుక ఈరమ్మా!

మా కోడొచ్చిందా? వచ్చింది

ఎన్ని గుడ్లు పెట్టింది? మూడు గుడ్లు

గుడ్లమీ చేశావు? కమ్మరోడి కిచ్చాను

కమ్మరో డేమిచ్చినాడు? కుండిచ్చినాడు

కుండిమీ చేశావు? బావిలో వేశాను

బావి దేమిచ్చింది? నీళ్ళు యిచ్చింది

నీళ్ళమీ చేశావు? తోటకు పోశాను

తోటమీ యిచ్చింది? పువ్వు లిచ్చింది

పువ్వు లేమీ చేశావు? అప్ప కొప్పలో పెట్టాను

మీ అప్పే మిచ్చింది? పే నిచ్చింది

పేనేమీ చేశావు? దూలముమీద వేసి కుక్కెను

దూల మే మిచ్చింది? పే డిచ్చింది

పేడేమీ చేశావు? పొయ్యిలో పెట్టినాను

పొయ్యే మిచ్చింది? బూడి దిచ్చింది

బూడి దేమీ చేశావు? చేనికి వేశాను

చేనే మిచ్చింది? గరి కిచ్చింది

గరి కేమీ చేశావు? ఆవు కేశాను

ఆవేమిచ్చింది? పాలిచ్చింది

పాలేమీ చేశావు? పాయస మొండించాను

పాయస మేమీ చేశావు?

సగము తిని సగము ఉట్టిమీద పెడితే

కమ్మరోడి కుక్క వచ్చి తినిపోయింది.

బలి నడచిన శ్రీవామనరూపా,
పరశురామ క్షత్రియకులభీమ,
దశరథరామ దైవతరామా ||

|| జయ ||

నందయశోదల నంద ముకుందా,
బృందాలోలా కరుణాలోలా ||

|| జయ ||

జీవహింస మాన్య భువిని, జీవహింస మాన్య భువిని
జన్మించిన బుద్ధరూప, జన్మించిన బుద్ధరూప ||

|| జయ ||

కలియుగమున కలుషమడప, కలియుగమున కలుషమడప |
కలికివైన పద్మనాభ, కలికివైన పద్మనాభ ||

|| జయ ||

కోలాటము - పాటలు

బాలికలు రెండేసి కోలాటం చిడతలు పట్టుకొని లయయుక్తంగా
వాయిస్తూ, గంతులు వేస్తూ గుండ్రంగా తిరుగుతూ పాడేవి.

ప|| కోలాటంబుల వేయుదమా ! కోరిక తీరగ మనమందరమూ

1. చాలా సంతోషంబుగను | సభికులు మెచ్చెడి తీరుగను || కో ||
2. గుప్ప గుప్పన గంతులువేస్తూ | ఒప్పుగజడలు వేయుదమా || కో ||
3. ఒప్పుగ వేసిన జడలన్నీ | ఓపిక తోడుద విప్పుదమా || కో ||
4. సరిగరిసరిగరి యనుచు | సభ్యులు మెచ్చెడి రీతిగను || కో ||

ప|| రత్నగిరి కోలాటము | రమ్యముగను వేయుదము

రత్నగిరి కోలాటము | రమ్యముగను వేయుదము

|| ర ||

1. కూడిపాడి వేడ్కతోడ | ఆడుదంపాడుదం

ఆడుదం పాడుదం

|| ర ||

2. రాచే చెలియలార రంజిల | కోలాటంబులువేయుదము

ఆడుదం పాడుదం | అందరము కూడి

|| ర ||

3. మునగ కాయ నువ్వుకాయ జడలల్లుదాము
మనము వలవేసి నిచ్చెన వేయుదము || ర ||
4. సంతోషముతో గూడి యాడరే సఖయలార
వంతపాటతోడ యాడరే వరుస జడలు విప్పివేయరే || ర ||

పూలుగోయు పాట

పూలు కోతము రారే - ఓ పూబోలులారా
ఈ పుష్పజాతులను || పూ

మల్లెలు - మొల్లెలు - మరి విరిజాజులు - కొల్లెలుగ
మన వెన్నెలలన ద్రాక్షతోటలా || పూ ||

విరివిగా మరి విరిజాజులు - పొగడలు కూరిమితో
మన కోరిక దీరే సఖి ! || పూ ||

అందముగ నీ సుందరవనమున - డెందము
లానంద మందగ మనము || పూ ||

పొందుగ శ్రీభద్రపుర జగన్మోహన - సుందర
నాటక సూత్రధారుడే సఖి ! || పూ ||

తోటలో బూచి చూపే ఆట

చింతాకు చిగురాకు ఏడ వున్నది ?
చిన్నయ్య తోటలో చానా వున్నది
అబ్బబ్బ అందులో బూచియున్నది
బూచికి నాచేత మందు ఉన్నది
కటారికోకమీద కన్ను ఉన్నది
అత్తకొడుకుమీద ఆశ వున్నది

మితాయి తేస్తాం చెయివూచు

మెల్లగ తింటాం ,,

ఆపం తీస్తాం ,,

అంతా తింటాం ,,

చొక్కాయి తీస్తాం ,,

సాగసుగ వేస్తాం ,,

తిరిగీ వస్తాం ,,

వోడించి వస్తాం ,,

తేరుని చూస్తాం ,,

తిరిగీ వస్తాం ,,

కమ్మలు తీస్తాం ,,

చెవులో వేస్తాం ,,

బిడ్డకు వెన్నెల చూపుట

చందమామరావే - జాబిల్లి పోవే

కొండయెక్కిరావే - కురువేరు తేవే

నట్టింట పెట్టవే - నా మాట వినవే

వెండిగిన్నెలో వెన్న - పైడిగిన్నెలో పాలు

అన్నము తెచ్చి - అమ్మకు పెట్టవే.

తొమ్ము తట్టి పరుగెత్తుట

ముందు బోయిన మీనాక్షి

చిన్న యింటికి దీపము వెలిగించితిమి

చేతిలో బిడ్డ ఉన్నాది

బిడ్డను క్రింద విడిచిపెట్టి

ఒక చెయ్యి అంబలి త్రాగేసి
 నోటిలో తాటబెల్లము వేసికొని
 తొమ్మన తట్టుకొనిరా
 ఏమి గుంటలో మునిగితివి
 తామర గుంటలో మునిగితిని
 మా యిల్లంత బంగారమాయెను, పో, పో.

నాలుగుమూలల నిలుచండి ఆడు ఆట

నడిమికి - తొడిమికి

తానక - తప్పక

తన పేరేమంటే

ఉస్తికాయలకుణ్ణ

ఊరగాయలకుణ్ణ

పాపటకాయలకుణ్ణ

పతీలు మనెగా చారచార

బరుకు బరుకు

అత్త చెవులలో

అటుకులు పోసి

కోడలు చెవులలో

కుంకుమ పోసి

ఆడుదువు రావే

చిన్న చిలుకా,

చేతులు వినరు ఆట

ఉలవలు ఉలనలు వేయించి
ఉట్లు నిండుగ పోయించి
కందులు కందులు వేయించి
కలము నిండుగ పోయించి
సెనగలు సెనగలు వేయించి
చేటల నిండుగ పోయించి.

ఆట విడిచినవారిని గేలి నేయుట

నగమాటలో పోయినది
చాకలివాని పెండ్లాము
మధ్య నడచి పోయినది
మంగలివాని పెండ్లాము
ఆటలో విడిచి పోయినది
హాస్యగాని పెండ్లాము.

నలుగురి జత యాట

ఉడుము - తుడుము
తత్త - పిత్త
ముక్కా - చెక్కా
పాలు - విరంగి
లాట్టె లాట్టె చెల్
ఊరిపిండి - ఊరగాయ
లకలక - చెంచుక
బరణిక - టాంటూం
టుపాకి - టుస్కు.

గుజ్జన గూళ్ల పాట

ఆకో చాకో - తామరపాకో
 తామరపాకుమీద - పండ్లబోసి
 కూడూ వండి - కూటాన బెట్టి
 మాటూవండి - మాటున బెట్టి
 గొల్లవారింటికి - చల్లకుబోతే
 గొల్లవారి కుక్క - కూడు తినిపోయె
 కూడు తిన్నాచోట - కంకుమ రాలె
 మారు తిన్నాచోట - మల్లెలు రాలె
 మల్లెలు మారాజు - తోట బెట్టించె
 తోటలోని ఆవు పేరేమి - గోవు పేరేమి ?

ముక్కుడు గిల్లెలు

అమ్మలార అక్కలార
 మీ మగల పేరేమి ?
 నీళ్ళలో నిమ్మపండు
 పాపలలో పనసపండు.

పండ్లన్ని అమ్మాయి నోటిలో

పసిబిడ్డలను నిలువబెట్టి చక్కిలిగింతలు పెట్టుచుండ, వారి నవ్వుల
 మాధుర్యమును గ్రోలుచు, ఆ మందస్మిత వదనారవిందముల నుండి
 చిన్నచిన్నగ తొంగిచూచు పలువరుసను గాంచి, తల్లు లీవిధముగా
 సహజ కవిత్వము తేటపడ బల్కుదురు.

చింతాకు చిగురాకు ఏడవున్నాది
చింతమ్మ తోటలో శానవున్నాది
అబ్బబ్బ దానిలో బూచి వున్నాది
బూచికి నాచేత మందు వున్నాది
మందూకు నాచేత మంత్ర మున్నాది
మంత్రానికి మావిపండు వున్నాది
పండ్లన్ని అమ్మాయి నోటిలో వున్నాయి.
సారి గిలగిల, చక్కిలి గిలగిల. (అని తిరిగి నవ్వింతురు)

నాలుగు స్తంభాలాట

నాలుగు స్తంభాలాటా
నడిమికి తొడిమికి
తానక శిప్పక
తన పేరేమంటే
ఉట్టిమీద బెల్లం
పొట్టి కాకరకాయ
బావా బావా
బరుకూ బరుకూ
తన్నులు తింటే
తల కొకటే.

దినానికి టంకం

చందమామ యిల్లు కట్టి
జాజిపూల తోటలోను

అమ్మ నేను చిన్నదాన్ని
 అల్లుడొస్తే అంపబోకు
 ఢిల్లీకోట చల్లాగుంటే
 దినానికి టంకం దెస్తా.

నేనే తిందును బెల్లం

చిట్ల పొట్లకాయ
 చీమ నెల్లికాయ
 గోడ పుచ్చకాయ
 గోరు చిక్కుడుకాయ
 కొమ్మ నిమ్మపండు
 అత్తకు పెట్టెద అల్లం
 నేనే తిందును బెల్లం.

చిటికెలు - మెటికెలు

చిటికెలు మెటికెలు
 బొటన వ్రేల్
 అంబకు డిల్లకు
 బెండకాయ బీన్.

దొంగలు

ఉత్తు తీ పళ్ళు
 ఉత్రాణి పళ్ళు
 నేరేడి పళ్ళు
 నిమ్మా పళ్ళు

తోడి పిల్లల్లారా - దొంగైన పిల్లా

తన మొగుడి పేరేమొ - తానే చెప్పాలి

ఉత్తుత్తీ పళ్ళు - ఉత్రాణీ పళ్ళు

నేరేడి పళ్ళు - నిమ్మా పళ్ళు - సూరమ్మ దొంగ.

ముద్దుల సూరమ్మా - నీ మొగుడి పేరేమె!

నా చెల్వూ పేరొచ్చి - నే చెప్పనమ్మ

నా మొగుడి పేరొచ్చి - నారింజపండు.

ఉత్తుత్తీ పళ్ళు - ఉత్రాణీ పళ్ళు

నేరేడి పళ్ళు - నిమ్మా పళ్ళు - వెంకమ్మ దొంగ.

చిట్టి వెంకమ్మా - నీ చెల్వూ పేరేమె!

చెప్పవా దొంగైతె - తప్పదోయమ్మ

నా చెల్వూ పేరైతె - నా చిట్టి మొగుడు.

ఉత్తుత్తీ పళ్ళు - ఉత్రాణీ పళ్ళు

నేరేడి పళ్ళు - నిమ్మా పళ్ళు - అన్నపూర్ణ దొంగ.

అన్నపూర్ణా - నీ చిన్ని మొగు డెవడు!

నా చిన్ని మొగు డొచ్చె - ఆ చందమామ.

ఉత్తుత్తీ పళ్ళు - ఉత్రాణీ పళ్ళు

నేరేడిపళ్ళు - నిమ్మా పళ్ళు - సీతమ్మ దొంగ.

సాగసు సీతా - నీ మొగుడు పేరేమె!

పాల సంధ్రంమీది - బాల కృష్ణుడు.

నెత్తిమీద గోరింక

ఒకరి తలమీద ఆకుగాని, పుల్లగాని వేసి యీ క్రిందివిధంగా పాడుతూ ఉడికిస్తారు.

ఓ అబ్బాయి నెత్తిమీద గోరింక
 చెప్పకు చెప్పకు చెడిపోతావు
 చెప్పితే నీముక్కు తెగ్గోస్తా
 దూలం మీంచి దూకిస్తా
 పందిరి మీంచి పాకిస్తా
 కంచం అన్నం తినిపిస్తా
 కడివెడు నీళ్ళు తాగిస్తా.

కూర్చో వదినా: అట

ఇద్దరు బాలికలు రెండు మూడు గజాల దూరంలో ఎదురెదురుగా కూర్చుంటారు. ఒక బాలిక ఆ మార్పున్న బాలికలచుట్టూ తిరుగుతూ వుండగా యింకో అమ్మాయి యీ పాటలను పాడుతూ ఆ అమ్మాయిని తరుముతుంది. ఈ పాటలే త్రొక్కుడుబిళ్ళలో పాడతారు.

అగిచీ బుగిచీ జండాలు
 బుగిచీ బుగిచీ బుగిచీ దగ్గులూరు దవనం కట్టా
 నీకో కట్టా నాకో కట్టా కట్టా కట్టా

విశాఖపట్నం వీశెడు బెల్లం
 నీ కొక పదలం నా కొక పదలం
 పదలం పదలం

బిందె నిండా కందులూ రంగసాని బొందులూ
బొందులూ బొందులూ

సూరీ గుమ్మడికాయ సూరప్ప తలకాయ
తలకాయ తలకాయ

ఆనపకాయ అచ్చమ్మ తలకాయ
తలకాయ తలకాయ

అక్కలకర్రా ముక్క-లపీట కూర్చో వదినా
వదినా వదినా

ఉసిరిచెట్టు క్రింద పసిరిపాము లేవే

మామిడాకు మంచినీళ్ళు
మామిడాకు మంచినీళ్ళు

ఆకు అల్ల - సూది సుద్ద - ఆకు అల్ల.

జుట్టు

తోడు పాశం తోడు
అన్నల తమ్ముల తోడు
ఆట మాణిక్యమ్మ తోడు
తోడితే నా చెయ్యి వేడి
వేడివేడి పరమాన్నం జుర్రు.

ఇట్లు పిల్లని ఒడిలో కూర్చో బెట్టుకొని, పిల్లచేయి ఒక చేతితో పట్టుకొని డాపుతూ ఈ మాటలు చెప్పి జుట్టు అని పిల్ల, చేయి నోటి వద్ద పెట్టిన పిల్ల, అల్లరిమాని నవ్వుతుంది.

ఉయ్యాల కంబాల ఆట

ఉయ్యాల కంబాల వూరి పేరేమి ?
 రచ్చ బల్లలమీద రాజు పేరేమి ?
 చింత చెట్టుకింద చిటుబొమ్మరిల్లు
 వాటిక్కి వాకిళ్ళు బోరు తలుపులు
 పలవకిం దున్నాది పొన్నాలు మేడ
 మేడలో వున్నాయి జోడు హంసలు
 హంస పేరేమి అడిగిరావయ్య.

సుబ్బారాయుడు పెండ్లి

బాలికలు గుంపులుకూడి, చప్పట్లుకొడుతూ, ఎగురుతూ పాడు
 కుంటారు.

సుబ్బారాయుడు పెండ్లి
 చూచి వద్దాము రండీ
 మా వాళ్ళింట్లో పెండ్లి
 మళ్ళీ వద్దాము రండీ
 దొంగా రింట్లో పెండ్లి
 దోచుకు వద్దాము రండీ.

దొడ్డిలో భోజనాలు

మీ బుల్లి మా బుల్లి ; చిట్టి బుల్లీలు
 మీ యమ్మ మా యమ్మ ; తోడికోడళ్ళు
 మీ బాబు మా బాబు ; అన్నదమ్మాలు
 కరణాల దొడ్డిలో ; కంకణా లిప్పి
 బోడోడి దొడ్డిలో ; భోజనాలు పెట్టి.

పెళ్ళి గొడవ

రాయాకు పాపమ్మ ఆడవే పాప
రాజు లందరుగూడి చూడ వచ్చేరు
చూడవచ్చిన వారు ఏమి తెచ్చారు
పట్టాభి వుంగ్రాలు పెళ్ళి బటువూలు
నన్ను కన్నా తల్లి చీరెట్ట వమ్మ
చీరెకు చిలకల అంచెట్టవమ్మ
పమిటికి రత్నాల పే రెట్టవమ్మ
పేరుకీ పెట్టెలతో సామెట్టవమ్మ.

దాగుడు మూతలు

ఒక అమ్మాయి కన్నులు మూసి, మిగిలిన పిల్లలను పారిపొండని
చెప్పి, వారు దాక్కున్న తర్వాత కన్నులు మూసిన పిల్లను,
దాక్కున్నవారిని పట్టుకొనుటకు తల్లి వదలివేస్తుంది. అప్పుడు ఈ
గేయం పాడుతుంది.

దాగుడు ముచ్చి దండకోర్ - పిల్లి వచ్చే ఎలుకదాట్
ఎక్కడి దొంగ లక్కడ పారిపో పారిపో
తూరితే పిల్లి - పారితే పిల్లి
పడమట కక్కల్లారా ! పారిపొండోయి

ఏనుగు పాట

ఒక బాలికను ఏనుగు ఆకారంగా నడిపిస్తూ పాడేది.

ఒక బాలిక క్రిందికి వంగి, తొండమువలె ముందున కొక చేయివేల
వేసి, తోకవలె వెనుక కొక చేయి వేలవేసి, వంగియే నడచును.
పిమ్మట మిగిలిన బాలికలు రెండు భాగములుగా ఒకరి ప్రశ్నలకు
రెండవవారు జవాబులుగా పాడుదురు.

ఏను గొచ్చిం దేనుగు
 ఎక్కడి కొచ్చిం దేనుగు
 మా పూరొచ్చిం దేనుగు
 ఏమి చేసిం దేనుగు
 మంచినీళ్ళు తాగిం దేనుగు
 ఎక్కడి కెళ్ళిం దేనుగు
 కాకినా డెళ్ళిం దేనుగు
 ఏమి చేసిం దేనుగు
 కొబ్బరికాయ తిందేనుగు.

అప్పాల పండుగ

ఈ మాటలు చెప్పి ఆడించుచు పిల్లలను తల్లులు ముద్దలాడదురు.

కాటుక పెట్టిన కన్ను అన్నారు
 లేతమామిడి చిగురు అన్నారు
 లేగంటావుల పెరుగన్నారు
 కందిపప్పు ముద్ద అన్నారు
 అప్పుడు కాచిన నెయ్యి అన్నారు
 అప్పాల పండుగ అన్నారు.

దేవుడి గిన్నె

ఇద్దరు బాలికలు ఒకరిచేయి ఒకరు పట్టుకొని, గిరిగిరి తిరుగుతూ యీ మాటలు అంటూ ఆడుదురు.

విసిరీ విసిరీ వేలపిండి
 పసరలేను జొన్న పిండి
 మా అప్పు సవరం మాకు తే
 దేవుడి గిన్నె మాకు తే.

భోజనానికి

చంటితమ్ముణ్ణి బువ్వాలాటలోనికి తీసుకెళ్లి, వీటవేసి, కూర్చోబెట్టి
బాలికలంతా ఈ లాగున పాడుతారు.

కోడి కొక్కెరాట

కొబ్బరికాయ ముక్కలాట

పాలోసి బెల్లమాట

పంచదార చిలుకలాట

మారాజీ పట్టాల్మీద మహారాజు

మీ అబ్బాయి, మా యింటికి భోజనానికి.

ఆచ్చనగాయలు

ఈ ఆటలో క్రిందినుండి ఒకేసారి మూడు కాయలు తీస్తే
“మువ్వీలు” అని కొందరు, “పువ్వీలు” అని కొందరు అందురు,
సాధారణంగా 16 గుప్పీలు, 16 మువ్వీలు ఆడుదురు. కొందరు
10 గుప్పీలు, 16 పువ్వీలు మాత్రమే ఆడుదురు. కొందరు యిరువది
కూడా ఆడుదురు. బాలికలు సంఖ్యానీకము తెలియుటకై పుట్ట
బడిన పాటలు. ఇందు 10, 20 ని లెక్కించుచున్నవి.

పాట

ఒక్కో ఓ చెలియా

రెండూ రేవిఘ్న

మూడు ముచ్చిలక

నాలుగు నందన్న

ఐదు చిట్టిగొలుసు

ఆఱుందారాలు

(ఆఱుం జవ్వాజీ)

ఏడుం బేడీలూ

ఎనమా మనమందా

ఎనిమిది మనమందా

తొంబా తోకుచ్చా

తొమ్మిది తోకుచ్చా

పదికి పెట్టెల్లాం

పదికి పట్టెడా ॥

పది గుప్పీలు, పది పుప్పీలు ఆడేటప్పుడు ఈ పాటలు పాడుదురు.

ఇరువది గుప్పీలు, ఇరువది పుప్పీలు ఆడునప్పుడు పాడేపాటకు పదికి పట్టెల్లాం అయిన తరువాత సంఖ్యలను తెలుపుటకుగాను యీ క్రింది పాట పాడుదురు.

పడమటి గుడిచెలక

కన్నా రెండాయి

కాక్కి - కొరకంచు

పిచ్చికి - నీరంచు

అమ్మకు బొమ్మంచు

అయ్యకు జామారు

నాకు పట్టంచు

చెల్లెలు చేమంతి

తమ్ముడు తలపాగ
మరదలకు ఆభరణం.

అను నప్పుడు “నాకు పట్టంచు” తో పూర్తి అవుతుంది. ఒక్కొక్క ఓ చెలియ తో మొదలుపెట్టి, పదికి పట్టెల్లాంతో ముగిసిపోయే పది గుప్పీలు, పది పువ్వీలు ఆడునపుడు పాడబడు పాటలకు బదులుగా యీ క్రిందిపాట అప్పుడప్పుడు పాడుచుందురు.

ఒక్కొక్కనంద
చిక్కిటీలు
ముక్కుమల్లె
నంగనాచి
ఆదుంరెళ్ళు
అత్తవారు
కొత్తపుస్త్రీ
కొడుకు పేరు
మల్లి మొగ్గ
మామిడిపండు.

పాయసం ఆట

చిటికెలు మెటికలు పాటను బాలికలు ఒక్కొక్కరు వ్రేలిని తాకుచు పాడెదరు. తరువాత వ్రేళ్లన్నియు పండినవని, చేతులు వెనుకకు పెట్టుకొని, ఈ క్రింది విధముగా పండినవారి నడిగెదరు. అప్పటి సంభాషణ,

నీ చేతులేమయ్యేయాయ్
 పిల్లెత్తుకు పోయింది
 పిల్లి నెందాక తరిమావ్
 గోలకొండ దాకా
 గోలకొండే మిచ్చింది - గుడ్డిగవ్వ
 గుడ్డి గవ్వమి చేశావు - కుమ్మరాడి కిచ్చాను
 కుమ్మరేమిచ్చాడు - కుండిచ్చేడు
 కుండేమి చేశావు - మా తాత కిచ్చాను
 మాతా తేం చేశాడు - మూతి కడుక్కుని
 గిరిగిరా తిప్పి - నూతిలో వేశాడు
 నుయ్యే మిచ్చింది - నీళ్ళిచ్చింది
 నీళ్ళేంచేశావు - పూలచెట్లకు కాయల చెట్లకు పోశాను
 పూలచెట్లు కాయలచెట్లు - ఏమిచ్చాయి
 పువ్వులూ కాయలూ - యిచ్చాయి
 పువ్వులూ కాయలూ - ఏం చేశావు
 పువ్వులు మా అక్క తలలో పెట్టేను - కాయలు తిన్నా
 మీ అక్క తల యేమిచ్చింది - పేనిచ్చింది
 పేను నేం జేశావు - గడపమీద కుక్కాను
 గడ పేమిచ్చింది - పేళ్ళిచ్చింది
 పేళ్ళేంచేశావు - పొయ్యిలో పెట్టాను
 పొయ్యే మిచ్చింది - బూడి దిచ్చింది
 బూడిదేం జేశావు - పెంటమీద పోశాను
 పెంటే మిచ్చింది - గడ్డిచ్చింది

గడ్డేం జేశావు - ఆవులికి గేదెలికి వేశా
 ఆవులూ గేదెలూ ఏమిచ్చాయి - పాలిచ్చాయి
 పాలేం జేశావు - పరమాన్న మొండా
 పరమాన్నమేం జేశావు - కొంత నేను తిన్నాను
 మరి నాకో ?

పీటకింద పెడితే పిల్లెత్తుకు పోయింది
 ఉట్టిమీద పెడితే ఉడతెత్తుకు పోయింది
 మంచంమీద పెడితే మామ యెత్తుకు పోయాడు
 అటకమీద పెడితే అల్లుడెత్తుకు పోయాడు
 నీకు లేదు.

అబ్బాయి - అమ్మాయి

చిక్కుడాకుమీద చిలుక వాలింది
 చిలుకెక్కి ఓరాజు చిక్కి వున్నాడు
 అరిటాకుమీద హంస వాలింది
 హంసెక్కి ఓరాజు అమిరివున్నాడు
 కొబ్బెరాకుమీద గోర వాలింది
 గోరెక్కి ఓరాజు కోరివున్నాడు
 మామిడాకుమీద మంచు వాలింది
 మంచెక్కి ఓరాజు పొంచివున్నాడు
 గుమ్మడాకుమీద గువ్వ వాలింది
 గువ్వెక్కి ఓరాజు గూడ్గొన్నాడు

చిక్కుడాకుమీద చిలుక అబ్బాయి
 చిలుకెక్కి అబ్బాయి చిక్కివున్నాడు
 అరటికాకుమీద హంస అబ్బాయి
 హంసెక్కి అమ్మాయి అమిరి వున్నాది
 కొబ్బెరాకుమీద గోర అబ్బాయి
 గోరెక్కి అమ్మాయి కోరివున్నాది
 నూమిడాకుమీద మంచు అబ్బాయి
 మంచెక్కి అమ్మాయి పొంచివున్నాది
 గుమ్మిడాకుమీద గువ్వ అబ్బాయి
 గువ్వెక్కి అమ్మాయి గూడ్గొన్నాది.

१. శ్రీ

నారాయణం

౨. శ్రీ సారస్వతం

శ్రీ సారస్వతం సంఘ జీవనమునకు జీవగణ్ఠి. శ్రీలోనున్న మాతృత్వమే సహజంగా పెల్లుబకగా శ్రీ సాహిత్యం ఆవిర్భవించింది.

మన భారతీయ శ్రీలు. ముఖ్యంగా మన తెలుగుతల్లులు, ఈ సాహిత్యాన్ని పూర్వకాలంనుంచి వివిధములగు జానపద గేయాలద్వారా, మరియు దేశిపాటలద్వారా వెల్లడిస్తూ వున్నారు. ఏ గేయంలో, ఏ పాటలో మాతృత్వభావప్రోషణ మెంతెంత పరిపుష్టి పొందినదో, అది అంత ఉత్తమ శ్రీ సారస్వతంగా మనం పరిగణించవచ్చును.

1. దంపుల్లో పాటలు

వీటిని రోకటి పాటలు, తోలు రోకలి పదాలు అనడం బాగుంటుంది. తోలు రోకలి పనులలో దంపు, కుమ్ము, కొట్టు, పోటు అంటూ వివిధ సందర్భాలలో వాడుతూ వుంటారు.

ఈ పాటలు వాడుతూవుంటే స్త్రీలకు ఆయాపనులు చేసేటప్పుడు ఆయాసం కనబడదు. ముందు ఒక ఆమె వాడుతూవుంటే, వెనుక నున్న వారందరూ ఆపాట అందుకొని వాడుతూవుంటారు. పాట చరణాన్ని అందుకొని వాడుటకు ఉత్సాహ పడుతుంటారు, వారికి పనిలోని శ్రమ కనపడదు. ధాన్యం దంపునపుడు, జొన్నలు కుమ్మునపుడు, పిండి కొట్టినపుడు, బియ్యం పోతున్నప్పుడు వారి రోకలి వలయతో పడుతుందో దాని ననుసరించే ఈ పదాలు ఆ గమనంతో వాడుతూవుంటారు.

1. దంపు

తమలపాకులమీద - వడ్లెండబోసి

రాచిలుక పోచిలుక - వడ్లు దంపుదము.

2. కుమ్ము

అంతల్ల పుంతల్ల - మరదివచ్చేడు

జొన్నల్లు ఒక జాము - జారకుమ్మేను.

3. కొట్టు

పిండి కొడదామక్క - బండెక్కుదామ

చెన్నపట్నంబుకు - చేర బోదామ.

4. పోటు

రోకలి చిన్నాది - రోలు చిన్నాది

నాతోటి పోతును - నాతి చిన్నాది.

దంపుళ్ల పాటలు

కారాలలో కెల్ల రెండు కారాలు
ఉప్పుకార మొకటి ఉపకార మొకటి
వాసాలలో కెల్ల రెండువాసాలు
రాణీవాస మొకటి విశ్వాస మొకటి
కుంటలలో కెల్ల రెండు కుంటల్లు
వడ్లకుంటా ఒకటి వైకుంఠ మొకటి.

ఆడదాన్నీ నేను అయి పుడితిగాని
గండ్రగొడ్డలి క్రింద కొమ్మనైన జాలు
గొడ్డాలు బ్రతుకేల కోటి ధనమేల
స్వారాజ్య మిచ్చినా సవతిపోరేల.

చూడకా ఆడేరు చూచి ఆడేరు
కానకా ఆడేరు కల్ల లీ ప్రజలు.

పాటలు పాడితే పలువ దంటారు
పాడకుంటే జనులు మూగ దంటారు.

పాపమ్ము చేసుకొన బావిలో పడితే
పై మురికియేగాని పాపాలు పోవు.

చేటుకాల మట్ర శంకరుడ! నీకు
అలిమిది పెండ్లి యెట్లాడినావు.

ఊరి ముందర చేను వేయబోకన్న
ఊళ్ళోను వియ్యంబు లంద బోకన్న
ఊరిముందర చేను కాకుల్ల పాలు
ఊళ్ళోని వియ్యమ్ము కయ్యాలపాలు.

చేను మంచీదని చెప్పబోకన్న
 చెరుకన్న రాజనం పండిన్నదాక
 ఆలి మంచీదని అనబోకురన్న
 అదివచ్చి మనలోన అణగిన్నదాక.

అత్తింటి కోడలవు కావుగా వటవే
 ఆజ్ఞ సిగ్గులు నీకు లేవుగా వటవే
 వీవు నిండా కొంగేదే ఇరువరుసలేవే
 మడమ తిరగ బట్టేదే మాట వాసేదే?

కూతురూ పుట్టినది
 కుందు పుట్టినది
 దండాన కోకలకి
 దాతా పుట్టినది
 సువ్వి - హా - సువ్వి.

కూతురు పెళ్ళిమ్మ
 కొడుకు వడుగమ్మ
 ఆడపడుచు సమర్త
 అల్లుడి మనుగుడువు
 సువ్వి - హా - సువ్వి.

బావ లందరుగూడి
 బండెక్కి వెడుతుంటే
 అందులో పెద బావ
 పడవెక్కి వెళ్ళు.

తెడ్డిరిగి నడ్డిరిగి మూతీ పల్లిరిగి
 మూతీ పల్లిరిగిన బావ
 నాకేమి తెచ్చావూ?
 మూటతో చక్కిలాలు
 మువ్వంచు చీర
 కావిడతో చక్కిలాలు
 కరకంచు చీర.

ఎంత దొడ్డవాడు యమధర్మరాజు
 యిన్ని పనులు విడిచి వెంట రమ్మనెను
 పుట్టిన బిడ్డల విడిచి పుట్టిల్లు విడిచి
 కలికి వైకుంఠము కలదు రమ్మనెను .

పల్లి దానింటి సరస కల్లు పాకుంది
 పైమీద పంచిచ్చి కల్లు తాగుమరిది
 నామీద చాల చాల దయవుంచు మరిది
 దగదగ మెరసేటి దండమ్ము మరిది.

అరుగు అరుగుల్లోకి ఏలరుగు తీరు
 అల్లుళ్ళు కూర్చున్న ఆ అరుగుతీరు
 కుదురు కుదురుల్లోకి ఏ కుదురుతీరు
 కూతుళ్ళు కూర్చున్న ఆ కుదురు తీరు.

విశాఖపట్నాన వీధి గుమ్మాన
 వింత రాచకొడుకు బంతులాడేడు
 బంతివెల్లి పాలకొండ సభలో పడితె
 యిది యెవరి బంతని వివరించి రాజు.

గోలుకొండ వారి గోలుసులబంతి
 పాలకొండవారి పచ్చల్ల బంతి
 శ్రీకాకుళం వారి చిత్రాలబంతి
 బొబ్బిల్లివారిదే బంగారు బంతి.

వానదేవుడ నీకు వరుస చెల్లెల్ని
 వర్షాలు కురిపించి పరిమళ్యలోను.
 వరుసగా నీవార్ని వరసాడ బోతే
 పురుషుడా నీ శిరసు ధరణి కొరిగేను
 కానివార్ని నీవు కారాడబోతే
 కాముడా నీశిరసు కాటి కొరిగేను.

కాకరకాయకు కాడ సన్నమ్ము
 కాశీలో భద్రన్న కురులు సన్నమ్ము.

వంటింట సిరిచాప నామాలు పెట్టె
 నరసింహ దాసుండు నా కన్నవాడు.

2. రాత్నము పాటలు

వీటిని నూలు వడికే పదాలు అనవచ్చును. ప్రత్తిచెట్టునుండి
 కాయలు కోయుట, కాయలలోని దూదినితీయుట, ఆ దూదిని ఏకించి
 ఏకులు చేయుట, ఏకులను రాత్నంమీద దారముగా వడుకుట
 ఇదంతా ప్రత్తి పరిశ్రమ. ఆ దారాన్ని ఆసులుపోసి రాత్నంమీద
 కండ్ల బొట్టుగా చుట్టుట, ఆ కండ్ల సహాయంతో పడుగుగా పోసిన
 దారంతో నేస్తారు. దీనినే నేత పరిశ్రమ అంటారు.

ఈ మొత్తం పరిశ్రమలో:- 1. ప్రత్తి పట్టేది ప్రత్తి రాత్నం,
 2. దారం తీసేది ఏకుల రాత్నం, 3. కండ్లు చుట్టేది కండ్ల రాత్నం

అని మూడు రకాలుగా వున్నాయి. ఒక్కొక్కదాని పని ఒక్కొక్క
లయతో జరుగుతుంది. ఆయా లయానుబద్ధంగా పని చేసేటప్పుడు
ఈ పాటలు పాడుతారు. అందుచేత వీటిని రాట్నం పాట అంటారు.

“ఏకుల రాట్నము కాళ్ళ సంకెళ్ళు
ఏ పాపకర్ముడు కావించినాడో” అంది ఒక బద్ధకస్తురాలు.

“కదురు కవ్వంబులు కలయాడు నింట
కరువు కాటకములు కలికాన లేవు”

అని యింకొకామె చెపుతూ దీని ప్రాధాన్యతను చెప్పుతుంది.
ఒక చిన్నారి రాట్నాన్ని ఎంత చక్కగా పొగిడిందో చూడండి!

“మొగు డెందుకే? నారి మొగు డెందుకే?

అసలు మొగు డెందుకే?

రాట్నం చల్లగంటే రప్పిస్తు గోల్కొండ

కదురు చల్లగంటే కదిలిస్తు ఢిల్లీని. ॥ మొ ॥

రాట్నము పాటలు

వెండి పల్లెములోన ఏలకులు బోసి

యెలమ దొరలంపారు నీకు చిన్నాన్న.

వేసంగి కాలాన పూసె బూరుగలు

ఆశపడి చిలకల్లు ఆరునెలలుండు

తినబోతె దూదాయె తీపిలేదాయె

మానవతి చిలకలార; మరలరే భూములకు.

సూర్యుడు యిచ్చినా చుక్కమట్టెల్లు

సుదతి! నా కాళ్లను చుక్కలై మెరసు

నారాయణిచ్చిన నల్ల పూసలు
నాతిరో! నామెడ నానై మెరసు
పరమేశుడిచ్చిన పసుపు కుంకుమము
పడతిరో! నానొవ్వు పద్మమై మెరసు.

రామన్న పట్నాన రాతిస్తంభాన
రామచిల్లకెల్ల తూగుటయ్యాల.

గుమ్మడి కాయంటి గురువొచ్చినాడు
సీకాయ పంచెలతో శిశువెల్లి నాడు
కాళ్లు కడుగనై తి కనిమొక్కనై తి
వంగి దణ్ణంపెట్టి వరమడుగనై తి
నాతోడి వారెల్ల నానులడిగారు.

తమలపాకులమీద పల్లెండబోసి
తలుపెక్కి నేజూతు తల్లి బలగంబు
అరటి ఆకులమీద వడ్లెండబోసి
అరుగెక్కి నేజూతు అయ్యబలగంబు.

నిమ్మల నీడను నే నిలిచినాను
అన్నల్లతోడు నిన్నే నమ్మినాను
నమ్మినవారికి నారాయుడు తోడు
నాకు మంగళగిరి నరసింహుతోడు.

చింతకాయలన్ని కొమ్మమీదుండు
శ్రీరాము భ్రమలన్ని సీతమీదుండు
మామిడికాయలన్ని కొమ్మమీదుండు
మా అన్న భ్రమలన్ని వదినమీదుండు.

“వదినగారు మీరు వాసిగలవారు
 వండ బోయినచోట కుండ నాకేరు
 బావగారు మీరు భక్తిగలవారు
 నిండున్న సభలోను పిండి బొక్కేరు
 వెల్లచీరందమ్ము వేణి అందమ్ము
 వెలది కేసునెలల గర్భిణందమ్ము
 పట్టుచీరందమ్ము పట్టెడందమ్ము
 పణికి పశునెలల బాలు డందమ్ము
 చూలింత బాలింత సుఖమును కోరి
 లేతమామిడి వనము పూతకోరేను
 రానియ్యె మామిడి రానియ్యె గదలె
 నీకొమ్మ కోటిపల్లికోట గట్టింతు
 నీఱకు అంతర్వేది చాపలల్లింతు
 నీ పువ్వు పుట్టకొండ పూజకంపిస్తు
 నీ పండు సింహాచలం శిఖరమెక్కింతు”
 వడకు వడకూ కదుర వడక వే కదురా
 ఏకుల్ల బుట్టంత ఎల్లుండి సంత
 ఏకేకు ఒకబార యెల్లుండి సంత
 నాయేకు లైపోయె నాకేమి చింత
 యేకుల్ల యెల్లక్క పత్తిపుల్లక్క
 రాటాల రామక్క రావె పోదాము.

3. తిరుగలి పాటలు

వీటినే “విసరురాలి పదాలు” అంటారు. తిరుగలిని విసరు
 రాయి అనుటచేత ఈమాట వాడుకలో నున్నది.

తిరుగళ్లు :- 1. గింజలపై పొట్టుపోవుటకు వినరే ఆళ్ల తిరుగలి.

2. గింజలను పిండిగా వినరేది “చోళ్ల తిరుగలి”

3. గింజలను పప్పుగా వినరేది “పప్పుతిరుగలి”

ఈ విధంగా ఉన్నాయి. వీటి సనులు రకరకాలు లయలతో జరుగుతూ ఉంటాయి. అందుకనుకూలంగా యీ పదాలు పాడుతూ ఉంటారు.

ఆళ్ల తిరుగలి పాట

“ఆళ్లుచోళ్లు కుప్పనూర్పుళ్లు
అటకమీద బోడోడు అయ్యమ్మ మొగుడు”

చోళ్ల తిరుగలి పాట

“చోళ్లునల్లన్న పిండి తెల్లన్న
అంబలి పుల్లన్న డొక్కచల్లన్న”

పప్పుతిరుగలి పాట

కరివేపకాయల్లు కంచాన బోసి
కలిగినోరంపితే గగనంబులాయె
పేరిన నేతుల్లు బెల్లపచ్చుల్లు
వేదవారంపితే లేబరములాయె
ఆదివారంనాడు అమవసనాడు
అన్నయింటికి నేను గిన్నడుగబోతె
మా వదినె శాంధవి లేచు పొమ్మనెను
మాయన్న మంచోడు మళ్ళి రమ్మనెను
చిన్నోడి చీటంగి సిలుకుకుళ్ళాయి
బాలునికి పొట్లంగి పాలుబోసేగిన్నె
నాకు పల్లవీర నెమలివన్నె రవిక

వడినిండ బియ్యము వల్లో కొబ్బరిగిన్నె
 పసుపుకుంకుమ యిచ్చి పంపె మాయన్న.
 తూర్పు వాకళ్లకు దూలాలు గావు
 పడమటి యిండ్లకు పలకల్లు గావు
 మాయంటి కోడళ్ల రోకళ్లు గావు
 ధనరాసు లిచ్చేటి తండ్రి రామయ్య
 నీవైన చెప్పరో ఆ 'మాని' పేరు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకై తే
 మాడల్లో పొయ్యేటి మరుదుళ్ల నడుగు
 మాడల్లో పొయ్యేటి మరది సుబ్బయ్య
 నీవైన చెప్పరాద ఆమాని పేరు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకై తే
 బారుసావిటిమీది బావల్ల నడుగు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకై తే
 కొలువుసావిడి మీద కొడుకుల్ల నడుగు
 అమ్మరో నీకింత విన వేడుకై తే"
 నేలానపండిన పల్లెరుచెట్టు.

“నల్లకొండల నడుమ వులికేటి చాకి
 మాయన్న యేసిన ధట్టి పేరేమి ?
 చింతకుంట నూలమ్మ శిరువేళ్ల తొగరు
 నంద్యాల నల్లంచు లంజె పేటంచు
 కందనోలు కరకంచు కంది బేడంచు
 ఉతకరా చాకలి పుల్లి పువ్వలై
 మడ్లవరా చాకలి మల్లి మొగ్గలై

ఇచ్చిరా చాకలి అన్నవాడలకి”
 “ఇచ్చేను వొచ్చేను ఇల్లు నేనెటుగ
 గచ్చుతో కట్టిన గాజుస్తంభాలు
 సున్నమ్మపూసినసురటిమిద్దిళ్లు
 వేపమాని యెదురిల్లు ఎద్దులమిద్దె”

“సకియ యిల్లు జొచ్చి యెల్లజాలడె
 సక్కని వాడమ్మ సారంగధరుడు
 ఇరుగు పొరుగమ్మలార ! ఇతని పొమ్మనర
 ఇరుగోరి మాటలు వినవచ్చిరేను
 చిలుక నీళ్లుతోడ జలకమాడేను
 హంస అన్నములొండె ఆరగించేను
 వెలది మంచమువేయ వెన్నెలబైట
 పడతి శానుపులెయ్య పవ్వళించేను
 ఆకులేవే పోకలేవే అడకత్తిలేవే
 చూడ సున్నపుకాయ చుట్టియ్యె మహపు
 సన్నంగచుట్టియ్యె సగము కొరికియ్యె
 యెంగిలెంగిలి శివుడ యెగ్గుపట్టేపు
 మనకేమి యెంగిలి పుణ్యపురుషుంకు
 విసినకర్రలతోను వినరె ఒక జాము
 విసిరిసిరి ఆకాంత స్తంభాన కొరిగె
 కాంతకీ కన్నీళ్లు కాల్యలై పారె
 వాన కురవలేదె వరద యెక్కడిది
 ఆడవారి శోకంబు అటునంటిదప్ప”

“వేంకటేశ్వరుడికి పెండ్లిండ్లనాడు
 వేల్పులు బట్టిల్లెతు వెండిసురటిలు

అక్కనా తమ్మయ్య పెండ్లిండ్లనాడు
పరువుకు బట్టించు పమిడి సురటీలు”
“కోటయ్య నీవంటి కొడుకుల్ల నిస్తే
కోటి ప్రభలతోటి కొండ లెక్కేము
అప్పన్న పెళ్లాము అలివేలుమంగా
ఆవుపేడబెట్టి అరుగు లలికింది
గోవు పేడబెట్టి గోడలలికింది”

“చిక్కుడు గాయల్లు సిరిభూషణాలు
చిలుక లొడ్డాణంబు చిన్నప్పనడుము
కాకరకాయల్లు కరిభూషణాలు
గంటలొడ్డాణాలు పెద్దప్పనడుము
కలగంటి మాంచాల కలగంటిచాల
కలలోన కలగని కలమేలుకొంటి
నాతండ్రి సిరిజూచి రాజకళజూచి
రాజులంపినారు నిలువుటద్దాలు”

“చచ్చిపోయి మాతాత స్వర్గానవుంటే
గోవుదానము జేసె కొడుకు నాతండ్రి
పున్నెము కొందరిది పూజకొందరిది
పునిస్త్రీజన్మాన చావుకొందరిది
భాగ్యమ్ము కొందరిది బలము కొందరిది
బాంప్రాయమునాడు పెండ్లికొందరిది
కాలుకచుక్కబొట్టు కడిగి తేబోదు
నొవ్వువాసిన చాలు తుడిచినాబోదు”

“ఆరు నెల్లా బాల అడ్డపడిగట్టి
 ఆయెనే సీతమ్మ అడవులకు పయినం
 ఎట్టులుంటావమ్మ నట్టడవిలోన
 నామరది అక్కయ్య నానద్దనుండ
 నాకేమి భయమమ్మ నట్టడవిలోన”

“వటొడ్డు పుచ్చులు యెఱ్ఱతుమ్మలు
 ఎలమంచి తుమ్మపూడి గంగపుట్టిలు
 పాటొడ్డు పుచ్చులు పండుదోసలు
 పంపాది ధనికొండ పాపపుట్టిలు
 అల్లనేరేడులు పల్లానబోసి
 అంపిస్త్రీముక్తిఫలమయ్య గురువులకు
 యింతచక్కనిపండ్లు ఎవరంపినారు
 నాశిష్యు కూతురు వై దేహిసీత”

“వడ్లలో వరిపొట్టు కలపకేతల్లి !
 వంశాన నీకడుపు వర్ధిల్లవలెను
 పాలల్లా పంచదార కలపవే తల్లి !
 భాగ్యాన నీకడుపు ఫలమందవలెను”

“నాతోడబుట్టిన నలుగు రన్నలకు
 చదువు లెవరే తల్లి చెప్పివారు
 నీళ్లలో బుట్టిన నీరు కాకులకు
 సీతు లెవరే తల్లి తెలిపినావారు ?
 అడవిలో బుట్టిన లేడిపిల్లలకు
 నడుము లెవరే తల్లి దిద్దినావారు ?”

“వెంకటేశుడవయ్య వెన్నుడవయ్య
ఎట్లు వెలసితివయ్య యీగట్లనడుమా
గట్టుల్లుగావమ్మ ! కనకశ్రీమేడ
మేడల్లు గావమ్మ ! మేరు శిఖరాలు
శిఖరాలుగావమ్మ ! శ్రీరామగుట్టు
శ్రీరామగుట్టుకాడ ఏరామగుట్టు
ఏరామగుట్టాకు యెదురెండలాయె
వయించు సారంగి నారింజవనము
చీకటి కోనల్లా నేనొక్క గాన్ని
శివుడు నాకిచ్చిండు చిన్ని బాలల్లు
నాచిన్న బాలలకు పాలుతేనని
పరమేశు డిచ్చిండు పాడాపుమంద
పాడాపుమందాకు నీళ్లుతేనాని
వసుదేవు డిచ్చిండు వరద కాల్యల్లు
కాల్యల్లు నీట్ట్రాగి పొల్లెబొల్లాపు
బొల్లాపు పేరేమి - భోగి పేరేమి ?
బొల్లాపు బసవన్న భోగిరై తన్న
రైతునకు మనతల్లి - అలమేలుమంగ”.

4. సంతానాపేక్ష

కొడుకుల కననాళ్లు కడుపేమికడుపు
కుల ముద్దరించన్ని కొడుకేరు కొడుకు
పిడికెడు విత్తనాలు మడికెల్లనాలు
వక్కడే కొడుకైన వంశానజాలు

కొత్తచింతపండు గోనెల్ల చీకు
 గొడ్డాలి వస్త్రాలు పెట్టెల్లచీకు.
 గుమ్మడిపుయ్యాలి వంగవాలాలి
 అతి రాచగారాల పండుపండాలి
 గుమ్మిడి మాయిల్లు వంగ మావంశం
 అతిరాచగారాల పండుఅబ్బాయి
 కన్న కానుపులెల్ల కడుచక్కనయితే
 కన్నులపండుగే కన్నతల్లికిని
 లాభమ్ము లాభమ్ము ఏమిలాభమ్ము
 కొడుకుల గంటను కోటిలాభమ్ము.

ప్రస్తావన

జానపదులు ఒకే గేయాన్ని అనేక సన్నివేశాలలో, అనేక రాగతాలలో పాడుకొంటారు. వీధి నాటకాలలో పాత్రోచిత సందర్భాలలోనూ, హాస్యగాడు విరామ సమయాలలోనూ గర్భిణీ పరిణామ చిన్నెలూ, ప్రసవవైరాగ్యం, ప్రసవవేదన, చికిత్సలు అభి సయపూర్వకంగా పాడి సభికులను ఆనందపరుస్తారు. వీటినే జాన పదులు కోలాట భజనలో కోపులు తీస్తూ పాడుతారు.

గర్భిణీ పరిణామ చిన్నెలు

గర్భం ధరించినదంటే నెల దప్పించి, నీళ్లోసుకుంది, కట్టింది అంటారు. గర్భధారణ లగాయతు ప్రతినెలా ఒక్కోరకంగా పరిణామం చెందుతూ, ఏడవ మాసంలో అడశిశువూ, తొమ్మిదవ మాసంలో మగశిశువూ జన్మించడం సాధారణంగా జరుగుతుంది.

నాదనామక్రియ - ఆటతాళం

పల్లవి :- అత్తావారింటికి ఏలాగు నే బోదు

ఆరడి వచ్చేగదే ? ఓ యమ్మ ! నాకారడి వచ్చేగదే ||అ||

1. పూచిన తంగేడువలె పుట్టింట నేనుంటే
బుద్ధి చెదరిపోయె । ఓయమ్మ నాబుద్ధి చెదరిపోయెనే ||అ||

2. చుక్కలలో చంద్రునిలాగు । చక్కానివాడని
ఒక్కగడియ బోతినే । ఓయమ్మ నేనొక్క ఘడియబోతినే ||అ||

3. నేనువచ్చి నెలయాయె । నెలలోనే కలయాయె
నెలతప్పే నేమిసేతునే । ఓయమ్మ నాకు నెలతప్పే నేమిసేతునే||అ||

4. రెండవ నెలవచ్చె । మెండాయె వేగిల్లు
రెండుగానక పోతినే । ఓయమ్మ నేరెండు గానకపోతినే ||అ||

5. మూడవ నెలవచ్చె । ముద్దపిండం బాయె
ముందుగానక పోతినే । అమ్మయ్య నే ముందుగానక పోతినే||అ||

6. నాల్గో నెలవచ్చె । నలుపెక్కె కుచములు
నాడుగానక పోతినే । ఓసమ్మ నే నాడు గానకపోతినే ||అ||

7. అయిదో నెలవచ్చె । అవయవా లేర్పడె
అయ్యో నేనేమిసేతునే । అమ్మయ్య అయ్యోనేనేమిసేతునే ||అ||

8. ఆరవ నెలవచ్చె । అర్థపిండం బాయె
అతివ నేనేమి సేతునే । అమ్మయ్య అతివ నేనేమిసేతునే ||అ||

9. ఏడవ నెలవచ్చె । యెదురు పిండంబాయె
ఏమి సేతునే ఓయమ్మ । ఓతల్లి ఏమిసేతునే ఓయమ్మ ||అ||

10. ఎనిమిదో నెలవచ్చె । వెనుబట్టి బరువెక్కె
ఏలాగు ప్రసవించునే ఓసమ్మ । నే నేలాగు ప్రసవించునే ||అ||

ప్రసవ వైరాగ్యం

గర్భిణీ స్త్రీ ప్రసవించే ముందు తనకు కలుతున్న వేదనలు సహించలేక, మగడే తనకు వద్దంటూ వాపోతుంది.

శ్రీరాగం - ఆదితాళం

పల్లవి :- జన్మజన్మకు నాగమతల్లీ ! బాధలిట్లు వేధించుకుండిన
మన్నధుడైనా మగడొద్దమ్మా !
వాద్దు ఒద్దు మగడొద్దోయమ్మా ! నాగమతల్లీ

||జ||

1. ఇదియుగాక ముందిటువలె దోచిన
పెండ్లాడివగాని పెనిమిటి వదలుదు

||జ||

2. భరింపరాని యీ బాధల కోర్వను
యింత వేదన గల్గితె యెందుకె మగడు

||జ||

3. సుద్దులెల్లవిని సుదతిరొ యిటులను
బుద్ధిగడ్డి తినెనో నాయమ్మా !

||జ||

ప్రసవ వేదన

ఉదకాలాడ్డం, నీళ్లాడడం, కనడం, ప్రసవించడం అనేవిపర్యాయ పదాలు. ప్రసవించే స్త్రీకి అనేకరకాల బాధలు వస్తూంటాయి. మంత్ర సాసీ, ముసలమ్మలూ ఆమెను ఓదారుస్తూ ఏవేవో చికిత్సలు చేస్తూ వుంటారు. ఈ పాటను పరిశీలించండి.

పల్లవి :- నడుమూ కళ్ళుక్కు మనెనమ్మా
అమ్మా ! ఓ యమ్మలారా !

||స||

1. ఘడియ ఘడియకును కళ్ళు-మనె నడుము
కడుపులో నులిపెట్టెను తల్లీ

||స||

2. కడుపు కొంచెము నొక్కరమ్మా
కడుపులో కల్వరించె నమ్మా
సుడివడితిని యిక చూతునో లేదో
వడివడి మానారిని యటురమ్మనుడు ||న||
3. మంత్రసానిని బిల్వరమ్మ అభి
మంత్రించిన జలము నాకందివ్వరమ్మ
మంత్రసాని నిటుచెంతకు తేరే
కాంతలుపోయి కడువేగమున ||న||
4. పక్కలు నొక్కసాగెనమ్మ | భయపడి యీదేహము
పిక్కలు పొక్కిపోయెనమ్మ
పక్కలు నొక్కుచు పిక్కలు చెదరెను
చిక్కితి బాధకు దిక్కెవ్వరు యిక ||న||
5. కూర్చుండి ఓపలేనోయమ్మ | కుదురై న తెక్కము
దెచ్చి వెనుకను వుంచరమ్మా
కూర్చుండుటకు కుదురదు ప్రాణము
తీర్చరే కష్టము నేర్చినవారలు ||న||
6. ఈసారి వింతబుట్టెనమ్మ ఈబాధ యేమో
వేసారె ప్రాణమెట్లో యమ్మా
ఏ సంతకునైనా యిటుబాధలుండిన
ఈసడింతునమ్మ దోసకారిపనికి ||న||

సుఖ వ్రసవానికి చికిత్సలు

సుఖంగా ఉదకాలాడాలని, ముసలమ్మలూ మంత్రసానీ కొన్ని
చికిత్సలు చేస్తారు.

ఆనందభైరవి - చతురశ్ర

పల్లవి :- అయ్యయో పణతిని లేవదీయరమ్మా

జాగుసేయక ! జావకాచి పోయరమ్మా

॥అ॥

1. చెయ్యిచ్చి గోరంతయూతమియ్యరమ్మా

చెయ్యగాదే దూలానికి తాడు పోయ్యరమ్మా

॥అ॥

2. అక్కలారా దేవతలకు మొక్కుండోయమ్మా

మొక్కు దేవతలకు ముడుపులు గట్టుండోయమ్మా

॥అ॥

3. నందిని త్రిప్పితే మంచి ! దందురమ్మా

నందడిలో మగవారిని ! ఎంచకండమ్మా॥

॥అ॥

ఎన్నెమ్మ

ప్రసవమయిన వెంటనే శిశువుకు బొడ్డుకోసి స్నానంచేయించి మెత్తని గుడ్డతో తుడిచి, చేటలో పడుకోబెట్టి, మట్టిబెడ్డలు దిగ తుడిచి, మంత్రపానివైపునకు పారవేసి, ఆముదపువేళ్లు కుడిపి. తల్లి ప్రక్కలో పడుకో బెడతారు.

నాల్గవరోజు ఉదయం తల్లికి ఉడుకుకాయం పెడతారు. ఆ సాయంకాలమున గుమ్మంవద్ద కాపలాగ ద్వారానికి రెండువైపులా పేడబొమ్మల్నిపెట్టి, భూతులనీ, హనుమంతదేవ, ప్రాతచెప్పు, ముంగిట కట్టి, సంధ్యాకాలములందు ఎడతెరపి లేకుండా ఎవరికి తీరుబడిగా వుంటే వారే - పురిటి గుమ్మంవద్ద కూర్చోని, “ఎన్నెమ్మ”పాట పాడుతూవుంటారు.

“రావేరావే ఎన్నెమ్మా, నీవు పోవేపోవే యెన్నెమ్మా !

నీకు చీరెడతా మెన్నెమ్మా, నిన్ను పూజిస్తామెన్నెమ్మా !

ఒక్కనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు ఒప్పుగనుంటివి యెన్నెమ్మా!

రెండోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు లోగిళ్ళనుంటివీ యెన్నెమ్మా!

మూడోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు మూల్గుచునుంటివి యెన్నెమ్మా!
 నాలుగోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు నవ్వుచునుంటివి యెన్నెమ్మా!
 అయిదోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు అంగిళ్ళనుంటివి యెన్నెమ్మా!
 ఆరోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు అరుస్తునుంటివి యెన్నెమ్మా!
 ఏడవనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు యేడుస్తువుంటివి యెన్నెమ్మా!
 ఎనిమిదోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు యేర్దాటిపోతివి యెన్నెమ్మా!
 తొమ్మిదోనాడూ యెన్నెమ్మా, తోరణాలూ గడితిమెన్నెమ్మా!
 పదోనాడూ యెన్నెమ్మా, నీవు పరుగెత్తిపోతివి యెన్నెమ్మా!
 పదకొండోనాడూ యెన్నెమ్మా, మేము బారసాలచేస్తే మెన్నెమ్మా!
 (బాహ్మడి కూతురు మాలోడిపెళ్లాం, ఏడువాడలకెల్ల శ్రీరామరక్ష)"
 (అంటూ కథ చెప్పుతారు.)

పురుటినాడు వాడవాడల వారు వేడినీళ్ల బిందెలూ, పసుపు
 ముద్దలూ చేస్తారు. బిందె మీద బిందె చొప్పున బాలెంతరాలికి
 పురిటిసీళ్లు పోస్తారు. స్నానానంతరం సూర్యునికి నమస్కారం చేయించి
 పేరంటాళ్లు అక్షింతలు వేస్తారు.

కొత్తెమ్మ, కొర్రెమ్మ, ఎన్నెమ్మ, పోతురాజు అను నలుగురికి
 నైవేద్యం పెట్టించి, అందులో రెంటిని యిద్దరు బాలికలకు, ఒకటి
 మంత్రసానికీ, ఒకటి కుక్కకీ పెడతారు.

పురిటిమంచం మీద మంత్రసానిని దొర్లించి, బొడ్డుకోసిన
 కత్తితో కాటుక వేయించి, బిడ్డకు పెట్టించి, వెల్లుల్లి బొడ్డు పసుపు
 దారంతో కట్టించి, శిశువునకు మొలత్రాడు కడతారు.

పదకొండవ రోజున బారసాల మహోత్సవం జరిపి నామ
 కరణం చేస్తారు.

6. ఆనందం

బిడ్డతల్లి తనబిడ్డను చూస్తూ ఆనందంతో మురిసి పోతుంది. రకరకాల వర్ణించు కుంటుంది. లాలిస్తూ తినిపిస్తుంది. తన నోముల పంటగా భావించుకొంటుంది.

లా లింపు

జాజిపూల జలకమాడి
పాలవెల్లి పాలకెక్క
అత్తయింట నడుగుపెట్టి
మొగుడు రాగ మొగముదాచి
ఎందుకింత సిగ్గుపడుదు
వేల నీకు యింత సిగ్గు ?
తాడిచెట్టు తలను దన్ని
తాతనీడ తరిగి దన్ని
నిదురలెమ్ము నిమ్మకాయ
కల్లు విప్ప కందిపిలక
త్యరగలెమ్ము తల్లిగాదె
చీలుకవచ్చి చెట్టుమీద
పిలుచుచుండే పిల్లనిన్ను
వేగలెమ్ము వెన్నయిదుగో
కితకిత కితకిత కితకిత.

ఊ ఊ ఊంగన్న
ఊగుపాలు యిందన్న
గంటెడు ఊగు కమ్మన్న
ఊమ్మక కక్కక మింగన్న.

ఊ ఊ ఊ ఊంగన్న
 లుంగలు పెట్టకు గ్రక్కన్న
 ఓర్వని సవతుల దిట్టన్న
 ఒప్పుగ మనలర బుచ్చన్న.

అరటి పండంటి పండు
 అమ్మన్న ముద్ద
 పే పే రామన్న
 పేర్రాజుముద్ద
 అమ్మన్న ముద్దునూ ఏమిలన్నాను
 అచ్చనావుల పాలన్నార
 దోరగ వేగిన గారన్నార
 పాకము వట్టిన అరిశన్నార
 పటికపంచదార చిలుకన్నార.

చిట్టిత పండెరువు । చిలుక ముక్కెరువు
 చింతల్ల చిగురెరువు । జీడిపం డెరువు
 దానిమ్మ పండెరువు । తాంబూల మెరువు
 తా నెరువుఅబ్బాయి । తన వారిలోన.

మా ణి క్యం

ఆట మాణిక్యమే । పాట మాణిక్యమే
 మాయింటి అమ్మాయి । మంచి మాణిక్యమే
 నట్టింట అమ్మాయి రత్న మాణిక్యమే.

“అరటిపండాతీసి ఆవుపాలే తీసి
మాచిన్ని అబ్బాయి మాటల్లు తీసి”

“చదువంటే అబ్బాయి
చండికేశాడు
బద్దెపలు పారావె
బుద్ధి చెప్పాలి”

“చదువంటే అబ్బాయి
సంతోష పడును
అగసాలి రామయ్య
నగలు చెయ్యాలి
పారుగు పిల్లలతోను
పోట్లాడ బోక
ఇరుగు పిల్లలతోను
వీట్లాడ బోక
చక్కగా నీచదువు
చదువుకో తండ్రి
చదువుకుంటే నీకు
సాఖ్య ముజ్జేను.”

దొంగబువ్వ

కుక్కే వచ్చి తింటుందో । నక్కే వచ్చి తింటుందో ?
ఎలుకే వచ్చి తింటుందో । చిలుకే వచ్చి తింటుందో ?
పిల్లే వచ్చి తింటుందో । బల్లే వచ్చి తింటుందో ?
మా అమ్మాయే తింటుందో । మా అబ్బాయే తింటాడో ?
ఎవరు వచ్చి తింటారో । హాత్ హాత్ హాత్ ,

బూచివాన్ని పిలువ నంపనా ?

బూచివాని పిలువ నంపనా! గోపాలబాల !
 బూచివాని పిలువ నంపనా ! ॥
 బూచివాని పిలువ నంపనా! తె వద్దు వద్దనేవు
 బాచియిచ్చి, జోలపాడి, యూచినాను నిదురపోవు ॥
 అల్లమూరగాయ పెరుగు అన్న మారగించుమంట
 వల్లతేనె తొనలు గావలెను తెమ్ము తెమ్మనేవు॥
 బంతిచేతికిచ్చి గోపాల యాడుకొమ్మనంట
 పంతగించి చేరుచోట బంతులవి గొంతెమ్మనేవు॥
 బాగుగాను పూలపాన్నపైన పవ్వళించుమంట
 నాగుబాము పడగనెక్కి నాట్యమాడవలె ననేవు॥
 మత్తగజము తెచ్చి చిన్నతిత్తిలోపలుంచినా
 నెత్తిమీదబెట్టి నన్నెత్తుకో యశో దనేవు॥
 రామశైల భద్రగిరి రామదాసు నేలుస్వామి
 కామితార్థ ఫలములొసగి కైవల్యము జూపువాడ॥
 బూచివాని పిలువ నంపనా!॥

ఉప్ అంటేనే ఉలిక్కి పడ్డావే !

నూకలు పెట్టెద - ఏకులు వడుకు
 నూకలు యిచ్చెద - మేకలు కాయి
 అటుకులు పెట్టెద - ఆవులు మేపు
 బెబ్బులి వచ్చిన - బెదరవు కావా
 చిటుతలు వచ్చిన - బెదరవు కావా

ఎలుగులు వచ్చిన - ఏడ్వవు కావా
 వడగలు రాలిన - వణకవు కావా
 ఎంత ధైర్యం - యిటు చూడుమరి
 “ఉఫ్” అంటేనే - ఉలిక్కి పడ్డావే.

జుట్టు చుట్టు

మామయ్య పంపేడు - మందలో కెళ్ళి
 పాలేళ్లు తెచ్చారు పాల కావిళ్లు
 బుడ్డి ముంతలతోటి బుడిగావుపాలు
 పదవమ్మ చెల్లెలా పట్టుకొద్దాము
 తోడుపాసెంతోడు, తోడుతే నీచెయ్యివేడి
 వేడివేడి. పాయసంజుట్టు, జుట్టితే నీనోరుచుట్టు.

అమ్మాయి రూపునా అవతారమెత్తె

కాత్యాయనీదేవి కరుణించె మమ్ము
 ఒడినిండె హఠాన్నలా ఒయ్యారిబొమ్మ
 పట్టి నా నోములూ పండి వచ్చాయి
 చేసినా వ్రతములూ సిద్ధించినాయి
 చివికిన బ్రతుకేను చివురించె మరల
 మ్రోడైన చిత్తము మోసు లెత్తించి
 కన్నీటి జల్లులో కడకంటి నవ్వు
 హాలాహలమ్ములో అమృతపుధార
 పుత్ర శోకాగ్నిలో పొరచేటి మాకు
 తొలకరి మెరుపు మా చిలుకలాతల్లి
 కోటిపల్లీశ్వరుని కూరిమికి గుర్తు
 చిట్టెమ్మ మాతల్లి చిన్నారిముద్దు

శ్రీగారిదేవి మాచింతలు దీర్ప
 అమ్మాయిరూపునా అవతార మెత్తె॥
 నిత్యకళ్యాణమ్ము పచ్చతోరణము
 పాపాయి పూసులే పండుగలు మాకు
 ఎక్కడున్నావోయి వెర్రి శంకరుడ
 'ఉంగాయి' నీకొరకు బెంగతో వుంది
 పాలేన త్రావదూ పట్టపట్టింది
 జోలపాటలు వింటు సోలబోదింత
 ఆలించరావోయి పాలించరమ్మ
 ఆలించి పాలించి ఆదరించేన
 అమ్మాయి నిచ్చేము అల్లుడా నీకు
 కాదనక చేపట్టి కనికరించాలి
 కన్నెల నవ్వులే కట్నాలు నీకు
 లల్లమ్మ చూపులే లాంఛనా లన్ని
 చిట్టెమ్మ పలుకులే పట్టువస్త్రాలు
 పిల్లడే పదివేలు పెట్టుపోతల్లు
 చుట్టపక్కలతో శుభలగ్నమందు
 తరలిరాగదవయ్య పరమేశ్వరుండ
 పెప్పిపనులూబాగ తలపెట్టినాము
 మాట తిరుగుటలేదు మనువు నిశ్చయము.

7. లాలి, జోల, తొట్ట ఊయెల పాటలు

బాలెంతరాలు తనబిడ్డను ఊయెలలో పరుండబెట్టి పాడే
 పాటలే, ఇన్ని పేర్లతో ఉన్నాయి. కొన్ని బిడ్డపరంగానూ, కొన్ని
 దైవపరంగానూ ఉంటాయి.

జోలపాట

“జో జో జో జో లాలీ

నిద్రపో బలభద్ర రాజకుమార
నిద్రపో అబ్బాయి నిద్రపోవయ్య
నిద్రకు నూరేళ్లు నీకు నూరేళ్ళు
నిను గన్న తండ్రులకు నిండనూరేళ్ళు
నిద్రించు శ్రీరామ నిద్రించు రామ
నిద్రించు రఘురామ రాజసుత్రామ
కమలాప్తకులచంద్ర కౌసల్యరామ
మునివెంట నేగిన ముద్దులరామ
తాటకాంతక రామ దశరథరామ
ఘోరమారీచుని బారిగొన్నరామ
శివునిల్లు విరిచిన శ్రీరామ రామ
సీతాకళత్రయో శృంగారరామ”.

చిట్టి చిట్టి చిట్టి చీమల్ల ముట్టి
ముట్టి క్రింద వాడు తొట్టి నాగన్న
తొట్టి నాగన్నకు తోడెవ్వరమ్మ
గొట్టెల గాచేటి గురవజే తోడు
నిద్రపో అబ్బాయి సీరేజనయన
ముద్దు కృష్ణుడు వచ్చి ముద్దిచ్చిపోవు
ఊరుగో అబ్బాయి ఊళ్ళన్ని మనవి
ఊగుకున్నా నిన్ను ఊచెద తండ్రి.

“లాలీ లాలీ లాలీ

లాలమ్మలాలీ - లాలమ్మలాలీ

లాలమ్మ గుఱ్ఱాలు
 లంకల్లామేసే - లంకల్లామేసే
 బుల్లెమ్మ గుఱ్ఱాలు
 బీడుల్లామేసే - బీడుల్లామేసే
 అప్పన్న గుఱ్ఱాలు
 అడవుల్లా మేసే - అడవుల్లా మేసే
 ఊరుకో అబ్బాయి
 వెట్టి అబ్బాయి - వెట్టి అబ్బాయి
 ఉగ్గెట్టు మీయమ్మ
 ఊరికెళ్ళిందీ - ఊరికెళ్ళిందీ
 పాలిచ్చు మీయమ్మ
 పట్టమెళ్ళిందీ - పట్టమెళ్ళిందీ
 నీలోసె మీయమ్మ
 నీలకెళ్ళిందీ - నీలకెళ్ళిందీ.”

పిల్లమ్మ కన్నుల్లు బీరపువ్వుల్లు
 అబ్బాయి కన్నుల్లు కలువరేకుల్లు
 కలువరేకుల వంటి నీకన్నులకును
 కాటుకలు పెట్టితే నీకు అందమ్మ
 ఏడువకు ఏడువకు వెట్టినాతండ్రి
 ఏడిస్తే నీకళ్లు నీలాలుకారు
 నీలాలు కారితే నే చూడలేను
 నిద్రపో అబ్బాయి నిద్రపోవయ్య
 భద్రకన్యక లొచ్చి నిద్ర పుచ్చేరు
 కాకమ్మ పిచుకమ్మ కథలు చెప్పేరు
 పట్టు ఉయ్యాలలో పండబెట్టేరు.

అబ్బాయి మామల్లు ఎటువంటివారు
 వీరులూ శూరులూ విక్రమార్కులూ
 అబ్బాయి తండ్రుల్లు ఎటువంటివారు
 రాజ్యాలు యేలేటి రామలక్ష్మణులు
 అబ్బాయి మామల్లు ఎటువంటివారు
 చెవి చెవికి బారెడేసి కమలాలవారు
 అడ్డపాగలవారు అంగీలవారు
 వేటగుత్తాలెక్కి వేటాడువారు
 జో - హాయి - జో - హాయి.

పు య్యా ల

కొబ్బరిచెట్టుకు వెయ్యి పుయ్యాలా
 గోపమ్మ మనుమల్ని ఊపరుయ్యాలా
 మామిడిచెట్టుకు వేయరుయ్యాలా
 మాయమ్మ మనుమల్ని ఊపరుయ్యాలా.

మంచినీళ్ల బావి వెనుక పుయ్యాలా

మంచినీళ్ల చెట్టు బుట్టె ,,

కోనేవారు లేక ,,

కొండలెత్తు పెరిగి పోయె ,,

కోయించు రాముడూ ,,

పంచినెట్టు సీతమ్మ ,,

ఒక్కొక్క పువ్వునా ,,

పిడికెడు గంధంమెడన ,,

చాలుచాలుఅక్కలార ,,

సంపంగి మొగ్గలార ,,

జానికి గారికీ పుయ్యాలా.

లా లి పా ట

చాలుచాలుర కృష్ణ - పోరుపెట్టకుర -
చలవపాన్పుమీద - పవ్వళించావూ
ఎంత వూచినగాని - నిద్రపోవేమీ
కథ చెప్పెదను నేను - వూ ఆనుచు వినరా |

||లాలి||

సూర్యవంశమున - దశరథ మహారాజూ
అనుచు నొక్కడు - రాజ్యమేలుచు నుండె
పుత్రులూ లేరనుచు - పుత్రకామేష్టి
రామలక్ష్మణ భరత - శత్రుఘ్ను పుత్ర |

||లాలి||

కౌసల్య రాముడూ - అనుజాలతో కూడి
అయోధ్యలో పెరుగు - చుండంగా
కౌశికుని యాగమున - పిలువరాగాను
రామలక్ష్మణులుకూడి - చనుదెంచి రపుడూ |

||లాలి||

తాటకిని ఖండించి - యాగము నడిపి
గౌతమునిసతి - శాపములు దీర్చిపోయి
హరుని విల్లు విరిచి - సీతపెండ్లాడి
పరశురాముని - భంగపరచి పురికేగెన్ |

||లా||

తండ్రినత్యము నడువ - సీతతోకూడా
రామచంద్రులు కానలకు - చనుదెంచెన్
నారచీరలుకట్టి - తమ్మునితోకూడా
గంగదాటి చిత్ర - కూటమున నుండి |

||లా||

భరతుడూ వేడ - పాదుక లిచ్చి పంపి
అత్రి అనసూయకును - మ్రొక్కి చనుదెంచెన్
పంచవటికి పోయి - పర్ణశాలాను
రామ లక్ష్మణ సీత - స్థిరముగానుండి |

||లా||

పసిడి మృగమును జూచి - సీత అడుగగనూ
వట్టి తెచ్చెదనని - రాముడూ వెడలెన్
మారీచు మాటలకు - భ్రమసి జానకిని
వెంటను లక్ష్మణు - పంపించెనపుడూ ।

॥లా॥

రావణుడు సన్యాసి - వేషమునవచ్చి
సీతను నెత్తుక - చనుదెంచె ననగా
హుంకారమున లేచి - శ్రీకృష్ణు డపుడూ
సౌమిత్రి విల్లు - యిమ్మునుచు పలికేనూ ।

॥లా॥

కొంతసేపు యశోద - విస్మయంబంది
కలువరించెను తనపట్టి - నేడనుచూ
ప్రేమతోడుత నెత్తి - కాగిటనుజేర్చి
హారతులిచ్చి ముద్దు - పెట్టి పాలిచ్చెన్ ।

॥లా॥

ఎందుకుర కృష్ణమ్మ - యేలభ్రమసితివి
ఏమికలగంటివి - నాముద్దులయ్యా
నాతోను జెప్పరా - చిన్ని గోపాలా
ననకాదివందితుడ - శ్యామలా రారా ।

॥లా॥

పదకొండు వేలేండ్లు - సీతతోగూడి
దశముఖునికొట్టి - రాజ్యమును యేలితివి
కొంకను రావణుడు - జొచ్చె ననగానే
ఖండింప లేచితివి - గోపాలబాలా ।

॥లా॥

నిద్రపోవలె ననుచు - కథ చెప్పితినిరా
సీవు రాముడ వనుచు - యిపుడు తెలిసెనురా
యెనమండు పదహారు - వేలపడతులను
పెండ్లాడువు లేరా - దుర్గసోదరుడా ।

॥లా॥

లాలనుచు యశోద - కథ చెప్పగానూ
బాలకృష్ణుడు వూ - అనుచు వినుచుండెన్ ॥

॥లా॥

“శ్రీరమ్య దేహాలాలీ, మాముద్దు
 చిన్నారికూన లాలీ
 గారాల కూచిలాలీ మాయన్న
 కంజాత నయనలాళీ
 సకలలోకాధారుడూ మునిమనో
 జలజాత సంచారుడూ
 అకలంక గుణధీరుడూ మము బ్రోచు
 ఆర్యా మనోహరుడూ
 ఇందీవ రేక్షణుండు నిజభక్త
 బృందారకా వనుండు
 శ్రీవాఙ్మనోధినేత నిజభక్త
 చింతితాభీష్టదాత
 దేవేశు డావిధాత నీకు తా
 దీర్ఘాయు వొసగుగాత.”

రామాలాలీ మేఘశ్యామాలాలీ
 తామరస నయన దశరథ తనయాలాలీ
 శ్రీరామా లోక నాయకా శేషశయనా
 నారాయణాచ్యుత స్వామి ననుగన్న తండ్రి
 చిన్నిముద్దుల నాయన్న చిన్నికృష్ణమ్మ
 తిన్నంగ సేవింపయ్య తియ్యంగుండేను
 సంపెంగనూనె తలంపెద స్వామి నీకు
 ఇంపుతోడచుంచు దువ్వి పైకి రాచెద
 కర్పూర ధూపాన పొగకాపు వేసేను
 అబ్బబ్బ యిక నిద్రబొమ్మి అచ్యుతానంత

॥ రా ॥

॥ రా ॥

॥ రా ॥

॥ రా ॥

॥ రా ॥

అద్దాలతొట్టి లేదేమొ అనుమానించేవు
ముద్దుపాపడున్నా డనుచు మురిసిచూచేవు ||రా||

గజ్జలందేలు కాళ్ళు ఘల్లని మ్రోయంగా
తజ్జణు కిటతకతక ధిమ్మాని తాళగతుల ||రా||

శంకలేక చూచుచుంటు చెలగి చూచేవు
పొంకమైన సౌమిత్రి పొంత నిదురించూ ||రా||

లాలి మాధవుడ లాలి మాయన్నలాలి కేశవుడలాలి
లాలి ఆచ్యుతుడలాలి మాతండ్రిలాలి కృష్ణయ్యలాలి ||లా||

బంగారు తొట్లలోను బాగుగా పవ్వళించి యుండుమీ
అంగనా మణులుచేరి సంతోషమలరంగ నిన్నూతురూ ||లా||

సామెవ్వరయ్య నీకు ననుగన్న చక్కని దొరపుకావా
ఆటలింకను చాలురా నాతండ్రి అరగడియ నిద్రింపరా ||లా||

తలయెత్తి చూడబోకు నీవిట్లు తంటాలు బెట్టితేను
పిలిపింతు బూచివాని కనుమూసి వేగిరము నిద్రపొమ్ము ||లా||

శ్రీవెలయ మమ్ము రక్షింపగా గోరి
యీవసుంధర బుట్టినావు దయమీరి
భావించి మీపాద పద్మములు జేరి
నేవజేసిన సిరులు జెందు నవ్వారి ||

లాలిబంగరుబొమ్మ లాలి మాయమ్మ
లాలి ముద్దులగుమ్మ లాలి సీతమ్మా ||లా||

పగడంపురత్నాల పని తొట్లగట్టి
సొగసై నపైడి గొల్సులుచేతబట్టి
మగువలూ చెదరు సంభ్రమము లెగగొట్టి
మొగలిరేకులను కొప్పలనిండబెట్టి ||లా||

మొలక నవ్వులను వెన్నెలలు వెదజల్ల
తథుకు చూపులకు దిక్కులు పిక్కటిల్ల
చిలుక పలుకులను పాటలను రంజిల్ల
చెలువుగా లాలియూచెదరు చెలులెల్లా ॥

॥లా॥

గాజు లొరయగను కంకణములు చాల
జాజికొప్పులనిండి జలజలరాల
తేజ మలరను అందియలు రంజిల్లా
రాజముఖు లూచెదరు రమణి నినుజోల ॥

॥లా॥

క్రిందుగా మొలనూలి గంటలొగి మెరయ
సందిదండల కాంతు లందందుమెరయ
చిందులుగ చీరకుచ్చిళ్ళు మెరయా
యిందు ముఖులూచెదరు యింపుసాంపొరయ ॥

॥లా॥

కాంభోజి - ఆట

లాలి బొల ముకుంద లాలి గోవింద

లాలిపరమానంద లాలి ఘనకంద

॥లా॥

నవజలధరశ్యామ నతకుముదసోమ

ప్రవిమలగుణస్తోమ పరిపూర్ణకామ

॥లా॥

భవభయవిరామ నిజభ క్తరిపు భీమా

భువనమోహన పుణ్య కోటివరధామా

॥లా॥

అకలంక చంద్రబింబానన సుశీలా

మకరకుండల రత్నమకుట మణిమాలా

॥లా॥

ప్రకటిత మహాభాగదేయ వసుచేలా

వికచకమలాయతేక్షణ విశ్వపాలా

॥లా॥

కుంజరాద్రివిహార గురుతరగభీరా
మంజులాధర మౌనిబృందమందారా ||లా||

కుంజ భవకృత సవన కరుణావతార
కంజవాసిని హృదయ కంజ సంచారా|| ||లా||

లాలి శ్రీభద్రాచలేశ జయలాలి
లాలి శ్రీనిజభక్త వాస జయలాలి ||లా||

రంగై న నవరత్న మంటపంబునను
బంగారు తొట్లలో బాగుమీరగను ||లా||

శృంగారముగ సీత నేవించుచుండా
పొంగుచు నిదురపో అంగనలుపాడా ||లా||

పటుతరంబుగ మెరయు భాసుర కిరీటా
వాటముగ కస్తూరి తిలకంబు నుదుటా ||లా||

చాటుమాటును లేక సరసముగ నిచటా
సీటుగా నిదురపో నాకన్నులెదుటా ||లా||

సాగసైన మొలక నవ్వుల ముద్దుగులుకా
సాగసుకన్నుల కలికి చూపులను గులుకా ||లా||

బాగుగను నీచిన్నిపలుకు సుధలొలుకా
వేగముగ నిదురపో రఘుకుల తిలకా ||లా||

నిద్దంపు చెక్కిళ్ళు సీటు మెరయగనూ
నద్దుచేయక కొల్తు భద్రముగ నిపుడూ ||లా||

ప్రొద్దు చాలగబోయె ముద్దులారామ
నిదురబోరా యికను నీరదశ్యామా ||లా||

వరభద్రగిరి వరద రామబాసునకూ
వరము లొసగుటకై న వేంచేసినావా ||లా||

వసియించి వానింట వరసీతతోడా
వసజబాంధవ వంశ నిదురబో యికను ||

||లా||

లాలి శ్రీవినోద లీలా వినోద
లాలి ద్వారకపురీ బాలగోపాల
మిసిమి మించినయట్టి పసిడి గొలుసులను
పొసగ వజ్రాలతో పొందుపరచియును
అసమాన తొట్టిలో కుసుమ పాన్పునకు
జలుగు బుటేదారి బాలీసుతోను

||లా||

అందముగ జాంబవతి చందనముపుయ్యా
పొందుగా కాళింది పువ్వులందియ్యా
మందయాన రాధమడుపులందియ్యా
యిందుముఖిలక్షణ వింజామ రెయ్యా
సత్యభామయు చాల సంతోషపడగా
మిత్రవింద యెంతో అత్తరువు బుయ్యా
అలభద్రసతి నిలుపుటద్దమందియ్యా
సుదంత సొగసుగా సురటీలు వెయ్యా
చుట్టు గోపిక శ్రీలు తొట్టి నూచంగ
కోటరంగారాజు కోర్కె లొసగంగా
పదహారువేల గోపికలను చాలా
మోదమున నేలితివి మదన గోపాలా ||

||లా||

||లా||

||లా||

||లా||

ఉయ్యాలో జంపాలో

సా రాష్ట్ర - ఆట

ఉయ్యాలో జంపాలో మా ఉమామహేశ్వరకు
సయ్యన పార్వతీ సరసజేరియూపె పయ్యెదచెంగు చేపట్టి ||ఉ||

వెయ్యారు విధముల వినోదించుచు
 మునుల కుయ్యాలించు పరమ గురునకు ||ఉ||
 భారతి వీణె యాబ్రహ్మతాళము
 సాకారి వేణువు హరిమృదంగంబు ||ఉ||
 సారసలయగాన సాహితీనెరప
 బృందారకు లలర సృత్యముసేయు శివునకు ||ఉ||
 బత్తికి మదిమెచ్చి బాగుగ కన్నప్ప
 పొత్తున భుజియించు పొంతముతోను ||ఉ||
 నత్తరి సాయుజ్య మతని కిచ్చిన
 గంగోత్తమాంగునకు జోలశబ్దముహాయి ||ఉ||
 ఏయెడ తానయ్యు హేలాపురిని యెంతో
 సోయగమున పొడజూపుచును
 హాయిగా నెప్పుడు శ్రీయుమాపతి
 నెడబాయకున్న మార్కండేశునకు ||ఉ||
 ప్రేమతో సీతారామ దాసునకు
 కామితార్థము లిచ్చి కరుణింపుచు
 శ్రీమన్నహదేవు నామము గన్నట్టి
 ఆ మహామహునకు నభయునకు ||ఉ||

లా లి ము ద్దు ల హం స

శ్రీరాగం - ఏక

దాధ సాస ససాస - సాససస నిగరీ - గామపా

1. లాలిముద్దుల హంస - లాలిపరమాత్మా లాలిము
 మగగరిస - సారిసని దాధసీప
 క్తి ... కాంత - లాలిశ్రీ కాంతా

||లా||

2. శ్రీగురు పాదముల్ చిత్తమున కోరి
సేవగావింపుడి స్థిరబుద్ధి మీరి ||లా||
3. సకలంబు మరచి తానత్యమును జేరి
సర్వరోగుల హృదయసాక్షి కలుపార్తి ||లా||
4. ముగ్గురు మూర్తులూ ముందుగానిలచి
బాగుగా నూచెదరు పాటిపూజించి ||లా||
5. మక్కువతో నూచెదరు మగువ నీతోట్టి
పింగళాయను గొలుసు ప్రేమతో బట్టి ||లా||
6. సూటిగా రత్నాలమేడ లోపలను
నీటుగా బవళించి నిదురపోవగను ||లా||
7. పాటించి యోగులు ప్రస్తుతించగను
నటనములు జేసెదరు నిటలమందునను ||లా||
8. కమలాక్షి ముఖముసోముని గేలిసేయ
కులుకుపలుకులు చిలుక పలుకులను గెలియూ ||లా||
9. కుండలికి వైనుండి కులుకుచును మెరయూ
కూడెదరు పవనమున సూటిగా గదియ ||లా||
10. ఆరుకుండల మీద నరుదుగా నీవు
మెరయుచుందువు మేటి పరములోపలను ||లా||
11. పరబయలు దైవమన భక్తితో దలచి
వరములను గోరెదరు వాంఛతోడుతను ||లా||
12. శృంగాటకము నందు సొంపుతోడుతను
సోహమని పలుకుచును సుస్థిరంబుగను ||లా||
13. సర్వకాలములందు సాక్షిగా నిలిచి
శేషాచలయోగికిని సేవగావించి. ||లా||

లాలి చిద్రూపుడా :

శ్రీరాగం - ఏక

దాధసా సాససా - సాససానిసరీ

1. లాలి చిద్రూపుడా లాలిచైతన్యా
గామపామ గగరిస - సారిసని దాధ నీప
లాలి స్వప్రకాశ లాలి పరమాత్మా ||లా||
2. ఓంకార మనియెడు ఒకతొట్టిలోను
తత్వమనియెడు చలువపొత్తిళ్ళు బరచి ||లా||
3. యెరుక గల పాపణ్ణి యేర్పాటుజేసి
యేడు జగములవారు యేకమైవూచా ||లా||
4. సర్వపరా పరాశక్తి మధ్యమున
ప్రాకటముగ స్వప్రకాశము వెల్లుచుండ ||లా||
5. యిడ పింగళ సుషుమ్న మధ్యమునందు
తీరుగా తిరువేణి తీరుగానూగా ||లా||
6. నాదబిందు కళాతీతమై వెలుగా
సుషుమ్న నాలికాధారమై వూగా ||లా||
7. సత్తుచిత్తానంద నిత్యుడై యూగా
భూమధ్యమందునా జ్యోతియై వెలుగా ||లా||

లాలనుచు ఊచేరు

శ్రీరాగం - ఏక

దాధసససాసస - ససససానిసరీ

1. లాలనుచు ఊచేరు లలస లుయ్యాలా
గామపామగగరిస - సారిసని, దాధనీప
నీలకూడలిసంగ లింగశుభ్రశాలి ||లా||

పగడంపు చిన్ని యుప్పరిగె లోపలను
మగరాతి దూలముల్ మానికంబులును
తగుకోళ్ళతోటై కుందనపు చేరులను
బిగియించి వెసమించి ప్రేమనెలకొనను

||లా||

2. అభికెలభికములు మిక్కిలి ముద్దుగులుకా
కలికి కన్నులను శృంగార రసమొలుకా
పలుకంగ నగుమోము ముత్యాలుగులుకా
కలకల ధ్వనులచే కంఠములు బలుకా

||లా||

3. జడలు పిఱుదులపై నబడి తొడలుజూడ
మడమలెక్కెడు కాళ్ళకడియములు గూడ
పిడికిటకు నడగు నెన్నడుము లసియాడ
తడబడక కడువడిని కుడియెడమ వీడ

||లా||

4. చెంగావి చీరగడుమొలుగు సంపదలూ
పొంగుచును ముంగురులు అంగుగనుమెదలూ
రంగై న కుచగిరులు రమ్యముగ తరలూ
బంగారు పులిగోరు పతకములు గదలూ

||లా||

5. మల్లెలును మొల్లలును కొల్లలుగ దురిమి
పల్లవాధరు లెల్లయుల్లమున జెలిమి
యెల్లవారలుగూడి వేడ్కతోబలిమి
తెల్లనగు యడుగులకు బాడెదరు కలిమి

||లా||

6. చెల్లు నీసాటరాజేయు ప్రజకెల్ల
కలుగు ఇష్టార్థముల్ కరుణ వెదజల్ల
చల్లనై యుందు రీజగతి వారెల్ల
అల్లదేవుని కరుణ అత్తునే జెల్లా

||లా||

7. శ్రీక్షీరపురివాస శ్రీరామలింగ
రాక్షసమదభంగ రాజితతురంగ
పక్షివాహనరోపభాసిత శుభాంగ
లక్షయంబుగనేలు యాది గురులింగ

॥లా॥

8. పన్నగాధిప భరణ పాతకాహరణ
సన్నతా మృదుచరణమెన్న మీకరుణ
నన్న బసవని బ్రోచునుచున్న వితరణ
నెన్న శక్యంబెరిగి కన్యకా రమణ.

॥లా॥

లవకుమార ఊయల

శ్రీహరి ఋషివల్లె సోమవీధులనూ
ఊరికే ఉయ్యాల లమ్మవచ్చినవీ
కొమర కొడుకులతల్లి కొనరె ఉయ్యాల
చేరతో చేరెడు ముత్యాలుపోసి
కొన్నదే సీతమ్మ బంగారుతొట్టి
వేసెనే సీతమ్మ పొగడంచు చీర
కట్టెనే సీతమ్మ పొన్నమానులకు
ఇటునుంచి ఊచితే యింద్రుని ఛాయ
అటునుండి ఊచితే చంద్రుని ఛాయ
కొండవంకలలోను కొనేటి నడుమా
పాపన్న మిముగంటి కంటమరుగులను
ఏడవకు లవకుమార రాముకుమారా
ఏడిస్తే నిన్నెవ్వరెత్తుకొనువారు
పుట్టుటందెలుబూని పులిగోళ్ళుబూని
భూదేవి మీయవ్వవచ్చె నేడువకు
దేవతార్చనపెట్టె దేముళ్ళుబూని

జనకుడూ మీతాత వచ్చె నేడువకు
 ధనము మిక్కిలిబూని ధాన్యాలబూని
 దశరథులు మీతాతవచ్చె నేడువకు
 పరగ దేవాసుర యుద్ధమూ నాడూ
 సీలపుడు విరిగియు తేరుగుంకంగ
 తీవితో కైకమ్మ తేరుయెత్తంగ
 మీతాత దశరథుడు తానేమొ మెచ్చి
 కోమలి కోరుమీ వరము లిచ్చెదను
 నాటి వరములు అయిన నేడుతాగోరి
 మీతండ్రి పట్టాభిషేకమ్మునాడు
 వరములందిన అవ్వవచ్చె నేడువకు
 చెవుల పోగులబూని చెల్లాలుబూని
 శాంతమ్మ మేనత్త వచ్చె నేడువకు
 రూడైనబంగారు రుమాళ్ళెగొనుచు
 ఋష్యశృంగుడుమామ వచ్చె నేడువకు
 ఉగ్గుబంగరుగిన్నె ఉయ్యాలెగొనుచు
 ఊర్మిళాపినతల్లి వచ్చె నేడువకు
 చక్కనిచుక్కల్ల చెక్కిళ్ళు మెరయ
 శృతకీర్తి పినతల్లివచ్చె నేడువకు
 మల్లెలుమొల్లలు మాండలేగొనుచు
 మాండవి పినతల్లి వచ్చె నేడువకు
 బంగారు పాలాలె గొడుగులు గొనుచు
 భరతుడు పినతండ్రి వచ్చె నేడువకు
 లక్ష్మవేలూడేయు రాజులానణచు
 లక్ష్మణుడు పినతండ్రి వచ్చె నేడువకు

శాత్రువులజంపంగ నాయుధముబూని
 శత్రుఘ్నుండు పినతండ్రి వచ్చె నేడువకు
 అంచు పంచలుబూని అందలాల్ బూని
 హనుమంతు మనబంటు వచ్చెనేడువకు
 ఒడలెల్ల వీభూతి జడలెల్లదాల్చి
 కులగురువు వశిష్ఠుడు వచ్చె నేడువకు
 పట్టుగొడుగుల నీడ పల్లకీ లెక్కి
 పట్టభద్రుడు తండ్రి వచ్చె నేడువకు
 మనమంత గూడుకు అందలాల్లెక్క
 అయోధ్య కేశదాము అయ్యయేడువకు
 బంగారు మేడల్లో రత్నాలతోటైలో
 మిమ్ము పడుకోబెట్టి జోలపాడెదను.

చిన్నికృష్ణాడా :

అంచె అంచె అడుగు దీసి
 మంచిబాటాడూ తాను
 పంచవేగ సరులు అన్ని
 పలికె గజ్జెలు పక్షిణి అంచెలు
 రత్నా కంఠాలు మ్రోయగను
 కుసుమరాలి రేఖ మధ్య - కాయలమరెను
 అంకించి తల్లి బిలువ
 సంకోచములాయె
 పంకజనాభు డనగా

శ్రీ సారస్వతం

పరుగు నొచ్చేను
ఉబ్బుచూ కన్నతల్లి
గొబ్బునా దురుములేచి
నిబ్బరాన చెయ్యిపట్టి
నిలిపె కొడుకుని
ఎక్కడికి బోకుమా
ఎదుటనే ఆడవయ్యా
చక్కని నాతండ్రి చాలనమ్మితి
సాలలూదూలినావు సతుల యిశ్మదూరి
పాలు ఆరగించవయ్య బాలకృష్ణుడా
కొంటిపనులు చేయకయ్య చెయ్యి విడచి
పోవకయ్య చిన్నికృష్ణుడా !

శ్రీకృష్ణుని కోరికలు

1. తూర్పు తెల్లవారె లేగదే
అమ్మనీకు దణ్ణమైన పెట్టమనగదే
తల్లివైన నీవు లేగదే
అమ్మనాకు తెలముతో శిరసునంటవే॥
2. పరిమళాల నలుగుపెట్టుమీ
అమ్మ నాకు పన్నీట జలకమార్పుమీ
పట్టుశాల చంగులియ్యమీ
అమ్మ నాకుకట్టుదట్టి సొబగు గూర్చిమీ॥
3. గుత్తమైన గులివెందలూ
అమ్మ నాకు గుచ్చి సందిటగట్టుమీ

ఎక్కువైనమాణిక్యములూ

అమ్మ నాకు కంఠాన హారమెయ్యమి॥

4. చిరుగంటల పతకమియ్యమి

అమ్మ నాకు గంటశాల చేతికియ్యమి

కడవనిండ పాలుపొయ్యమి

అమ్మ నాకు ఉడగ్గానె కజ్జం పెట్టుమి॥

5. ఉక్కతోటి బువ్వపెట్టుమి

అమ్మ నన్ను ఎత్తుకొని తినిపించుమి

అటుకులన్ని వొడిని బొయ్యమి

అమ్మనాకు అరటిపళ్ళు చేతికియ్యమి॥

6. పాలపళ్ళు వొడిని పొయ్యమి

అమ్మనాకు పనసతొనలు చేతికియ్యమి

సెనగలన్ని వొడిని పొయ్యమి

అమ్మ నాకు చెఱుగ్గడలు చేతికియ్యమి॥

7. ఈతపళ్ళు వొడిన పొయ్యమి

అమ్మనాకు యిడిపళ్ళు చేతికియ్యమి

వీధిలోను ఆడుమనూమి

అమ్మ నన్ను వీరావతారుడనుమి॥

8. గోవులను గాయమంటివి

అమ్మనన్ను గోపాలకృష్ణు డనుమి

మేఘాలుగాయు మనుమి

అమ్మనన్ను మత్స్యవతారుడనుమి ॥

రుక్మిణి సమర్థ

అల్లోనే రేడల్లో అతివ రుక్మిణి సమర్థాడె నీవేళా

సరిగాను పండ్రెండు వత్సరంబులో
పరిశుద్ధమగు మాఘమాసంబులోను ॥

శుద్ధపంచమి శుక్రవారము పగలూ
సురుచిర హస్తనక్షత్రంబులోను ॥

సౌభాగ్య యోగమును తైత్తిలకరణం
సఖియ రుక్మిణి సమర్థాడె సద్భరణం ॥

శ్రేష్ఠమైనట్టి మేల్ సింహ లగ్నమున
చెలియ రుక్మిణి సమర్థాడె నీమయున ॥

వర్జములేక ధావళ్య వస్త్రమున
ఓనరుగా భోజనంబైన తర్వాత ॥

యీతిధి వారాన బలిమిసీ సరికీ
యీమూడు లోకములనేలు విభుడవునూ ॥

వలనొప్పు యీపుణ్యవతిని గన్నట్టి
తలిదండ్రు లెన్నినోములు నోచినారో ॥

సన్నాయి మేళముల్ శృతులు సవరించి
సరిగా భజంత్రీలు వాయించారారో ॥

వేశ్యకన్యకలార వరమృదంగములూ
వీణెలూ శృతిగూర్చి పాడరే మీరు ॥

సొంపైన చిమ్మిలి నాసశనగలునూ
సఖియలు పొంగడాల్ సుదతి కివ్వారే ॥

పాయసాన్నము దోసె లతిరసంబులునూ
వడలు పులిహోరలన్ వనిత కివ్వారే ॥

అయిదవరోజు స్నానంబు చేయించి
ఆశ్రిత బంధులకు భోజనం బిడరే ॥

పువ్వులపాన్నేసి రంజిల్లగాను
పాలతి కూర్చోబెట్టి పాటపాడంగా॥
చామంతి జాజి దవనంబు మల్లెలతో
సంపెంగములతో కురుల నలరించరే ॥

అగరు గంధముబూసి పన్నీరుజల్లి
అత్తరు జవ్వాది అలడరే మీరు ॥
అరటి పంపరపనస జామిఫలములునూ
మరి నారికేళాది ఫలము లివరమ్మా ॥
పచ్చకర్పూర కుంకుమపువ్వుతో నూ
జాపత్రి మిళితంపు తాంబూల మిడరే ॥

ఈలాగు నాలుగుసమర్తాల వరకూ
కేళిగావేడుక లేయవలె నమ్మా ॥
యేస్త్రీలు చెడువారత్తిధి సమర్తైనా
యిలనవగ్రహముల పూజించవలెనూ ॥
పృథివి నెల్లూరు రంగయ్య సన్నిధిలో
పొంగలి మొదలైన తళియలీవలెను ॥

పిళ్ళారిశెట్టి కోదండరాముండు
పెద్దల గ్రంథముల్ శోధించి చెప్పె ॥

3. సాంఘికసంబంధ
సారస్వతం

3. సాంఘిక (సంబంధ) సారస్వతం

సాంఘిక సంబంధ సారస్వతాన్ని శ్రీలవేడుక పాటలంటారు. ఈ జాన పద వాఙ్మయంలో సాంఘిక సారస్వతానికి ప్రత్యేకస్థానం వుంది. సమాజానికి పాటలకూ వున్న ప్రాముఖ్యము మరి వేటికి లేదని చెప్పినా చెప్పవచ్చును.

వీటిలో మన సాంఘికాచారాల హద్దులు బహుసున్నితంగా తెలియబడుతూ వుంటాయి. నిజానికి ఆప్రత్యేకత సంఘాలలో, కులాలలో, పెళ్ళిపేరంటముల సందర్భాలలో, వేరువేరు సమయాల లోను పాడేపాటలు నిండివుండే సంపూర్ణ స్వరూపమే.

1. వియ్యము

త్రోవలో ఒకరాజు తోటేసినాడు
 తోట లోపలపండ్లు దొర్లుతున్నాయి
 దొర్లుతున్నవి తియ్య దోసపండ్లన్ని
 ఆ పండ్లు పంపాడు ఆరగించంగ
 తింటేను తియదోస పండ్లే తినాలి
 కంటేను కొడుకుల్ల కాన్నే కనాలి
 కంటేను కొడుకుల్ల కాన్నే కనాలి
 అందితే అన్నతో వియ్యమందాలి
 అందితే అన్నతో వియ్య మందాలి
 అడితే వదినతో జగడమాడాలి.

ఇల్లలికి ముగ్గెట్టి యింతపని చేసి
 ఈ యింటి సుందరి యెందు పోయింది
 సుందరి పుట్టిల్లు చూడబోయింది
 అన్నలతో వియ్యమ్ము లందబోయింది
 వదినలతో వాదంబు లాడబోయింది.

కలిగినవారు పేదవారు వియ్యమందితే
 అరచేతి బెల్లమ్ము చిరుచేదు లాయె
 మావెంకు రామయ్య వియ్య మందీతే
 పానకం పన్నీరు కలిపినట్లుండె.

2. పెళ్ళి చూపులు

“రావాకు జలకమ్ము” అనే పాటలలో కొన్ని మార్పు
 కూర్పులున్నాయి. బాలికలు బొమ్మల పెళ్ళిళ్ళలో పాడేవి భకరకం,
 మురోరకం సాంఘిక సంబంధమైనవి.

“రావాకు జలకమ్ము లాడరే పాప
రాజుల్లు మీనైపు చూడవచ్చారు
చూడవచ్చిన వారు ఏమి తెచ్చారు
తులంబెట్టి చేయించిరి చుట్టుమట్టెలు
* మడుంబెట్టి చేయించిరి ♦ మంగళసూత్రాలు
ప్రధానపు ఉంగరం భమిడివత్తులు
లందకందన మెక్కి తాగుట్టమెక్కి
గుట్టము ముందరికి బాలుణ్ణితెచ్చి
బాలుని ముందరికి కురువేరు తెచ్చి
కురువేరు ముందరికి నాము దేరమ్మ
నాముకు నాకొక్కబొట్టు దేరమ్మ
బొట్టుకు బొమ్మంచు చీరదేరమ్మ
చీరకు చిలకల్ల రవికె దేరమ్మ
రవికకు రత్నాలపేరు దేరమ్మ
సొమ్ముకు సోమందగరిగ దేరమ్మ
గరిగకు గంధపుచెక్క దేరమ్మ
చెక్కకు బారెడు బుక్క దేరమ్మ.

3. న లు గు పా ట

కాంభోజి-ఆది.

నలుగిడరావమ్మ నళినాయతాక్షి
చెలుపుడే శ్రీరామచంద్రున కిపుడు

* మడుం=మడుపు, మణుగు అని అర్థము. మడుం అని రూపాంతరం ;
అనగా మడుపు పెట్టిన సొమ్ములోనిదని భావం.

♦ మంగళసూత్రము = శుభప్రదమైన తాళిబొట్టుదారముగల భూషణము
మాంగల్యము పుస్తే, తాళి అనుపేర్లతో వాడుకొంటారు.

మృగనాభి ఘనసార మిళిత గంధమున
 చిగురాకు నగుతల్కు జిగి కేల బూని
 పసిడి నిగ్గుల గుల్కు పసుపు లందగను
 కుసుమ రజము కేలగొని కూర్చితోను
 సారమై వెలయు కాశ్మీరరజ మీపు
 కోరి చేగొను మొకసారి మరచేపు
 సరసంపు తమిపెంపు విరిజాజిసరులు
 కరమున ధరియించు మరుదందజనులు
 నీటుగ తిలకంబు నిటలభాగమున
 పాటించు కస్తూరిబెట్టి హస్తమున
 పసిడి పల్లెరముల బాగై న నలుగు
 కృశమధ్య లందియ్య కీర్తింప వెలుగు
 వేడుకలను జూడ నేడెల్ల జనులు
 గూడినారిట చాలుకొని దేవమునులు
 హారతు లెత్తిన వారికినిపుడు
 కోరిక లొసగును శ్రీరామవిభుడు
 మోరజనని లోకమాత కళ్యాణి
 వాసిజముఖి మంజులవాణి ఫణివేణి
 తామస మేటికి తల్లి సీతమ్మ
 కామిత ఫలద శ్రీకరిముద్దుగుమ్మ.

4. త ల ం టు-పా ట లు

పల్లవి :- శుభమనుచు సతీపతుల దీవించి పాడిరి

చంచలాక్షులంతను నక్షింత లుంచి శిరసున

॥శు॥

1. ముఖరునకు శ్యామలాంబకు ముద్దుల మోముల

కుంకుమ నిడి కోమలాంగులు

॥శు॥

2. బంగరుగిన్ని యనుబోసిన సంపెగనూనె
మంగళకర మనుచు నంటిరి ||శు||
3. అతివలు జలకమ్ము లార్చిరి
అచ్చనూంబకాష్లాదకరమనుచు వేడిరి. ||శు||

5. తి ల క ము

- పల్లవి :- తిలము దీర్చుచే కలికి శ్రీరుక్మిణికి
మొలక నవ్వుల చెలిమోమున కస్తూరి ||తి||
1. వారిజనాభుని కోరి తనింటికి
మాటని మాటని మామను గోరెడుమోమున ||తి||
2. మామని ధేనుగిరి మదనగోపాలుడు
చానను రమ్మని సఖియను బంపెనట. ||తి||

6. సు వ్వి పా ట లు

ఆడవారు పెళ్ళిళ్ళలో సువ్వి అను పదములతో, ఆలాపము చేసి పాడేపాటలు. వీటిని సువాల, సువ్యాల, సువ్వలాల అనే పేర్లతో వాడుతుంటారు.

- “ఇంతి రావె, గొజ్జంగి బంతిరావె, రత్నాల
దొంతి రావె, మదనుని దంతిరావె ||ఇం||
- కొమ్మరావె, బంగారు బొమ్మరావె, చివురులే
గొమ్మరావె, ముద్దుల గుమ్మరావె ||ఇం||
- చెలియరావె, చేడెరావె, చిన్ని రావె, పొన్న రావె
వెలదిరావె, కొట్నములు వేగదంచుదము ||ఇం||
- గరుడవాహనములు, మంచి గౌరికుంకుమములు
రత్నసరులు పచ్చగన్నేరు సన్నదినసులు ||ఇం||

కలయశూర్చి కరములందు కంకణక్వణముమెరయ
నలరు టందె తెల్ల ఘుల్లుమనగ దంచుదము

||ఇం||

సువ్వి, సువ్వి, సువ్వి సువ్వి
సువన్న సువ్వి సువ్వాల.

సువ్వి సువ్వి సువ్వి లాలి సువ్వి పరమపురుషలాలి
సువ్వి శ్రీముఖలింగ చంద్ర రాగదే

||సు||

కొండమీద పండినావి గోవర్ధన ధాన్యాలు
పాడుకొని దంచరమ్మ పడతి కొట్నము

||సు||

పల్లన పండినావి అవి బ్రహ్మబాసికాలు
విస్తరించి దంచరమ్మ రామ కొట్నము

||సు||

మంచినీళ్ళ బావివద్ద అంచులేని ఆకుబుట్టె
యెంచి యెంచి పిలవరమ్మ పేరంటాళ్లను

||సు||

జాజకర్రపెట్టెలోని చేర్చుక్కబొట్టుబెట్టి
పేరుపేర పిలవరమ్మ - పేరటాళ్ళను

||సు||

వాకరివాకరి కొప్పులోన బారెడేసి మొగ్గులుండ
సదాశివుని కొప్పులోన సన్నజాజలూ

||సు||

మేనమామ పంపినాడు మేలైన పట్టుచీర
చెంగు చివర కట్టరమ్మ రంగుమీరగా

||సు||

7 పెండ్లిపాటలు

పెండ్లికొడుకునూ, పెండ్లికూతురునూ, పేరంటాళ్లు, ఆశీర్వాదం చేస్తారు. వారిని సర్వవిధాల కరుణించడంతూ, పురాణ దంపతులను ప్రార్థిస్తూ, ఆ పురాణదంపతులమీద పాటలుపాడుతూ వుంటారు.

శ్రీ మహాలక్ష్మిని శ్రీ విష్ణుబోలి
తామర తంపరై తవిలిదంపతులు
పూవును తానియు బొందినయట్లు
ఈ వధూవరులుందు రెనసియెల్లపుడు
కలికి మాగొరమ్మ కడగంటిచూపు
కలువపూవులదండ కరకంతునకును
చెన్నుగపూవుల చేరెత్తినట్లు
కన్నెమా గొరమ్మ కాపురం బొప్ప
కడువేడుకలచేత కడుపుచల్లగను
కొడుకులకోటవై కొమరొందవమ్మ
వెలయంగ దగుచోట్ల వియ్యంబు లంది
కలకాల మఖిలభోగముల వర్ధిల్లు ॥

శంకరాభరణం - అటతాళం

పల్లవి: లక్ష్మీకళ్యాణమే వైభోగమే

సీతకళ్యాణమే సౌభాగ్యమే

॥ల॥

1. పన్నీటి స్నానంబు పరగగావించి

చెన్నుగాధరియించె చీనాంబరములూ

॥ల॥

2. కస్తూరికుంకుమ ఘనలలాటములూ

దస్తుగా సీతారాములూ దీర్చె

॥ల॥

3. కనక కంకణ మంగళ సూత్రములనూ

ఘనవసిష్ఠుడు చెప్పిగట్టించె వరుసా

॥ల॥

4. ముత్యాల కురువిందములు తలంబాలూ
ముదముతో నొకరొకరు మొగిబోసికొనిరి ||ల||
5. గౌరి వాణీశచీ కాంతలందరునూ
శౌరి సిరికిచ్చె మేలలరు నివ్వాలి ||ల||
6. శివబ్రహ్మ లిందాది వందితామరులు
కవగూడి కానుకల్ కట్నముల్ దెచ్చి ||ల||
7. బహు వడ్రాసోపేత భోజనంబులునూ
బాగుగా భుజించిరి సరగ నందరును ||ల||
8. సిరిగల్లు నెల్లూరి శ్రీరంగసామి
రామదాసుడు పాడ రంజల్లుచుండె || ||

రి మంగళ సూత్రం

- పల్లవి: ఆనంద మానందమాయెను
మనరాముడు పెండ్లికొడుకాయెను ।
ఆనంద మానందమాయెను
అలజానకి పెండ్లికూతురాయెను ||అ||
1. రత్నాలపలక వేసిరీ సీతా
రాములిద్దరు కూరుచుండిరీ
చెలులతివేగ విరులు శృంగారించిరీ
బ్రహ్మానందవాద్యము లచట మ్రోంయిచిరి ||అ||
2. ముందుగా పురోహితులొచ్చిరీ
మంత్రములు క్రమముగ ఘోషించిరీ
సతులందరు మంగళములు పాడిరీ
మంచి అపరంజీ బౌసికము లావేశగట్టిరీ ||అ||

3. ఎదుట పార్వతి సరస్వతి యల

యింద్రదాణిదేవి యరుంధతి

వనిత లదిగో యెత్తిరీ కదళీహారతి

మంచి ఆణిముత్యాల సేన లమరజల్లిరి

॥౪॥

4. ఘనుడొ జనక భూపాలుడూ

కన్యాదానముచేసె గుణశీలుడూ

పొంగుచు మంగళసూత్రము రాముడు తా

గొబ్బున గట్టె క్షేనుము గనువేడ్కతోడనేడు.

॥౫॥

9. గంధంపూత

పేరంటాళ్ళు, వధూవరులకు గంధంపూస్తూ ఆ విధానాన్ని వర్ణిస్తూ పరిహాసంచేస్తూ పాడుతూవుంటారు.

గంధము పుయ్యరె ముందు రాములకు గంధముసీతమ్మకు ॥గం॥

గంధము నలుగులు ముందుగ పుయ్యరె సీతమ్మకుపుయ్యరే ॥గం॥

అత్తరు నలుగు లెత్తుకొని మీర,

చిత్తము శ్రీరాముని హస్తమున పుయ్యరె

॥గం॥

పన్నీరు నలుగులు ఉన్నవి యికమీగు,

తీన్నగ సీతమ్మకు అమ్మమీరు పుయ్యరె

॥గం॥

సురలెల్ల చూచి మరిచోద్యమునందగ,

వరుసతోపుయ్యరె సరసము మీరగను ॥

॥గం॥

బావకుపూయరే పన్నీరు గంధము పద్మనిచేత బూని ||బా||

పసమించు ననమాన పసిమిబుగ్గలమీద

చిమ్మనగ్రోవితో చిందరవందరగ ||బా||

వయ్యారి సరదారి వహ్వారి బావకు

గంధము చేతిలో జిందగ జేయరే ||బా||

బావ రమ్మని పిల్చి పడమటింటికి రాగ

బట్టంత జేయుచు బల్లారు జవ్వాజి ||బా||

డంబైన పగడంబు మీరినవాని

లాగి పికి చాల లాలన జేయుచు ||బా||

10. బువ్వంబంతి పాటలు

బూజమ్ము బంతి:- బువ్వంబంతి అంటే పెళ్ళిళ్ళలో చుట్టాలం దరూ ఒక పంక్తిగా కూర్చుండి, వేడుకగా భుజించడం. ఆ సమ యాలలో కొందరు కట్టు పద్యాలు చదువుతూ వుంటారు. కట్టు పద్యాలు అంటే చదివిన పద్యానికి, చివరవచ్చే అక్షరం ఆదిగాగల మరోపద్యం చదవడం. కొందరు పదాలు పాడుతారు. కొందరు నామస్మరణ చేస్తూంటారు.

“పచ్చంగ కట్టిన పందిళ్ళ కింద

కృష్ణున కమర్చిరీబూజమ్ముబంతి

తాళమేళముల సంగీతాలవారూ.

సత్యభాగవతులు తమరు కూర్చుండ్రు

తోట యరిటాకులే పయిడి పళ్ళెములు

వెండిగిన్నెలతోను వెలసె బూజమ్ము

రాజనాలన్నమూ కందిపప్పులునూ

వెన్నగాచిన నేయి వెలసె బూజమ్ము

* అరవై కూరలూ పిండివంటలునూ
అమర విద్వాంసులతో అమరె బూజమ్ము.

* “ఆవు చంటిలో అరవై యారు పిండివంటలూ వున్నాయి.”
అని వ్యవసాయ సామెత చెప్పుతుంది.

“అరవై యారు పిండివంటలూ, నవగాయపచ్చభూ, నాల్గు
కూరలూతో వడ్డించారు” అంటూ జానపదులు వాడుక కథలలో
చెప్పుకుంటారు.

౧. నాలుగుకూరలు :- 1. కూర (దప్పళము), 2. పులుసు
కూర (పుల్లకూర), 3. లేహ్యము=(ఇగురుకూర) నాకి తినేది 4. సాం
బారము.

౨. పచ్చడి=నంజు, రుచిగాయ, ఊరుబిండి, ముద్ద, నరువడము
పిండి అనే పర్యాయ పదాలున్నాయి.

3. ఊరుగాయలు :-

సీ. మామిడికాయయు, మారేడుగాయయుఁ

గొండముక్కిడికాయ | కొమ్మికాయ

గరుగుకాయయు వెల్ల | కాయ యందుగుకాయ

లుసిరిక కాయలు | నుస్తికాయ

లేకరక్కాయయు | వాకుడు కాయయుఁ

జిఱినెల్లికాయయుఁ | జిల్లకాయ

కలబంద గజనిమ్మ | కాయ నార్దబకాయ

చిన నిమ్మకాయయు | జీడికాయ

తే. కొందనపుఁ గొమ్ము మామెన | కొమ్ము బుడమ

కాయ యల్లము మిరియంపుఁ | గాయబీర

కాయ కరిబాలు కరివేప | కాయలాది

యైన యూరుఁ గాయలుగల | వతనియింట.

(హంస వింశతి 4ఆ. 13వప)

తరువాయి 108 ప. పేజీలో

శ్రీరాముల బువ్వము

పల్లవి :- వివరా మెరుగని దశరథరాజుతో

వియ్యమొందెనుగా వియ్యమొందెనుగా

కరుణతో శ్రీరాముల బువ్వము

శిన్నుల జూచితమి బువ్వము

॥వివ॥

1. యెవ్వారే యీరాజేంద్రు డితడెవ్వారే కొమ్మ
జవ్వాని యాయోధ్యపుర మేలే జనపాలకుడమ్మా

॥వివ॥

107 వ. పేజీ తరువాయి

ర. కాయకూరలు :-

గీ. దొండకాయ, ములుకకాయ | తొట్లకాయ

జంచికాయయు నెట్టిల | సందకాయ

వెలయు నుస్తై కాయయు రామ | ములుకకాయ

మేడికాయ కాచరకాయ | గూడనింక.

సీ. రామగుమ్మడి యోబ | రాజగుమ్మడి చార

గుమ్మడి బూడిదె | గుమ్మడులును

గిండిసొఱయు దీంగె | కిన్నెరసొరయును

బీట సముద్రపు | బీటనేతి

బీట పిచ్చుక పొట్ల | పెద్ద పొట్లనుగ

దంతపుర బొట్లయు | తంబలు వెలి

కాకర పొట్టికా | కరలు మేక చెవి చి

క్కుడు పాలకణుపుల | గోరు చిక్కు

తే. డులు సుగంధాలు బొంతనం | టులు సురళలు

గంజి పందిటి కపుర పొం | కాయతరులు

తరువాయి 109 వ. పేజీలో

2. మందయానా విన్నావా యీమస్య దొరలెవరే
సుందరి కౌశల్య నోచిన సుతుడు గాడటవే ||వివ||
3. జలజాతంబుల బోలెడు కన్నుల జననాయకు లెవరే
అనుజనిగూడి తాటకి నేసిన యలమనీషుడు గదవే ||వివ||
4. నవరత్నంబుల మకుటము గలిగిన నవనాయకు లెవరే
రఘువంశంబున దశరథసుతుడు రాముడు గాడటవే. ||వివ||

108 వ. పేజీ తరువాయి

బూజు పచ్చకురాసాని । పుచ్చ బెద్ద
దోస నక్కదోసలు వాని । తోట గలవు.

(హంసవింశతి 4 ఆ. 129, 130వ)

గీ. పిండివంటలు:-

సీ. “కలవంటకములు బూ । రెలు దేనె తొలలు చా
పట్లు మండెంగ బొ । బ్బట్లు వడలు
కుడుములు సుకియలు । గడియంపుటట్లు వె
న్నప్పాలు వడియంబు । లప్పడాలు
పొంగరంబులు సొజ్జె । బూరెతాగులు నేవ
లుక్కెర లరిసెలు । చక్కిలములు
ఖిరూరగోస్త నీ । కదళికా సహకార
ఫలములు కొబ్బరి । పనసతొనలు

తే. తేనియలు జన్నుమీగడ । లాసవాలు
పానకములు రసావళ్యు । పచ్చడులును
అపచి యొలుపుబప్పనుకూర । లు పరమాన్న
మపుడు ప్రజనెల్ల దనియించె । నహరహంబు.

(కళాపూర్ణోదయము 8ఆ. 81వ)

తరువాయి 110 వ. పేజీలో

పల్లవి :- ఇంతి ! యీబువ్వము । బంతి సోయగమెంతచోద్యమే
స్వాంతమున కత్యంతలీల వింత మీరెనే

॥ఇం॥

1. కంటికింపగు ననంటు, మొదలంట నాటిరి

కంటివా వాల్గంటి భోజనమంటపోన్నతిని

॥ఇం॥

2. పోలగ్రొన్నెల తాల దనరు కుడ్యాలపై తగన్

జాభువామేల్ బొమ్మల వేనవేలుగ వ్రాసిరి

॥ఇం॥

3. మేలుగుల్కు ముత్యాల బలుతోరణాలతో తరణిన్

మేలమాడుచునున్న సన్నణిదీపాలు చూడగను

॥ఇం॥

4. వన్నెమీరిన సన్నబియ్యపుటన్నమాతృలో

నెన్నదరముకాని కూరలెన్నో జేసిరి

॥ఇం॥

5. అప్పడాల్వడియాలు నుక్కెఱల్ గొప్పనోసెలును

మెప్పుగల్గు గోఘృతంబు దొప్పలాదిగను.

॥ఇం॥

109 వ. పేజీ తరువాయి

గారెలు, నానవాలు, పోకుండలు, సున్నుండలు, పాల
తావెదలు, జంతికలు, రొట్టె, అట్టు, పకోడీ, లడ్డూ, జిలేబీ, పుణకులు,
ప్రసాదము.

పెండ్లిలో ముఖ్యంగా పూర్వులు “ఐరేని” పూజించేవారు.
నిఘంటువులలో ప్రమాణాలు.

ఐరేని=పంచరంగులతో చేసిన పెండ్లికడవలు.

అయిరేని=బచ్చెనపని చేసిన పెండ్లికుండలు.

“ఐరేని గొనివచ్చి రైదువల్ పాటలుపాడుచు శుభవేళ
వేడు కలర.”

(విజయ విలాసము 313. 98వ)

ప్రజావాడుకలో అరివేణి, అవిరేణి అనే పదాలున్నాయి.

విండు

- పల్లవి|| ఆహోహో పెండ్లివారింట అందమయిన విందుగా
ఓహోహో యొప్పుగ జెప్ప వహవ్యాబడాయనేగా ||ఆ||
1. ఉప్పులేదు పప్పులోను | ఉడకలేదు కూరలు
చప్పని కమ్మని సున్ని | చప్పిడి మెతుకులేగా ||ఆ||
 2. ఆజ్య మాచెవులోని ధారయే | అప్పుడమైనా లేదాయె
ఎన్నికైనా పిండివంట | యేనాడయిన లేదాయె ||ఆ||
 3. చింతపండులేని చారు | క్షీరములేని పాయసము
చిత్రమయిన చిత్రాన్నము | పాత్రమంతానిండేగా ||ఆ||
 4. నిమ్మాకు నీరుమజ్జగ | నెన్నికగా వడ్డించిరి
కమ్మ పెరుగై నలేదు | కలికముకైనా లేదుగా ||ఆ||

11. తాంబూలంపాటలు

- ఆకువక్కా మణుపు లందిచ్చెరారా మణుపు లిచ్చేరారా
నా కుల దైవమా రాజగోపాలా ||ఆ||
- ఏలాలవంగమున ఎండు కొబ్బెరనా
ఫాలలోచననుత బాగు సున్నమున ||ఆ||
- ఏలాలవంగమున యెండు కొబ్బెరను
తెల్లనాకుల మడుపు తెచ్చిచ్చెరారా ||ఆ||
- జాజికాయ జాపత్రి సంకోచమున
మాధవ శొంతియు మరిలవంగమున ||ఆ||
- అత్తరువు పన్నీరు అతివలందియ్యా
వేణుగోపాల నీవు వేగగావయ్యా ||ఆ||
- అచ్యుతిరంగ దాసుడు ఆనందమున
ఫచ్చకప్పురము విడెము సహితమున, ||ఆ||

పల్లవి|| ఆకు మణుపులందవే అంగన నాపై కోవమేలనే ||ఆ||
 తుంబురు నారదులే పాడ తూర్య ఘోషములెల్ల చెలగ ||ఆ||
 రంభాదు లెల్ల నాట్యమాడ రమణులెల్ల అందివ్యగా ||ఆ||
 కంఠహార కౌస్తుభ కంకణములు ఘల్లుఘల్లుమోయ ||ఆ||
 వెంటజంటగాను చెలులు జంటగీతములె పాడ ||ఆ||
 వేదపాఠకులకునెల్ల వేద వేద్యు డగుచుధీర ||ఆ||
 నెలతరొఘన వాడిని ఆదిదేవుడనుచు నెల్ల ||ఆ||

12. సొగటాలు పాట

పల్లవి|| సొగటా లాడేరే రాముడు సీత సొగటాలాడేరే ||సా||
 1. సొగటా లాడేనే సొగన్న గుల్కగ రాము
 డవనీజా గుణధామ మగువా తోడుతగూడి ||సా||
 2. మొగమింపుగానూ యిరువేళాలా
 యెంచగా శంఖ చక్రములూ మెరయూ
 జిగిబిగి ఫణిపాచీకలూ చేతనుబూనీ ||సా||
 3. నగవుయింపుగానూ ముఖబింబము తగుచొక్కముగనూ
 వర్ణింపగా తగును ఇద్దరికె ముజ్జగములుగొని ||సా||
 4. ముదము తోడుతగూడి మారామచంద్రులూ
 జగత్పై పాళీయొప్పుగవేసీ సమముగా ||సా||

13. పన్నీరు

పల్లవి :- పన్నీరుజల్లె బల్ వేడుకన్
 పరమాహ్లాదకర హృదయుండై ||ప||
 1. వరలక్ష్మియు సరస్వతి శచిమొదలగు
 సురసతులెల్ల శుభము శుభ మనన్ ||ప||

2. హరుడునగవుతో గిరిజయొడలిపై బరపెడిచూడ్కుల
నరసతతో భామామణిపై బంతులు చెలగి

॥ప॥

3. జొచ్చి జగములు మేలు నొసగవే
అచ్చమాంబి కాహ్లాదకరాయని
సచ్చారితుని సాధుజనులనన్.

॥ప॥

14. పూలచెండ్ల పాటలు

పెళ్ళి తంతుపూర్తి అయ్యాక, వధూవరులచేత పూలబంతు
లాడిస్తారు. ఆ సందర్భంలో పాడే చెండ్లే బంతులు.

పల్లవి :- పూలచెండ్లాడవె పూబోణిధవునితో

బాలికామణి మల్లెపూలబంతినివెస

కేలదాల్చి చెల్వునికేల రహినుంచుమ

॥పూ॥

ధరణీదేవులు మంత్రార్థములను జదువగ

సురదుందుభీ నిస్వనములు మ్రోయగ

॥పూ॥

వారాంగనామణులు వరనాట్యవిధులను

మేరమీరజూపగా మృగనేత్రలుగొనముగ

॥పూ॥

శుద్ధసావేరి - జుల్వా

బంతులాడెనే పూలబంతులాడెనే మేల్

బంతులాడెనే, యెగసి గంతులాడెనే

॥బం॥

బుట్టుముక్కు, తొట్టినోరు బట్టెగొంతు పెండ్లికొడుకు

చిట్టుముట్టులాడి పూలచెండులాడెనే

॥బం॥

కొంగకాళ్లు వంగువేళ్లు బొంగజొల్లు పెండ్లికొడుకు

చెంగుచెంగు మనుచు పూలచెండులాడెనే

॥బం॥

గోరులెల్ల చేయితిట గీరుకొనుచు పెండ్లికొడుకు

పారపండ్లు తెరచి పూలచెండులాడెనే

॥బం॥

గోచిపాత వీడ జనులు చూచి సవ్వపెండ్లికొడుకు

పాచిపండ్లతోడ పూలచెండులాడెనే

॥బం॥

సిగ్గుపడుచు పెండ్లిబాల మొక్కిమొక్కిచేతులెత్త

సిగ్గుయింతలేక పూలచెండులాడెనే.

॥బం॥

15. *నాగవల్లి

పల్లవి :- నంగీనంగక లేచిరావోయి

పెళ్ళికొడుక నాగవల్లికి

॥నం॥

1. ఎంతోమంచి వాడవని యెంచిసీకు పిల్లనిస్తే

రంతులు మానవు రాధాంతాలు చేసేవు

॥నం॥

2. పోకిళ్లు పోతావు పోకిరీ తనం మానవు

కూకున్నచోటినుంచి కూస్తైన మెదలవేమి

॥నం॥

3. బర్రెదూడలాగ వెర్రెచూపులు చూస్తావు

తొర్రెనోటిమాటలై నా తోచవేమయా॥

॥నం॥

16. పెండ్లికొడుకు హాస్యం

నిన్న దిన్న విస్త్రు నేతుట్టు లడ్డాయి

నీతిమాలిన పెండ్లికొడుక లేచిరావయ్యా

* నాగవల్లి “నిష్ఠూరం” అని లోకోక్తివుంది - అనగా పెళ్ళిఅయిన అయిదవనాటి దెప్పులు అనిభావం.

“లోలక యింక నాకబలి లోపల నిష్ఠూరమేల పల్కుగన్”

(విజయవిలాసము 31. 72.ప)

“నాకబలి” అని అసలుపేరు. పెండ్లినాటి చివరికంతు అనేభావం.

నాగవల్లి అంటే తాంబూలవల్లిక, తమలపాకుల తీగ అనే అర్థాలున్నాయి.

మొన్నదిన్న విస్తర్లు మోపులడ్డాయి
 మొండిపెళ్ళికొడుక లేచి రావయ్యా
 యేనుగులు లేవని యేలడిగినారూ
 వెల్లగాడిద నెక్కి లేచి రావయ్యా
 గుత్తాలు లేవని యేలడిగినారూ
 గుడ్డిగుర్రము నెక్కి లేచిరావయ్యా
 పల్లకీలేవని యేలడిగినారూ
 పందికొక్కు నెక్కి లేచిరావయ్యా
 మేనాలు లేవని యేలడిగినారూ
 మేకపోతూనెక్కి లేచిరావయ్యా.

పిల్లికళ్ల పెళ్లికొడుకు

ఓ పెండ్లికొడుకా లేచిరావయ్యా

1. శ్రీరంగకస్తూరి తలక మేదిది
 బాగైన గంధముపొడి కప్పుజల్లి
 పదిమందిలోపల పరుగెత్తివస్తా
 ఓ పెండ్లికొడుక హూయలేమొ చేశావు

||ఓ||

2. కట్టెంతురా నిన్ను కొట్టెంతు కొరడాల
 తన్నింతు యీవూరిపదిమందిచేతా
 హూయలేమొచేశావు ఓ పెండ్లికొడుక

||ఓ||

3. కండె తలపాగ షట్టుకొని
 వెండిబెత్తము చేతపట్టుకొని
 చంద్రహారము మెడనువేసికొని
 దండిగ వస్తావి పిల్లికండ్రపెండ్లికొడుక ||

||ఓ||

* తిమురు పట్టిన పెండ్లికొడుకు

ఓ పెళ్ళికొడుక నీపెత్తన మేమోయీ

1. పెళ్ళికొడుక నీవు ప్రేమతో పెత్తనము చేయవస్తే
వున్నచోట నుండనియ్యక, ఊరువెళ్ళ కొట్టిస్తాను

||ఓ||

2. తిండితిమురు పట్టిన పెళ్ళికొడుక

తీటలెల్ల తెచ్చుకొంటివి

ఏవేళ చూస్తా మన్నను

యిట్లువిడిచి బైటరావు

||ఓ||

3. మంచి వాడవని నీవు

మావూరు పడుచునిచ్చె

పంచలా తిరిగేటి బుద్ధి

కొంచెమైనా మానక పోయె||

||ఓ||

* గోటు పెళ్ళికొడుకు

చాలుచాలు పెండ్లికొడుక చక్కనైన వాడవే

వీలుసాలులేక యిటుల విట్టవీగనేలరా

||చా||

కోటుమీద కోటు తొడిగి కోటచూపు చూచుచున్

నీటుగా తలాడ నొంగి - గోటుచూపుచుందువా

||చా||

జేబులోని వాచిగొలుసు - చేతదీసి మాటికిన్

నీబడాయి దెల్పికొనగ నీతిగాదు మానరా

||చా||

లోటులేని వానివలెను బూటకంబు లాడుచున్

తేటసొమ్ములెల్ల నెరువు తెచ్చి పెట్టుకొంటివా

||చా||

*తిమురు=తిమ్మిరి

* గోటు=ఓయ్యారము, విలాసము.

కల్లుద్రాగు వానివలెను కన్నులెట్టి జేయుచున్
తెల్లబోయి చూడనెటులచెల్లు క్రొత్తయల్లుడా ||చా||
కొత్తపల్లి వంశ శశధరుండు సుందరార్కుడే
జిత్తులెల్ల జూచి నగిన చిన్నబుచ్చుకుందువే ||చా||

17. బావగారి పరిహాసము

బావగారు మీరురండి - సావధానముగ వినండి ||బా||
కుదురుగ కూర్చుండిమీరు - పదరి పొగలుతీసిరండి
బంగళాలో చేరిమీరు - ఉంగరాలే తీసినారండి ||బా||
ఎత్తయిన పచ్చలుగోరి - మచ్చుతనమే చేసినారండి
దొంగగానె మిమ్ముబట్టి - మంగళముపెట్టినారండి ||బా||
అన్నగారు అడ్డమునచ్చి - మిమ్ము వదలినారండి
ఇక్కడికి మీరేల వచ్చితిరి - అక్కడి పనులెల్లవదలి
రామరామ యనిమీరు - నామము మనసున దలచండి ||బా||

18. మ ర ది హే ల న

యదుకుల కాంభోజి - అట

జేను మంగళం - మరదికి - తగునె మంగళం ||
స్నానము జేసేడంట - సంధ్యలు వార్చేడంట
సంధ్యవేళ మా మరది - చాకలిదానితోనవ్వేడంట ||జే||
ఈనెలు చీల్చేడట - విస్తళ్లమో కుట్టేడట
వీధిలో మామరదిగారు - ఈడిగదానితోమాట్లాడేడట ||జే||
గుంటలు త్రవ్వేడట - కుప్పలు యేమో పెట్టేడంట
కుప్పచాటున మా మరదిగారు - కుమ్మరి దానితో
మాట్లాడేడంట ||జే||

ధోవతులేమో కట్టాడంట - దొంగతనంయేమోచేశాడంట
దొడ్డవాడే నూ మరదిగారు - దొమ్మరదాంతోమాట్లాడేడట
||బొ||

ఉడికినపులవలు వడబోసికొని - తడిసిన కుక్కినెత్తివేసికొని
లంజంటికిమరిపోనేలా - రాయి తగిలిపడనేలా
||బొ||

ఉల్లిగడ్డ తవుడు సున్నము - ఉడికించి కట్టనేల
చక్కానిమరదికి జయమంగళం చుక్కవంటి మరదికి -
జయమంగళం. ||బొ||

19. వ ది నె పా ట లు

వదినెకు దిష్టి

వల్లవి :- ఎంతో దృష్టితాకె - హెచ్చైన వదినెకెంతో దృష్టితాకె
అ. ప. ఎంతో దృష్టి దాకె - యీమచ్చల ముఖమునకు
కండ్ల వింతలకు - పండ్లదొంతలకు
||ఎం||

1. లొట్టకన్నులకు - లోకువయైన మిట్టనొసలకును
తట్ట చెవులకును - తుట్టపెదవులకు
మట్టుమీరిన పొట్టికళ్ళకు - బెట్టులేని చట్టిమూతికి
||ఎం||

2. బాస కడుపునకు - ఘనమైన బొడ్డుగూని వీపునకు
అనువుగాని యట్టి - యందమా కుచముల మినుకునకు
కొప్పువిరులు మానిని - శునకమువంటి నీచగుణమున
||ఎం||

3. వర కేశవ పట్టణవాసుడైన - శ్రీహరి కరుణ
మిరపరాతిని వదినె - మేనికి దిగదుడిచి
పరగకూటికుండ పైనవేసిన - త్వరగ దృష్టియు మరలి పోవు.
||||నెం||

వదినె భోగము

మాయన్న వల్లగదా - నీకింత యోగము

ఎవరికి గల్లు వదినా - యింత భోగము

॥మా॥

1. బంకమట్టితో తల రుద్దనదిపోయెనే

పొంకముతో సీకాయచే రుద్ద నాయెనే వదినా

॥మా॥

2. తలకు ఆముదము పూసినది పోయెనే

కలికి సంపెంగనూనె పూయనాయెనే వదినా

॥మా॥

3. గోనెలు కట్టుకొన్న కాలమంత పోయెనే

కమత కర్నాట చీరెలన్ని కట్టనాయెనే ॥

॥మా॥

వదిన కనుసన్నలు

రైలుమీద గార్లుదొర నిన్నే రమ్మని పిలిచేడే

పలుమారు నిన్నే మనసునదలచేడే

॥రైలు॥

గోలుకొండ జాతిదొర కన్నులార జూచేడే

చూచి నిన్ను పలుమారు బిలిచి వేగరమ్మననే

॥రై॥

నాతిపట్టుచీర నీకు వదినతో వాడంపేడే

వాసిమీర మోహముండి కన్నులార పిలిచేడే

॥రై॥

వన్నె కాడు వావినీపు కన్నులార జూచితివి

కన్నులార జూచినీపు కనుసన్నలు జేస్తివిగా

॥రై॥

చెన్నపట్నపు జాతివాడు చెన్నగుండిలు పంపెనే

వానివేగరమ్మంటివే నీకు మోహమింతింత తాయెనే

॥రై॥

చందమామ ముఖముదాన అందమైనమోముదాన

చిందుమాటలాడి వాని డెందము కరగింతువో ॥

॥రై॥

వగలాడి వదిన

వగలాడి వదినరో వయ్యారముగ

నింతవగలాడెద వెందుకే

||వగ||

సొగసుజేయ మంచి సొమ్మిటు గలిగితే

పల్లవపాణిరో నీకిది చెల్లునే

||వగ||

నీచక్కదనమునకు నిలుపుటద్దములో

చూచుకొందువు మంచి సుందరివటవే

||వగ||

చూచైన నెరుగని సుందరివటవే

నంగనాచిరో నీనోరాచి మాట్లాడవే

||వగ||

పల్లవపాణిరోచెల్లుననీకిది యెల్లవారలు నవ్వరే

కల్లకోటయగారి పిల్లవాడిని నీవు నల్లజల్తరు

చీరడెమ్మంటివే

||వగ||

నగరిలోపలనుండు మగవారినల నీవు

నరనమాడుటను యెందుకొరకే

||వగ||

సుఖమారు ఘనులూరు సుబ్బరాయుని యేలే

ధరవరదుని నమ్మవే బుద్ధిగలుగునులే ||

||వగ||

20. పెట్టికాతురి చిన్నెలు

చెలి చలమేల నీదు - చిన్నె లెంతోవెంతలే

చిన్నె లెంతోవెంతలే - చెంతనిక్కకు పోపోవే

||చె||

1. పొట్టికాళ్ళతోను నీదు - మిట్టపండ్లతిట్టకే

మిట్టపండ్ల తిట్టకే - మిట్టిపడకు పోపోవే

||చె||

2. మొట్టిముక్కు మరియు నీదు - తొట్టినోరుదూరకే

తొట్టినోరు దూరకే - విట్టివీగకు పోపోవే

||చె||

3. కంచుకావులను బెట్టి - మించికరము త్రిప్పకే
మించికరము త్రిప్పకే - పొంచియుండక పోపోవే ||చె||
4. కాకిగళముతోను నీదు - మూకస్వరము నింపకే
మూకస్వరము నింపకే - చీకాకుపడక పోపోవే ||చె||
5. కేశవపుర వరమునను - వాసుడే శ్రీనివాసుడే
శ్రీనివాసుని - వాసిగ గొల్వ పోపోవే ||చె||

పల్లవి :- ఎంతదాన వబలా ! నీవెంతదాన వబలా !

నీకింత భ్రాంతియేల బాల యీలీల ||ఎం||

1. కూశతనము మాను బాలా ! యీ సభలోను
కాలముకాదనకను వలపు ! సొగసులేల జేసెదే ||ఎం||
2. నెయ్యిమరయ రాదా ! నీకియ్యది మరియాదా !
కయ్యమూని లాతివారి ! నీవొయ్యన బోవగ నెయ్యది ||ఎం||

21. తలుపు దగ్గర పాట

శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి - అలివేలుమంగాదేవి.

శ్రీకాంతామణి నేనీ సఖుడను శీఘ్రమునాకిలి తియ్యవే
నీవు శీఘ్రమునాకిలి తియ్యవే
ఓ కాంతుడ నీగుణములు దెలిసెను వారికివెళ్ళగదోయీ
నీవు వూరికి వెళ్ళగదోయీ
యీమాటల నివెన్న డాడవిదియేమే యల పేలుమంగా
యిదియేమే యల పేలుమంగా
భామల మరగినవాడవు నాతో పలుకులేల పోవోయీ
నాతో పలుకులేల పోవోయీ

పరభామలనే కూడితినని యిటపలుకుట కారణమేమే

సఖ పలుకుట కారణమేమే

తరుణుల గూడక యుండిన మరి యీ దండలు ఎక్కడిదోయీ

పూలదండలు ఎక్కడిదోయీ

హరిహరి నేనేమెఱుగను భక్తులు లర్పించి యిచ్చిరీ

చెలియా నాకు భక్తులు యిచ్చిరీ

సరసిజాక్ష నీ యధరమునొక్కిన సరసిజాక్షి యెవతోయి

నొక్కిన ఆ సరసిజాక్షి ఎవతోయి

తరుణిరొ యిదియొక ఫలమని చిలుకలు తగిలిపొడిచెనేభామా

అవి తగిలి పొడిచెనేభామా

వరదుడ నీ నునుచెక్కుల యీ నెలవంకలున్న వేమోయీ

నెల వంకలున్న వేమోయీ

గోరువంకల బట్టుకు బట్టుకురాగా కొరికెనే ముద్దులగుమ్మా

అవి కొరికెనే ముద్దుల గుమ్మా

సారసాక్ష నీ మేనున తెల్లని చందనమెక్కడిదోయీ

ఆ తెల్లని చందన మెక్కడిదోయీ

పూలతోటలో విహరించగ యీ పుప్పొడిరాలెనే తరుణీ

యీ పుప్పొడి రాలెనే తరుణీ

పూలతోటలో విహరించుటకును పోయిన కారణమేమీ

నీవు పోయిన కారణమేమీ

పావురంబు దప్పించుకపోగా జేపట్టబోతినేయో చెలియా

నే పట్ట బోతినే చెలియా

దేవదేవ నీ బుగ్గన కాటుక దిద్దిన సఖయెవతోయీ

ఆ దిద్దిన సఖ యెవతోయీ

గ్రక్కున చెమటకుజారిన కస్తురిచుక్కబొట్టెమగువా

అది చుక్కబొట్టె మగువా

చక్కని నీ కొనగోరులు వంగినచందం బదియేమో

యా చందం బదియేమో

పొలతిరొ మును చాణూరుని ముష్టినిపొడిచి తే వంగినవే

చెలియా యివి పొడిచి తే వంగినవే

చెలియల గూడి సరసము లాడిన చిన్నెలున్న వేమోయీ

ఆ చిన్నెలున్న వేమోయీ

భామరొ నేనే మెరుగను యికబల్ పామునై నబట్టెద నే

నే పామునై న బట్టెద నే

పాములమీద నాట్య మాడినవారికి పట్టుకున్న భయమేమీ

చేతపట్టుకున్న భయమేమీ

అతివల నెవ్వర కలయలేదని అగ్నినై న మ్రింగేనే

నే నగ్నినై న మ్రింగేనే

అడవి రగులు కార్చిచ్చుమ్రింగునీకగ్నియందుభయమేమీ

నీ కగ్నియందు భయమేమీ

శవభిషలను సమ్మవు నేనిక విషమైనను మ్రింగేనే

నేనిక విషమైనను మ్రింగేనే

విషధర దానవిచన్ను గుడిచిన విషమెక్కున గుణధామా

విషమెక్కున గుణధామా

తప్పులేదు నను కావవె మంగా యికదయతోఅలమేల్ మంగా

దయనేలుకోవె యిక మంగా

తప్పు గాచెదను ఒప్పుగాను నీ పేరుచెప్పుగుణధామా

నీ పేరుచెప్పు గుణధామా

విరివిగ తిరుమల కొండనువెలసినవేంకటేశుడనెచెలియా

నే వేంకటేశుడనె చెలియా.

మే న త్త కొ డు కు

నాదనామక్రియ - ఆది

కృష్ణ - భామ సంవాదం

వేమలింగ చనురాత్రివచ్చిన ద్రిమ్మరివారెవరోయీ

ఆ ద్రిమ్మరి మగ వారెవరోయీ

భామామణిరో నినుపెండ్లాడిన రామకృష్ణుడనెకొమ్మా

నే రామ కృష్ణుడనె కొమ్మా

కృష్ణుడవై తే రాత్రివేళల వచ్చిన పనులేవోయీ

ఆ వచ్చిన పనులేవోయీ

మత్స్యగంధిరో నీ పొందుకు నేకూడి వ స్తినేభామా

నేకూడి వ స్తినే భామా

మచ్చికవగలుశాయగ రాత్రి రచ్చలేల పోవోయి

ఆ రచ్చలేల పోవోయి

రచ్చలబెట్టక రమణిరొ యివిగో పచ్చలకడియము భామా

పచ్చలకడియము భామా

పచ్చలకడియము మాకువద్దు మకవాకిలి తియ్యనుపోవోయి

నే వాకిలి తియ్యను పోవోయి

చీరలు సొమ్ములు నీకని దె స్తినీవాకిలి తియ్యవెభామా

ఓర వాకిలి తియ్యవె భామా

వాకిలితియ్యను రావోయీమరి దూర రాకునిలవోయి

నీవు దూర రాకు నిలవోయి

అతివరొ నేను దూరివ స్తినే నెక్కువబ్రహ్మచారి నే

నే నెక్కువ బ్రహ్మచారి నే

ఎక్కువ బ్రహ్మచారివై తే నీ చెక్కిట గీరేమోయీ
నీ చెక్కిట గీరేమోయీ

పంచవన్నె చిలుకను ముద్దాడితె పట్టి గీచెనే భామా
అది పట్టి గీచెనే భామా

చిటపటచినుకులు దుప్పటితడిసెను రానివ్వగదేభామా
నను రానివ్వగదే భామా

చిటపటచినుకులు దుప్పటి తడిసితే దానింటికిపోవోయి
అల దానింటికి పోవోయీ

రవ్వలుచెక్కిన రాగిడిదెస్తిని రానివ్వగదేభామా
నను రానివ్వగదే భామా

రవ్వలు చెక్కిన రాగిడిదెస్తే రాధ కడకు పోవోయి
కృష్ణ రాధ కడకు పోవోయీ

పచ్చలుచెక్కిన పతకముదెస్తిని చెయ్యివ్వగదేభామా
పవళింప నివ్వవే భామా

పచ్చలుచెక్కినపతకము తెచ్చితె భామకడకు పోవోయి
గొల్లభామ కడకు పోవోయి

కస్తురి పరిమళ గంధముతెస్తిని కాగిలియ్యవేభామా
నాకు కాగి లియ్యవేభామా

కస్తురి పరిమళగంధము తెచ్చితె భామలకే అలదవోయి
గొల్లభామలకే అలదవోయి

పూబోణిరొ యెవ్వరొ బోధించిన పలుకులు పలికేవేమే
భామ పలుకులు పలికేవేమే

వెన్నదొంగ నీ రొమ్మున వాకిన కుంకుమదెక్కడిదోయి
ఆ కుంకుమ దెక్కడిదోయి

కుంకుమ కాదే గురుతులు పాదం కూడినకెంపులెభామా
యివి కూడిన కెంపులె భామా

మక్కువ పాన్పునపరచినమొగ్గల నొక్కులెక్కడివోయి
ఆ నొక్కు లెక్కడివోయి

నిన్నటిరాతిరి పరచినపానుపువత్తుకున్న దే భామా
అది వత్తుకున్న దే భామా

చన్నటిరాతిరి జడల విరిసిన నెలతల పేర్లేమోయి
ఆ నెలతల పేర్లేమోయి

నీ కంటెను పరశ్రీల నెరుగను పామునైన బట్టేనే
భామా నే పామునైన బట్టేనే

పాముమీద పవళించిన వారికి పాము అనగ భయమేమి
కృష్ణ పట్టుకున్న భయమేమి

అందగాడ నీ చెంపలనలదనగంధము లెక్కడివోయి
ఆ గంధము లెక్కడివోయి

విందుచేసి ఒకచుట్టము నాకు పూసినాడె ఓ భామా
నాకు దెలియదె సద్గుణభామా

నారాయణ నీచక్కని దేహము నలుపెక్కిన దేమోయి
కృష్ణ నలుపెక్కిన దేమోయి

బృందావనమున గోవుల గాచిన చందంబిదె నీలవేణి
ఆ చందంబిదె నీలవేణి

అన్నిటికన్నీ సరిచెప్పేవు యెన్ని నేర్చినావోయి
నీవెన్ని నేర్చినావోయి

కన్నెరొయన్నీ నిజములుకాని కల్లగాదుపూబోణి
ఇది కల్లగాదు పూబోణి

వేణువు బట్టిన తాండవ కృష్ణుడు ఏమి వరస గావలెనే
 నీకేమి వరస గావలెనే
 అక్కరొ నన్ను వలచిన దేవుడు అత్తకొడుకుగావలెనే
 మే నత్తకొడుకు గావలెనే.

నాదనామక్రియ - ఆదితాళము

రాముడు - సీతా సంవాదం

రామామణి శ్రీరాముడనే నిటరమ్మని వాకిలిదియవే
 యిటు రమ్మని వాకిలి దియవే
 రాముడ వైతే రామామణులతో రాతిరిపనులేమోయి
 ఆ రాతిరి పనులేమోయి
 అడవుల తిరిగియు బడలికచేత నలసివస్తినే సీతా
 నే సొలసి వస్తినే సీతా
 అడవుల బడలికతీర్చగ నచ్చట చెలులున్నారు పోవోయి
 ఆ చెలు లున్నారుపోవోయి
 ఎంతచెప్పినను పంతముమానవు కాంతరొ తల్పిటుళియవే
 నాకాంతరొ తలుపూ తియ్యవే
 ఇంతులకేటి పంతము సాగును కంతుజనక పోపోరా
 మామకకంతు జనకపోపోరా
 రాతిగుండె యీ నాతుల నమ్మగదగదే వో సీతా
 నిను నమ్మరాదుగదె సీతా
 రాతినాతికి గుండె లెక్కడివి నానాయక యికపోపోరా
 నానాయక యిక పోపోరా
 వలచి వచ్చితిని వయ్యారివి నీవాడనుగదవేభామా
 నీవాడను గదవేభామా

వలపులు చాలిక వారిజనేత్రులుచాలగలరు పోపోరా

నీకు చాలగలరు పోపోరా

నీకు మించ నే నితరుల నెరుగను వారిజాక్షిరో రావే

ఓ నీరజాక్షిరోయికరావే

చిన్ననాడు నీవాడినచూటలు నమ్మివస్తినే సీతా

నే నమ్మివస్తినే సీతా

కంతుజనక నీ పయి దుప్పటిపై పసుపంటిన దేమోయీ

పసుపంటిన దేమోయీ

భువి లోకోక్తుల నాలింపగనే పోయి వస్తినే సీతా

నే పోయి వస్తినే సీతా

చిన్నిరామ నీ చెక్కిలిపయి చిరుచెమట లున్న వేమోయీ

చిరు చెమటలున్న వేమోయీ

చెమటలు కావివిశ్చలియరో భక్తులవలచివస్తినే సీతా

నే వలచివస్తినే సీతా

కానుజనక సింధుమనుగడ శ్రీరామ లేచిరావోయి

శ్రీ రఘురామ లేచిరావోయి.

అన్నచెల్లెలు - సంవాదం

శంకరాభరణం - చాపుతాళం

అన్న :- ముత్యాల వానగురిసె | ముగ్ధ మీవదిన తడిసె

తలుపు దీయండమ్మ | చెల్లె తగువు లెందుకూ

॥ము॥

చెల్లె :- ముత్యాల వాన కురలేదు | ముగ్ధా మానదిన తడలేదు

తలుపు తియ్యమన్న మేము | తగువు లుండగ

॥ము॥

అన్న :- పగడాల వాన కురిసె | పణతి మీవదిన తడిసె

తలుపు దీయండమ్మ | చెల్లె తగువు లెందుకూ

॥ప॥

- చెల్లె :- పగజాలవాన కురలేదు | పణతి మా నదిన తడలేదు
శలుపు దియ్యమన్న మేము | తగువు లుండగ ||ప||
- అన్న :- వజ్రాల వాన కురిసె | వనిత మీ వదిన తడిసె
తలుపు దీయండమ్మ | చెల్లె తగవు లెందుకు ? ||వ||
- చెల్లె :- వజ్రాలవాన కురలేదు | వనిత మానదిన తడలేదు
తలుపు దియ్యమన్న మేము | తగువు లుండగ ||వ||
- అన్న :- రత్నాల వాన కురిసె | రనుణి మీ వదిన తడిసె
తలుపు దీయరమ్మ | చెల్లె తగువులెందుకు ||ర||
- చెల్లె :- రత్నాల వాన కురలేదు | రనుణి మావదిన తడలేదు
శలుపు దియ్యమన్న మేము | తగువు లుండగ ||ర||
- అన్న :- ముందూ మురుగులు పెడత | వెనుకా పోచీలెడి
తలుపు దీయుడి చెల్లె | తగువు లెందుకు ||ముం||
- చెల్లె :- ముందూ మురుగులు వద్దు | వెనుక పోచీలు వద్దు
శలుపెట్లు తీతుమన్న | తగువు లుండగ ||ముం||
- అన్న :- ఎక్కాగురాలు యిస్తా | యేలా రాజ్యాలు యిస్తా
తలుపు దీయుడి చెల్లె | తగువు లెందుకు ||ఎ||
- చెల్లె :- ఎక్కాగురాలువద్దు | యేలా రాజ్యాలువద్దు
తలుపెట్లు తీతుమన్న | తగువు లుండగ ||ఎ||
- అన్న :- ఆకలిగొని మీ వదిన | అలనుటజెందుతుంది
శలుప దీయుడి చెల్లె | తగువు లెందుకు ||ఆ||
- చెల్లె : ఆకలై పో మాకెందుకు | ఆడుబిడ్డ కట్నముంది
కట్న మిచ్చినను గాని | కదలనివ్వము ||ఆ||

అన్న :- చేతిలా చెయివేసి యిపుడు ! చెప్పాచుంటిని గదమ్మ
తలుపు కోక్కెల్లె నీర్తు ! తలుపుదీయరే

॥చే॥

చెల్లె : అన్నావదినలు మీరు ! ఆశీతప్ప బోకండి
అన్నవదిన మీపట్టి నిచ్చి ! అరణ మియ్యుడి॥

॥ము॥

మరదలు-వదిన సరసం

మర :- కులదై వంబుల పూజలుచేసుక

కూర్చితొమేమిటా రాగానే

తలుపులు మూసుక తలుపులు చేసిది

తగువులెంచరే ఓవదినా॥

వది :- ఇలాలో నడిచేటి మరియూదకునే

యింటికి యిలనడిపించితినా

తలిరుబోడినో పతిపేరు చెప్పినా

తలుపు దీసి నీను రానివ్వనే॥

మర :- పుడమిలో నడచేటి మరియూదకునే

పురుషుని నామము అడిగి తెలిసి

సొగియ తనంబున లంచము తేమ్మని

జూజపు మాటలు అడకచే॥

వది :- కడువడి సేయక నాపతిని మము

లడుగక నన్నటు పోనిస్తే

ముదిత వదినరో వినవే నీ విపుడు

అడిగిన లంచంబిచ్చేనే॥

మర :- తోచీ తోచని మాటలాడక

దోవవిడిచి ననుపోనిస్తే

పూచిన నీతల వెండ్రుకలకు నే
వీచిత్రపు సవరా లిచ్చేనే॥

వది:- నిండిన సభలో మెండిలీలామణి
పుండరింపక ననుపోనిస్తే
దండివదిన నీ మెండికాలికీ
దండము లయినా పెట్టేనే॥

మర :- మెండుగ సుంకముకన్న వార్తల
దండన చెల్లిపోనివ్వానే
బాహుబలంబున తలుపులు మూసుక
చక్కని మోహిని వలెనుండే॥

వది :- సాహసమాడే మోహనాంగిరో
మోహన మాలిక లిచ్చేనే॥

మర :- సాహసబుద్ధులు గలచారికిని
మోహన మాలిక లబ్బునటే
సాహసమటే మోహనాంగిరో
మోహనమాలికలు కరివగునే॥

వది :- గుంపులు గూడుక వాకిట నుందర
రంతులు నేయక యుండేను
రంపి వదెనరో చింపిరి తిలకూ
దంతపు దువ్వెన లిచ్చేనే॥

మర :- దంతపు పవికెలు దొంతరయుండగ
యింతులార మీరెరుగరటే
దంతపు దువ్వెన యెంతలేదన
పొంతచెల్లక పోనివ్వగనే॥

నది :- గుంపులు గూడుక వాకిట ముందర
 రంతులు సేయక యుంటేనూ
 రంపి వదినరో చింపిరితలకు నం
 పెంగ సరములు యిచ్చేనే॥

మర :- సంపెగ సరములు నీకరుదై తే
 గంపలాచి తెప్పించేనే
 దంపతులిద్దరు పేర్లు చెప్పుకొని
 సొంపునీళ్లకు పోగలరే॥

నది :- నండి వేసు యీ వాకిట ముందర
 అమ్మనీవు రాకుంటేను
 వడ్డి వదినరో గుడ్డి కంటికి
 అడ్డుగల దగిలించేనే॥

మర :- అడ్డుగ లందంబనుచును గారడి
 వీదైలు సుద్దులు మానక వే
 దుద్దు పెట్టిన పోయెదినం తే
 పద్దువిడిచి పోనియ్యనే॥

నది :- గుంపులు గూడుక వాకిట ముందర
 రంతు సేయక యుంటేను
 కలిక వదిన నీయెలుకల చెవులకు
 చిలుకల లవీలిచ్చేనే॥

మర :- వెలలేని సొమ్ములు కలిక యుండగా
 చిలుకల బావిలీ లరుదటవే
 కులుకులాడిరో విను మరదల నీ
 ఎలుకుల కెవ్వతె భయమంగు॥

వది :- మిక్కిలి చిక్కులు పెట్టక వాకిటి
అక్కరతో ననుపొనిస్తే
ముక్కిటి వదెనరో ముక్కుకు ముత్యపు
ముక్కెర చేయించిచ్చేనే॥

మర :- ముక్కుకు ముక్కెర లేదని యెవతె
అక్కరతో నిన్నడిగినదే
తక్కిడి లిక్కిడి మాటలిక్కడ
చిక్కుబడన రప్పినపోవే॥

వది :- గుంపులు గూడుక వాకిట ముందర
రంతులు సేయక యుండినను
గేడివదెన నీబాకినోటికి
విడియం తెప్పించిచ్చేనే॥

విడియముగల వాననని
వాడన నలికెనవోభాగూ
విడం కలిగితే వేసుకోగదా
నావేడుక చెల్లక పోనివ్వనే॥

మర :- వదినరో వినవే వాకిట ముందర
వదినెవనినిను పోనిస్తే
సరసియవదినరో సామియైననూ
సరము లాడుచు నుందూమే॥

వది :- వినవె మరదల విభునితనమిటా
వేడ్కల సల్పకువేమా
వనితను తల్పటుతీస్తే తలిరు
చూచిరో నీవిటా నల్కగదే॥

వదినె - మరదలి సంవాదము

వది :- తలిరు బోణిరో నేను తడవాయె వచ్చియున్నాను
వెలదిరో తలుపు తియ్యవే మరదల

మర :- తలుపు చిలుకదీసెగాని తడవునేయరానుగాని
సఖయ నీ విభుసిపేరు చెప్పవె వదెనరో॥

వది :- ముక్కడి మరదల నీకు ముక్కెరదీ ముంతుగాని
తక్కిడి మాటలాడక తలుపు దీయవే

మర :- బాగైన నీమెల్ల కంటికి పారజూచేటందులకు
తేటగు అద్దమొకటి తెచ్చియిచ్చేనే॥

ఆగుడ్డిలో మెల్లశ్రేష్టమన్నమాట మరునకా
అందరీని ఒక్కకంట జూచెనే

వది :- నీసేను నాకినయట్టి నెత్తికి రాగిశియిత్తు
వాపిగొట్టు మరదల వాకిలిదియ్యవే

మర :- బావురే తంటాల మారి బట్టతలకు మోకాళ్లకు
వపనాసికి మునులు బెట్టేనె వదెనె నీవు॥

వది :- ఉవిన నీవంకరతుంటికి తగిలించ వడ్డాణమిచ్చె
తడవునేయక తలుపుగ్రక్కన దియ్యవే

మర :- అవునె నీనాధునిపేరు అతివరోనే జెప్పుమంటే
అవుడంటే తవుడన్నరీతి అనియే వదియేమే॥

వది :- మరదల నీవడిగినట్టి మంచిసాములిచ్చేగాని
తరుణి దయలేచి తలుపు గ్రక్కన దియ్యవే

మర :- అరయ చంద్రుడురణార్థియన్న సామెతను
మరులు కొలిపియెన్ని మాటలాడెనే॥

- వది :- ఉల్లివాసనగొట్టు నీ ఒడలికి మంచిగంధము
ఉల్లిదే పూసేను వాళిలి యిప్పుడు దియ్యవే
- మర :- ఉల్లిపూసలపేరు వదెన వేసికొంటివేమొ
అల్లవానికంపు నీకు అమరియుండును॥
- వది :- కాసువీసమైన నీకు కానుకలిచ్చేగాని
దోసపడక మరదల తలుపు తియ్యవే
- మర :- ఆసను జెంది పిడికెడాళ్లను తెగించి దానము
చేసిన వారలు నీకు స్నేహితులఁటె॥
- వది :- పంకజాక్షి నీవిభుడు బైటనుండివచ్చెనదిగో
బింగము జాలించి బిగువు తలుపు దియ్యవే
- మర :- రంగుబోయిన బొంకులాడి నేరగయన్నట్టు
బొంకులు నేరిచినన్ను బొంకించెదవే॥
- వది :- అత్తగాగు వచ్చుచున్న దల్లగదిలోనజేరి
తత్తెయాలాడక వచ్చి తలుపు తియ్యవే
- మర :- తత్తెయ్యలకు బోగముదాచి చెలిమి చేసినానె
పెత్తనము వీడవె మగనిపేరు జెప్పనే॥
- వది :- మాయన్నారితో కూడ మెలతరొ నేవచ్చినాను
పాయక యికనైన తలుపు బార్లదియ్యవే
- మర :- ఈయెడ చేసిన దోసమెప్పుడైన బోవుగాని
మీయన్న పేరు స్మరించి మూటలాడవే॥
- వది :- నలినాక్షి శ్రీవెంకటాద్రినాథుని సేవివిభుడు
పలికితిని నిజముగాను తలుపు దియ్యవే
చెలియ నాపంథ మిప్పుడు చెల్లించుకొంటినంచు
తలుపుదీసి వదెన మరదళ్ళరుగు చుండి॥

ఈలాటి వియ్యాలవారు

ఈలాటి వియ్యాలవారు మాకెక్కడ దొరికినారో
 ఈలప్పడాలు అందినకొకటె సప్పులేదు శాస్త్రానికైన ||ఈ||
 చప్పని పచ్చళ్ళు వడ్డించి చక్కగా భోంచేయమన్నారు
 వడియము లెండబెట్టితే తడిసి ముద్దైపోయినవట ||ఈ||
 గడియ గడియకు నుంచినీళ్ళు క్రావలెనాయని యడిగేరు
 కూరలు బజారులో కొన్నచోతే దొరకేలేదట ||ఈ||
 కోరికమీర తోటకూరి ఒక్కటే వేయించినారు
 ఈపంచదార మణి గెలోన పాలు పసుపు కలసిపోయె ||ఈ||
 కొంచెము పరచూన్నము కొండనాలుక కందరాదు
 తమల పాకులు మొదలే వీవట తమకేచాలలేదట ||ఈ||
 తమకై తే ప్రొద్దుకు ముమ్మారు తాంబూలము లడిగేసి
 చక్కనివియ్యాలవారు మాకెక్కడదొరికేరో.

ఇంతచక్కని వియ్యాలవారు

ఎచట దొరికినారు - యంతచక్కని వియ్యాలవారు ||ఎ||
 తెచ్చిన నెయ్యంశనేడె - తీర్థమువలె తాగినారు
 భక్ష్యములుబాగుగచేస్తే - మెచ్చరేలాకోపిరు ||ఎ||
 నన్నబియ్యము వీరు - యెన్నడు నెరుగరేమో
 ఎన్నిసార్లు వడ్డించినా - యింకా శెమ్మని యడిగేరు ||ఎ||
 అరకూకులలవాటులేక - చిరుగులు చేసుకున్నారు
 పెరుగుపాలు చేర్చుకొని - జుర్రు జుర్రని జుర్రుకొనేరు ||ఎ||
 పప్పు గూరలువద్దు - పచ్చళ్ళై తేమ్మనేరు
 చెప్పుకుంటేసిగ్గుచేటు - గొప్పవారని వీరికిపేరు ||ఎ||

22. వియ్యపురాలు

వియ్యపురాలిని యెంతో - నయ్యమునా బిలువబోతె
గయ్యాభితనము జూపెనే - సుందరులారా
కయ్యమునకు కాలుద్రవ్వెనే ॥వి॥

పుయ్యబోవగంధము - దయ్యమువలెనేజూచి
చెయ్యిబట్టి విదలించెనే - యోసఖులార
తెయ్యి తెయ్యమని యాడెనే ॥వి॥

కాలి పసుపు పుయ్యబోతె - సోలిసాక్కినట్టులుండి
తూటుమాటలాడ సాగెనే - రమణులార
తాలిమియింతలేకుండెనే ॥వి॥

మొగమున కుంకుమబెట్ట - బగబూనిన దానివలె
మొగమునటు దిప్పుకొనెనే - వామాక్షులారా
యగడు సేయకానె మానెనే ॥వి॥

చీరగట్ట బోయినంత - సిగ్గుయెగ్గులేక వేగ
జీరవిడిచిపారదొడగెనే - మగవారలెల్ల
నోరగంటజూచుచుండిరే ॥వి॥

అత్తరునివ్వగబోతే - మొత్తము తల దిప్పుకొనుచు
క్రొత్త క్రొత్త మాటలాడెనే - పదుగురుజూచి
చిత్తినిగానున్న దనిరే ॥వి॥

ఇట్టిదని మొట్టమొదట - గుట్టు దెలిసినట్టయితె
గట్టుదిట్టములను సేతునే - వినకున్నజాల
రట్టు జేసిబెట్టు పరతునే ॥వి॥

23. బావల హాస్యం

పోయివస్తారా ? పెదబావ! పోయివస్తారా ?

చినబావ! మీరిద్దరు పోయివస్తారా ?

॥పో॥

1. కాకిరెక్కల బియ్యమట | కందిపప్పు¹ సుద్దలట
పూనికతో వడ్డిస్తురట | పున్నేమేమో తెలియదట

॥పో॥

2. చామకూర వరియన్నము | చారిడేసి కుడుములట
మాటిమాటికి బూరెలట | మల్లిమల్లివడ్డిస్తారట

॥పో॥

3. ఆవకాయ దప్పశములు | ఆవిశాకు దొప్పలట
ముంతలతో ముంచుతారట | మునిగేటటు పోస్తారట

॥పో॥

4. పంచదార పుణుగులట | ఎంచకుండ వేస్తారట
పంచకొంగు నైనువేసి | పట్టుకుపోమ్మంటారట

॥పో॥

24. పాన్పు

హిందుస్థానికాఫివకతాళము

పల్లవి : పాన్పువెయ్యరే పడతులార,

పసిడిచేమంతితో పడక శృంగారించి

॥పా॥

1. జవ్వాది పునుగును మువ్వగోపాలునకు
నవ్వుచునుండెడు నవమోహనాంగునకు

॥పా॥

2. జాజివిరులతోను రోజాపువ్వులతోను
వాసనలు మెరయ వనితలార గూడి

॥పా॥

3. పంకజనేత్రునకు పరమదయాళునకు
పరిపరి విధముల పరగశృంగారించి

॥పా॥

1 కుడ్డ=తెల్లపన్ను.

4. అలివేణి వాసునకు అభయదాయకునకు
వెలయు సర్వేశునకు మూలాధారునకు

॥పా॥

5. కోరికలెల్లవే నొసగెడు ధీరునకు
వరకేశవపుర వాసునకు నలర

॥పా॥

పారిజాతముల పాన్పు

కేదారగౌళ-ఆది

గాగపమగ - రీగసా - సాససని - సారిగాగా
లాలియనుచు యూపెదన్ మేలుగ సావిత్రిరోనిను
గమపాదపా-గమపామపా-గమపాద
సేవింతునూ భావింతునూ సావిత్రిరో
పా, మగరి - సాసరీరిగా - గపమగ - రిరిరిగారిసా
ఓ-సిన్ను చాలాప్రాద్దు పోయె నిదుర చెందుమా
విరజాజలే, వరమల్లెలే- దవసంబులేకురు
వేరులే- పారిజాతముల పాన్పు పరచిరి

॥లా॥

పవ్వళింపు

హిందూస్థానీ-రూపకం

సాససాసస- సారిగరిగా- సరిగపమగ - రిగరిసా
పవ్వళింపుము పార్వతీతో వేగనేడు పరాత్పరా
పని నినిని-దాని-పనిదపమగ-రిస-సరీగమగ మరిగరిసా
సవ్యముగ విరిశయ్యపై - పన్నీరు చల్లిరి చంగునా

చక్కసీ కమలాఫలములు - నారికేళ ఖడ్గూరముల్
 చక్కగను మీచేతికిచ్చును - మక్కువతో భుజియింపుమా
 యుల్లమున క్రీడాటకును - మాతల్లికిన్ బల్ వేడుకా
 మల్లెపువ్వులచెండు వేయును - మల్లితిన్నగ వేయుమా
 చిలుకపలుకులు పలుకుచున్న - యాచెలియతో భాషింపుమా
 కులుకులాడిని కూడిమన్నధ - కేళిలో సుఖియింపుమా
 అందముగ బెజనాడ వరపుర-మందునా నివసించిన
 ఇందువచ్చిన సుందరాంగులు - అందరూమీభక్తులే ||ప||

25. శోభనం పాటలు

సలలిత క్రమ మొప్ప సనికంటిమీద
 తరుణిని సప్తపాదములు ద్రొక్కించె ।
 మరుని జేగంట నామంగళ సూత్ర
 మంగనామణి కంతమందుంచియొసగ ।
 మంగళ స్థితి సర్వమంగళ గళము
 నందుబాందుగ గట్టె నర్థేందు మాళి ||సలలిత||
 శోభనమే శర్వనకు శోభనమే పార్వతికి
 శోభనమే కైలాస శుభమందిరునకు శోభనమే
 మణితతుల హారతులు మదవతులు ఇయరమ్మా
 మతియుతుడు శివ్వన్నమగువగౌరమ్మకు ||శోభనమే||

సిరిసందెలు గూకగను - శ్రీరాముల లేపేరె
 సీతాలంకారములు - శీఘ్రమ్ము చెయ్యారె ||సిరి||
 సిరిదేవిని లేపారే - శృంగారించగవలెను
 కురులువిప్పి దువ్వారె - కూర్చుండగనూబెట్టి ||సిరి||

- పసుపొప్పపుయ్యారె - తీరుగ కుంకుమదీర్చి
మల్లెపువ్వులగూర్చి - దండలు మెడ వెయ్యారె ||సిరి||
- కన్నుల కాటుకలుంచి - గంధామొప్పుగబూసి
కాంతాలంకారములు - శీఘ్రమ్ము చెయ్యారె ||సిరి||
- పట్టిమంచమువాల్చి - బరుపొప్పపక్క-వెయ్యారె
పండుటాకులు దెచ్చి - పానుపుననుంచారే ||సిరి||
- పిన్న పెద్దలుకూడి - ప్రియముతో తీసుకువచ్చి
ఆశీర్వాదముచేసి - అక్షతలు యివ్వారే ||సిరి||
- అతివాలందరుగూడి - హారతి పల్లెములివ్వారే
కాంతాలందరుగూడి - ఘడియలు వేయారే ||సిరి||
- పాలూ నెయ్యి ఆరగించి - ఫలప్రదానము లిప్పించి
హారతులిచ్చిరి శ్రీరాముకు - అరుంధతి మొదలుగూను ||సిరి||
- కొబ్బర బెల్లము తినుసీతా - కోరిక కొడుకులు గనుమీ
హంసపానుపుమీద - అటుపోయి పన్వళించుమీ ||సిరి||
- హెచ్చుగా మెడనున్న - పచ్చలహారములిచ్చెనే
ముచ్చటలాడముద్దు - మొగంబైనా చూపేనే ||సిరి||
- మెడనూ కంఠమాలా వేగా - మానిని కిచ్చెనురావే
సొగటాలాటాడుదామురావె - పాన్పుపై పవళించి ||సిరి||
- నందిటీ దండాలిచ్చె - స్వర్ణాభరణములిచ్చె
వేలిపుంగరామిచ్చె - వెలది పలుకావేమే ||సిరి||
- వేలీముద్దుటుంగరము - నిన్నయమునాతీసికొని
భామరో యిదియేమని - తనభయమున తలనొంచె ||సిరి||
- యింతదూరంవచ్చి యెన్ని-నీకిచ్చితి పలుమారు
పలుకవటెందుకేమారు - పిలిచిన పలుకవటెండుకో ||సిరి||

చిన్నదినుమి, సీతమ్మ సిగ్గునరాకున్న
 శ్రీరాములూ నీవెల్లి తీసికొనిరమ్మా
 చిన్ననాటినుంచి బుద్ధులు యెరిగివుండేనా
 తల్లి దండ్రునివిడిచి తరుచుండలేదు

||చిన్న||

శోభనమే-శోభనమే

శ్రీరఘుకుల చంద్రునకు - శ్రీతక్తైరవచంద్రునకు
 భూరిదయా సాంద్రునకు-భోగమహేంద్రునకు

||శో||

శోభనమే రామునకు-సుగుణాభి రామునకు

ప్రాభవభయ ధామునకు - శోభనము రామునకు

||శో||

సుందరాకారునకు - మందరనగ ధీరునకు

మందరోద్ధారునకు-మాన్యాధారునకు

||శో||

సత్యసంకల్పునకు-నిత్యోదిత కల్పునకు

నిగమాకల్పునకు - శ్రీరామునకు

||శో||

సీతాహృదయేశునకు-సేవితబ్రహ్మేశునకు

కాంతవరాధీశునకు-ఘనఘనసంకాశునకు

||శో||

గట్టిగా మముబ్రోవ - కంకణములచేత

గట్టిగా సాకేత - పట్టాభిరామునకు

||శో||

26. అత్త కోడలను పిలుచుట

దువ్వెనవచ్చి దొంతిలోవున్నది రావేకోడలా !

దువ్వెనవస్తేనాకేమి ? అదిదొంతిలో వుంటేనాకేమి ?

ఈ రైసవచ్చి యిరుపులోవున్నది రావేకోడలా !

ఈ రైసవస్తేనాకేమి ? అదిఇరుపులోవుంటే నాకేమి ?

పూవులువచ్చి బుట్టలోవున్నవి రావేకోడలా!
పూవులువస్తేనాకేమి? అవి బుట్టలోవుంటేనాకేమి?
కోకవచ్చి కొయ్యపైవున్నది కట్టుకొ రావేకోడలా!
కోకవస్తేనాకేమి? అదికొయ్యపైవుంటేనాకేమి?
బొట్టువచ్చి తట్టలోవున్నది పెట్టుకరావే కోడలా!
బొట్టువస్తేనాకేమి? అదితట్టలోవుంటేనాకేమి?
బ్రాహ్మలోచ్చి పంచాంగంచెపుతున్నారు రావేకోడలా!
బ్రాహ్మణులొస్తేనాకేమి? పంచాంగం చెప్పితే నాకేమి?
పెండ్లికొడుకువచ్చి పీటపైనున్నాడు రావేకోడలా!
పెండ్లికొడుకు వుంటేవస్తాను, పీటపై చేను కూర్చుంటాను.

27. వసంతం

పూల వసంతములాడెనే
దమయంతి నలరాజుతోను ||పూల||
ఇద్దరు గూడుక వనములకేగిరి
ముత్యాల గడ్డెప్పని
ముదముతో గూర్చుని వజ్రాల
వాహినీ మెరయుచు నిద్దరు ||పూల||
చుట్టుజల్తారు చీరె మల్లిమొగ్గలరవికె
జిగుజిగు మనియేటి ధగధగ సోగసుల
రాజాధిరాజు నలదమహారాజు దమయంతితోను ||పూల||

28. కంత పాట

పెండ్లి అయిదవనాడు పెండ్లికొడుకు వైపువారికి తలంటుట్టకై
 1. పసుపు 2. కుంకుమ 3. గుమ్మడికాయ 4. కుంకుడుకాయలు

5 నున్ని పిండి 6 నలంటునూ నె మొదలైన నవాటిని, పెండ్లి కూతురువారు పంపించే తగవు.

కమ్మవారువంటి కొన్ని కులాలవారు పెళ్లి కూతురును తమ యింటికి తీసుకవచ్చేముందు, అచ్చుకున్న ప్రకారం పెళ్లి కూతురునకు యిచ్చే ఆభరణాలూ, చీరా, రవికలగుడ్డా, పసుపూ, కుంకుమ, తమలపాకులూ, పోక చెక్కలు, అరటిపళ్ళూ మొదలైన నవాటిని (పెండ్లికొడుకువైపువారు,) యిచ్చేతగవు.

ఈ కంతనడిపే సందర్భంలో పాడేపాట.

శ్రీరాగం - ఆదితాళం

రిమపానిసా - సరిసనిపామ - రీసరీమపనిసా
కంత తెచ్చిరీ-కన్యయింటికి-నేడుకంత తెచ్చిరీ,
పనిసాసా రీరి - సరిసరి - మారిసాసా - రీరిసాని
రంభ ఊర్వశీలు - నాట్యమాడగాను - తుంబుర
పనిసరీ - సరిసనిపామ - రీస - రిమపానిసా
నారదులు - వీణమీటు - చును - కంత తెచ్చిరీ

2. కౌసల్య మొదలైన కైక సుమిత్రయూ
జనకమహారాజుపుత్రికకు నేడు

॥కం॥

3. రంభ ఊర్వశీలు నాట్యమాడగాను తుంబుర
నారదులు వీణమీటుచూను

॥కం॥

4. పచ్చిపోకలతోను పండుటాకులతోను
హెచ్చైన యాలకులు మననీతకు

॥కం॥

5. ఖడ్గారఫలమూలు అరటిపండ్లు గెలలు
పనసపండ్లుతోను మననీతకు నేడు

॥కం॥

6. ఉప్పువప్పులతోను ఉల్లిగడ్డలతోను
చిత్రముగ మన సీతానతికి ||కం||
7. బనారసుచీర బాసమాని రవిక వజ్రము
లతో గొలుసు వనితసీతకు నేడు ||కం||
8. వైకుంఠ పురమున వెండిగ్లాసులతోను
చెప్పచోద్యముగాగ శ్రీరాములవారి పెండ్లికి ||కం||

29. అప్పగింత

వదినెరొ మాబాలనిదె యొప్పగింతూ
నడయవైగై కొమ్మా సరగూన రమ్మా
యెన్నో నోములునోచి కన్నాను దీన్ని
కన్నులలోబెంచు కొన్నాము తల్లీ
కననేమి నాబిడ్డగాదు నీబిడ్డ
యెనలేని ప్రేమతో నెల్లు బెంచెదవో
ఎంతో గారాబాననెత్తి పెంచితిసీ
గొంతెత్తిగట్టిగా కోపించి యెఱుగ
తల్లిచేతులలోను తండ్రిచేతులనూ
అల్లిబిల్లిగ బెరిగెనమ్మా యీ బిడ్డ
మీపట్టిగానియిక మాపట్టిగాదు
చేపట్టిరక్షించు చేరిమొక్కెదమూ
నీలవేణిరొ దాని నీటముంచెదవో
పొంతుంచెదవో నీపాలవై చితిసీ
బిగ్గటగా బిల్వ బెదరిజూచెడిసీ
దగ్గట రమ్మన్న తరతరలాడు
మాయలెరుంగదు మర్మమెరుగాదూ

పాయక యీ నలుసు (బతికించుకొమ్మా
 నల్లనిదీసీరు తెల్లనివీపాలు
 కల్లగాదిదియెంచు చల్లగానేలూ
 తనకుమిక్కిలి బాధతగిలియుండిననూ
 మనసు మర్కము జెప్పకొనజాలదమ్మ
 పనులేమినేరదు పసిబాలయబలా
 కనినబిడ్డగనేర్చి కాపుమోయమ్మ
 తెలివిలేమిని నేరములు చేసెనేని
 చలముపూనకుమమ్మ సాగిలబడుదు
 లాలించి బేలించి లలిబుజ్జగించి
 మేలుత్రోవను నేర్చి యేలుకోతల్లి
 కోడలుగాదిదికూతు రేయనుచూ
 పాడిమైదయతొ కాపాడిరక్షించూ
 ఈ చిన్న కన్నియ నిన్నాళ్లు బెంచి
 నీచేతబెట్టితి నీకొప్పగించి
 ఇట్టిదాఱూ చిట్టి పట్టినీ విడిచి
 యెట్లుజీవించునో యీశునికెఱుక
 పొరుగింటి కాడుకోబోయినయపుడు
 తిరిగివచ్చినదాక దిగులాందుచుందు
 ఒకగడియనన్నిడిచి తానుండలేదూ
 ఇకమీద కాపురా మెట్లుచేసెడినో
 యిన్నాళ్లు ప్రాణమేయీశుగా బెంచి
 చిన్నతల్లికి పెండ్లి చేసితీమిపుడూ
 అత్తాయింటికి బోయినత్తువాయమ్మా
 చిత్తమందున భీతిజెందాకు మమ్మా

పోయిరామాయమ్మ బుద్ధితోనుండే
 మాయందరికి మంచిమాట తేవమ్మా
 అత్తామామల మాట కడుగుదాటకుమా
 చిత్తాము మెప్పించి చెలగు మోతల్లీ
 బావలూ మరదులూ బంధుజనంబు
 నీవారియెడ మాటయేమి రానీకూ
 పతినిదైవముగా భక్తితోనమ్మి
 మతిమంతురాలవై మనుషు మాయమ్మా
 పోయిరాముద్దులముల్లె మాతల్లీ
 పోయిరావే చిలుక మురిపెంపు మొలక
 యెన్నడు నిన్విడిచి యెడబాయనై తీ
 కన్న తల్లిరో నేను కడతేరుకెల్లో
 బామ్మరిండ్లను గట్టి పాలతులను బిలిచి
 అమ్మరో యెవరింక గాటలాడుమరో
 పేర్వేర బామ్మల పెండ్లిండ్లు చేసి
 వేర్వేర నెవరింత వియ్యమందెదరూ
 చిటిచిట్టి నోములుచేడెలాగూడి
 ఎవరింక మాయింట నోమునోచెదరూ
 నెయ్యగత్తెల గూడినిండు వేడుకనూ
 ఉయ్యాల నెవ్వారు ఊగుదూరికను
 చిన్నవీణియ ముద్దుచేతులను బట్టి
 వన్నె నెవ్వారింక వాయింపగలరు
 వరహాలమూట నావజ్రాలకోట
 మురియుచు పాటలెవ్వరు పాడగలరూ
 గారాలపట్టి నాకన్నార చిట్టి

పేరంటముల కెవరు వెంటావచ్చెదరూ
 మామిడిపండు నామల్లియ మొగ్గా
 నీముద్దుపల్కుల నేనెపుడు విందూ
 మించినా ప్రేమతో బెంచినామమ్మా
 కొంచెముగ మము మదినుంచు మోయమ్మా
 నన్నగన్నమ్మ నానాణెంపు సొమ్మా
 చిన్నమాణిక్యమ్మ చింతించకమ్మా
 కంటనీరు దుడువు కనకంపుబొమ్మా
 జంటగాపతితోడ సుఖయింపుమమ్మా.

30. కొంటెనీతులు

అత్తమామలుగాని-ఆడబొట్టలుగాని
 లేరమ్మ నీదెంత-పున్నె మోగాని
 మగడొక్కడేగాన-మనసు కెక్కినయట్లు
 మర్దించి నీవశము-జేసికోవమ్మ
 నీమాటవినబడ్డ-నిమిషంబునందు
 హడలిపోయేటట్లు-అతనిభయపెట్టు
 ఇరుగుపొరుగు వార-లేమైన అంటే
 ఏడ్వక వెయిరెట్లు-దుమ్మెత్తిపోయి
 మగడుదెచ్చినవెల్ల-పైపైనఅమ్మి
 సతతంబు పుట్టింట-గడుపుమోతల్లి
 పతికోపపడినప్పు-పడియుండబోక
 అంతకు పదిరెట్లు-అతనిమర్దించు
 ఆటలాడెడివేళ-సతడొచ్చికోపింప
 పూరక బడియుండ-కుండదోయమ్మ

భర్తను వంచుకోగల-భార్యగౌరవమెన్న
రా రాజునకునైన-రమణిరోలేదు
ఇదియెల్లమరువక-ఏమాత్రమలియక
సుఖపడుచుండుమా-సాగసుపూదీవ.

31. మంగళ హారతులు

ప్రతీ శుభ కార్యములోనూ కట్టకడపట హారతి యిస్తారు.
అప్పుడే మంగళహారతులు పాడడం పరిపాటి.

బావకు మంగళం

అలికిన పూసిన అరుగులమీద
ఆకు తేలు కుట్టింది నిన్ను బావయ్య
చీపురు కట్టకచేత దీపమొకచేతి
దిగదుడువ వచ్చిన బావనుకుట్టె
అన్నదమ్ముల బాధతాజూడలేక
అట్టెవెళ్లి పెదబావ నట్టేటదిగును
కానకవారమ్మ కాలువలోదిగును
ఎరుగలేక వారితండ్రి ఏటిలోదిగును
శతమానాలకు వెళ్లినచేడెలనుజూచి
కంసాలి లింగయ్య కాలువలోదిగును
అవిరేణికివెళ్లిన అక్కలనుజూచి
కుమ్మరివెంకన్న గుంటలోదిగును

బాసికానికి వెళ్లిన బావలను జూచి
మంగలిసుబ్బయ్య మంటలో దిగును.

నారాయణు రాణికి మంగళం

శహసరాగం - మిశ్రతాళం

- ప॥ నిసారీరీ-రిరీరీరీ-రిరిగమపపా-పమగాగరిరిస
మంగళామా నీకు మంగళామమ్మ శ్రీ
సనిసనూ మగరీ-ససారిసని సదాదా-పనినిసరిరీ
రంగా నాథు నీ కొమ్మా రక్షించా
పమగమరీ సాసా
వ మ్మా
- చ॥ పపపపమదా-నీనీసాసా, సదరిసాసా-రిసనిసపదప
అంగజా జననీ నీకు భంగీ మా యమ్మ
పదరిసాసా, రిసదసపదపా-సరిగమపాపా
శృంగారరాము మించూ బంగారు
పమగామా-మమరీ సా
బా మ్మా
2. పక్కిరాత్రిభుగూడి బరగుమాయమ్మా-అక్షయ
కరుణచే రక్షించ వమ్మా
3. క్షీరాద్ధికస్యనే-నినుకొల్తునమ్మా-నాదారిద్ర్య
ము బాపి దయ నేలు కొమ్మా
4. శ్రీ రంగమునందే చెలగుమాయమ్మా-నా రా
యణునిరాణి, నాతిలలనాకు

॥మం॥

॥మం॥

॥మం॥

॥మం॥

రఘురాజాయ మంగళం

మోహన-మిత్ర

ప॥ గగారిససరిగగాగాగరిగగాపాదాససాదపగరి
రామ రఘురాజాయ మంగళం సీతా
గపాగరిసన-సదాసనరీ-గగపగరిసా
రామ దశరథాతనయా మంగళం

చ॥ దదాదాదదదదసదపదాపపప పాదపగగ
కౌసల్యా వర కుమార ఘనతే చేసిన
పాదసాసాదాదదరిసాదాసాదాపాపగపదసదప
భాను వంశా పాలకా నీకు వజ్రాల హా
గదపగరిసరి
రతులివిగో

॥రామ॥

- మునిశెంటతాను వెడలిన-తాటకినిమద
మణచిన-యజ్ఞమును గాచినస్వామి-నీకు
ముత్యాల హారతులివిగో,
- శృంగారముగ సీతకు మంగళ సూత్రము గట్టిన
రంగూగరామానీకు మంగళ హారతులివిగో,
- ముత్యాల తలంబ్రాలు, ముదముతో సీతకుబోసిన
సత్యస్వరూపులకు, చంద్రదాలహారతులివిగో,
- నాలుగోనాడు నాగవల్లికి యిపుడు, బలిగావించిన
స్వామి, మీకు పచ్చలహారతులివిగో,
- మెచ్చిసీతానప్పగించి, సంతోషించినస్వామి
రంగుగా నీకు - నీలాలహారతు లివిగో,

7. జనకుల కుతురని-పెండ్లియాడిన వరరామ
చంద్రానీకు, నల్లాలహారతులివిగో

॥రామ॥

సీ తా ప తి కి

ఆరభి - ఆది

ప॥ పదపపాదపమరిససనిదా-సనిసరి-రిమాగగరీ
పతికి మంగళ హారతి వ్వాళే
రిమప దదపదరి-సాసనిదా-పామగరిమ
భామ లలర సాకేత పతికి

అ॥ సదసరిరి-రీమగ-రిరిససస-సనిదా-సాసా
పతికి సొంపు గాను జేయు సద్గణా
దరిససనిదా-పామపదా-పామగరీ
తతికి మానా పతికి శ్రీ
రిమపద-సనిదాపా
సీతా పతికి

చ॥ పాపాద పపస-మపగప-మపమగరిసరీ
కామాది రిపు సంహతికి హరికి
మపద పదాపా
ముర హరికి
రిపమగరిరిసస-రిమపమ-సాసస
సమది నిగమ చరికి సూర్య
సోమాక్షునికి త్యాగరాజ ప్రేమా
వతారునికి కోసలపతికి

॥మంగళం॥

భద్రగిరివరాయ భద్రమంగళం

శంకరాభరణం-మిత్ర

ప॥ సారిసాని-దపదనినిని - సారిగామ - సారిసాని-సారిసాని
రామచంద్రదాయజనక రాజు మనోహరాయమా
దపదనీని - దపదనిసరి సాసా
మకాభీష్టదాయ మహితమంగళం॥

1. కాసలేయాయ నంద, వాసదాసపోషణాయ, వాసవాది
వినుత, సర్వదాయ మంగళం॥
2. చారుకుంకుమోపేత, చందనానుచర్చితాయ, హరి
కటకశోభితాయ, భూరిమంగళం॥
3. లలితరత్న కుండలాయ, తులసీవనమాలికాయ,
జలజ సదృశ దేహాయ, చారుమంగళం॥
4. దేవకీపుత్రాయ, దేవ దేవోత్తమాయ, భావజా
గురువరాయ, భవ్యమంగళం॥
5. పుండరీకాక్షాయ, పూర్ణచంద్రదాసనాయ, అండజాధి
వాహనాయ, అతులమంగళం॥
6. విమలరూపాయ, వివిధవేదాంత వేద్యాయ,
సుముఖవిత్ర కాసితాయ, శుభగమంగళం॥
7. రామదాస మృదులహృదయ, తామరసనివా
సాయ, స్వామిభద్రగిరి వరాయ, భద్రమంగళం॥

రంగా : నీకిదెమంగళం

ఆనందభైరవి - మిత్ర

ప॥ ససని సగగా-గగామాపా-మపమగారీ
రంగా - నీ - కిదే - మంగళం

ససానిస-రిగరిసని

కస్తూరి - పరిమళ॥

చ॥ ససాపాపా-పనిపపమమగ-రిగమామా-మపమ
రం గా ఖ గ త్తు రం గా క లు వ
మగగరి-గగామామా-గగామాపా-పాపనిపా
వి భం గా మో హ నాం గా
మసను గరిసని
ప య్యా రి ॥

2. హరివిభధాహరి-ఉభయకావేరి - తీరవిహరి
వయ్యారి॥

॥రం॥

3. లీలావేషాసునీలా-కరుణాలవాల-జగత్పరిపాల
వయ్యారి॥

॥రం॥

4. హాసావనచిద్విలాసా - శేషచలవాసా - ర్పితపరమేశా
వయ్యారి॥

॥రం॥

వేంకటనాథునికి మంగళం

రీతిగౌళ-మిశ్ర

ప॥ గమాపాపమ-గరీసాసని-పనీసాసా-సా
మం గళ మనీ పాడరమ్మా
సాసని-సపాపాపా-పనిపద మమగ-గమా
మీరు పొంగి వేంకట నాథునీ
పమగమ-రిగగమామా
గ న రమ్మా ॥

1. మగామానీ-నినీనిదదమ-నిదాసాసాసా
మదనా మన్మథుడమ్మ విడూ
సాసాద సానీదా-మమామామా-గమా
వనీ యుదారణమె జగా మూలాయునీ
పామా గరీగామా
లీలే విడూ పుమ||
2. సదయుడై బ్రోచె నునలను, వీడు కదనమునను
గెల్చె, ఘన రాక్షసులను|| ||మం||
3. పదములు చిగురుల తీరు-వీనివదనము
విరించి వనజము గేరు|| ||మం||
4. తరుణు లిరుగెడల యందు, తనరునిల్వ
గోరుపతిగేల, నడిమిమేఘమె, తనరు|| ||మం||
5. నిరుపమంబగు శుభ్రవీటి, సామి సురుచిర
హేమాద్రీశ్వరునితో సాటి|| ||మం||

లక్ష్మీదేవి మంగళహారతి

- ప:- సుదతులారతు లివ్వారే ఆండాళ్లకు
సుదతులారతులివ్వారే
1. మదకరీంద్ర సుయానకూ కొదమసింగ సుమధ్యకూ
రదనజితకుందేందు ముఖికిర క్తమాక్తిక హారగళకును ||సు||
 2. క్రూరదైత్య విదారికి సూరిజనమందారికి
పారిజాత సుపుష్పధాతు నితంబనిర్వాతవేణీ భారకు ||సు||
 3. తులసివనసంజాతకూ లలితలోకా మాతకూ
యిలనుగోదా దేవియాఖ్యను బిలువబడు ఆండాళ్లకు ||సు||

4. ఇందు ఖండపు మాళి కచ్చుత సుందరాంగునిరాణిజీ
మందరాచల మేరుధీరికి మహితశోభిత తనువు శేషికి ||సు||
5. పంచబాణుని తల్లికి మించుసమ తనువల్లికి క్రొంచగృబ్బలి
హరుని జనకునిగాంచిమించిన బ్రహ్మజననికి ||సు||

గౌరీ ప్రియునకు మంగళం

జింగ్లా-ఆది

ప॥ రీమమా సా-మపసనిదా-సాపాపమపని
హ ర తి గై కొ ను మా గౌ రీ
దదద పమగరిస
ప్రి య హ॥

1. సాససా సరిగా గరిగా-సానిదానిసా-సనిదాసాసా
నా ర ద ను త ని న్ కో రి భ జిం చె దా
రీమమా సామ పసనిదా-సాపాపమ పని
కో రి క లా స గు ము లా గౌ రీ
దదదప మగరిస
ప్రియ హరితి ||హ॥

2. ఇందు శేఖరా నాడెందము-నందా-వందిత
ములు దీర్చరా-గౌరీప్రియా ||హ॥

3. ధరననంతవర-పురమున వెలసిన-కరుణను
బ్రోవుమురా - గౌరీప్రియ ||హ॥

లింగా : నీ కిదే మంగళం

(రంగా నీకిదే వరుస)

ఆనందభైరవి - మిశ్ర

- ప॥ లింగా నీకిదే మంగళం ॥
- చ॥ లింగా - వృషభతురంగా-దక్షవిభంగా,
కరుణాంతరంగ జయశివ ॥లింగా॥
2. దక్ష పాపవిమోక్ష - జ్ఞానపరోక్ష-భక్తసంరక్ష
ఫాలాక్ష జయశివ ॥లింగా॥
3. సోమ పవిత్రామ-సంగరభీమ-నిర్జితకామ
రామేశ జయశివ ॥లింగా॥
4. వృత్రాసురజయస్తోత్రా, భవ్యచరిత్ర-పరమ
పవిత్ర పురహర జయశివ ॥లింగా॥
5. నాగభూషణ - భోగినుతఫాల-భాగనిలయ
శ్రీ భోగి కంకణ జయశివ ॥లింగా॥

ఏడుగురు అమ్మవార్ల మీద హాసతి

1. అంగనామణి సారంగ లోచన మోము
శృంగారమైనట్టి సుదతి యెక్కడికే ?
గంగ పార్వతులకు ఘనుడైన నగమున
లింగమైన నీలకంఠ సన్నిధికే ॥మంగళం-మంగళం॥
2. చక్కని బేసరి ముక్కున ధరియించి
చొక్కంపు బంగారు చుక్కయెక్కడికే ?
చక్కని రుక్మిణి సఖయతో కలసిన
సదయుడైన సర్వసముని దగ్గరికే ॥మం॥ మం॥

3. అందమైన బాహు బందులు భుజమున
అమరి యుండిన యలివేణి యెక్కడికే ?
చందనమునందున చలువకూర్చినయా
కుందరదన పాదముల పూజనన్నిధికే? ||మం|| ||మం||
4. సన్నంపు చీరతోనున్న ముద్దులుగుల్గు
చున్నయాయేనుగు గున్న యెక్కడికే?
కన్నులకాటుక కలకలమనెడి మోము
యెన్నంగలేని త్రిపురాంబసన్నిధికే ||మం|| మం||
5. కువలయనేత్రి నీభుజములపై గొప్ప
రవికెకూ కుంకుమరేఖ యెక్కడికే ?
సవరాపురమున సదయుడై యున్నట్టి,
కేవలముగ సాంబళివుని సన్నిధికే ||మం|| ||మం||
6. భాసురాంగి చిద్విలాసముతో నాగ
వాసునగర రాజహంస యెక్కడికే ?
వాసిగాకస్తూరి వంశశేషాచల
దాసుని బ్రోచేటి ధన్యుసన్నిధికే|| ||మం ||మం

౪. గృహజీవన
సారస్వతం

౪ గృహజీవన సారస్వతం

దీనిని కుటుంబ సాహిత్యము అనికూడా అంటారు. ఈ సాహిత్యంలో అత్తాకోడళ్ళ విషమ సంబంధాలు, బావమరదళ్ళ సరససంభాషణలు, వదినా మరదళ్ళ వాత్సల్యసంబంధాలు, మరదీ వదినల పూజనీయ సంబంధాలు, అడపడుచుల అడక తైరసంబంధాలు అన్నీ చక్కగా వర్ణింపబడిఉంటాయి. యీసాహిత్యమునకు పునాది క్రొత్తకోడలే. ఆమె అత్తవారినుండి భర్తను విడదీయుటకు అనేక పన్నాగాలు పన్నుతుంది. భర్తను క్రమంగా పెద్ద కుటుంబంనుండి కత్తిరించి, పూర్తిగా తనస్వాధీనంలోనికి తెచ్చుకొని, తన ప్రత్యేక కుటుంబానికి అనగా తనకు, తనపుట్టింటివారికి, తనబిడ్డలకు అనువర్తించేటట్లు తగు పునాదులు వేసికొని, తనప్రత్యేకత స్థాపించుకోవడంలో సతమతమవుతుంది.

ఈవాఙ్మయంలో కోడలు తన అమ్మగారి తరపున గల సామాన్య విషయాలనుకూడా గొప్పగా చెప్పకుంటూ, అత్తవారి తరపునగల మహాత్తర విషయాల నన్నిటినీ అలతిగా యీసడించడం స్పష్టముగా కానవస్తూంటుంది. అయితే ఆది సరసంగా వ్యతిరేకింప బడుతూవుంటుంది. తానుమళ్ళా అత్తగారుగా మారేవరకు ఆమెవ్యక్తికరించినభావాలు ఆమెకు సబబుగానే కనబడుతూ ఉంటాయి. తనకు కోడలు వచ్చేక తనభావాలు తనకే ప్రతికూలంగా తోచి గతానికి నవ్వు, ఆగతానికి దుఃఖమూ, ఈ రెండు భావాలకు మధ్య ఆమె నలిగిపోవడం చూస్తూవుంటే మనకు చాలా జూలిగాను సరదాగానూ వుంటుంది. ఇది “కుటుంబజీవన నాటకము” వంటిది.

ఇల్లాలు స్వోత్కర్ష

గృహ యజమానురాలు బిడ్డగా; కోడలుగా; అత్తగా సంసార రంగంలో వేరువేరు వ్యక్తిత్వాలను నిరూపించుకుంటుంది. ఆరి తేరిన అనుభవశాలిగా అన్ని రంగాలలోనూ మసలుకొంటుంది.

ఆమెకు, తనింటిలోవున్న కోడళ్ళూ, ఆడబడుచులూ, మనుమ రాండ్రూ, ఎంతో అందాలవారుగా కనబడతారు వారి అందచందాలకు మురిసిపోతుంది. మురిపెంలో ముచ్చట భావంతోనే, చిలకలను, కోయిలలను, హంసలను, పావురాలను వర్ణిస్తూ వాటివాటి రూపాలను తోసిరాజుని తనవారిని అగ్గించుకుంటుంది. ఈదిగువ జానపదగేయం చూడండి.

చిలుకల్లు చిలుకల్లు అందురేగాని;

చిలుకలకు రూపేమి ? పలుకులేగాని,

చిలుకల్లు మాయింటి చిన్నకోడళ్ళు.

కోయిల్లు కోయిల్లు అందురేగాని;

కోయిల్లకు రూపేమి ? ఘాషలేగాని ;

కోయిల్లు మాయింటి కొత్తకోడళ్ళు.

హంసల్లు హంసల్లు అందురేగాని;

హంసలకు రూపేమి ఆటలేగాని;

హంసల్లు మాయింటి ఆడబడుచుల్లు.

పార్వాలు పార్వాలు అందురేగాని;

పార్వాలకు రూపేమి? పాటలేగాని;

పార్వాలు మాయింటి బాలపాపల్లు.

వదినా - మరదళ్లు

వదినా వదినా

వల్లంకి పిట్టా

గదిలో పెట్టా

గంజినీళ్లొయ్యా

నీకొడుకు పుట్టా

నాపేరు పెట్టా

మాఅన్నకొట్టా

నువుపారిపోవ

నే బతిమాల

నువ్వేడవ

నేనవ్వ.

చింత చెట్టుమీద చిగురు

వాలుగొమ్మమీద వగరు

అన్నయ్య బట్టలకు తొగరు

వదినకు వచ్చింది పొగరు.

వావి వరుసలు

“వావి” అంటే బంధుత్వం. “వరుసలు” అంటే బంధుత్వక్రమం “-వరుసకు తాతా: వావికి మగడా! కూతురు మీయత్త కూటికి రమ్మంది-అన్నట్లుగావుంది నీ వ్యవహారం-” అంటూ జానపదులుకథను చెప్పుకుంటారు.

“తే. గీ|| వావి వరుసలు గణియింప వచ్చితేని
పనిత మాతోడ మాటాడ వళమెనీకు”

(ఉ. రా. 4 అ)

(1) తండ్రి తండ్రిన్నీ, తల్లి దండ్రున్నీ తాతయే; తాత బార్య అవ్వ, తాత తండ్రి ముత్తాత, ఆయన భార్య ముత్తవ్వ.

వదినెకు వగదర
 బిందెకు బిగదర
 బంగరు కుచ్చుల మావదినే
 గోడపొంటె రెండునల్లులు పారితే
 ఉలవలంటదీ మావదినే
 బొక్కుతనంటది మావదినే
 నరాలపొంటె శేట్లు పారితే
 సేవాలంటది మావదినే
 తింటానంటది మావదినే
 దూలాలపొంటె పాములు పారితే
 కడియాలంటది మావదినే
 పెట్టుకుంటనంటది మావదినే
 అట్లుతినా అన్నయ్య అలిగి పడుకుంటే
 తిట్లుతిని వదినమ్మ తీపులందింది

మామ్మ=అమ్మ; తండ్రి తల్లి నాయనమ్మ, తల్లి తల్లి అమ్మమ్మ వీడ్డర్ని అవ్వలే అంటారు.

(బావ-మరదలు) (వదినె-మరిది)

ఈ జంటవరుసలు రెండు విధాలుగావున్నాయి.

1. జానపదగేయం - భావింపనేర్చితే బావయేతండ్రి.

మన్నింపనేర్చితే మరిదియే కొడుకు.

వడ్డింపనేర్చితే వదినయేతల్లి.

తనమగని అన్న గారు-బావ. ఈ బావగార్ని మరదలు మన్నిస్తుంది “బావ గారిమన్నన” అని ప్రజావాణిపల్కుతుంది. బావగారియెదుట కూర్చుండదు. దూరింగావుంటుంది. బావగారికొడుక్కితన యెంగిలి సహితం పెట్టకూడదు-అలాగే బావగాయి. ఈ మరదలుపట్ల పుత్రికావాత్సల్యం చూపుతూవుంటాడు. ఆమెతో ముఖాముఖిమాట్లాడడు. తనమగని తమ్ముడు. మరది. ఈ మరదిని వదినెగారు పుత్రవాత్సల్యంతో చూస్తుంది. అలాగే అన్నభార్య అయిన వదినెగారిని తల్లిగాభావించి ఈ మరిది మసలుకొంటాడు.

పొద్దోయిపొద్దోయి అన్నయ్య వస్తే.
జల్తారు చీరల్లు కట్టువదినమ్మ
చింతాకు చక్కన్న చీరచక్కన్న
సిరిదేవి మావదిన చీరచక్కన్న
వదినగారూ మీరువాసిగలవారు
వండబోయినచోట కుండనాకేరు.

వది నె గార్లు

వరుసలగూడి పీటలుపెట్టి వదినెలు వార్లంతాను
బిరబిరా పరుగెత్తుకు వచ్చిరి పందిట్లోకి ||వరుస||
గుంపులు గుంపులు వదినెలు కుక్కపిల్లవలెవదినెలు
యెక్కిరి పీటలమీద యెలుగు గొడ్డవలెను ||వరుస||
పెద మా వియ్యపురాల బియ్యంబొక్కేవేమె
గయ్యాలి కుయ్యకువదినే గడుసువందురేనిన్ను ||వరుస||

2. అక్కగారి మగడు బావ, ఈతనితో పరిహాసమాడుతుంది. ఈ తడుడు యీమరదలితో పరిహాసమాడుతాడు. చెల్లెలిచుగడు మరిది. ఈ మరిదిని వదినె గారు వేళాకోళం చేస్తుంది. ఈ వదినెగారితో మరిది హాస్యాలుతాడు.
3. బావ:- తోడబుట్టినదాని పెనిమిటి. తనకంటె పెద్దవాడైన మేనత్త మేనమామలకొడుకూ బావయ్యే; భార్య తోడబుట్టినవాడూ బావయ్యే. వీరలాకరినొకరు పరిహాసం చేసుకుంటారు.
4. మరది:-చెల్లెలి చుగడు, భార్యశమ్ముడు, మేనత్త మేనమామలకొడుకు (తన కంటెచిన్నవాడు) మరది. వీరొకరినొకరు వేళాకోళం చేస్తూవుంటారు.
5. మరదలు:-భార్యచెల్లెలు, తనకంటె చిన్నదైన మేనత్త మేనమామల కూతురు. వీరొకరినొకరు పరిహాసంచేస్తూవుంటారు.
6. వదిన:-భార్యకు అక్క, తనకంటె పెద్దది అయిన మేనత్త మేనమామలకూతురు. మగని తోబుట్టువు.

ఇలలో నడిచేటి మరయూదకు నేయింటికి

యిల నడిపించితినా

తలిరు బోణిరో నీపతిపేగుజెచ్చక తలుపు

దీసి నినురానివ్వనే

పుడమిలూ నడచేటి మరయూదకు నీపురుషుని

నామము అడిగితినే

సుడియ తనంబున లంచము తెచ్చునిజూజపు

మాటలు ఆడక నే

దొడవడినేయక నాపతినా నుముచుకుగక

నన్నటు పో నే

మడియ వదినరో వినవే విపుడగిగిన

లంచంబుంచేనే

నిండిన సభలో మొండిలీలామణిపుండరింపక

ననుపోనిస్తే

దండివదిన నీమొండి కాలికినండములయినా

పెట్టెదనే

మెండుగ సుంకంకన్నా వార్తలదండన

చెల్లిపోనివ్వానే

బాహుబలంబున తలుపులు మూసుకమాగక

మోహిని వలెవుండే

సాహసమానే మోహనాంగిరోమోహన

మాలికలిచ్చేనే

సాహసబుద్ధులు గలవారికినిమోహన

మాలికలబ్బునలే

సాహసమానేమోహనాంగిరోమోహన

మాలిక నీకొఱకే

గుంపులుగూడుక వాకిటి ముందరరంతులు

నేయక యుండేనే

రంపివదినరో చింపిరి తలకూదంతపు

దువ్వెనలిచ్చేనే

దంతపుచవికెలు దొంగిలితడవగయింతు

లార మీరెరుగరటే

దంతపుదువ్వెన యెంతవేదన

పొంత చెల్లక పోనివ్వావే

గుంపులు గూడుక వాకిటిముందర రంతులు

నేయక యుంటేనూ

రంపివదినరో చింపిరితలకు సంపెగ

సరములు యిచ్చేనే

సంపెగ సరములు నీకరుదై తేనేగంపలాది

తెప్పించేనే

దంపతులిద్దరు పేర్లుచెప్పకొనిసాంపుగ

నిశ్లకుపోగలరే

వండకేను యీవాకిటముందరకొమ్మ

నీవు రాకుంటేను

వడ్డివదినరో గ్రుడ్డికంటికి అడ్డుగలదని

పించేనే

అడ్డుగలదనుచుచుగారడి విద్యల

సుద్దులు మానకవే

దుద్దుపెట్టి నేపోయెదనంటేపద్దువిడచి
 పోనియ్యానే
 గుంపులగూడుక వాకిటముందరరంతు
 నేయక యుంటేను
 కలికివదిన నీయెలుకలచెవులకుచిలకల
 బావిలీలిచ్చేనే
 వెలలేని సొమ్ముల కలికియుండగాచిలుకల
 బావిలీలరుదటవే
 కులుకులాడిరో వినుమరగల నీపలుకుల
 కెవ్వతెభయపడునే
 మిక్కిలిచిక్కులు పెట్టినవాకిట అక్కతో
 ననుపోని స్తేను
 ముక్కిటివదినరొ ముక్కుకుముత్యపుముక్కర
 చేయించిచ్చేనే
 ముక్కుకు ముక్కరలేదని యెవ్వతెఅక్కరతో
 నిన్నడిగినదే
 తక్కిడి బిక్కిడిమాటలిక్కడచిక్కులిడక
 తప్పినపోవే
 గుంపుల గూడుక వాకిటముందరరంతులు
 నేయక యుండినను
 గేడివదిన నీబాకినోటికివిడియం
 తెప్పించిచ్చేనే
 విడియముగల దానవునివనిబలుజాడన
 వలికేవోభామా
 వీడంకలిగితె వేసుకోవె నావేడుక

చెల్లకపోనివ్వనే
 వదినరొ చినవే వాకిటముందరవదినెటు
 నన్నాపొనిస్తే
 సరసియవదినరొ సామియైననూసరసము
 లాడుచునుందూవే
 వినవె మరదల విభునితనమిటు
 వేడ్కల సల్పక పోనివ్వనే
 వనితను తల్పటు తీస్తినిగదవే
 తలిరు బోణిరోవెళ్ళగదే.

2. అన్నా-చెల్లెలు

కట్లమీద రెండు జట్లరేగుల్లు
 అవిఅల్లుకొన్నాయి అల్లనేరేళ్లు
 అల్లిబిల్లిచెల్లు అల్లనేరేళ్లు
 అల్లనేరేడు క్రిందచల్లన్ని చెలమ
 చల్లచెలమ కాడచల్లారించి
 చద్దిదిన్నాగుడ్డ జలములాగలిసె
 జలముపచ్చనాయె గుడ్డతెల్లనాయె
 పచ్చన్ని చెట్లక్రింద పచ్చడాలు పరచి
 అన్నచెల్లెలువారు నిద్రపోయారు
 తోడిమమూగిన పండు తోడమీదపడెను
 అన్నయీపండు మనయింటెవరిబోలు
 ఈతీగెమనయింట ఎవ్వరినిబోలు
 తీగెమీవదినమ్మ తీరులనుబోలు
 ఈఆకుమనయింట యింకెవ్వరినిబోలు

ఆకుమీవదినమ్మ అడుగులనుబోలు
 ఈ మొగ్గ మనయింట ఎవ్వరినిబోలు
 మొగ్గమీవదినమ్మ పుస్తెను బోలు
 ఈ పూపుమనయింట ఎవ్వరిని బోలు
 పువ్వుమీవదినమ్మ కన్నులనుబోలు
 ఈ పిందె మన యింట్లో ఎవ్వరినిబోలు
 పిందెలు మనయింట్లో బిడ్డలనుబోలు.

3 ఆడ పడుచు

కాకర కాయ అవ్వచ్చు
 యింటయ్య యింగువ
 సోదరులు సొంటయ్య
 మామపన్నె మగ్గాన్ని
 మాగాణి మామయ్య
 పట్టిందల్లాబంగారం
 పుట్టినంటికి సింగారం
 ఆడపడుచులే యేబ్రాసి
 తోడుపడుచులే దూబ్రాసి
 పెట్టి నింటికిపీసాణం
 పుట్టి నింటికి పువ్వులు
 అమ్మాయి అంజీరం గాణి
 తాడిమేటికి పారాణి.

తన వారి గొప్ప

మందగట్టుల మీద అన్నలు జూచి
 మచ్చికలుచేసేరు మామకూతుళ్లు
 చేనుగట్టులమీద అన్నలు జూచి
 చిరునవ్వు నవ్వేరు అత్తకూతుళ్లు.

4 మేనత్త కొడుకు

మేనరికంగల పడుచులూ, యువకులూ సరసోక్తులతో సంభాషించు కుంటారు.

“నవ్వులనారాజు మేనత్తకొడుకు
నన్ను జూడవచ్చిన సర కానబడును.

మేనమామ కూతురు

మేనమామ కూతురు మేళమ్ముగట్టి
మేళంబులాడుతూ మేడదిగనీదు.

సంవాదం

వ్యవసాయం వృత్తిగా గలిగిన ఈ పల్లెటూరి యువతీ, యువకుల ప్రసంగం ముచ్చట గొల్పుతుంది.

నవ్వులనారాజు అత్తకొడుకొచ్చి
నువ్వులు నూర్చాలని నూరెడ్ల సడుగు
పాలుదాగిమాయెడ్ల ప్రత్తినూర్చనెల్లె
నూరుపుట్ల ధాన్యమ్ము నూర్చేముగాని
ప్రత్తిచే నెన్నడూ నూర్చియేమెరుగ
నూరుపుట్ల ధాన్యమ్ము నూర్చేముగాని
నువ్వుచే నెన్నడూ నూర్చియేమెరుగ
అత్తకూతురువని అడిగితిగాని
అతిజాణవేయకాట నిన్ను నే నెరుగ
మామ కొడుకువని మన్నించితిగాని
మాట కారివియకాటనిన్ను నే నెరుగ.

దండాదగదగలాడి
 కుచ్చా నిగనిగలాడి
 దండా నీకెవరేశారే
 కొండమ్మ బుల్లీ
 దండా నాకెవరేశారూ
 మేనత్తాకొడుకమ్మ
 ముద్దూల బావయ్య
 దండానందియ్య వేశారూ
 నారు చేనేడమ్మలాకు
 మనమూడే ఊళ్ళలాకు
 బలేగమ్మత్తుగున్నాదిలే ”
 అంతల్లపుంతల్ల మేనత్త కొడుకు
 నన్నుజూడావచ్చి సరకానబడును
 కడలడూ మెదలడూ కరుకోలలాగ
 ఊలకిడూ పలకడూ ఊలవగిజల్లె
 సొమ్మన్నవీధులకు సోదిఅడగెత్తె
 బతకడని చెప్పేరు భాగ్యవంతుల్లు
 అప్పు కయిదువతనము లేదుకాబోలు
 అతనికి నావుసురు అంటెకాబోలు.

5. బావ

బావాబానా పన్నీరు
 బావనుట్టుకు తన్నీరు
 మూల మంచం వేశేరు
 మూడూ గుద్దులు గుడ్డేరు

నులకామంచం వేళేరు
నూరూ గుద్దులు గుడ్డేరు.

బావగారు మీరు ప్రతిభగలవారు
నిండున్నసభలోన పిండి బొక్కేరు
చక్కిలాలబుట్ట చంక బెట్టుకొని
సభలోన మాబావ సంగీతపరుడు.

6 మరదలి మీది పాట

ఆహా మరదలా నీనోరాచి మాట్లాడవు
సాహసమేల పోవే శ్రీ హరిభక్తవుకావే
దేహమొల్లని యతుల మోహింప నెవ్వరు
నాముని లోకముల గలరే ||

ఈ మహిలోపల యిటువంటి చోద్యము
యెమ్మెలాడి గానము కొమ్మన మోహనా
కారుడు మాగుంటనుకొనిపోయి నమ్మతి
పెండ్లాడి సంతసమున నుండి ||

అడవిమూర్ఖులు మీవారన్నదమ్ములు
జడులు ఆవులగానేవు పణతిరో
మీవారినడతెరుగ వె పాముపడగపై
మీయన్నవడిగ చిందులుద్రొక్కె ||

చేడదేవనకొండ శ్రీ కృష్ణమూర్తికి
దోడబుట్టాలాను ఆడక వేమాని
అననిలోపల మంచి వాడుకా
వేంకటాచరదుని కృపగలిగి ||

7 మరది-వదిన సంభాషణ

దండ్లోకి వెళ్లేటి నాచిన్ని మరిది
అసమల్ల కుసుమపువ్వు దండనా కంపు
నాదండలడిగేవు నారాచవదిన
నేనోమాటడుగుతాను నాకుబంపగలవా
దున్నన్న నాగలి వదిన చెక్కన్న మేడి
ఎయ్యన్నయెదలోని జల్లన్నకొట్టి
కొయ్యన్నకొట్టిచేను దంచన్న పిండి
పొయ్యన్న నూనెవదిన వెయ్యన్నబెల్లం
చేట తడిగాకన్న చెయ్యటకన్న
చేతి చలిమిడిచేసి నాకుబంపువదిన.

ఓ మరది సిగలోను వెండిమెరిసింది
ఓ మరది సిగలోను పమిడి మెరిసింది
మామరది సూరన్న కుంచెసిగలోను
బంగారు పువ్వుల్లగుత్తి మెరిసింది
గుత్తివెయ్యిజేసు కుందనం వెయిజేసు
మామరదిసూరన్న మాట వెయిజేసు.

మరిదికి మంచిమాట

ఏనాడు రానివారు మరదివచ్చారు
యింటిలో జొన్నలులేవు నేనేమిసేతు
సన్నబియ్యమెట్టి జొన్నలూ దెత్తు
జొన్నలూ ఒక జాము జారకుమ్మేను
తడిపిడక పొడిపిడకదాయలూవేసి

ఏడు చిల్లులకుండ నెసరెట్టినాను
 మూడు చిల్లులకుండ మూతెట్టినాను
 దాహము, వదినగారు దాహాలనిమ్ము
 ఉడికేది జొన్నకూడు మొల్లలుతేలె
 ఊరుచేరువవుంటె ఉండుము మరిది
 వెల్లి శేవెళ్లండి వేగంబుగాను
 దయయుంచునామీద దండములు మరిది.

కోడలు

ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్టి రింటిమగవారు
 పేడకళ్లు దీయు పెదబావగారు
 ఇంటిపనులుచేయు ఇంకోబావయ్య
 అంటులన్నియుదోము మా ఆడబడుచు
 ఇంటిపనులునయ్యె విడిదిలేవమ్మ
 పలుదోముపుల్లవని? పంచటరుగేది?
 చిట్టిముంతనీళ్లేవి? చిరుపానుపేది?
 కుంకుమబరిణేది? అద్దమూఏది?
 చూడరాఆడదాని సురటిమాటల్లు
 చూడరా ఒకదెబ్బ చూడరాయికను
 ఎక్కరా చింతచెట్టు విరవరాజూక
 వెయ్యరాఆజూక వెన్నపొడుగునను
 ఆరు నెలలబాల చంకబెట్టుకొని
 పుట్టింటి కప్పుడు మరిదొడుదీసె
 అల్లంతదూరాన అన్నలుచూసి
 ఏమమ్మచెల్లెలా యిట్లువచ్చేవు

కానకకాండ్లగు పళ్లు నేగోర
నేరక నేరేడుపళ్లు నేగోర
కారుడ్డములుపలికె కాంతుడునూవారు
నేరాలుమోపేరు వారందరూను
కుదించికుదించి గోడుచెందంగ
ఓదార్చితమయింట నుండమన్నారు.

8. ఇకనైనలేవరాదా ఇంటాడదానా!

వగలమారి గోంగూర మిగలుడికింది
గిల్లితాలింపుపెడి తే గిన్నెలోకిరాదు
వండితాలింపుపెడికే ఒక్కరికిరాదు
మాలత్తమామగార్లు ఊరేగినాక
వడ్లుదంచనొకమరిది వండనొకమరిది
పేడకల్లాపిచల్ల పెద బాపగారు
ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్ట యింటిమగ వారు
ఇకనైనలేవరాదా ఇంటాడదానా
పలుగారాపుల్లయేది పంచటరుగేది
జారిచెంబులోనీళ్లేవి ఛాయపసుపేది
పల్లెములోలన్నమేది కట్లపీటేది
పండామంచమేది దూదిపరుపేది
ఏమిరాకదాన్ని యీవింశయేమి.

9. తాతోయి తాత

తాతోప్రీతో ముంజికాయమూతో
ఉల్లికోడుఉత్తో తాతోయితాత ॥

తాతోమాయంటికిరారోయ్మాటుంది
 నువ్వు కూసుంటెకురిసీల పీటుంది
 నువ్వు నుంచుంటె నిమ్మచెట్టు నీడుంది
 నువు తొంగుంటె పట్టిమంచంపరుపుంది
 నీకాకలై తె సన్న బియ్యంకూడుంది
 అందులోకి వొంకాయకూరుంది
 నువ్వు చస్తేను వల్ల కాటి దిబ్బుంది ॥

తాత పెండ్లి

ఊచకట్టోచేత - ఉగ్గమోచేత
 ఊగుతావచ్చిన తాతెవ్వరమ్మా!
 మానికానిండాను మాడలేసుకొని
 మనుమరాలానిన్ను మను వడగవస్తా.
 వాడినపూవులు వాసనలుగలవా?
 ఓతాత, ఈమనువు వొద్దయ్యనాకు.
 ముసలోడుమాతాత పసినిమ్మపండు
 ముసల్దాన్ని పెల్లాడి మూలగూర్చుండు
 పడుచుదాన్ని పెల్లాడి పై కాపులుండు.
 తాతగారింటిలో తూతూలపెళ్లి
 బూరిముక్కడిగి తే బుగ్గపొడిచేరు
 గారిముక్కడిగి తే కనరికొట్టేరు
 అరిసిముక్కడిగి తే అదిమితన్నేరు.
 తాతల్లు గట్టిన్న ధర్మసావిత్తు
 అవ్వల్లు అలికిన అరుగుల్లమీద
 ముత్తవ్వపెట్టిన ముగ్గుల్లమీద
 కుదిమట్టుగామనము కూరుచుందాము.

10 అవ్వను పలకరించడం

ఇవ్వాళచచ్చేవు రేపుచచ్చేవు
ఏమోలే ముసలమ్మ పిడక లేరేవు ||

మనుమని పాట

జల్లినవరము తెల్లనాయె జనపనారతెల్లనాయె
నాకు యింక శృంగార మేమిరా, ఓరిమనుమడా ||ఓరి||

ఓరీముసలంటివి నన్ను ముసలంటివి, బౌరా
ముసలంటివి మనుమడి ముసలంటివి ||ఓరి||

అద్దముచెక్కిళ్లంటివె ముసలవ్వా
నీమొగమేలవాడె చెప్పవేముసలవ్వు
జగమునసూర్యుడు మాసెపావనచంద్రుండుమాసె
నామొగముశృంగార మేమిగా ||ఓరి||

దానిమ్మగింజలంటివే ముసలవ్వు
నీపళ్లెలపూడెచెప్పవే ముసలవ్వు
అకాశానాచుక్కపొడిచె, అర్జునూడి గంటమోగె
నాపళ్లశృంగార మేమిరా ||ఓ||

కిన్నెరకాయలంటివే ముసలవ్వా నీవొళ్లైల
జారెచెప్పవే ముసలవ్వు
పడమటను ప్రొద్దుపొడిచె తూరుపూన
తెల్లవారె నావంటశృంగార మేమిరా ||ఓ||

నల్లనిచెరుకువంటిదే ముసలవ్వు నీ నడుమేల
వంగెచెప్పవే ముసలవ్వు

హనుమంతూని తోకవంగె అర్జునూడివిల్లు

వంగె; నానడుము శృంగారమేమిరా

॥ఓరి॥

అరటి స్తంభాలవంటివే ముసలవ్వ నీతోడలేల

చిక్కచెప్పవే ముసలవ్వ

శీతాకాలము నాలుగునెల్లు వానాకాలము

నాలుగునెల్లు, కుంపాటిసెగనూ చిక్కేరా ॥ఓరి॥

11. అత్త - అల్లుడు

అల్లుడురావడంచూచి కుమార్తెతో చెప్పే తల్లి చమత్కార
వచనాలు.

ఆటకూటమ్ములో ఆడేటి నెమలీ

వేటగాడొచ్చాడు, ఆటచాలించు

బంగారుమేడలో నవ్వేవుతల్లి

నాఅల్లుడొచ్చాడు నవ్వుచాలించు॥

అల్లుడల్లుడంటే వల్లుమండేను

అల్లుడత్తకు తెచ్చె అద్దాలరవికె

విప్పితొడిగి తేను నిప్పులురాలు

మల్లితొడిగి తేను మల్లెల్లురాలు ॥

చేటుకాల మొచ్చి చెట్టెండిపోయె

అల్లుడికిజ్వర మొస్తే అత్తెండిపోయె

అత్తపోసినగంజ సత్తువలేదు

అల్లుడుసిరిపురపు గట్టెక్కలేడు ॥

అల్లుని కోరిక

అందలముకోరింది కుందసపుకుచ్చు

అతిభోగికోరాడు అత్తావారిల్లు

పల్లకీకోరింది పచ్చన్నికుచ్చు

పరదేశికోరాడు పంచటరుగుల్లు.

12 కాపురం

కాపురంమంచిదీ కూటికేలేవు
పెనిమిటిమంచివాడు మాటలేలేవు
కుదుళ్లుచక్కనా కుండలేలేవు
కొడుకుదుండగీడు కోడలుగయ్యాళీ
కూతురుచిత్రాంగి కూడెట్టదమ్మా॥

13. అత్త - కోడలు

అత్తాకోడళ్లు మైత్రి పులిమేక మైత్రీలాంటిది. వీరిద్దరికి సంబంధించి జానపదులు అనేక గేయాలు పాడుకొనడమేగాక, సంభాషణ సందర్భాలలో సామెతలుకూడా పాడుతూవుంటారు. చూడండి మచ్చుకి :-

1. అత్తలమంచి వేములతీపూ వుండదు.
2. అత్తలేనికోడలు తమ్మురాలు, కోడలులేనిఅత్త గుణవంతురాలు.
3. అత్తచచ్చినదని కోడలేడ్చినట్లు.
4. అత్తచచ్చిన ఆరునెలలకు, కోడలికిదుఃఖం వచ్చిందంట.
5. అత్తచేజారినది అడుగోటికుండ, కోడలుచేజారినది గ్రొత్తకుండ.
6. అత్తచేసినపనులకు ఆరళ్లు లేవు.
7. అత్తాఒకింటి కోడలే.

తే॥ వేణికాభరముననీకు వెదురుటాకు

కలికికోడలయెబ్బంగి గల్లెజెపుమ ॥

అంటూ అత్తగారడిగితే,

దెప్పి దెప్పించుకొనుటెంత గొప్పతనమో?

అత్త సీవీపువెలిమిడి యంటెనేమి?

అనికోడలు ఎదురుప్రశ్న వేసిందట.

అత్తగారన్నదీ తాపెద్దమనిషీ
కోడలికి దుడ్డెట్టి తాగడ్డితినను
గడ్డితిన్నా అత్త గడ్డపాలాయె
దుడ్డెతిన్నకోడలు దున్నలైవుండె ||
అత్తచస్తేకోడ లేమనీయేప్పు
అడవితంగెపూచు ఆరళ్లు నూసు
మామచస్తే కోడలేమనీయేప్పు
పొయికాడ చీద్రంబుపోయెననిపిస్తు ||

అత్తగారి ఆరళ్లు

కోడలా! కోడలా! కొలికి ముత్యమ్మా!
గంగరేగుపండు బంగారుబొమ్మ!
దివ్వెట్టినాకొక్క పేనునొక్కమ్మా
కూటికుండమీద గుర్తులేవమ్మా
పచ్చిపాలమీద మిగడేదమ్మా
వేడిపాలమీద వెన్నలేవమ్మా
ఇరుగుపొరుగులార! ఓఅమ్మలారా!
ఎన్నడునూయత్త చోద్యాలువిన్నారా!
ఈయాడజన్మంబు! యెత్తిన్నబదులు
అడవిలోఅలచందమా నవ్వరాదా!
కూటికుండమీద గుర్తులేవనునూ
పచ్చిపాలమీద మిగడేదనునూ
వేడిపాలమీద వెన్నలేవనునూ||

14 అత్తింటికి పోవడం అసమ్మతి

అమ్మనేనుచిన్నదాన్ని అల్లుడొస్తే అంపబోకు
 ఢిల్లీకోటసల్లగుంటె దినానికి టంకం తెస్తా;
 సద్దిగట్టగుడ్డలేదు సాగనంపపొద్దేలేదు
 ఇరుగుపొరుగు అక్కల్లారా! ఒక్కటేతుమ్ము అచ్చీ-
 మాయత్త మాయత్తగారు
 నన్నుదోలుక పోవచ్చినారు
 ఊల్లోనున్న ఓకుమ్మరన్నా!
 పచ్చికుండలు ఎదురుగాతెమ్మి
 ఊరుతిరిగే ఓజంగుప్పిల్లీ!
 దోవకడ్డం నువ్వన్నరావే
 గూడెంలోనున్న ఓచాకలన్నా!
 పచ్చిబట్టలు ఎదురుంగాతేరా
 వాడనున్న ఓ యక్కలారా
 ఒక్కతుమ్మునన్న తుమ్మంగరాశే.

15 పుట్టింటి మమత

తెలంగాణాప్రాంతం పదాలూ సంప్రదాయ విజ్ఞానం ఈ
 గేయంలోవున్నాయి.

రచ్చలుయేలేటి రాజేంద్రభోగి
 రావయ్యమీయమ్మ వేరుబోతుంది
 ఆడేటిబొంగరము ఆటసాలించి
 తిరిగేటిబొంగరము తీసిపారేసి
 తెల్లన్నిగుడ్లకు తెచ్చుకోపమ్ము
 ఎరన్నిగుడ్లకు యెత్తెకోపమ్ము

కాటుకకండ్లాకు నీళ్లాచ్చినాయి
 కల్కిమికోడలను యెవ్వరేమనిరి!
 పొరుగిల్లుపోకన్న జగడమొద్దన్న
 రోటికాడిచిట్టునకతొక్కవద్దన్న
 సందెకాడదీపంబు పెట్టేటివేళ
 సప్పుడుకాకుండ బెట్టిరమ్మన్న
 మాపుకాడదీపంబు మలిచేటప్పుడు
 మల్లిచూడకుండ మలిపిరమ్మన్న
 చేతెడుబియ్యంబు చిరిపోటువేసి
 సాటివారలతో సరిదూగమన్న
 చేరేడుచేరేడు సకినాలుచేసి
 సఖియరోపుట్టింట సారె తెమ్మన్న
 పులిపాలబడ్డావె పుట్టిల్లుమరుపు
 నాపాలబడ్డావె నాయిల్లునెరుపు
 పుట్టినాటినుండి పువ్వల్లేసాకి
 పున్నుడానేనెట్లు పుట్టిల్లుమరతు
 కన్ననాటినుండి గారానసాకి
 కాముడానేనెట్లు కన్నోరిమరుతు
 ఏరుపారినపోదు ఏటిమీదిసుక
 తలుచుకున్నాపోదు తల్లిపై మరులు ॥

కోదండ రామునిపాట

పుట్టింటి భ్రాంతి

కొండకొండలరాము కోదండరాము
 నల్లగొండలపైని నన్నిచ్చినారు

నన్నిచ్చినకన్నోరు ననుచూడరారు
 బూరుగులుపూచాయి భూమికొరిగాయి
 మాపుళ్లుపూచాయి మన్నుకొరిగాయి
 తంగుళ్లుపూచాయి ధరణికొరిగాయి
 తోవలెరగా మానినారుకన్నోరు
 వానలుకురిసాయి వంతరలు తేరి
 గాలులేసినాయి చెట్లువిరిగాయి
 గట్లున్ను పుట్లున్ను యేకపదునాయి
 భూములెరుగమాని రారుకన్నోరు
 చిన్నన్నయిచ్చాడు చిన్నావుపడ్డ
 నడిపన్నయిచ్చాడు నానుపట్టెడా
 న్నానైనరిగింది రారుకన్నోరు
 పెద్దన్నయిచ్చాడు పెద్దావుపడ్డ
 పడ్డనపెరిగింది రారుకన్నోరు
 గూనల్లకొండలకు నన్నిచ్చినారు
 నన్నిచ్చినకన్నోరు ననుజూడరారు ||

కాకిశకునం

కాకమ్మసీకాల కట్టేసుగజ్జె
 రత్నాలమావార్ని రాగుయ్యెకాకి
 కాకమ్మకూతలు కల్లలూగావు

కాకిశకునం

జానపదులు ఆనేకరకాల శకునాలు చూచుకుంటారు. అందుముఖ్యంగా కాకిశకునం వివరంగా చూచుకుంటారు. కాకి మాస్తావుంటే చుట్టాలొస్తానని యెదురు మాస్తావుంటారు “శిఖినరసింహ శతకం” ఆనెపేరుతో ఒక శకున శాస్త్రం పద్యములుగా ప్రాచీనకవి రచించాడు.

కన్నవారొచ్చేటి వేళలూగావు
కాకమ్మా! కాకమ్మా
చట్టాలొచ్చారు చూచిపో

కం|| ఒక్కటి తీర్చినదిర్చయ
మక్కటశుభఫలము రెండు నటతీర్చుంకన్
నిక్కముగ మూడుదీర్చినఁ
జిక్కు నునొక రాజ్యలక్ష్మి శిఖినరసింహః,

కం|| తీరిచికట్టిన మరణము
తీరకమునొగట్టెనేని దీనతఁకను వి
స్తారముకట్టినఁ, దీర్చినఁ
శ్రీరమణా! కార్యసిద్ధి శిఖినరసింహః.

కం|| వెనుకను ముందైతీర్చిన
పనిలక్ష్మీకరమునగుదు భాసిల్లును గ
ట్టినఁ గత్తి మీఁది సామగు
చినయోజగతిగిరివిహార శిఖినరసింహః.

1. తీర్పుట :- తీరుచుయొక్క చూపాంతరము. దీర్చుచేయుట, లేకచక్కబరచుట అనిఅర్థము. కాకిసవ్యంగా తిరుగుటను తీర్పుటఅని చెప్పవచ్చును.

2. కట్టుట :- బంధించుట, ధరించుట, ఆరోపించుట, నిర్మించుట, మొదలైనవాటికర్తమగును. కాకిఅపసవ్యంగా తిరుగుట కట్టుట అంటారు.

కాకులశాస్త్రం

ప్రయాణసందర్భంలో బయలుదేరునపుడు, కాకికుడివైపునుండి ఎడమవైపునకు వెళ్ళితే కార్యంజకమవుతుంది. ప్రవేశసందర్భంలో ఊరియందుగాని, ఇంటియందుగాని ప్రవేశించేటప్పుడు కాకిఎడమవైపునుండి కుడివైపునకు వెళ్ళితే శుభం కలుగుతుంది.

ప్రయాణ కాలముననూ, ప్రవేశ కాలముననూతప్ప, తక్కిన కాలములందు మార్గమధ్యమందు కాకులశకునం పాటించినక్కరలేదు.

కుడినుండి ఎడమకు వెళ్ళే కాకిఒకటియే అయితేమేలు. రెండయినచో శుభప్రదము. మూడయినచో భూలాభం.

పక్కాలోచ్చారు పారిపో
నీకాళ్ళకు గజ్జెలుకడతా
కాలుతీసి ఖంగునగంతెయ్యి ||

నీళ్ళబిందె

(ప్రతిసాదం చివరనూ “రామరామాచిలుక” అనాలి.)

రాచవారి చిన్నకోడలు - రామరామాచిలుక
రత్నమే, మాణిక్యమే
రాగిబిందె పట్టుకొని

కాకిముందుగా కుడివైపునుంచి ఎడమవైపునకు వెళ్లి వెంటనేమరలి, ఎడమ వైపునుండి కుడివైపునకువస్తే, మృత్యుతుల్యమగు ఆపద సంభవించుననియూ, ఎడమ వైపునుండియే కుడివైపునకు వెళ్లితే వైద్యముకల్గుననియూ చెప్పుచున్నారు -

రెండువైపులకు కాకులు ఊరకతిరుగుచుండినచో కార్యసిద్ధికల్గుతుంది. కుడి నుండి ముందునకు కాకులువస్తే కార్యసానుకూలము. ఎడమనుండి కుడికివెళ్లేటప్పుడు వెనుకనుండి ముందునకు వెళ్లుటవలన కార్యహాని కల్గుతుంది. దూరంనుండి కాకులు ఎగు రుచూ, కుడినుండిఎడమవైపునకు వెళ్లేనేని అలస్యంగా అనుకొన్న కార్యం సిద్ధిస్తుంది. దగ్గరనుండి ఎగురుచు ఎదురైకుడివైపునుండి ఎడమవైపునకు వెళ్లేనేని మేలనియూ మొత్తమున కాకులు ముందునుండి ఎదురై తనవెనుకకువెళ్లుట కార్యహాని అనియూ పండితులంటున్నారు -

అహారంగాని కట్టెపుల్లగాని, కాకిసోటకరచుకొని తనకుడిమండి ఎడమవైపు నకు వెళ్లితే లాభమునూ, ఎక్కువసంఖ్యలో కాకులు కుడినుండి ఎడమదిక్కునకు వెళ్లు టయూ, ఒక్క కాకి వాటికెదురుగా ఎడమదిక్కునుండి కుడిదిక్కునకు వెళ్లుటయూ, తనకెదురుగా సంభవించుటయూ, తానుదానింజూచుటయూ మిక్కిలీ శుభప్రదములని చెప్పుదురు -

జోడు కాకులు రెండుమూడు పర్యాయములు తనకుడివైపునుంచి ఎడమ వైపునకు వెళ్లేనేని తానుఅనుకొన్న కార్యము నెరవేరుట మహాకష్టము -

కాకుల మైథునం చూస్తే, ఆపదతటస్థించునట. తనతలను కాకి తన్ని తే కార్యం చెడిపోతుంది. అశుభమూ, బాధాకరమూ అగునని చెప్పుచున్నారు -

కాకులు గూళ్లువిస్తారంగా కట్టుకొనుట తామసూచకమని వైదజ్ఞు లంటున్నారు. -

నీళ్లకేపోయెనమ్మా	రామరామాచిలుక
ముంతమావి చెట్లుక్రింద	„
బావిలోన ముంచెబిందె	„
బుడబుడ ముంచెబిందె	„
మోకాలు పట్టెనమ్మా	„
భూమి దేవిని తలచినాది	„
భూజాన కెత్తిబిందె	„
తల్లిదండ్రుల తలచుకొంది	„
శిరస్సుకే యెత్తెబిందె	„
యింటికై నా పోయినాది	„
దింపినాది బిందెతాను	„

* 17. పుట్టింటిప్రయాణం

కలవారికూతురు గారాబుపట్టి
 కలువలువడబోసి కడుగుచున్నాది
 వాడలకాముడూ వీధిలోరాగా
 నాడుమల్లెచెండు వనితపైవినరే
 ఏమి తెలియనికన్నె యెత్తిముడువగను
 అత్తగారనియేటి ఆపెద్దరాలు
 ఆకులు తెప్పించి లేఖవాయించి
 పుట్టింటికొకకమ్మ అంపించెనమ్మ
 బంధువులకొకకమ్మ పంపించెనమ్మ
 వడుగురుఅన్నల్లు పై రులూనాట

* పుట్టింటి ప్రయాణంపదాలు, అత్తగారి అధికారం ప్రాంతాలవారిగా
 మార్పులతో చాలావున్నాయి. 6 పదాలు నా సేకరణ.

ముద్దుచెల్లెలిమాట వినిసాగిరపుడు
 ఏడుగురుఅన్నల్లు ఏనుగులమీద
 వచ్చిరేఎలమంచి పట్నమ్ముదాటి
 నగరివాకిటకొచ్చి నయముగానిల్చి
 పయిడిచెంబుల నీళ్లుపాదములకిచ్చే
 స్తంభాలమరుగుకు పోయికన్నీరు
 తుడుచుకోకన్నీరు ముడుచుకోకురులు
 ఎత్తుకోపాపని ఏనుగులమీది
 అత్తరో ఓయత్త పోయివచ్చేను
 నాయన్నలొచ్చారు నన్నంపవలెను
 మామరో ఓమామ పోయివచ్చేను
 నాయన్నలొచ్చారు నన్నంపవలెను
 బావరో! ఓబావ! పోయివచ్చేను
 నాయన్నలొచ్చారు నన్నంపవలెను
 అడ్డగంధంపెట్టి ఒడ్డనిలుచున్న
 ఆయన్నతమ్ముడా! పోయివచ్చేను
 తోటలోదవనమూ తోడికోడండ్లా
 మాయన్నలొచ్చారు నన్నంపవలెను
 వ్రేలిఉంగ్రంపెట్టి వీధిలోనిలుచున్న
 వివరముగలమొగవాడ! పోయివచ్చేను
 అమ్మరోఓయమ్మ మాపార్వతమ్మ
 నీముద్దుకోడల్ని ఏమంటివమ్మ
 పసుపారుపసుపిచ్చి పసుపాడుమంటి
 వీధిలోతలవిప్పి దువ్వవద్దంటి
 చిన్నగడపలోకాలు వుంచవద్దంటి

మేడెక్కిచూశాను	
మేలమ్మగన్నె	ఓచందమామ
ముందరాపెద్దన్న	
ముత్యాలగొడుగు	”
ఎనకాలచిన్నన్న	
ఎండిపురిగొడుగు	”
మద్దినపిన్నన్న	
మైనపురిగొడుగు	”
మేడదిగివచ్చాను	
మేలమ్మగన్నె	”
అరుగుమీద వెండిముంత	
అటఅందుకోని	”
వీబూదిరేకేసి	
వివళంగాతోమి	”
చెంబుతోడకాలు	
చేబూనుకోని	”
పాదాలుకడిగింది	
పైజల్లుకోంది	”
కుచ్చలాచెంగుతో	
గుత్తులొత్తింది	”
పయ్యెదచెంగుతో	
పాదాలొత్తేను	”
దూలాలునాయిల్లు	
దూరిరారన్న	”

వాసాలునాయిల్లు

వంగిరారన్న

దూలాలుతగిలితే

దుఃఖమొస్తాది

నాసాలుతగిలితే

వస్తాదియేప్పు

అనిపిలుచుకొచ్చింది

కూకొబెట్టింది

కంచానకూడెట్టి

అందునావెన్నెట్టి

స్తంభానజేరబడి

కంటినిరొంచింది

ఆందరికిపెద్దన్న

మరిజూచినాడో

తుడుచుకోకన్నీరు

ముడుచుకోకురులు

ఏమమ్మచెల్లెలా

ఏడ్చుచునున్నావు

పెద్దన్నపెట్టేడు

పెయ్యెనపెరిగింది

చిన్నన్నపెట్టేడు

చీరైనచిరిగింది

నడిపన్నపెట్టేడు

నానులరిగాయి

అట్లయితేమీవారి

నడిగిరావమ్మ

ఓ చందమామ

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

వరుసవరుసనబోయి

వరునిదగ్గఱకెల్లి

ఓ చందమామ

పూలతోటలొపున్న

పున్నెపురుషూడా

”

మాయన్నలొచ్చారు

మమ్మంపుతారా

”

ఏమేమిపనులుండి

వెళ్లెదవునీవు

”

తనుపుగల పుట్టింట

తమ్ముడికిపెల్లి

”

ఆశగలపుట్టింట

అప్పలకుపురుడు

”

అట్టులైతె నీవెల్లి

తొందరగ రమ్మా

”

ఆమాటవినగానె

మేలమ్మమనసు

”

పాలుపొంగినరీతి

ఉప్పొంగినాది

”

మూటములైనది

మగనికీచెప్పి

”

అత్తమామలకై న

అందముగ జెప్పి

”

అన్నదమ్మలతోను

బయలుదేరింది.

”

చిలుకమ్మ వచ్చెను
 నీతమ్మ కడకు
 చిలుకరో ఓ చిలుక
 శ్రీరామ చిలుక
 మాలన్న వచ్చెను
 మాకెఱుక చెప్పని
 నీకెఱుక చెప్పితేను
 నాకేమికద్దు
 నీపోవుత్రోవ - దానిమ్మ వేయింతు
 పాలద్రావి పండుకొ - పనస చేయింతు
 అక్కరో ఓ అక్క
 అక్క నీతక్క
 పచ్చడము కప్పకొని
 పల్లకి యెక్కి
 అంపమని వచ్చెనే
 అన్న పెద్దన్న
 కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి - కన్నీరునింపె
 ఎందుకు కన్నీరు - ఏమికష్టంబు
 తుడుచుకో చెల్లెలా - ముడుచుకోకురులు
 ఎత్తుకోబిడ్డను - ఎక్కు అందలము
 పెట్టుకోసొమ్ములు - కట్టుకోచీరె
 చేరి మీలత్తకు - చెప్పిరావమ్మ
 కుర్చీపీట మీద
 కూర్చున్న అత్త
 మాలన్న వచ్చెను
 మమ్మంపుతారా?

నేనెఱుగనే నెఱుగ
 నీమామ నడుగు
 పట్టె మంచము మీద
 పడుకొన్నమామ
 మాలన్న వచ్చెను
 మమ్మంపుతారా?
 నే నెఱుగనే నెఱుగ
 నీ బావనడుగు
 భారతము చదివేటి
 బావ పెదబావ
 మాలన్న వచ్చెను
 మమ్మంపుతారా?
 నే నెఱుగ నే నెఱుగ
 నీలక్క నడుగు
 ఓ వంట చేసేటి
 ఓలక్కగారూ
 మాలన్న లొచ్చారు
 మమ్మంపుతారా?
 నే నెఱుగ నే నెఱుగ
 నీభర్త నడుగు
 రచ్చలో మెలిగేటి
 రాజేంద్రభోగీ
 మాలన్న లొచ్చారు
 మమ్మంపుతారా?

పెట్టుకో సొమ్ములు
 కట్టుకోచీరె
 పోయిరా సుఖముగా
 పుట్టి నింటికిని
 ఇరుగక్క పొరుగక్క
 ఇదె, పోయివత్తు
 చెల్లిళ్ళ పెళ్ళిళ్ళు
 సేవించబోయి
 మఱదుల పెళ్ళికి
 మఱలి వచ్చెదను.

తుమ్మెదపదం

(మార్గమధ్యంలో - మనోభావం)

ఏవూరు ఏపల్లె? తుమ్మెదా?
 ఎక్కడికి వెల్తావు? తుమ్మెదా?
 గులకల్ల పాడూ గుమ్మడీ
 గోదారి ప్రక్కనే గుమ్మడీ॥
 గులకల్లపాడూ తుమ్మెదా
 అత్తోరువూరూ ,,
 పుట్టిల్లు లేక ,,
 పుట్టిల్లు మాదా గుమ్మడీ
 గులకల్ల పాడే ,,
 పాడిపంట ఉందా తుమ్మెదా
 సంతానం ఎందరే ,,

పాడిపంటల్లేవు గుమ్మడీ

సంతానములేదు ,,

అత్తగారూ ఉందా తుమ్మెదా

ఆడుబిడ్డలున్నారా ,,

అత్తగారు పోరు గుమ్మడీ

ఆడుబిడ్డలపోరు ,,

పడలేక నేనూ ,,

మామూరు పోతున్నా ,,

పెద్దవోరు లేరా తుమ్మెదా

కొంతబుద్ధి సెప్పడానికి ,,

బుద్ధి సెప్పేవోళ్ళకి గుమ్మడీ

అసలు బుర్రేలేదు ,,

అత్తలేని యిల్లు తుమ్మెదా

ఆరళ్ళు ఉండదు ,,

హాయిగా ఉంటాను ,,

18. అత్తాకోడళ్లు

అత్తాకోడళ్లు మైత్రి పులీమేకా మైత్రిలాంటిని. అత్తగారు కోడల్నిచూచి

“కోడలా! కోడలా! కొడుకుపెల్లామా?

కొడుకువూళ్లోలేడు మల్లెలెక్కడివి?”

అత్తగారిప్రశ్నకు జవాబీయకుండా కోడలు లోలోన కుములుతూ,

“అరటిపూసింది, అరటి కాచింది
అత్త పెట్టిన ఆరళ్లు మరపునకు రావు
ఆరళ్ల అత్తయిన సవతిపోరై న
తల్లిలు దూరమైన భరియించలేము”

(అనుకుంటూ వేరే కాపురంకొరకు ప్రయత్నాలు చేస్తుంది.)

అత్తలేని కోడలు వుత్తమురాలు
కోడలులేని అత్త గుణవంతురాలు
అత్తింటి కోడలు వుత్తమురాలు
చేటలో చెయ్యెట్టి చేనిద్రపోవు
అంతలో వచ్చింది ఆరళ్ల అత్త
ఏతల్లిగన్నదే ఏ బాసినిన్ను
పులికిపడి కోడలూ వుగానలేచి
రచ్చలో కూర్చున్న రాజేంద్రభోగీ
మీయమ్మయేరుండు లేచిరావయ్య
అమ్మరోమాయమ్మ మముగన్నతల్లి
నీవు తెచ్చిన కోడల్ని ఏమిటన్నావు
పొద్దున్న పొరుగిళ్ల కెళ్లవద్దంటి
మూడిళ్ల ముంజూరు దుయ్యవద్దంటి
నడుస్తూ తలకురులు విప్పవద్దంటి
పొద్దోయి చాకింటి కెళ్లవద్దంటి
అత్తింటి కోడలూ అలిగిపడుకుంటే
అలుకల్లు తీర్చేది ములకల్లకట్టి.

19. పెనిమిటికి కొండెములుచెప్పుట

చాయపసుపులాగ ననుదెచ్చినావు
సరసుడా! మీతల్లి సాధింపుచూడు
ముద్దపసుపులాగ ననుదెచ్చినావు
ముద్దుడా! నీతల్లి మూతిరుపుచూడు.

వేరేపోదాము

సందమూమకన్న సక్కానిమొగుడా
వేరేపోదామా వేరేపోదామా నం||
అత్తమామలపోరు నేనుపడలేను
అడబిడ్డలపోరు అసలెపడలేను నం||
ఉంగరాలచేయి ఊగరామొగుడా
కందిరీగనడుము కదిలెరామొగుడా నం||
కొండంతకొప్పేమొ కదిలేర మొగుడా
కొప్పుపైజాజులు వాడెరామొగుడా. నం||

వేరేకాపురం

అత్తింటికొడలు అత్తగారిఅరల్లుపడలేక మొగుణ్ణి తనచెప్పు
చేతల్లాకి మప్పుకొని, వేరేపడదామంటూ ఏవేవో అడి అసలుపెడు
తుంది చూడండి -

పల్లవి:- వేరేవుంటేమేలురా నాథా కూడివుంటేపోరురా!

అ||ప|| వేరేవుంటేలక్కరాజు గంగయదాసు గోరిపోషించేటిశారీశుడే
దిక్కు||వే||

1. పాలుమాలకనీవు! పాలుపంచుకుంటే
కూలినాలిజేసినిన్ను! కూర్చోబెట్టి
సోలబియ్యములొను! సారగొట్టియొకగిద్ద
విడుపుబత్తెమక్రింద! వెనకేతునొక రోజు ॥వే॥
2. గిద్దపెసరాపప్పు! గిన్నెతోడనువండి
వద్దువద్దననీకు! వడ్డించి నే తినగ
ముద్దజేసికొంత! మూలదాచిపెట్టి
ప్రాద్దునచద్దితో! పాలముకే పంపింతు ॥వే॥
3. మాటలేటికికొత్త! రాటము మనకొస్తే
పూటకునేనేడు! పుంజాలు నూలొడికి
నీటయినతలగుడ్డ! నీకునేయించంగ
కోటబొమ్మంచునా! కోక కేమిగిలింతు ॥వే॥
4. పదిరూకలకునీవు! పాడిగేదెనుకొంటే
ముదరకాచిన పాలు! ముందునీకుబోసి
ఊనయానపెరుగయిన! వుంచినీకొడ్డించి
కడమపెరుగుతో నెలకు! కడవనెయ్యిజేతు ॥వే॥
5. కట్టడిగనాపెగ్గె! కడచూడు ముమ్మారు
చిట్టుతవుడునీళ్లు! చిక్కంగ నే కలిపి
తొట్టికుడితిదాపి! తొలికోడికుయ్యంగ
తట్టిగడ్డిమేపి! తవ్వెడూపితికేను ॥వే॥
6. అత్తమామలవలె! అతివేగ నాయంట
పెత్తనము గట్టుకొని! పేదోళ్ళుజూడంగ
ముత్తుమామిడివడ్లు! ముందుసాలుకుపండు
కొత్తవడ్లదాక! కోరి నేగడిపేను ॥వే॥

7. మిఱ్ఱుపల్లములేని! మెట్టదాపుననున్న
మఱ్ఱిచెట్టుచేను! మనపాలు కొన్నేను
ఒత్తెమాటలుగావు! ఒక యేటికీ సంత
బత్తెపాలుమీది! పయిఖర్చుగడి వేను ॥ వే॥
8. గట్టిగా వేరుంటె! కడ రేగటిచేనులో
మట్టి నెడదోలించి! మనసాప్పదున్నించి
కట్టించినేగొర్రు! కనిపెట్టిపెనవేసి
పుట్టెడునడ్లయితే! భుజబందులుచేయింతు ॥ వే॥
9. వేకువజామునలేచి! యేకులయిననువడికి
కాకులుకుయ్యంగ! గడపచిమ్మియలికి
నీకునిచ్చులబావి! నీరుఅన్నమునండి
ఆకుకంచములోను! అదిమదిమి నేనెడుదు ॥ వే॥
10. తోడికుయ్యగలేచి! తోడినావడ్లన్ని
తోడికోడై న! తోడులేకనుదంచి
కూడొండివం కాదు! కూరతో తినిపింతు
చూడుచెక్కలుతినను! మనకేమిగతి మగడ ॥ వే॥
11. కలతచెందకనీవు! కష్టమనకనురేపు
నలుగురిని వనగూర్చి! న్యాయమెంచామని
పొలమునందుయిల్లు! ప్రొద్దుననే పంచితే
మొలత్రాడుచేయింతు! మొదటి నెలలోనీకు ॥ వే॥
12. ఏవలచూచినను! యెవగుపొలముపోరు
బావపెత్తనదారు! బైటతిరిగీవచ్చు
నీవలనకాపురము! నెరవేరుచున్నది
నావలన లాభంబు! నన్నడుగుచెప్పేను ॥ వే॥

13. మొక్కజొన్నసీపు! మొదటనే వెయ్యంగ
అక్కరకురాగానే! అతివేగ నేపోయి
నక్కలకుచూపింతు! నాప్రజ్ఞ యొక కాకి
వాలకుండగజేతు! వన్నెమాటలుకావు ॥ వే॥
14. కలవారుమావారు! కరువైన మనకేమి
కలదు మాపుట్టింట! కాపురముచేవచ్చు
పొలముమాయన్నలు! పోనియ్యమనిసిన్న
ఇలమీదయాగంటి! యీశ్వరునిదయవల్ల ॥ వే॥
15. కొండపీటినీమ! కోరికలుదీరంగ
దండియొగుంటూరు దరితూర్పుకరెవరం
అందుకాపురముండు! గంగయదాసు
ఖండితముగమనము! కడనుంటెకవిగట్టు. ॥ వే॥

20 ఎర్రబాగుల నామగడ!

ర్యాలీరాఫలపాడు - రేలంగిసంతలోన
బొచ్చెపరిగె తెచ్చినానె - ముక్కయ్యవేపిల్లముక్కయ్యవే॥
ఓరోరినామగడ - ఒయ్యారి నామగడ
ఎర్రబాగులమగడ - ఏర్రబాసి నామగడ!
రెక్కలున్న సేపకీ - ముక్కులుంటాయా
నరనాపురంపాలకొల్లు - మారులేరుసంతలోన
కోడిపెట్ట తెచ్చినాను - గుడ్డయ్యవే పిల్ల గుడ్డయ్యవే!
ఓరోరినామగడ - ఒయ్యారి నామగడ
ఎర్రబాగులమగడ - ఏర్రబాసి నామగడ!
జుట్టున్న కోడికీ - గుడ్డుంటదా!

భీమారం ఆకిడు ఈరాసరం-నంతలోన
 గేదెపెయ్య తెచ్చినా న-పాలేయే పిల్ల పెరుగేదే
 ఓరోరినామగడ-ఒయ్యారి నామగడ
 ఎర్రబాగులమగడ-ఎర్రబాసినామగడ
 కొమ్మున్న గేదెకూ-పెరుగుంటదా పాలుంటయా.

మందుతింటానని మగనితో చెప్పట

మందుదింటున్నానురో - ఓరోరిమగడా
 మందుదింటున్నానురో - నేనుమందుతింటున్నానురా! ||మం||
 మందుదింటున్నానుమగడా - ముందుగనీ కెరుగ జేసి
 సందుజేసుకవస్తేవేమో - సాగదురనీ బాస ||మం||
 అరగదంచినపాతబియ్యం - అర్థసేరుపండుకొని
 అరిసిముక్కోగారిముక్కో - అంచున నె యద్దుకొని ||మం||
 అర్థసేరుఆవునెయ్యి - పావుసేరుపంచదార
 నీరుకలవనిఆవుపెరుగు - నిమ్మకాయపూర గాయ ||మం||
 పత్తెమనిపరమాన్న మొండితె-పండుగుమ్మడిపులుసుచేసి తె
 హెచ్చుగావంకాయ తియ్యని పచ్చిమామిడిఆవపచ్చడి ||మం||
 కమ్మగావేయించినట్టిది - కందిపప్పుపండుకొని
 జిహ్వాకురుచిపుట్టునని - చింతపండుపులుసు వేసి ||మం||
 పండిపండనిజామిపండ్లు - పండినదానిమ్మపండ్లు
 ఎండిఎండనిద్రాక్షరసము - ఖండశర్కరపుండజేసుక ||మం||
 కొర్రకూడుపండినాను - కోడిచారుగాచినాను
 కాకరోగముచేత నేను - బాధపడుతున్నానుమగడా.

21. భార్యాభర్తలు

పు:- ఏరాలి తెస్తాను - యింటిలో పెడతాను । ఏ
రాలిమాట లినాలే - సుందరిపిల్ల । ఏ
రాలిమాట లినాలి - నాయుడోలమ్మ ॥

స్త్రీ:- ఏకులొడు తాను - ఏకొండి పెడతాను । ఏ
రాలిపోరుపడలేను - సుందరమగడ । ఏ
రాలిపోరుపడలేను - సోకుదారిమగడ ॥

పు:- వండి పెట్టలేవా - వడ్డించలేవా । కో
నేటిసీలు తెలేవా - సుందరిపిల్ల । నా
మాటలై నాయినాలే - నాయుడోలమ్మ ॥

స్త్రీ:- కూకుంటెలెగలేను - కూడొండి పెట్టలేను । కో
నేటిసీళ్ల కెళ్లలేను - సుందరమగడ । కాని
మాటలాడాబోకు - సోకుదారిమగడ ॥

పు:- బంగారపుబొమ్మ - బెంగుళూరుగుంట । దాని
నడుమునాగబంధములే - సుందరిపిల్ల । దాని
నడకహంసనడకలే - నాయుడోలమ్మ ॥

స్త్రీ:- దానిమాయలోనుపడబోకు - నాయుడుబావ । దాని
సోకులోనుదిగబోకు - సుందరమగడ । దాని
మాటలై నయినబోకు - సోకుదారిమగడ ॥

పు:- వడ్డాణ మిదిగోనె - వయ్యారిభామా । నీ
నడుముకై నపెట్టుకోయె - సుందరిపిల్ల । నీ
నడుముచక్కగుంటాదె - నాయుడోలమ్మ ॥

స్త్రీ:- ఎప్పుడెట్టుకోవాలో - అప్పుడెట్టుకోవాలి । అది
పండుగపున్నానికి - సోకుదారిమగడ । అది
అప్పుడెట్టుకోవాలి - నాయుడుబావ ॥

22. సంసారపు పాట

కోరినసొమ్ములు చేయిస్తానే కోపముచేయక ప్రాణసఖీ
ఊరి కెయింట్లోనున్నాననికం ధ్లురిమిచూడకే యిందుముఖీ
రాజ్యోపమనేత్రీవినుమా రాజనిపొగడరెభూజనులు నా
పూజాఫలమో అనుకొనినన్న భూమింతురుగా సమ్మతులు
ఇంటికికాపు బంట్లోతీరీ అవుతుందే ముందవుతుందే
అంతకంతకెచ్చేస్తారే అవుతుందేముందవుతుందే
తరుణితాశీల్దారుపనికినే తగనే తగనే చెప్పగదే
దొరలందరితో పేపగలంచము తగులందిస్తుగదా ॥
పలకనర్లపట్టిడి కొనుమనినే పలుచూరడిగినను
పల్కవు నేటిట్లుండగ పట్టిడిమెడగట్టేవు
నానారంగులచీరలు కొనమని నేనడిగి తెనీవూ
తిడితివూరక బంట్లోతుమిటారి మెడుగుచీరగంటే ॥
వెలదిరొ యీవియ్యాలవారిది యెరుకులకులమమ్మా
వీరిదియేనాదికులమమ్మా యెరిగియెరుగక
ఎరిగి ఎరుగక వీరితోమేము వియ్య మొందితిమి
గాండీవంబును గలిగినవారు ఘనఢూమాతండ్రి
గజ్జెలగుర్రమునెక్కిమరికదలీవత్తుమూవెలదీ ॥

కాలభైరవుని అవతారముతామసీ జెండాబుచ్చుకు
 యూరునూరుతిరిగే వారితో వియ్యమొందితిమి
 తట్టాబుట్టాలల్లుదువమ్మ మాయంటిపెదవొదిన
 వెలదిరోయించిన్నవొదిన వెలకూర్చెనమ్మ వదిన॥

» వ్రతాత్మక
వాఙ్మయం

౧౩. ప్రతోత్సవ వాఙ్మయం

ఈ శీర్షికలో సంప్రదాయకమైన విజ్ఞానాన్ని అనుశ్రుతంగా పాడిస్తూ వుండే ప్రాచీనాచారాలుంటాయి. 1. వ్రతములు, 2. నోములు, 3. పండుగలు, ఇందులో వస్తాయి. ఇవి జాతియొక్క సంస్కృతిని, నాగరికతను, ఆచారాలను, సభ్యతను తెలియజేస్తూ వుంటాయి.

స్త్రీలు నోచే నోములలో స్త్రీజన విజ్ఞాన మెంతో యిమిడి వుంటుంది. వ్రతాలలో భక్తి, నీతి, నియమాలు ఉంటవి. పండుగలలో దేశీయత, జాతీయతలకు సంబంధించిన విజ్ఞానాలు వెల్లివిరుస్తూ వుంటాయి.

సంవత్సరంలో ఒక్కసారియైనా దేవుని గురించి, కాలమును గూర్చి, మానవజాతిని గురించి, సభ్యతను గురించి, తలచుకొనుటకు ఏర్పాటు చేసినవే యీపండుగలు. ఈమూడున్ను ప్రకృతినిబట్టి వచ్చే జీవన సాహిత్యం ప్రకాశిస్తూ వుంటాయి. పండుగలలో వుత్సవాలు చేస్తూ వుంటారు. భగవంతునియొక్క ఆనందమయ స్వరూప వికాసాలు మానవ జీవితములపై ప్రసరింపజేయునవే ఉత్సవములు. అందుచేతనే యీ కకు ప్రతోత్సవ వాఙ్మయం అని పేరు పెట్టవలసి వచ్చింది. దీని సంతను కలిపి సంప్రదాయకవిజ్ఞాన రాగరంలో సెలయేరుగా భావించాలి.

వీనినే ప్రాచీనాచారాలంటారు. జాతియొక్క ఆచారాలు తరతరాలుగా మార్పుకుంటూ నేటివరకు నిలిచిన విజ్ఞానాన్నే “సంప్రదాయక విజ్ఞానం అంటారు, దీనిలో ఆజాతియొక్క విజ్ఞానము - శాస్త్రాలు, అనుభవాలు, చారిత్రిక విషయాలు, సామెతలు, జాతీయతలు, ఉక్తులు,

పైయుక్తులు. ఆటలు, పాటలు, కళలు, కాలక్షేపాలు, వేడుకలు, వినోదాలు వెల్లు రూపాలుగా విరాజిల్లుతూ వుంటాయి.

జాతి సంస్కృతి:- మనదేశానికి నాగభూమి యని పేరువుంది. మన వారు సర్పములను పూజ చేయుటచేత నాగులనబడుతున్నారు. అందు చేతనే నాగరాజు, నాగేశ్వరరావు, నాగమ్మ మొదలగు మనుజులపేర్లు; నాగులేరు, నాగులపాడు మొదలగు గ్రామములపేర్లు; నాగజోడు, నాగరము మొదలగు వస్తువులపేర్లు; నాగులకోక, నాగులపంచె మొదలగు వస్త్రాలపేర్లు వున్నాయి. అందుకే మనవారు నాగపూజ అనుశ్రుతంగా చేస్తూ వున్నారు.

1. పూజలు

1. నాగులచవితి, 2. నాగపూజ:- కార్తిక శుద్ధచవితి విష్ణుమూర్తి నిద్రనుండిలేచుఉత్థానై కాదశికి సమీపమందుండుటచే పవిత్రమైనదని అంటారు. ఈ చవితినుండి జ్యోతిర్స్కంధలమునందు అనంతశయనాకృతి గోచరిస్తుందని పెద్దలంటున్నారు. కార్తికశుద్ధచవితి నాగులచవితియని మరునాడు నాగపంచమియని మనప్రాంతమందువాడుకలోవుంది.

చవితినాడు స్త్రీలుపాములపుట్టలో పాలుపోస్తారు. నాగమయ్య ప్రతిమనుచేసి చలిమిడి, వడపప్పు, పానకము, పాలు, కోడిగుడ్లు ఆరగింపుచేస్తారు. దీపంమాత్రంపెట్టరు. నాగమయ్యకు వేడివస్తువులు పనికిరావు. ఈ ప్రసాదం స్త్రీలకు కడుపుచలవని, ఇంటినిండాపిల్లలుకలిగిజ్జేమంగావుంటారని, మనప్రాచీనులనమ్మకము. పుట్టలోపాలుపోస్తూ యీపాటపాడుతారు.

నాగేంద్రుడా! నాగేంద్రుడా
నావాళ్లుచీకటి నాకిటతిరుగుతారు
నడుముతొక్కితే నావాళ్లునుకో
పడగతొక్కితే పారిపోతండి ॥
నాగులచవితికి నాగన్న
న్నానంసంధ్యలు నాగన్న
పువ్వులుపడగలు నాగన్న
మడిబట్టలతో నాగన్న
చిమ్మలిచలిమిడి నాగన్న
పాలూపండ్లూ నాగన్న
దివిటీతేజున నాగన్న

ఉపవసించుచు నాగన్న

ఉద్యాపించుచు నాగన్న

ఉరేగొస్తాం నాగన్న

పుట్టకువస్తాం నాగన్న

పూజలుగొనరా నాగన్న ॥

మరునాడు నాగపంచమి. ఆనాడుస్త్రీలు శుచులై నాగప్రతి
మను పుట్టదగ్గఱపెట్టిపూజిస్తారు. అప్పడీక్రిందిపాట పాడుతారు.

మాఅత్తకొలిచిన నాగేంద్రుడా!

ఆవిడత్తకొలిచిన నాగేంద్రుడా!

మాపూజలందుకో నాగేంద్రుడా!

సిరిసంపదలియ్యవా శ్రీనాగన్నా!.

నాగదేవునిపాట

1. నాగస్వరం పాడితే - నాగులకునిద్ర
పుట్టలో నుం టేను - భూములకునిద్ర
అమవాసపున్నాల - మసగలేసుద్ది
పాటిమీదాకొస్తే - కక్షకట్టేను
బూకరించుచు పడగ - బుస్సకొట్టేను
గుడిలోననాగులు - కొల్చినదేవుడు
2. పిల్లలందరుగూడి - పుల్లలేరాబోతె
పుల్లల్లోఉండేటి - ఓపుల్లనాగ
ఇల్లలికిముగ్గెట్టి - మల్లెలువిరజల్లి
మల్లెల్లోఉండేటి - ఓమల్లినాగ
గొల్లభామలుగూడి - చల్లల్లుచేయంగ
చల్లకుండక్రింద - చల్లనాగయ్య

3. యివతలయిదికొండ - అవతలఅదికొండ
 నట్టనడుమకొండ - నల్లతాచయ్య
 ఉసిరికచెట్టుకింద - పసిరికపాము
 కూసమూడ్చినాపాము - పడగబుస్సంది
 పామునన్నూచూచి - పడగనెత్తంది
 పడగలెత్తకునాగు - పగవారమూకాము

4. పడగెత్తినూసింది - నాలుకలురెండు
 నాలుకలుదూయకే - నీవారమూనాగు
 వుంచినాగులైతే - పంచెలెట్టేము
 కోడెనాగువైతే - కోకలెట్టేము
 పడగలెత్తకునాగు - పగవారమూకాము
 మాచేనుపండితే - చలిమిడేసేము

5. మానువ్వులుపండిలే - చిమ్మిలేసేము
 నాలుకలుదుయ్యకే - నీవారమూనాగు
 మాపత్తిపగిలితే - పంచెలెట్టేము
 మాయావులీనితే - పాలుపోసేము
 పడగలెత్తకుపాము - పగవారమూకాము
 నీపూజచేసెదము - నీకుమొక్కెదము.

నాగాదిగురా - నాతండ్రదిగురా ||

నాగన్నదిగురా - నాగాదిగురా

దిగుదిగునాగన్న - దివ్యసుందరనాగ

నల్లచుక్కలనాగ - నాముద్దునాగా ||నా||

నవనవలాడేటి - నల్లచుక్కలనాగ
 తళతళలాడేటి - తెల్లచుక్కలనాగ
 పసిమిపొరలుగల - పచ్చన్నినాగా ||నా||
 కొండచిలువలకెల్ల - కోర్కెతోరాజువై
 పరుగుడుపాములకు - ప్రభువువైరాజుల్లి
 మొగలిచెట్లపైని - మొగిసితిరుగులాడి
 పాలు ఆరగించు - పచ్చన్నినాగా ||నా||
 పక్కనుపదిహేను - మచ్చల్లుగలవాడ
 గురువిందపూసల - కళ్లయినకలవాడ
 పరికిముల్లవంటి - పళ్లుగలవాడా. ||నా||

పుట్టలోనాగన్న బూచినాగన్న
 ఎండలోపడుకొన్న ఎర్రినాగన్న
 కలవోరికోడల్లు గర్వవంతులు
 కల్లాపిజల్లేరు కాళ్లచిమ్మేరు
 ఎంగిళ్లుజల్లేరు భంగపుచ్చేరు
 అటుబోకునాగన్న చాకిరేవులకు
 చాకిరేవులలోను చేరిపడుకుంటే
 సాలెపురుగువని చంపేరునాగూ
 అటుబోకునాగన్న చెఱుకుతోటలకు
 చెఱుకుతోటలలోన చేరిపడుకుంటే
 నల్లచెఱుకూవని సరికేరునాగూ.

2. వృక్షపూజ

మనవారు తులసిచెట్టును, వేప, జమ్మి, రావి, మారేడు వృక్షములనూ, కందదుంపనూ పూజిస్తూవున్నారు. ఆర్యులు రావిచెట్టునూ,

జమ్మిచెట్టునూ పవిత్రంగాయెంచారు. మనవారు వేపచెట్టును పవిత్రంగా భావించారు. అందుచేత ఆర్యద్రావిడ అచారాలు కలబోసి కొని రావిచెట్టునూ, వేపచెట్టునూ ఒకే కుదురులో పెంచి పెల్లిళ్లు చేస్తారు. పూజిస్తారు. ఇదే ఆర్యనాగసమ్మేళనం.

రావిచెట్టుకు ప్రదక్షిణంచేస్తూ పూజిస్తే సంతానప్రాప్తి వుందని నమ్మకం.

పూజావృక్షజాతులు

1. తులసి :- దీనిలో 1. తెల్లతులసి లేక లక్ష్మీతులసి. 2. కృష్ణతులసి 3. రామతులసి 4. అడవితులసి 5. రక్తతులసి 6. కుక్కతులసి 7. భూతులసి అను రకాలున్నాయి. తులసిరసం విషాన్ని హరిస్తుంది. త్రిదోషాలను తగ్గించి శుభం కూరుస్తుంది. దీనిమీదనుంచి వచ్చే గాలి దీర్ఘాయుః ప్రదమంటారు.

2. వేము:- పంచనింబ లంటూ అయిదింటిసీ, సప్తనింబలంటూ ఏడింటిసీ చెప్పుచున్నారు. 1. చేదువేప 2. కరివేప 3. పినవేప 4. తురక వేప-ఇది పారసీక దేశం నుంచి తేబడినది, అందుచే దీనికి బారసీ వేపంటారు. 5. తియ్య 6. నల్ల 7. నేలవేము. దీనిలో 5, 6 రకాలను తప్పిస్తే పంచనింబ లవుతాయి. వేపచెట్టు నూరుసంవత్సరాలు గడిచినదైతే, దానిమూను సహజంగా పగిలి లోపలినుంచి రసం వస్తుంది. దానిని వేపకల్లు అంటారు. అది పైత్యజబ్బులకు మహావధమంటారు. ఇటు వంటిచెట్టుమొదట తొర్రచేసి అప్పుడే వండిచల్లార్చిన అన్నమును ఆ తొర్రలోపెట్టి ఆ చెక్కతోనే మూతవేసి, గాలిచొరకుండా పైన ఆవుపేడ పూసి ఒకసంవత్సరంవుంచి, మరుసటియేడు దానినితీస్తే అన్నంఎర్రబడి వుంటుందట. దానినిఎండించి, చూర్ణంచేసి, పూటకు పావు

తులంచొప్పున 40 రోజులుతింటే పదునెన్నిదిక్కువ్యాధులూ పటాపంచలైపోతాయట - పోతుతాటిపాతబెల్లం ముక్కలుచేసి, అటువంటివేపతోర్రలో నాల్గురోజులుంచితే, అద్దిమైనంలాగ అవుతుందట. దానినిపూటకు కుంకుడుకాయ ప్రమాణం చొప్పునతింటే కుష్టవ్యాధులు పోతాయట. దీనినీడను కూర్చున్ననూ దీనిగాలిసోకిననూ అంటువ్యాధులు రావట.

3. జమ్మి:- ఈశమివృక్షములలో 1. జమ్మి 2. తెల్లజమ్మి అను రెండు రకాలున్నాయి.

పూర్వం పాండవులు అజ్ఞాతవాసానికి విరటుకొల్వులో చేరుటకై వెళ్లేముందు తమ ఆయుధాలను జమ్మిచెట్టుమీద దాచారు. దానిజ్ఞాపకార్థం దనరాపండుగలలో కడపటిదినమగు విజయదశమినాడు ఈచెట్టుదగ్గరకువెళ్లిదానిని పూజించి, ఆకులుధరిస్తారు.

చెట్టుదగ్గరకు వెళ్లినప్పుడు

॥శ్లో॥ శమిశమయతేపాపమ్ | శమిశత్రువినాశసీ

అర్జునస్యధనుర్ధారి | రామస్యప్రియదర్శినీ ॥

అనుశ్లోకం పఠించుచూ, జమ్మికొమ్మలను త్రుంచి ధరించడం ఆచారంగావుంది.

4. రావి:- దీనిని అశ్వత్థము, శ్రీవృక్షము అని పిలుస్తారు. ఇందు 1. తెల్లరావి 2. నల్లరావి 3. గంగరావి అను జాతులున్నాయి.

రావి మొదట నారాయణదేవుని ప్రతిష్ఠించి, అశ్వత్థనారాయణుని పేరిటపూజిస్తారు. రావి - వేపమొక్కలకు ఒకచోటపెండ్లిచేసి “వీధిదంపతులు”గా పూజిస్తారు.

ఈ చెట్టుక్రింద కూర్చుంటే బుద్ధి వికసిస్తుందని పండితులంటున్నారు.

5. కంద:- దీనిని అర్ఘ్యము అంటారు. ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రంలో “పంచకందలు” సిద్ధావధములు. 1. తెలకంద 2. క్రోడకంద 3. సుధాకంద 4. రుదంతికంద 5. సర్పాక్షికంద అని వాకొనబడింది-కాని ఊరకందలో పాటి, నీటి అనురెండుజాతులున్నాయి-2. అడవి 3. చాటి 4. ధరిగీ 5. తెల్ల 6. మహా 7. నల్ల 8. వారాహీ 9. పుల్ల 10. గంధనాకులి అంటూ పదిరకాల కందలున్నాయంటున్నారు.

6. మా రేడు:- దీనిలో 1. బిల్వము=మారేడు, 2. లక్ష్మీఫలం=నల్ల మారేడు అను రెండు జాతులున్నాయి. ఇది శైవులకు ప్రీతికరమైనది; మహాశివరాత్రినాడు ఈవృక్షానికి పూజచేస్తారు. శైవులు దీనిని సదా పూజావృక్షంగానే భావిస్తారు.

పరమౌషధములు

వేపచెట్టు

వేము దివ్యౌషధి. దీని కషాయము దీర్ఘవ్యాధులకు అసాధ్యరోగములకు అనుపానక్రమముతో వాడితే నివారణ కలుగుతుంది. క్రిమిసంహారమున కిది పెట్టిందిపేరు. వేపగాలి చల్లగను, ఆరోగ్యప్రదముగను ఉంటుంది. ఈచెట్టుకు గ్రామదేవతల పూజావిధానంలో స్థానంవుంది. గ్రామదేవతల ఉత్సవపుటూ రేగింపులలో దీని ఆకులు కూడా ఊరేగవలసిందే. పందిళ్ళు వేపతోరణాలు లేకుండా ఉండవు. అందుచేత యీ వృక్షం పూజాస్థానం ఆక్రమించుకుంది. సంవత్సరాదిపండుగనాడు వేపపువ్వుపచ్చడి తినుటవలన కష్టాలుతోలగి సుఖాలు చేకూరతాయని భావిస్తారు. ఉగాదిపచ్చడి త్రిదోషహరం.

రావిచెట్టు

వేప లక్ష్మీయంశమైతే, రావి మహావిష్ణుపులంశముగా మహా త్కలు నిర్ణయించారు. దీనియొక్కపవిత్రత వర్ణనాతీతమైనది. దీని కషాయము వ్యాధినివారకమేగాక, కాయసిద్ధి కలిగిస్తుంది. (రావి చెట్టునందు మొలచిన జమ్మిచెట్టుకొమ్మలతో అరణులను తయారుచేసి అగ్నిని పుట్టిస్తారు. ఆయగ్నినే యాగములం దుపయోగిస్తారు. ఇదే హోమాగ్ని.)

కందపూజ

శ్రావణబహుళఅమావాస్యనాడు ముత్తైదువులు కందచెట్టును పూజిస్తారు. దానినే పోలేరమ్మలమావాస్య అనికూడా అంటారు. చెట్టు మొలచినకందదుంపకు పసుపురాసి, కుంకుమబొట్టు పెట్టి పూజిస్తే, తమసంతానము కందపిలకల్లాగ తామరతంపరగా వృద్ధిఅవుతుందని నమ్ముతారు. కొన్ని ప్రాంతములందు దీనిని పోలాలమ్మలమావాస్య అనికూడా అంటారు. ఇది వ్యవసాయములకు సంబంధించినది. ఆనాడు పశువులను కడిగి కొమ్ములకు పసుపురాసి, బెల్లము నువ్వుల నూనెతో పులగం వండి పశువులకు పెడతారు. ఈపులగము పశువులకు తొమ్మునొప్పులు పోయి బలము కలిగిస్తుంది. ఇది పరమాషధం.

తులసిపూజ

ఇది రెండువిధములు. తులసికొట్రో యీచెట్టునుపెంచి ప్రతి దినమూ దీనిని పూజిస్తారు. తులసిని లక్ష్మీఅంశగా భావించి శాంతి దూతగా ఆరాధిస్తారు. తులసి పూజావృక్షము - ఓషధీవృక్షము - కన్నెలు పెండ్లికావలెననికొరి “కన్నెతులసమ్మనోము” అనుపేరుతో నోస్తారు.

ప్రాద్దున్నే లేచి శుచులై తులసమ్మముందు అయిదుపద్మములు, మ్రుగ్గులుపెట్టి అయిదువత్తులు వెలిగించి భక్తితో ధ్యానిస్తారు. ఈనోము శివరాత్రికి ప్రారంభించి ఒకసంవత్సరం చేస్తారు. నిర్ణీత క్రమంతో వ్రతాంతంచేస్తూ దానధర్మాలు చేసి వ్రతసమాప్తి చేస్తారు. తులసిపూజ చేసేటప్పుడు తులసిపూజాపాటనూ, పూజానంతరం మంగళహారతి పాడుతారు.

తులసీ*దేవి పూజపాట

శ్రీరాగము - ఆదితాళము

తులసీ నిన్నే పూజించెద - సంతతము

శ్రీతులసీ నిన్నే ధ్యానించెద

అలసిరిని హరిని యాగమముల

బృందారకుల సర్వతిర్థముల

గలసి మెలసి తెలిసి వెలసి తిలనని

॥తులసీ॥

తులసికోట గట్టించెద

అందు లోనినదులునిండజేసెద

సలలితశుభముహూర్త

సమయాన కృష్ణతులసి మొక్కలువేసి

కొలచి తలచి నిలచి యలనటను విడిచి

॥తులసీ॥

* విశేషాంశం:- స్త్రీలూ, ముఖ్యంగా వితంతువులూ తులసిని పూజిస్తారు

చిలుకు ద్వాదశిదినమున తులసిపూజ లభింకగా తులసిబృందావనందగ్గర స్త్రీలు జరుపుతారు. పూర్వం ప్రజమండలమున శ్రీకృష్ణునకు సమకాలికురాలైన “బృంద” అనే భక్తురాలు శ్రీకృష్ణుని ఆనుగ్రహమునకు పాత్రురాలైనదనియూ ఆమెకీ తులసిచెట్టు చిహ్న మనియూ పెద్దలంటున్నారు.

ఆలవాలము గట్టెద ప్రతిదినముత్ర
కాలములనీరెట్టెద
ప్రేళ్ల నాజలబిందువులను
మంత్రమంత్రార్థముల నొడువుచునొడ
తెల్ల జల్ల చల్ల సిల్లి మదిశ్రీ

॥తులసీ॥

బుధసోమవారములందు చీడ
దీయించి ముదివెన్నుల ద్రుంపుచును
అందు నెరింగినీ మానుమొదలద్రవ్వి
బలమాబురదబోసి బెంచుచునిన్
బొదల మొదల కదల చనలికి శ్రీ

॥తులసీ॥

కాలమందున లేచెద వేవేగనీపయి
మేలుకొల్పులు బాడెద
వాలాయముగనునీ
యాలవాలముచుట్టుచాలాదిరిగెనిన్ జూచి
మేలు మేలు నన్నేల జాలు దని
కాలోచితకృత్య ముల తీర్చుకుని ప్రాతః
కాలస్నానసంధ్యాదుల
వేళదప్పక జేసివేగనీ కొటను
లీలదుడిచియలికి ప
ద్గాల చాల చాలు కేల నిడివడి

॥తులసీ॥

॥తులసీ॥

మూల మందున్న జలముల మల్లా
మల్లా నల్లల్ల జల్లుకొని కేల
నల్లనల్లనిమృత్తువల్ల దిలకముబెట్టి
యుల్లమలర మరల మొక్కి
తల్లి తల్లి నను దయను బ్రోవుమని

॥తులసీ॥

నవరత్నఖచితపీఠమున గూర్చుండ
నిడి సువర్ణకలశోదకము
తనపాద్యాఘ్రాచమనార్థం
మిడిపంచామృతములవరోదకముల
న్నానము లఘుస్మరణమంత్రములజేయుదు.

॥తులసీ॥

తులసి మంగళహారతి

ఆనందభైరవిరాగం - జుల్పితాళం

పల్లవి జయమంగళం నిత్య శుభమంగళం
జయాజయ మంగళం మహాత్సవమంగళం

॥జ॥

1. పతివ్రతని యిహమందు ప్రకటించిన బుధులు
శ్రీతజనులు గొలుచుచు న్నతివసీకును
హితవుగ భక్తులకు గతిజూపినటువంటి
యతివ శ్రీతులసమ్మ కిపుడు

॥జ॥

2. మునులంత శ్రీతులసి వనమాలికలు ద్రిప్ప
ఘనులు జేసిన తులసి వనమునకును
వనరుగ పల్లెమున కర్పూరహారతులు
ఘనమైన శ్రీరామ తులసమ్మకు

॥జ॥

3. భూజనులు నుతియింప పూజనీయుగా లగుచు
తేజరిల్లెడు తులసి భామ కిపుడు
రాజదళరథమహారాజులును
పూజింప రమణతో శ్రీకృష్ణతులసి కిపుడు

॥జ॥

4. వెన్నులును ఆకులును యేపుగల దళములును
తిన్ననగు శ్రీతులసి కొమ్మలకును
వన్నెమీరగ తులసి వనపుత్రికై నట్టి
కన్నె శ్రీఆండాళ కాంతమ్మకు ||జ||
5. వేమారు ఉదయమున గోమయము గొంపోయి
ప్రేమతో తులసిముందర నలికియు
రమణీయముగ ముగ్గులిడిన రమణులపాపములు
తూలగొట్టునట్టి తులసిమహాలక్ష్మికి ||జ||
6. ప్రదక్షిణము జేసి తులసికోటకు మొక్కి
వనరు నచట నొక జ్యోతిని నిలిపే
పరమభక్తులకును ధనధాన్యసంపద
లొసగి విలసిల్లుచున్న శ్రీ తులసమ్మకు. ||జ||

2. నోములు (వ్రతాలు)

నోము=వ్రతము, నోచునది అనిలర్థం.

వ్రతము=నియమము, పుణ్యకము, నోము, అనే అర్థాలు వస్తాయి.

పూజ=అర్చనము చేయుట.

వ్రతములు కిరీ పున్నాయి.

నోములు, మాంగల్యరక్షణకూ సిరిసంపదలు కలుగుటకూ, పుట్టింటివారూ, అత్తింటివారూ సకలైశ్వర్యాలతో తులదూగుటకూ స్త్రీలు ఆచరించేవిగా ప్రచారంలోవున్నాయి.

చిన్ననాటినుండియూ ఆడవారికి సాశీల్యమూ, వితభాషిత్యమూ, భక్తి, ఉపవాసమూ, నియమమూ, సీతీ అలవడడానికి యీ వ్రతాలు ఎంతోతోడ్పడతాయి.

ఈనోములలో కొన్ని యేకవార్షికములు, కొన్ని బహువార్షికములుగా ఉన్నాయి. ఏకవార్షికములనగా రథసప్తమినాడు గాని, శివరాత్రినాడు గాని ప్రారంభించి ఒకయేడాదిపాటు చేసేవి. బహువార్షికములనగా సంవత్సరములో యేదేని ఒకమాసమున గాని ఒకరోజున గాని ఆచరించేవి. ఇవి కొన్నిసంవత్సరాలు చేయవలసియుంటుంది.

1. పెండ్లి అయినవారు పట్టేనోములు:- దంపతి తాంబూలం: ఎల్లప్పుడు దంపతులకు తాంబూలములిచ్చి వారిచేత అక్షింతలు వేయించుకొనుట, వారి ఆశీర్వాదము పొందుటచేత వీరిదాంపత్యము అనోన్యంగా, అనుకూలంగావుంటుందని ప్రసిద్ధి.

2. నిత్యశృంగారము:- ప్రతిరోజు సాయంకాలమున ఒకముత్తైదువకు పసుపుగాసి పారాణిబెట్టి తాంబూలమిచ్చి తలదువ్వి అద్దము చూపుట దాని విధానము.

3. ఉదయకుంకుమ:- ప్రొద్దు పొడవకుండగనే లేచి ముత్తైదువకు కుంకుమపెట్టి తానలంకరించుకొనుట, భరిణనిండా కుంకుమ ఉంచి ఉద్యాపనముచేయుట.

4. చిట్టిగొట్టు:- ప్రతిరోజూ ఉదయం అయిదుగురు పేరంటాండ్రకు పసుపు, కుంకుమ, గంధము, అక్షింతలు యిస్తూ ఇట్లు ఒకయేడాదిచేసి సంవత్సరాంతమున ఆ అయిదుగురు స్త్రీలకు కుంకుమభరిణలతో ఉద్యాపనముచేయుట.

5. మంగళగౌరీవ్రతము:- ఇదిదీర్ఘకాలపునోము. శ్రావణమాసములో వచ్చు ప్రతిమంగళవారమునాడును, క్రొత్తగాపెండ్లి అయిన బాలికలు దీనిని ఆచరిస్తారు. ఈమాసములో పౌర్ణిమ గాటికి ముందువచ్చే శుక్ర

వారమునాడు వరలక్ష్మీవ్రతముచేయుట ఆచారం. ఈనోములతో వానిని ప్రశంసించుకథలు చెప్పుతుంటారు. నూతనవధువునకు అత్త వారు యీవ్రతంనాటికి బంగారువస్తువులు తెచ్చియిచ్చుట ఆచారమున్నది. ఈ మంగళవారవ్రతం అయిదు నవత్సరాలు చేయాలి. ఈ రెండవ్రతాలు సామాంగల్యమును ఐశ్వర్యభద్రతను కలిగిస్తాయి. శుక్రవారంనాడుపూజయూ, శనివారంనాడు పునఃపూజయూ చేస్తారు. వరలక్ష్మీదేవిని ఉట్టిమీదబెట్టి* పాట పాడుతారు. తరువాత “వరలక్ష్మీమంగళహారతి” నిస్తారు.

వరలక్ష్మీ మంగళహారతి

హారతిగొను - వరలక్ష్మీకర్పూర || హా||

రత్నోటిసుందరీ - సుకుమారీ

క్షీరసాగరపుత్రీ - కరుణింపుమమ్మ || హా||

సర్వలోకములకు - మూలమైనాతల్లి

చల్లనిసీచూపులెన్న - మాకుప్రొద్దు || హా||

నాదుహృదయ - మందిరవాసినీ

నీపాదపద్మముల - నీడచేరియుంటి || హా||

భక్తపాలనీ - సర్వార్థదాయనీ

నీదృగంచలమె - జయలలితమాంబ. || హా||

వరలక్ష్మీ వ్రతం - పాట

కైలాసగిరిలోను - కల్పవృక్షముక్రింద

ప్రమథాదిగణములు కొలువుండగాను

పార్వతీపరమేశ్వరులు బాగుగాకూర్చుండి

*శ్రావణశుక్రవారవ్రతంపాట నాసంకలనం “సెలయేరు”లోవుంది చూడండి:—

పరమేశ్వరునిగూడి పార్వతపుడూ
జయమంగళం నిత్యశుభమంగళం ||

||జయ||

ఏవ్రతముసంపదల నెలమిశోడుతినిచ్చు
ఏవ్రతముకామితార్థము లొసగునూ
ఏవ్రతముపుత్ర పౌత్రాభివృద్ధినొసంగు
అనుచుపార్వతితాను హరునడిగెను
హరుడుదానికిమిగుల హర్ష మొందుచుతాను
పార్వతీదేవితో పలికె నిట్లు

||జయ||

కుండినయనునొక్క పట్టంబులోపలా
చారుమతియనునొక్క చేడెగలమా
అత్తమామలసేన సతిభక్తితోచేసి
పతిభక్తికలిగిన పరమసాధ్వీ

||జయ||

దారిద్రదుఃఖాన తానుచింతిల్లుచూ
వరలక్ష్మిసీ వేష వనితపైస
దయగల్గిలక్ష్మి తాతప్పకను స్వప్నాన
వచ్చిచెప్పెను ప్రీతివర్ధిల్లగా

||జయ||

శ్రావణమాసాన శుక్లపక్షమునందు
శుక్రవారమునాడు మునిమాపునా
పంచకలశలతోడ భక్తితోడనునిల్పి
పూజచేయుము నన్నుపుణ్యసాధ్వీ

||జయ||

ఆమాటలాలించి యధికసంతోషమున
లేచి చారుమతీసతి లేపె మగని
స్వప్నవృత్తాంతంబు చయ్యననుయోరించె
శ్రావణమాసాన చేసెనోము

||జయ||

తొమ్మిదీపోగులా తోర మొప్పుగబోసి
 వరలక్ష్మికిని యిచ్చె వనిత తాను
 వేదవిదుడై నట్టి విపునీలిలిపిం
 గంధమక్షతలిచ్చి కాళ్ళుకడిగి
 గొమరొప్ప తాంబూల దక్షిణల నిచ్చియు
 వాయనమునుయిచ్చి వరలెనపుడూ
 వరలక్ష్మితానపుడు వరుసతోడుతనిచ్చె
 సౌభాగ్యసంతాన సంపదలను
 యీవ్రతముచేసినా యింతులందరికితా
 వరలక్ష్మిచేకూర్చు ఫలమునియ్యను.

||జయ||

||జయ||

శ్రావణశుక్రవారపు పూజపాట

మ్రొక్కేనునాపాలి శుక్రవారపులక్ష్మి
 ఒక్కచిత్తంబున హృదయమందు
 చక్కగాకూర్చొని సౌభాగ్యములనొసగు
 అక్కరకురావమ్మ! ఆదిలక్ష్మి
 పెక్కువన్నెలముగ్గు ప్రేమతోగద్దెపై
 చక్కగాపెట్టెను సరసిజాక్షి
 చుక్కవలెపొడజూపి గ్రక్కుననుగద్దెపై
 యెక్కినిలుపావలెను శుక్రవారపులక్ష్మి
 పసుపుకుంకుమయును పన్నీటివర్ధనము
 పసుపుకస్తూరిబొట్టు పొందుగాను
 శశిముఖ! నీకిపుడు తెచ్చిఅమరించితీ
 ఒప్పుతో నోతల్లి శుక్రవారపులక్ష్మి
 మల్లెలూ మొల్లలూ మంచిసంపెంగలూ
 ఎన్నెన్నోజాతులూ జాతిపుష్పముల

కోమలాంగికి కొప్పుబెట్టికపుడు
 గొజ్జంగిలుజాజుల మొగలిపువ్వులతోడి
 వాసనలకురువేరు దవనమ్ముతో
 ఒప్పునొనరగగూర్చి నిను పూజచేసినా
 ఒప్పుతో నోతల్లి శుక్రవారపులక్ష్మి
 పాలవెల్లికి నిమ్మపండ్లు దానిమ్మపం
 డ్లల్లశేరేడుపండ్ల రటిఁ ఁడ్లు
 వెలగకిచ్చిలిపండ్లు వెలయబంగరుపండ్లు
 సరిపోయెమాలక్ష్మి వేడుకలర.

వరలక్ష్మిపిలుపు

ప॥ లక్ష్మీరావేమాయింటికి
 క్షీరాబ్ధివరపుతి
 వరలక్ష్మీరావే మాయింటికి
 లలితవై నెలకొన్న సూక్ష్మదేహధారి
 నసురారిబృందావన విహరిణీ
 కంకుమ పచ్చకర్పూరం
 అంకితముగ నలరుగంధం
 నంచితముగ నాంబ్రాణిధూపం
 మాతా!నీకు ప్రేమతోభక్తితో
 సమర్పించెదమమ్మా
 సన్నజాజులు జలలతలూ
 తీరై నగొజ్జంగిరేకులూ
 మేలై నపారిశాతంబులూ
 కోమలాంగిరో యిడుదునీకు

॥లక్ష్మీ॥

॥లక్ష్మీ॥

॥లక్ష్మీ॥

అందముగా గవ్వొత్తులచీర
కుందనపు పూవులరవిక
ఇంద్రానుజపట్టపురాణీ
మందగమనరో గైకొమ్మా.

||లక్ష్మీ||

లక్ష్మీవ్రతములు

1. లక్ష్మీవ్రతాన్ని కార్తీకబహుళ అచూవాస్యనాడు చేస్తారు.
2. లక్ష్మీపూజను మాఘశుక్లపంచమినాడు చేస్తారు.
3. లక్ష్మీపంచమి, - దీనిని శ్రీపంచమి అంటారు. చైత్రశుద్ధపంచమి నాడు ఆచరిస్తారు.
4. శ్రావణమంగళవారాలూ, మంగళగౌరీవ్రతాలుగాను, శ్రావణ పూర్ణిమకు ముందువచ్చే శుక్రవారమునాడు వరలక్ష్మీ వ్రతంగానూ భావించారు.

అట్లతద్దీ:- ఆశ్వయుజ బహుళతదియనాడు రోహిణీనక్షత్రముతోకూడి యున్న చంద్రునిపూజించేవ్రతంయిది. చందమామవంటి భర్త కావాలని పెళ్లికానివారును, అందమైనసంతానము - అయిదువతనముకోరి పెండ్లిఅయినవారున్న యీనోము నోస్తాగు. ఇదిపదిసంవత్సరములు నడుపవలసినవ్రతం. దీనిని తదియగౌరీవ్రతమనికూడా అంటారు. చంద్రదర్శనము యీవ్రతమునకు ముఖ్యము.

బొమ్మలనోము

బొమ్మలనోము సంఘసంబంధమైనది. ముత్తైదువలు, బాలి కలు కలసి ఒకచోటగూడి, ఈ వ్రతాన్ని నోస్తారు. దీనికయే ఖర్చు అందరూ ఉమ్మడిగా భరిస్తారు. దీనిని సంక్రాంతి వెళ్లిన ముక్కనుమనాడు

ప్రారంభిస్తారు. ఆ రోజున స్త్రీలందరూ మేళతాళములతో కుమ్మరి వారింటికివెళ్లి రేగడిమట్టితో బొమ్మలుచేయించి తెచ్చుకుంటారు. కుమ్మరికి ధాన్యం బహుమతిగాయిస్తారు. సావిత్రిగౌరీ దేవియు, పంచాంగపు బ్రాహ్మణుడు ప్రధానమైన ప్రతీకలు. 9 దినములు గోజుకొకపిండి వంట చేసి, నైవేద్యంపెడతారు. ఈలాగు 9 సంవత్సరాలు చేయాలి.

1. దండనాలు:- బియ్యముతిరగబోస్తూ యిలాంటారు “తల్లిదండన, తండ్రిదండన, మామదండన, పురుషుడిదండన, పుత్రునిదండన, రాచదండన, యమదండన ఎప్పటికీవద్దు. సహోదరదండన చాలాకావాలి. స్వర్గానికివెళ్లినా సవతిపోరువద్దు. మేడమీదికివెళ్లినా మారుతల్లివద్దు. సావిత్రిగౌరీ దేవమ్మా నీదండనయెల్లకాలంకావాలి. కలగాలి.

2. దీపాన్ని సీళ్లలో ప్రతిబింబింపజేసి చెప్పుకునేది:- “చూస్తిచూస్తి. ఏమిచూస్తి? దేవుని దేవరనుచూస్తి. దేవీ దేవర ఏమిచేస్తున్నారు? ముత్యాలరత్నాలు జూదమాడుతున్నారు. యెవరు గెలిచిరి? యెవరు ఓడిరి? ఇద్దరూ ఏకసమానమే. అందుకు ఎవరుసాక్షి? నంది సాక్షి, నాగసుయ్యసాక్షి, కోటసాక్షి, కొమ్మసాక్షి, కోటలోవుండే పంచాంగం బ్రాహ్మణుసాక్షి, ఎడనున్న ఎల్లమ్మసాక్షి, కడనున్న గంగమ్మసాక్షి, సావిత్రిగౌరీదేవమ్మా నీకునేనుసాక్షి - నాకునువు సాక్షి.”

3. సీళ్లను తలపై చల్లుకొనుచుచెప్పేది:- “కంటి కంటి. ఏమికంటి, క్రిందనుగిరులుకంటి, మీదనుమెట్లుగంటి, సావిత్రిగౌరీ దేవిగంటి? చల్లమెట్లుగౌరిగంటి, కోరినకొడుకులగంటి, శరు గని అయిదు వతనముగంటి, సావిత్రిగౌరితల్లి మీపాదాలుగంటి.”

4. బతుకమ్మపూజ:- జీవనాధారమైన తల్లిఅనిన్ని ఆడవారికి అయి

దువతనమిచ్చి రక్షించుచల్లనితల్లి అనిన్ని “బ్రతుకు అమ్మ” అనుపేరుతో వెలయుచున్న “చల్లనితల్లి” అని భావము. ఈ అమ్మ మంగళగౌరీ దేవి అనుపేరట పూజింపబడుచున్నది. బొమ్మలనోములాగే యిదిన్ని సంఘవ్రతమే.

ఆశ్వయుజశుద్ధపాడ్యమినుండి మహర్నవమివరకు ఆడవారు యీ వ్రతమునుచేయుట ఆచారము. ఈపండుగకుముందు తొమ్మిదిరోజులు బొద్దెమ్మపండుగ అనిచేస్తారు. బాలికలుపీటమీద మన్నుతో అరుగుగట్టి పూవులు నాలుగుమూలలను గ్రుచ్చి, కలశారోపణచేసి, బాలికలు మాత్రమే ఆడుకొంటారు. అంతవరకు బొద్దెమ్మనోమే. తరువాత పాడ్యమినాడు బాలికలు, ముత్తైదువలు అందరుకలసి తంగెడు, రుద్రాక్ష గుమ్మడి, గోరింత, బంతి మొదలగు పుష్పములనుతెచ్చి బతుకమ్మల నేర్పుతోపేరుస్తారు. ఆడుచుపాడుచు సృత్యములుచేస్తారు. తొమ్మిదవ నాడు బతుకమ్మలనన్నింటిని నదిలోగాని, చెరువులోగాని ఓలలాడిస్తారు. గౌరీపూజాపదము గౌరీ దేవిని నీళ్లలోకలిపేటప్పుడు ఈక్రింది పదం బృందగానంగా పాడతారు.

ఒక్కొక్క అక్షింశలే గౌరమ్మా

ఒక్కొక్క మల్లెపూలూ గౌరమ్మా

॥౨॥

చిన్న చిట్టి వత్తులూ గౌరమ్మా

సన్ననిదీ పాలును గౌరమ్మా

॥౩॥

నీలాటి జలధివద్ద గౌరమ్మా

నీనోము నీకు చెల్లె గౌరమ్మా

॥౪॥

నీనోము ఫలముచెప్ప గౌరమ్మా

బాలుని పెండ్లాడవే గౌరమ్మా.

॥౫॥

చంద్రునకు ఒక నూలుపోగు

అమావాస్య వెల్లిస విదియ రోజున బాలచంద్రుని దర్శన మవుతుంది. దీనినే నెలపాడుపంటారు. ఆ చంద్రుని చూచి, బంగారమును, ఆవును, తాటి చెట్టును, పుణ్యపురుషులను చూస్తారు. చంద్రునకు నూలుపోగు సమర్పిస్తూ ఈపాట పాడతారు.

నెలా నెలకు బాలుడవై
నెలకోమాటు రావడమై
మాఅమ్మ*కు తమ్ముడవై
మాకు మేనమామవై
మా అందం మాకిచ్చి
నెయ్యముతో మముజూచి
పాతవస్త్రం పుచ్చుకొని
కొత్తవస్త్రం యియ్యి.

చిక్కుళ్ళుగారి నోముపాట

చిట్టీ చిట్టినగాని చిక్కుళ్ళు
గారి నోము చెల్లిపట్టావే ||
కంటి కాటుక కరగకుండా
చేతిగాజులు చెదరకుండా
కాలిమట్టెలు కడలకుండా
చీకు చింతా చేరకుండా
చిక్కుళ్లగారి నోము చెల్లి పట్టావే ||

*ఆమ్మ=అమ్మీ దేవి -లోక సూత.

విడిచిన చీర కట్టాకుండా
 తొడిగిన రవిక తొడగకుండా
 ఒంటి సొమ్ములు వదలకుండా
 యింటిపురుషుడు వెంటానుండా
 చిక్కుళ్లు గారీనోము చెల్లి పట్టావే ॥

11. గొబ్బిపండుగ:- అన్ని ప్రతములలోను ధనుర్మాస ప్రతము ఉత్తమమైనది. దీనికి కార్యత్యాసం దేవిని పూజించుట ఆచారము. స్త్రీలు అందరు చేస్తారుకాని, కన్నెలు చేయుట సర్వోత్తమము.

పూర్వము రేపల్లెలో వర్షములు లేక కరువు వచ్చుట చేత, నందాదులు భయపడి మహావిష్ణువును ప్రార్థించగా “వానలు కురుస్తాయి” అని మహావిష్ణువు సెలవిచ్చెనట.

అప్పుడు గోపకులు తమ కన్యల చేత యీ ప్రతము చేయించగా ఆ కన్యలు తమ మనస్సులందు వానలేవన్న బెంగలేక, విష్ణ్యాంశయైన శ్రీకృష్ణుడు తమకు మగడు కావలెననుకొని, అదే మనస్సులో నుంచుకొని, పైకి మాత్రము వర్షము కోరినట్లు నటించి వరునికి వర్షానికి ఒక్కటే మంత్రం అనుష్ఠించారు. అప్పుడు కార్యత్యాసం దేవి వారియందు కరుణ కలదై, చక్కని వర్షాన్ని కురియించి అనావృష్టి నోమాన్ని తొలగించింది. నందగోపాలుడు ఆ కన్యల కోరిక ప్రకారముగా వారి మనోభీష్టములను నెరవేర్చాడు.

ప్రతవిధానం:- పండుగ నెలయందు ప్రొద్దుట సాయంత్రం వివిధ జాతి పూవులను తెచ్చి, పసుపు గారీ దేవిని పీటపై ఉంచి కుంకుమ చందనం, ఫలతాంబూలాలతో నైవేద్యము చేసి, కుప్పలు కుప్పలుగా పూవులతో ఆ దేవిని కప్పవలయును. ఈ మెకుగొబ్బెమ్మ అని పేరు. గొబ్బెమ్మ అంటే సమస్కారముల దేవత, లోకజనని, అనే బిరుదునామాలున్నాయి.

ఈ దేవిచుట్టూ బాలికలునిలిచి కరచరణద్వయముల అభినయవిశేషములతో గొబ్బినితట్టుతూ, గొబ్బిపాటలుపాడతారు. ఈ నోమునకు ఉద్యాపనం¹ కనుమపండుగనాడు చేయాలి. ఆ రోజునగొబ్బిని జలములో ఓలలాడించి, అందరుగూడి దేవినన్నిధిని చిత్రాన్నము² తింటారు. పళ్లుతాంబూలాలు ముత్తైదువులకిచ్చి దేవివోమందిరమునకు వస్తారు. ఆ దేవిని మరల షోడశోపచారాలతో పూజిస్తారు. పూజానంతరం యీక్రింది పాటలుపాడతారు. ఈ వ్రతమువలన సకలైశ్వర్యములు, అనురూపమైన వరుడు, కీర్తిప్రతిష్ఠలను సంపాదించు సంతానము ప్రాప్తిస్తాయి.

గొబ్బిపాటలు:- సంక్రాంతిపండుగకు గొబ్బిళ్ళుపెట్టి, ప్రదక్షిణంచేస్తూ ప్రార్థిస్తారు.

సుబ్బిగొబ్బెమ్మ - సుఖపడనిస్తావా
తామరపువ్వుంటి - తమ్ముణ్ణిస్తావా
చేమంతిపువ్వుంటి - చెల్లెల్నిస్తావా
మల్లెపువ్వుంటి - మరిదినిస్తావా
మంకెనపువ్వుంటి - మరదల్నిస్తావా ॥

ఆదిలక్ష్మి (కేదారగారిదేవి) మంగళహారతి

*శుక్కురావారాన సక్కంగశీలక్ష్మి
అవతారమెత్తేనే ఆదిలక్ష్మి

1-ముగింపు

2-ఒకవిధమగు పంటకము

* శుక్రవారంనాడు, అని అర్థము.

సిరితోడవచ్చెనూ మానగరికి
 వచ్చితనశాలలో వలపటాలేసుక
 పుట్టినింటికిపోయి యేమిజెస్తివిగారి
 సిగ్గుపడనాతో చెప్పచుందూ
 పసుపుకుంకుమాలు పసుపురంగుచీర
 మావారు పెరవాగు మాకుయిచ్చినవి
 మిరపకాయపట్టుచీరె
 మిరుమిట్లుగొలుపంగ
 అల్లమోబెల్లమో అరటిపండ్లు
 తెప్పించియిచ్చినవి కేదారగారికి
 రంగై నపచ్చటి రయికతోడిగి
 వెన్న కాచిననెయ్యి గిన్నెలోబోసుక
 అన్నలకుబోసినే తలనంటుకొనగ
 నిండుపున్నమనాడు నేనొకపొద్దుండి
 నిండయినకోనేళ్ల స్నానమాడి
 నేనుదెస్తూనమ్మ వజ్రాలరాశి
 తేనెతోమాగిన తియ్యమామిడిపండ్లు
 తెప్పించియిస్తునే కేదారగారికి.

గౌరినోముపాట

శ్రీగౌరినీమహిమ - గౌరమ్మా
 చిత్రమైతోచెనమ్మ - గౌరమ్మా ॥
 భారతీ దేవివయ్య
 బ్రహ్మకిల్లా లివై

పార్వతీదేవివై
పరమేశ్వరాణివై

పరగ్రీలక్ష్మీవయ్యా - శౌరమ్మా
భార్యవై తివిహరికినీ ||

||శ్రీ||

ముక్కోటిదేవతలు
చక్కనీకాంతలూ

ఎక్కువగ నినుగూర్చి

పెక్కునోములునోమి

ఎక్కువవారైరి-శౌరమ్మా

యిహలోకములయందునూ ||

||శ్రీ||

గొప్పయగునీముద్దు

కొప్పింద్రనీలములు

గప్పచీకటిజగతి

గప్పకొప్పనబిళ్ల

చెప్పతరమూగానిదీ-శౌరమ్మా

చంద్రరేఖాసాటిదీ ||

||శ్రీ||

నిగనిగలాడెడు నీ

నగుమోము జూచితే

జగతిపున్నమనాటి

చంద్రుణ్ణిఓడించు

సాగనై ననీతిలకమూ-శౌరమ్మా

చూచితేఆనందమూ ||

||శ్రీ||

నల్లవరిబియ్యమో

మల్లెమొగ్గలరేక

తెల్లవజ్రంబులో

ముల్లోకములనేలు

పల్లునీదంతంబులు-శౌరమ్మా

దానిమ్మబీజంబులూ ||

||శ్రీ||

అదునుగా యిదిటికు¹

బొదలు నుదరంబుపై

ఎదజిమ్మవల్లిపై²

పయ్యెదలోన నూగారు

కదల నీనల్లత్రాచూ - శౌరమ్మ

ఘననాభిపొన్నపువ్వు ||

||శ్రీ||

బాలలూవృద్ధులూ

ప్రాలంకనలుకన్నె

ప్రాయంపుకాంతలూ

పరగాళ్వయుజశుద్ధ

పాడ్యమీ మొదలుకొనియు-శౌరమ్మా

భక్తి నీయందునిల్పి ||

||శ్రీ||

తొమ్మిదీదినములూ

నెమ్మనంబునబొంగి

అమ్మలకకులుగూడి

ఆస్తితోతమకున్న

సొమ్ములూధరియించుకూ-శౌరమ్మా

శోభనంబునుబాడుచూ ||

||శ్రీ||

1 విలాసము-నడకలోని సోయగం.

2 తెల్లనివస్త్రం.

బంగారుపువ్వులూ
బ్రతుకమ్మయనిపేర్చి
మంగళంబనినిన్ను
మధ్యనానిల్పియు
రంగుగుమ్మడిపువ్వులూ - గౌరమ్మా
రాశిగానర్పింతురూ ||

||శ్రీ||

కట్లపుష్పంబులూ
కాక రాపువ్వులూ
కలగోలుపువ్వులూ
గన్నేరుపువ్వులూ
పొట్లపువ్వులుజల్లుతూ - గౌరమ్మా
పొగడపువ్వులునింపుచు ||

||శ్రీ||

పారిజాతంబులూ
పైడితంగెడుపూలు
గోరింటపొన్నలు
కురువిందమల్లెలు
తీగరుద్రాక్షపువ్వులూ - గౌరమ్మా
వరినాకుసుమంబులు ||

||శ్రీ||

పాలమీగడలట్లు
పానకంబులుజున్ను
పోలీలుమరిమడుగు
పువ్వులూ సేమియాల్
మేలుశర్కరగింజలూ - గౌరమ్మా
మెప్పుగానర్పింతురూ

||శ్రీ||

గంగనర్మదయమున

కావేరి గోదారి

తుంగభద్రాదిముచి

కుందనదితీరముల

పొంగివేడుకమీరగా - గౌరమ్మా

పుణ్యపురుషులుగూడిరి ||

||శ్రీ||

కోడికలుతీరగా

జేరిపూజింతురూ

చారుసుందరమైన

సౌభాగ్యములనిచ్చి

కారుణ్యమున నేలుమా - గౌరమ్మా

కల్పాయువౌసగిమాకు ||

||శ్రీ||

3. ఉత్సవముల పాట

(గౌరమ్మను తీసుకువస్తూ పాడేపాట)

ప|| కాకరపువ్వుప్పునే గౌరమ్మా

కాకరపండ్లప్పునే గౌరమ్మా ||కా||

మిత్రం:- కాకర పువ్వుపై - వాలినచిలుకలు

వసంత రేకులు - గైకోగుబ్బలి

మైకో మేడలు - చందమామ నీడలు

సవరపు దండలు

అగడియలో శ్రీగడియలు

దరువు:- దంచినపాలు - ధరణికి లొంగవు

దానత్రా బోసిన - పట్టిళ్ళు

కోకోతడపలు - రాముడుయ్యలు

గంటసిరి పువ్వుల - గౌరమ్మ

నీసుతుడేడే - గౌరమ్మా ||

వాడిన పువ్వులు - వడిలో బోసుక

వాడలు వెదికిన లేడమ్మా

మేడలు వెదికిన లేడమ్మా గౌరమ్మా

1. చిక్కుడు పువ్వుప్పునే - గౌరమ్మ;

చిక్కుడుకాయెప్పునే - గౌరమ్మా

చిక్కుడు పువ్వుమీద - వాలిన చిలుకలు

గైకోగుబ్బలి - మైకోమేడలు

చందమామ నీడలు - గౌరమ్మా ||

2. బీరాయి పువ్వుప్పునే - గౌరమ్మ

బీరాయి పిందొప్పునే - గౌరమ్మా ||

మిత్ర:- బీరాయిపువ్వు మీద - వాలిన చిలుకలు

గైకోగుబ్బలి - మైకోమేడలు.

(అని పైవిధంగానే పాడాలి)

సావిత్రి గౌరిదేవి పూజపాట

ఆనంద భైరవి - ఆది

సావిత్రి గౌరి దేవమ్మా నిత్యసౌభాగ్య మివ్వగదమ్మా

ధావళ్యమూర్తి యథాంగమందు సంభావ్యమాన వైభవ

మున నున్నవిన్

భావమందున దలచి కొలిచెద నావిర్భవించి వేగముగను
కావలసియున్న వరములనిడి ఘనముగా మాటాడుమికశ్రీ
సావిత్రీ॥

వైవాహికాబ్దమునందూ తొలివచ్చు అయనమందూ
దేవినినునావాహనముజేసి సావధానముగ నవ
దినములు దీక్షగానుంచీ॥

తావకధ్యానార్చనము విధిగాస్వగృహోక్త ప్రకారము
గావించి సాష్టాంగపడి సంధ్యావసరముల హారతిచ్చెద॥

అఖండ దీపారాధనతో ఓలలాడించెద సంభ్రమముతో
ఆ ఖండేందుధరుననుమతి సిరిసంపదనఖండముగ నిచ్చియైదువ
తనమొసంగి

అఖండ సంపూర్ణతర బ్రహ్మనందరసవార్ధి లోపల
అఖండముగ దిరిగి ఓలలాడించు మిహపరములను నను॥

నీ నోము తొమ్మిదేళ్ళూ జేయునెలతపుణ్యవతియై
నూరేళ్ళూ బ్రతుకు మానకనుద్యాపనము జేసిన
మానవతులు కీర్తి జ్ఞానము లబొంది నీ
సాన్నిధ్యమున నుండు పరమున శాస్త్రవిదులు వచింతురిలలో॥

ఆశాంబరుని నిన్ను వేడియుండే దాసవర్గము తోడగూడి
కాశీచయనుల లక్ష్మణకవికృతిజేసె వ్రాసిన జదివినవాంఛలు
చేకూరు

నీశుభప్రదవ్రత మహాత్యము నెరిగి యే మగువలిలలో
నిదిజేసెదరో ప్రత్యక్షముగ వారే సాభాగ్యవతులౌదురు॥

13. లక్షవత్తుల నోముపాట

మల్లన్న నినుదలతు మల్లికార్జునుడా ।
 సిరులిచ్చి రక్షించు శ్రీసీలకంఠా ।
 విను నీకు చెప్పేను విన్నపము దేవా ।
 మాసవ్రతములు సలుప మహిమమునులకును ।
 సాజమైనమేలు సమకూర్చినట్లు ।
 తొల్లిపెద్దలు జెప్ప మహాఋషుల కెల్ల ।
 పుష్పవారిదెచ్చి పురములోపలను ।
 లక్షణయనగాను లలన యొక్కరై ।
 బలముగలచేత ఫలబలముగల చేత ।
 ధనముగలచేత జక్కదనముగల చేత ।
 ఘనతకుమరి యెక్కి జగములు మెరిపించి ।
 జాణుడనగానపుడు తనయుడు శూద్రుడు ।
 ఒక్కని తగులుకొని యుండె నావనిత ।
 తీరొప్ప గౌతమీ తీరంబునందు ।
 సరగున ఋతువులో స్నానంబుజేసె ।
 ధవళాక్షియొక విచిత్రము జూచెనప్పుడు ।
 సతిఁగూడి పెనిమిటి చనియెనావేళ ।
 బంధులు చుట్టాలు బలసి యుండగను ।
 మోహమున రొమ్ము మరిమోదు కొనుచు ।
 ఆ నికటానమరిపొర్లి అడలుచుండగను ।
 ఏకర్మములచేత నీబాల్యమునను ।
 యీదశ ప్రాప్తింప జేసెనో సతికి ।

కరుగున లక్షణా కరుణతోడుతను ।
 యెందుండి వచ్చెనని ఎద చింతజేసె ।
 అడిగి తే చెప్పెను అతివనీకనెను ।
 జగతిలోపల యాడుజన్మమ్ము కంటె ।
 ఇక దుఃఖమున్నదా యిలతలపోయ ।
 సతులకు ఎన్నడూ దుఃఖమేగాని ।
 ఈగకాలంతయిన యిల సుఖములేదు ।
 సుతులు లేకుంటేను సొక్కుతుందూరు ।
 కలిమి లేకుంటేను కలగుతుందూరు ।
 కలిమిలేములు చాలకలిగుంటేనేమి ।
 పెనిమిటి కలిగితే వనిత సుఖయించు ।
 అటుమీద పతిహీనురాలయిన ।
 అతి దుఃఖమొచ్చును అతివలాకెల్ల ।
 అనుచున్న అంతలో అంతన ఒక్క ।
 పుణ్యాత్ములనువారు పురుషోత్తములు ।
 యాచకులని వారు ఏతెంచినారు ।
 ఓవిప్రపుంగవా యోపుణ్య చరిత ।
 భూలోకమాతపు ఓపుణ్యశాలి ।
 స్త్రీలకు యముచేత నై ధవ్యమేల ।
 ఎందుండి వచ్చెనని యిటుచింత జేసె ।
 అడిగి తే చెప్పెను అతివనీ కనెను ।
 సతులకు అయినాను యతులకు అయినా ।
 వచ్చినకర్మచే వనిత తానుండె ।
 వండుతూ నైనాను వారుస్తునైన ।

కలిసీటబియ్యాలు కడుగుతూనైన |
 పెట్టుతూనైనాను మెట్టుతూనైన |
 జననాథ కడలికి అప్పుడది జనియె |
 అప్పుడది కానక అతివ లోభాన |
 చక్కబెట్టి లెస్స నవరించి వినక |
 కడకుబోయెదనేమి కలిసుండేనేమి |
 ఇట్టి దోషమ్ములు చెప్పేను వినుమి |
 సతిలేదు దయలేదు సద్గుణంబును లేదు |
 కృపగలిగి యుండుట గోరంతలేదు |
 మానినీ కింతని నిలుచుటలేదు |
 మానానికింతని మగ్గుటలేదు |
 భయమున మానమ్ము కాచుటలేదు |
 పెనిమిటి పిలిచినా ప్రియమాడలేదు |
 పెనిమిటిని మరివిడిచి పెరవారి మరిగె |
 పెనిమిటికి వినమెట్టితానేగగాని |
 తనయ బాల్యమునందు తానెరుగలేదు |
 పడతి యప్పుడు పరాన్నముకానపడగ |
 నాతియప్పుడు దుఃఖజీవియై పుట్టె |
 అత్తలు కోడండ్రు ఆడబిడ్డలును |
 దుఃఖపెట్టుచు వారితో కూడ నుండె |
 పణతికి బొలవెధవరికమ్మువచ్చె |
 యిట్టి దోషంబులు యీసుందరులకు |
 తొలగిపోయేటట్లు త్రోవ జూపెదవో |
 భామరోముషి పంచమినాడయిన |

శాకదానము లెస్సచేసి రెవరయిన ।
 సతులకు సకల పాపముల్లే బాయు ।
 కాంతరో యే శుద్ధ కార్తీక మందైనా ।
 కుచగురులు యెవ్వారు కోరిచేసినను ।
 సతులకు సకల పాపముల్లేబాయు ।
 మగువరోయేమాఘమాసమందయిన ।
 వై శాఖి మాసాన వ్రతము చేసినను ।
 సకలపాపంబులు సంఘంబులోను ।
 ఉద్యాపనవిధి మధ్యాహ్నమంత ।
 చెప్పేను వినవమ్మ చి త్తమందుంచి ।
 ఉదయ కాలమునందు ఒప్పుతోలేచి ।
 స్నానముచేసి తా ధవళ వస్త్రములు ।
 ఉత్తమంబుగగట్టి గొమరొప్పగాను ।
 ఋష్యశృంగులనేటి ఋషాలబిలిపించి ।
 శాస్త్రజ్ఞులనియేటి బ్రాహ్మణును బిలిచి ।
 కోడె లేగనుగల గోవు నొక్కటిని ।
 దానమియ్యవలెను తగినవానికిని ।
 చేడెరో అందుకు శక్తిలేకున్న ।
 భద్రమయినట్టి ముప్పది పావుసేర్లు ।
 కంచాము తెప్పించి మంచియూజ్యాన ।
 వత్తులలో పరిభాగముగల సంఖ్య ।
 బంగారువత్తి శోభనంబుగా జేసి ।
 వ్రతముల లోపల వ్రతముగావించి ।
 దానమియ్యగవలెను తగినవానికి ।

చేడెరో అందుకు శక్తిలేకున్న ।
 కలదైన కొలదైన కలిగినాగాని ।
 కాంతదేవరభక్తి కావించవలెను ।
 చేయవలె యీపూజ చేయుట కొఱకు ।
 భావించవలె పూజ పావనలచేత ।
 పాయసాన్న మునెయ్యి పాలుమీగడలు ।
 నివ్వర్లతోగూడి యివ్వంగవలెను ।
 అద్రివాసునిసతి నమరంగనిల్చి ।
 ఆ శోభననేత్రి ఆ నీలగాత్రి ।
 ఆ రుద్ర ఆ భద్ర ఆ కాళిరూపి ।
 ఆ జగన్నోహిణి ఆ సుప్రకాశ ।
 పురమందు నాభిలో నొప్పయినట్టు ।
 పున్నెములు మిన్నగల జగము లోపలను ।
 పురమున పదములే పూలగర్భములు ।
 జగమున పదములే జాలగర్భములు ।
 కలిగిన వ్రతమిట్టు చేసిరెవరైన ।
 సతులకు సకల పాపమ్ములేబాయు ।
 ఏపాపమైనను యేదోషమైన
 సకల పాపదోష సంగ్రహముపోను ।
 చిచ్చులు బెట్టినా శిశుహంతలైన ।
 గరళాన్నమునుచేత కలిపి పెట్టినను ।
 దుష్టులు బ్రహ్మహత్యలు కోటి చేసినను ।
 కాంతనంబెడి మహాపాతకము బాయు ।
 స్త్రీవర్తులైనను శివద్రోహులైన ।
 గోహంతలయినను బ్రహ్మఘ్నులైన ।

సకలపాపదోష సంగ్రహముపోను ।
 వైశాఖ మాసాన వ్రతము జేసినను ।
 అద్భుతముగ పట్టు ఆవ్రతముజేసి ।
 తరుణికి దయచేత తగధారబోసి ।
 దిగ్గున లేచెనే బ్రాహ్మణోత్తముడు ।
 పసుపు కుంకుమ పళ్లు పడతివడిగట్టి ।
 చల్లవలె వేగిరము జతనంబుతోను ।
 నీవును పెనిమిటి నియమముగాను ।
 చనవలె వేగిరము సంతసముతోను ।
 నవనీతమును తెచ్చి దేవరకిచ్చి ।
 బ్రహ్మను విష్ణునుమామహేశ్వరులు ।
 లక్ష్మణకు యెదురుగా చనుదెంచిరపుడు ।
 తనవస్తువులు తెండి తనయులను తెండి ।
 తనబంధువుల తెండి తనవారి తెండి ।
 అప్పుడు లక్ష్మణ ఆ గంగలోను ।
 తానునుపతియును తానముచేసి ।
 భద్రముగ నిద్దరు ఆ రథమునెక్కె ।
 పార్వతి మొదలై న పణతులందరును ।
 సరస్వతి మొదలై న సఖయలందరును ।
 మహాలక్ష్మి మొదలై న మగువలందరును ।
 లక్ష్మణ కెదురుగాజనుదెంచిరపుడు ।
 కనకసింహాసనమున గూర్చుండబెట్టి ।
 లక్ష్మణకు మహాలక్ష్మి పాదములుగడిగె ।
 ఇచ్చితివరములు పట్టుమని పలికె ।
 వేకువకృష్ణ నిన్నేమివేడెదను ।

చక్కనిసామ్రాజ్య పదవినాకిమ్ము ।
 ఈపాటయెవరైన పాడినావిన్న ।
 నిలమిదసత్రాలు గట్టినఫలము ।
 కోటికన్నెలదానము చేసినఫలము ।
 గోవుదానంబులే చేసినఫలము ।
 విన్నవారికిగలుగు విష్ణులోకంబు ।
 పాడినవారికి బ్రహ్మలోకంబు ॥

స్త్రీలపూజపాట

నవరోజురాగం - అదితాశం

శ్రీమహాలక్ష్మీశ - జేరిమిముభక్తిన్
 గామించిపూజింతు - కరుణగైకొనుమా ॥ దేవా ॥
 శ్రీనివాసామిమ్ము - ధ్యానించిమరియు
 బూనియావాహనము - బొందుగాజేతున్
 నవరత్న సౌవర్ణ - నవ్యపీఠంబు
 నారాయణానీకు - నయమారగూర్తున్
 అమలతీర్థముచేత - నచ్యుతామీకు
 సర్వపాద్యములొసగి - యాచమనమిత్తున్
 సంశుద్ధజలముచే - స్నానమర్పించి
 సౌవర్ణచేలముల్ - సంప్రీతినిత్తున్
 మకరకుండలకటక - మకుటాదులైన
 సకలభూషణముల్ - జక్కనర్పింతున్
 తిలకమర్పింతునో - దేవేశనీకు
 జలజశంఖరథాంగ - శార్ఙ్గాదులిత్తున్

శ్రీ

”

”

”

”

”

”

యజ్ఞోపవీతంబు - నర్పింతునయ్యా	
విజ్ఞానదాయకా - వేడ్కజేకొమ్మా	॥ దేవా॥
చందనాదులమేన - బొందుగాబూసి	
మందారతూలిక - ల్మరియు నర్పింతున్	”
అతిమనోహరమైన - యక్షతలుమీకు	
సంఘ్రియుగ్మమునందు - నర్పింతుభక్తిన్	”
మందారవకుళ చా - మంతిపుష్పములన్	
మల్లికాపుష్పముల - మరియుబూజింతున్	”
వివిధంబులై నట్టి - విరులచేసిదు	
విలసత్పదంబులన్ - విధినిబూజింతున్	”
పరిమళధూపముల్ - బాగుగానిచ్చి	
వరదీపశతములన్ - విరివిగాగూర్తున్	”
బంగారుపాత్రలన్ - భక్ష్యాదులై న	
పంచవిధాగాన్నము - ల్పరగ నర్పింతున్	”
పులిహోరయును మంచి - పొంగలియుచాలా	
మేలుపొంగళిమీకు - మేలుగానిత్తున్	”
పరమాన్నములుచాల - పరమాదరమున	
మరియుదధ్యోదనము - విరివిగానిత్తున్	”
సకలఫలంబులన్ - సంప్రీతిమీకు	
చాలగానర్పింతు - సర్వేశ్వరేశ	”
విడెముమీకతిభక్తి - నిడుదునోదేవ	
కడుదయాదృష్టిచే - గైకొనుముస్వామి	”
కర్పూరహారతుల్ - గైకొనుముస్వామి	
కరుణాపయోనిధి - కమలేశవరద	,

మంత్రపుష్పంబుల - స్వరియు నర్పింతు
 తంత్రస్వరూపకా - దయతోడగానవే ॥దేవా॥ శ్రీ
 సంపదక్షిణములన్ - సల్పినర్వేశా
 సాష్టాంగముగ మొక్కి - సంస్తుతుల్ సేతున్
 చిత్రమైనట్టి స - చ్ఛత్రమర్పించి
 చామరాదులనిచ్చి - శయనింపజేతున్ ,,
 అపచారములనెల్ల - కృపతోడకృష్ణా
 యుపచారములునుగాను - నిపుడుమదిజూడు ,,
 అజముఖులైన - నిన్నర్పింపలేరు
 భజియింపనేనెంత - పరమాత్మరూపా ,,
 పంకజోదరనన్ను - పాలింపు లింగం
 వేంకటరామదాస - విమలహృద్వాస ,,
 ఇదిపఠించు రమణు - లెవరైనగానిన్
 యిందిరేశున కర్చున - లిచ్చిరయేనిన్ ,,
 సకలమంగళములున్ - సంధిలుభువిని
 సత్యంబుసత్యంబు - సంశయములేదు ,,
 మరియుదేహాంతమున - వరునితోగూడి
 పరమపదమునవారు - తిరముగానుండు ॥ ,,

పూ జ పా ట

ఉదయకాలమునందు మధ్యాహ్నకాలాన
 సాయంకాలమందు బంగారు పువ్వులా
 సంపెంగ పువ్వులా కోరిపూజింతు
 ననుగన్నతల్లివో నాతల్లి నిన్ను ॥

చక్కెరముంచి ఎర్రటిపళ్లు తల్లిరోసీకు
 సమర్పింతు సర్వకాలాలయందు
 మరవకా నామాట బ్రహ్మతోసీపు
 మనవిచెయ్యమ్మ నన్నరువకమ్మ ॥
 కోరినా కోరికలు కొనసాగవలెనాకు
 అడిగినా వరములు యివ్వవలెనమ్మా
 మరణ కాలాన బొందితో కైలాస
 లోకములు కావలెను తల్లిరోసీకు ॥
 ఏయిల్లు మంచిదో యేవాడమంచిదో
 వచ్చి లక్ష్మీదేవి ముంగటను నిలచె
 వాటమైన దామరాజు వారినట్టింట
 వెలసితి వా సరస్వతమ్మచుసీపు ॥
 వాటముగ మడమలకు వన్నెలొప్పగబెట్ట
 పాటించి మడమలకు పసుపుబూసి
 శ్రీవత్స గోత్రము వీతముననుంచి
 అవతార మయితివా తల్లిరోసీపు ॥

3. సంబరములు

* వీరభద్రుడిపల్లెం - ఖడ్గాలు

వీరభద్రుడిపల్లెమనే ఉపాసనాక్రమంలో, వీరభద్రునిమూర్తియైన
 రాద్రక్రియ గోచరిస్తుంది. “ఖడ్గాలు” అనిచదువబడేవి సీసపద్యాలు.
 వాటిలో వీరభద్రుని లీలాదిక మేలుంటుంది - వాటి అర్థంమీద దృష్టి

*మిక్కిలిపెద్దపల్లెమనే వీరభద్రుడి పల్లెమంటారు. వీరభద్రుడు ఏ కాదశరుద్రు
 లలో ఒకమూర్తి, కాని ప్రమథులలో ఒకడైన వీరేశ్వరుడు - ఈయనపేరునజరిపే
 ఉత్సవంలో పాడేపద్యగద్యాత్మకమైన పదాన్నేఖడ్గమంటారు.

పోదు. ఒకవిధమైనరాద్రం, ఉద్రేకం కలుతాయి - ఆ పుద్రేకమంతా అప్పటిపాఠకుల భయావహ, వేష, భాషాదికంవల్ల కలుతుంది.

చిన్నచిన్నమాటలుగా యీ ఖడ్గాలుచదువుతారు. ఒక్కొక్క మాట అనగానే “అల్లల్లవీరా!” అని అంటాడు పాఠకుడు. చుట్టూ వున్నవారు “అశ్వరథ! శరభా!” అని అరుస్తారు.

ఖడ్గాలుచదివేవ్యక్తి ఒకచేతిలో వీరభద్రునిపల్లెంపట్టుకొని, మరోచేతితో ఒకఖడ్గం ధరించి ముందుకూ వెనుకకూ అడుగులువేస్తూ చెబుతుంటాడు. వీరశైవుల గృహములలోనేగాక కొందరుస్మార్తుల యిండ్లలోకూడా శుభకార్య సమయాలలో - ఈ పల్లెంపట్టడంవుంది.

కత్తులంతపదునుగా వాక్యాలుచ్చరించుటచేత వీటినిఖడ్గాలంటున్నారోలేక, ఖడ్గంచేతబట్టి చదవడంచేత ఖడ్గాలంటున్నారో చెప్పలేము. ఖడ్గాలనేమాట ఛందోగ్రంథాలలోనూ, శైవగ్రంథాలలోనూలేదు.

“అల్లల్లవీరా!” “అశ్వరథశరభా!” అనేవి తొలగించితే చదివే వాక్యాలు సీసపద్యభాగాలుగా వుంటాయి. ఒక్కొక్కపాదాన్ని నాల్గు తుంపులుగాచేసి, వారు చదువుతూ వుంటారు.

సీ॥ వీభూతి యొకచేత; వీరాంగమొకచేత;

ఘలుఘల్లు; మనుచును; ఘంటమ్రోయ

ఈలా నాల్గుభాగాలుగాతుంపి, మధ్యమధ్య “శరభ;శరభా;” అంటూవుండడం, రాద్రస్థాత్పాదకంగావుంటుంది. వీరభద్రుడు శివ రూపాంశమే. ఆ విద్యలో రమించే పరమభద్రమూర్తి. ఆ మూర్తిని ఆరాధించడమంటే తామూఅటువంటి భద్రమూర్తులు కావడానికి ప్రయత్నించడమే - మానవునిలోని సమస్తాంశలు పరమేశ్వరాభి ముఖాన్నిపొందితేనేగాని ఆ భద్రమూర్తిత్వం చేకూరదు.

మానవునిలోవున్న ఆవేశాలు, రజోగుణానంబంధమైనవి. అతని లోని ఈ రజోగుణాన్నింతా పరమేశ్వరాభి ముఖించేయడానికి ఉద్దిష్టమైనదే ఈ పుత్రవం,

గంగజాతరా * (దేవరసంబరం)

మొక్కుబడిపదాలు

యాదవులు గంగజాతరచేస్తారు. వారియాచకులగు కొమ్ముల
వాళ్లు - కొమ్ముబూరలతో వూదుతూ, కాళ్లగజ్జెలు మోగేటట్లు
చిందులువేస్తూ ఈపదాలు పాడుతారు.

ప॥ సాకబెట్టి నీకు మ్రొక్కే మేకవీరమమ్మ
సాకి సంతరించవమ్మ యేకవీర

॥సా॥

ఏట్లోపారెడి యెర్రనిగంగ
పాలలోనుండేటి పచ్చనిగంగ
ఏట్లోమాయన్న యెచ్చరించంగ
పారెడిగంగొచ్చి పవ్వళించంగ

॥సా॥

చల్లనితల్లిమీకు జాతరలు సేసేమమ్మా
నల్లావులపాలు పొంగల్లు పెట్టేమమ్మా
గొల్లలకెల్లను కొలము దేవరవై
యెల్లమ్మయెల్లమ్మ యేలుకోవమ్మ

॥సా॥

మొక్కుబడి చెల్లింపుపదం

ప॥ ఎక్కలమ్మకు నేడు మొక్కుచెల్లింతాము
వక్కలాకులు వేగసంపరా ఓరి
మట్టిమానికిందున్న మాతంగిరావె
ఎఱ్ఱమ్మచెరుపు చేయించేనుగాని

॥ఎ॥

॥ఎ॥

* జాతర-అమ్మవారికి చేసే ఉత్సవం.

సంబరం-అమ్మవారికి కావించే తిరునాళ్లు-

ఈ రెండుపదాలూ సమానార్థకములే,

“కం॥ గోవిందసంభరము సంభావింపు” (భా. ఉపితి ఫిప.)

చింతమానికింద సివమెత్తిరావె

సంతబైటనున్న ఓసాంబవీరావె

॥ఎ॥

చిత్తితోతిరువళిక యెత్తేనునీకు

బుత్తిముత్తులియ్య వమ్మపోలేమ్మ

॥ఎ॥

సత్తెముగల్గినతల్లి సమకూర్పుమేలు

పత్తిచేనిబైటనున్న ముత్తేలమ్మనీవు

॥ఎ॥

పన్నెండునేతి దీపములుపెట్టేనునీకు

సినాడనమ్మ ఓ కొల్లూరిగంగ

॥ఎ॥

కాటంరాజుపదం

పంబలవాళ్లు పంబ అనే చర్మవాద్యంమీద వాయిస్తూ ఈపదం పాడుతారు. కొమ్ములవాళ్లూ, పంబలవాళ్లూ యాదవులను ఆశ్రయించే వారలే.

ప॥ కుంబములోపుట్టినట్టి కుంభకర్ణునికొడకవై

కుంబమల్లాదింటివిగదరా! ఓకాటమరాజా

కూరనారవెతకవుగా

॥కుం॥

అంబారికసాగసాన అంబుధిదాటేవేళ

పంబలువాయింపుచు! ఓకాటమరాజా!

కంబళినాచుకొంటివిగా

॥కుం॥

సుప్పనాతిముక్కుపోయి నొప్పిచేతమూలుగంగ

యిప్పపూలదండ వేసితివిగా! ఓకాటమరాజా

అప్పుడేకూడితివిగదరా

॥కుం॥

4. కదిరి నరసింహుల బ్రహ్మాత్సవము

(గౌడగీతము)

తిరుపతి-తిరునారాయణముల మధ్యను కదిరి అనే పుణ్యక్షేత్రముంది. అక్కడిదేవుడు కదిరినరసింహస్వామి. యాయనను “కాటమ్మరాయడు” అనే పేరుతో జానపదులు స్తుతిస్తూంటారు. ఫాల్గుణ శుక్లపక్షంలో బ్రహ్మాత్సవం జరుగుతుంది. ఆ పుత్సవానికి చుట్టుపట్ల పల్లెటూళ్ళవారు చాలామందివస్తారు. వారు గౌడగీతాలతో స్వామిని వేడుకొనడం పురాతనకాలంనుంచీ వస్తూవుంది. స్వామివారిపట్టమహిషి “లక్ష్మీదేవి”, రెండవదేవేరి “చిన్నాదేవి”.

జానపదులు స్వామివారి లీలలను భక్తిపరవశులై పాడుకొంటూ ఆత్మానందం పొందుతారు.

ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారంలో, శివలీలామహాత్మ్యము అనే అముద్రితగ్రంథంలో “శివగీతములు”, “గౌడగీతములు”, “గౌడగేయములు” అనే శీర్షికలతో కొన్నివున్నాయి. గ్రంథం శిథిలావస్థలో వున్నందున అక్షరాలు సరిగ్గా కనబడవుటచేత వాటిని వ్రాసుకొనుటకు వీలుచిక్కలేదు. పామరజనులు పాడే ఈదిగువ గౌడగీతములో శ్రీమహావిష్ణుపుయొక్క దళావతారాలు వర్ణించబడ్డాయి. పాడుటకు అనువుగానూ, తేటతెలుగు మాటలతోనూ, భక్తిని ప్రబోధించేదిగానూ వున్న యీగేయం జయదేవుని అష్టపదులలో మొదటి దానికి సరిపోతుంది. విజ్ఞులు పరిశీలింప ప్రార్థితులు. బ్రహ్మాత్సవమునందు ఈ గౌడగీతములతో స్వామిని జానపదులు సేవించే వాడుక ప్రాచీనకాలం నుంచీ వస్తూవుంది.

దశావతారముల పాట

పున్నాగవరాళి రాగం - ఆదితాళం

పల్లవి: బెట్రాయిసామి దేవుడా! నన్నేల్నివోడ

బెట్రాయిసామి దేవుడా

॥ బె॥

అ ॥ప॥ కాటమ్మరాయుడా! కదిరి నరసింహుడా!

నీటైన పేరువోడ! నిన్నే నమ్మితి నోర

॥ బె॥

౧. చేపకడుపున చేరిపుట్టగా! రాకాసిగాని

కోపాముగా చేసికొట్టగా

ఓపినన్ని నిశ్చలోన! వలచీ వేగామె తిరిగి

బాపనోళ్ళ చదువులెల్ల! బమ్మదేవర కిచ్చికోడా

॥ బె॥

౨. తాబేలై తానుపుట్టుగా! ఆ నీళ్ళకాడ

దేవాసురులెల్ల గూడగా

దోవసూపి కొండకింద । దూరగానే సిలికినపుడు

చావులేని మందులెన్నో । దేవర్ల కిచ్చినోడ

॥ బె॥

౩. అందగాడ వపుదులేవయా, గోపాల, గో

వింద రచ్చించ రావయా!

పందిలోన నేరికోర! పంటితోన నెత్తిభూమి

కిందుమీద నేసినట్టి సందమామ నీవెగాద

॥ బె॥

౪. నారసింహ నిన్నె నమ్మితి! నానాటికైన

కోరిపాదమేగతి! ఓరినీవుకంచాన

చేరి ప్రహలాదుగాచి

కోరమీసాలశత్రుగుండ! దొర్లసేసినోడ

॥ బె॥

౧. బుడుత బాపనయ్యవై తివి! ఆ చక్రవర్తి
నడిగిభూమి నేలుకొంటివి
నిలువు కాళ్లోడవై అడుగు! అడుగువాని నెత్తిబెట్టి
తడవులేకలోక మెల్ల! పొడవుతోడత్రొక్కినోడ ||బె||
౯. రెండుపదులుఓక్కమారుతో! ఆ దొర్ల నెల్ల
పెండాడితొర పరసుతో
చండకోలబట్టు కోదండ! రామసామికాడ
బెండుకోలనేసికోని! కొండకప్పుయేగినోడ ||బె||
౭. రామదేవ రచ్చించు! మాసీతమ్మతల్లి
శ్యామసుందరి నన్ను మెచ్చగా
సామి తండ్రిమాటగాచి! ప్రేమభక్తుల నాదరించి
ఆ మత్తాసురుల నెల్ల! దోమలుగ జేసినోడ ||బె||
- ౮ దేవకీదేవికొడుకుగా! యాజగము నెల్ల
దేవుడై నిలిచినావురా!
ఆపులా మేపుకొని! ఆడోళ్లగూడుకొని
తావు బాగజేసుకొని! తక్కిడిబిక్కిడిచేసినోడ ||బె||
౯. వేదాలు నమ్మరాదని, ఆశాస్త్రాల
వాదాలు బాగలేవని
బోదాలు నేసికొని! బుద్ధులు పెప్పికొని
వాదావినోదుడైన! నల్లనయ్యనీవెకావ ||బె||
౧౦. కలికీ నాదొరవునీవెగా! నాతోడదయతో
పలికినాబాలశిశువుడా!
చిల్ల శాడపురములోన! చిన్నగోపాలుడొర
పిల్లగోవిచేతబట్టి! పేటపేటతిరిగినోడ ||బె||

ఎ. జ్యోతి
నాహిత్యం

౬. భక్తి సా హిత్య ము

భక్తి అనగా కొలువు, సేవ, భయభక్తులతో కూడిన స్నేహం అనే అర్థాలున్నాయి.

భక్తి సంఘ జీవనంలోనూ, వ్యక్తి జీవితంలోనూ కూడా ప్రధాన స్థానమే ఆక్రమించుకుంటుంది. ఏదోవిధంగా యీ భక్తిభావం యిష్ట మున్నా లేకపోయినా సంఘజీవనంలో మనకు సంబంధం ఎర్పడుతూనే వుంది. అది తప్పనిసరికూడా.

భక్తి భావం కేవలం పారమార్థికవిషయమైనా, మన నిత్యజీవితంలో భక్తితోనూ, రక్తితోనూ సంబంధం పెంచుకొంటూ సంఘాన్ని వ్యక్తిని ముక్తిపథంవై పు నడుపుతూవుంటుంది.

ఈభక్తి సంఘజీవనంలో మనకు అనేక రూపాలతో సంబంధిస్తు వుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు భజనలుగా, మరొకప్పుడు సమారాధనలుగా, ఇంకొకప్పుడు జాతర్లుగా, మరొకప్పుడు ప్రార్థనలుగా, వేరొకప్పుడు వ్రతాలూ నోములూ రూపాలుగా, మరికొన్ని సమయాల్లో కళారూపం లోనూ, మరికొన్ని సమయాల్లో ఉపదేశరూపంలోనూ, మనజీవితంలో విడదీయడానికి వీలేకుండా, ఓతప్రోతంగా అల్లుకొని వుంటుంది. మన భారతీయ సంస్కృతి సంప్రదాయాల్లోని విశిష్టత యిది.

అందులోనూ మన తెలుగునాట జానపదవాఙ్మయంగా మనకు ప్రతి నిత్యమూ ఏదోగంట ఏదోమూలనుండి మన శ్రవణాలతో సంబంధం పెట్టుకొని యీ భక్తిభావం, సంసారసాగర అగాధంలోకి పోకుండా ప్రతి నిమిషం మోక్షపథంవై పుకే అకర్షించుతూ వుంటుంది.

మానవులు భగవంతుని చేరుటకు నవవిధ భక్తిమార్గముల ద్వారా మోక్షాన్ని సాధింపగలరని మహర్షులు స్థిరపరచి యున్నారు.

నవవిధ భక్తిమార్గాలు

1. శ్రవణము:- పురాణములను వినుట
2. కీర్తనము:- భగవన్నామ సంకీర్తనము లేక భజన సేయుట
3. స్మరణము:- భగవన్నామమును స్మరించుట
4. పాదసేవనము:- తీర్థమును సేవించుట
5. అర్చనము:- పూజావిధి
6. వందనము:- నమస్కారము
7. గానము:- ఉపచారములు సల్పుట
8. సఖ్యము:- స్నేహితునియందువలె ప్రేమాసక్తులు కల్గివుండుట
9. ఆత్మవివేదనము:- తనసర్వమును ప్రాణంతోసహా భగవంతుని యందు శరణ్యమునుపొందుట.

ఇందులో కీర్తనము స్త్రీ పురుషాది ఆబాలగోపాలమూ ఆచరింపదగ్గదే. కావున తాము యిష్టదైవమును సేవించడం అనూచానంగా వస్తూవుంది.

భజనలు

1 పండితభజన : తరంగాలు 3 తాళాలు 4 చిఱతలు 5 హరికథ
6 సప్తతాళాలు 7 కోపులు 8 పండరీ 9 జండా 10 కోలాబం 11 జైటో
12 తప్పిడికుండల 13 డోలక్ 14 కరతాళాలు 14 సమారాధన
(వేదాంతగోష్ఠి) మున్నగుభజనలున్నాయి.

1 పండిత భజన:- తరంగాలు సప్తతాళాలు గల భజనలు గలవు. ఇందులో-పండితభజన, తరంగాలభజన సప్తతాళాల భజనలు చేసేవారు సంగీతసాహిత్యాలలో అనుభవంకలవారు. దేవునిపీఠానికి ఎదురుగా కూర్చొని మధ్యను హఠ్మోనియం-మృదంగం వేసుకొని, కంచుతాళాలు పుచ్చుకొని వాయించుకుంటూ యీభజనలు చేస్తారు.

వివిధ^{కో}ర్తనలు పాడుతూ, కోర్తనలకు స్వరం-స్వరసంచారం, శబ్దం-శబ్దసంచారం, నామం, నామసంచారం, మూడు కాలాలలోనూ తీర్చి పాడుతూ వుంటారు. ఒక తాళంనుంచి మరో తాళంలోనికి మారుస్తూ, కోర్తనల మొక్క నడకలనుకూడా మారుస్తారు.

విఘ్నేశ్వరునిమీది పాట

ప॥ ఇభ రాజవదన పార్వతీపర మేశనందనా

పరమేశనందనా భ క్తసుచందనా

॥३॥

ఫాలాక్షసుతు డని నిన్ను నే పాటలుపాడితి

నిను గొనియాడితి

॥ ३ ॥

శేరణన్న జనులను మరువకర్క్షించువాడవు

రక్షించువాడవు పోషించువాడవు

॥३॥

జయ విజయనగరీ పురిగౌరీవరకుమార

కరిముఖ నీపేరా కరుణతో, పోవరా.

॥ ३॥

సరస్వతిమీది పాట

కళ్యాణిరాగము - అటతాళము

పల్లవి:- వాణీ నిన్ బూజించెద। వందితగీర్వాణీ నిన్ వర్జించెదా॥

పాణికంకణధ్వనుల్ భరతశాస్త్రముగాగ

నాణెమూ మాణిక్యవీణ వాయించుచు

రాణిశ్రీనూ క్క

విధిగా నారాధనము జేతు నవరాత్రుల

॥ श्री ॥

(పాణా యామముజేసి ప్రస్తుతించి ధ్యానించి

ప్రత్యక్షమగుచిన్ గనిమాణిక్య సింహాసనముగూర్చొనిడి (తి

వేణీపుణ్యజలముల్ వేగముగాదెచ్చి పు

రాణీ నీకర్ణ్య పాద్యార్థము రమ్యమంగళనానార్థము
మాణిక్యఖచితపాత్ర న మర్చియర్పించెదగైకొను ||వాణీ||

జాణనీకుమ్మదు జాతరూపదుకూలము
శోణకంచుక మొసంగి సూత్రమునిచ్చి
మాణిక్యస్థగితవిహలతరమ్మదుహిర
ణ్మయదివ్యాభరణముల్ మైబూన నిడి క
శ్యాణికుంకుమతలకమిడి య
త్యాదరంబుగ కజ్జలంబిడి

త్రాణగలహరిచందనము వి
ప్తారముగతనువున నలందుచు

||వాణీ||

నాణెమయినవిరుల నాతినిన్ సాహస్ర
నామములంబూజించి మంచినాం

బ్రాణిధూపమునిచ్చి
పంచార్తి దీపికపంక్తిజూపించిమహా
నైవేద్యము చాణక్య సూపశర్కరా
భక్ష్య భోజ్యపుతంబుగనొసగి యభి
వేణీ కరణచరణములు గడుగుచు
విమల వస్త్రమున తడియొత్తుచు

||వాణీ||

పణతీ తాంబూలమ ర్పణముజేసిఘనతర
పచ్చకర్పూరహారతీ జూపిజలకణములాచమనంబు గావించి
పుష్పముల్ మణులుస్వర్ణ ముద్రలుబూనినిల్చి
యణిమాదియైశ్వర్యములను యిహమునపరమున
మోక్ష మొసగుము కరుణ సతతముగోరి నేనీ
క్రమముగా పుష్పాంజలిచ్చుచు

||వాణీ||

అశ్వయుజ శుక్లపక్షాదినారంభించి అవిరళముగ
బూజించి నవరాత్రులు శాశ్వతంబైన యా
శ్రవణార్థమందున శారద నిన్నుద్వాసనజేసి యిట్లేటా
జేసెదను సతతంబుకాశీ శ్రీలక్ష్మణకవిని ననుసీ
వాశీర్వదించి విద్యనొసగు మమ్మా
సుతుని గదమ్మ బ్రోవుము

॥వాణీ॥

మోక్షలక్ష్మీ

పల్లవి:- ఘల్లుఘల్లు ఝంకారం చేసే గజ్జెలు పావడా లడిగితినా!
అందముగానీ నడుమున వెలిగే బంగారువడ్డాణ మడిగితినా
మోక్షములియ్యవె లక్ష్మీ నీమోహపు కృష్ణునిగూడి ॥మో॥
శ్రీకంఠసవరం రాగిడిబిళ్ల లోకమాత ని న్నడిగితినా
కేతకిచెక్కిన బంగరుగొలుసుల జడకుప్పెలు నిన్నడిగితినా॥మో॥
ఆదిలక్ష్మీ నీ హస్తమున వెలిగే అపరంజి గొలుసు లడిగితినా
అందముగా నీకంఠమునవెలిగే బంగరుకంటీ నడిగితినా ॥మో॥
అందముగా నీముక్కునవెలిగే ముక్కర లిమ్మని అడిగితినా
కమ్ముకున్న ముత్యాలుకూర్చిన కానుక బావిలీ లడిగితినా॥మో॥
గరుడవాహనము నెక్కి దంపతులు గూడిరమ్మని అడిగితిని
వేడుకతో మాదంపతులకు నేడు వైకుంఠమిమ్మనిఅడిగితిని॥మో॥

వరలక్ష్మీ పాట

(ముఖారి అట)

పల్లవి:- వరలక్ష్మీ ననుబ్రోవవమ్మ, నీకు, వందనములుజేతునమ్మా
హరిరాణి భవదీయ వరభక్తులను బ్రోవ
కర మొప్ప తల్లివై ఘనత జెందితివమ్మ ॥వర॥

మురిడీలుకంకణాల్ మెడల బంగరుకర్ణపుష్పముల్ కదల
సురుచిరమగు బిందీల్ చుక్కబొట్టునుదుట
నురుముత్యముగల బొట్టుంచెనమ్మదువుగ ||వర||

రాగిడిచంద్రవంకలను విరాజితమొగలిరేకులను
ప్రకాశభ్యుమగు తమలపాకుపోక చెక్క
బాగుగనిడి చంద్రభానుల నుంచెద ||వర||

బంగారుకీలైడ వేసి రత్న బంతులుతూలాడజేసి
అంగననీమేన యశులాలంకారముల్
పొంగుచుదిద్దెద పూర్ణ చంద్రదానన ||వర||

కస్తూరిశీలకమునుదుట కనులకాటుక బెట్టి నీయెదుట
ప్రస్తుతింపుచు నిలిచి ప్రబలదర్పణ ముంచి
సిస్టుగ సుమములు శిరమునపూజింతు ||వర||

నీదివ్యసామముల నెన్ని ప్రణవమాది సంత్యసమస్కృతిని
పాదుకొల్పి సహస్ర పత్రకుంకుమక్షతల
మోదముగ బూజింతు నోదివ్యసుందరి ||వర||

ధూపదీపముల నొసంగి మధురపక్వాన్న నివేదనొసగి
యాపోశనంబిడి యారగించినపిదప
నాపముల కరచరణములగడిగెదను ||వర||

తాంబూలనీరాజనముల మంత్రపుష్పప్రదక్షిణములా
గొబ్బున నిచ్చిమగువలగూడి శ్రీ
కోమలి నివాళిగూర్చియిచ్చెదనమ్మ ||వర||

చారుమతీదేవి కనునీవు సెలవుయిచ్చిన చందమునను
సారెసారెపూజ సలిపి కల్పమువిని
తోరముకరమున దూర్ణముగ ధరియింతు ||వర||

ఆరోగ్యముగ ఫలములనురాత్రి యారగించుమనికోరుచును
 సారసాక్షి నీకు సమర్పించి కర్పూర
 హారతియొసగి పొగ డెదమదిలోన ||పర||

ఈరీతిగా నిన్ను స్త్రీలు భువి నెల్ల కాలంబు పూజలు
 సారసాక్షి నీకు సలిపి యిహ పరముల
 కోరికల్ దీర్చు కొనం గూర్చితి నీకృతి ||పర||

ఆశ్రితుడను నీకు హరికి మా యమ్మవు నీవు యీ కృతికి
 విశ్వాసముంచి ప్రవీణుని చేయుము
 కాశ్యపక్షుని కవి నీసుతుని తల్లి ||పర||

గౌరీదేవి పాద

ఆనందబైరవి

పల్లవి:- బాలవుగదవే శారమ్మా కాపోరీముసిలి ఆయెనమ్మ
 నీల వేణీనీవు చాలతపముచేత
 వాలాయముగ తపసి నానిపెండ్లాడితివి ||బా||

తలనిండ జడలవాడమ్మ- భస్మధరుడు దిగంబరుడమ్మ
 కులగోత్రములు లేవు సలలితంబుగముద్దు
 పలుకులతోమున్ను వలపించెగామున్ను ||బా||

ఎద్దు నాహసముగదమ్మ ఏప్రొద్దుతిరుగుచుండుకొమ్మ
 పెద్ద లెల్లగూడి ప్రస్తుతి సేయగ
 ముద్రికమరియొకటి కద్దులే జగతిపై ||బా||

కట్ట వల్వలు లేవమ్మ పైని కప్పిందివులితోలే కొమ్మ
 కుట్టుపోగులుపాము పెట్టుకొనేవాని
 గుట్టు తెలియక నీవెట్లు గోరితివమ్మ ||బా||

స్థలము శ్రద్ధానభూమమ్మ - ఇల్లు దాసులకు వరమిచ్చుకొమ్మ
తెలివెంతగలదని తెలియ దేమో యతని

కంఠమందు కాలకూట ముండేటివాని ||బా||

పెంగొల్లుపురీశుడమ్మ - నాథు సరయుదు మల్లేశుకొమ్మ
ముదముతోడుత మీపాద సేవకుడు

కూర్చి పేమతోడుత వెంకటదాసు నెజనని ||బా||

అన్నపూర్ణదేవి పాట

పల్లవి:- చెలియాయెవ్వరు విశ్వనాథుసన్నిధి

చిన్నది తెలియజూస్తే అన్నపూర్ణ దేవివలెనున్నది

కలికికన్నులతీరు కల్వపువ్వులరేకులే

అలరుబోణిచక్కదనము అందమైయుండునే

||చె||

అందెలుపాదములయందు అందిఅందిమోయగా

అందమైనభక్తజనులు అందునాట్యముసేయగా

సందడిగానిపొందియున్న సంఘమెల్లదాయగా

సంతతమ్ముసుందరాంగి చూడవేడుకలాయెగా

||చె||

నలినాక్షి కొప్పుచాయ నల్లమబ్బునిగ్గులే

అలరుబోడిపలువరుస అచ్చమల్లిమొగ్గులే

ఇంతి పతితోనిప్పుడు యేకాంతమాడుచునుండేనే

ఇంతలోనెకాయకూర లిట్టెతానువండేనే

బంతులుసాగించియున్నా ప్రజలకడుపులు నింపేనే

ఇంతికన్నులజూచువానిని యిచ్చకమ్ములు బల్కెనే

||చె||

పచ్చమేనుపట్టుచీరె పయిట సవరించేనే

హెచ్చుగబంగారుగరిటె యింతి చేతబట్టెనే

వెచ్చనీ పరమాన్నములు వింతగా వడ్డింపనే
 ఇంతి కన్నులజూచివారిని యిచ్చకమ్ములు బల్కెనే ||చె||
 ప్రేమతోడుత నిడుకొలను భీమలింగస్వామిపై
 రామితార్థములిచ్చిమమ్ము కరుణతోగృహజూడుమి ||చె||

కనకదుర్గ పాట

బెజవాడ కనకదుర్గమ్మా! నీ నిజరూపు జూపవేమమ్మా
 సీరజదళసేత్ర నిత్యపూజలుసీకు మననందుజేసెద
 మనవిగైకొను తల్లీ యెల్ల జగములసీవు కన్నతల్లివలె
 బ్రోచినావని యుల్లమందున నమ్మియుంటిని
 కల్లగాదిద పల్లవాధరి ||బెజ||

శ్రీకృష్ణతీరమునందు నీవు కోరివసించితివందూ,
 మునిజనంబులునెల్ల ఘనముగ గుడిచుట్టు
 తన తపఃఫలమెల్ల దనర చింతించేరు, మనమున
 నేమరి యెగ్గుసేయక వినయముగ వారందరికిని
 తనువుతో కైలాసపురికి దనరుగా సెలవివ్వవమ్మా ||బెజ||
 బంగారు బొమ్మ మాయమ్మ నిన్ను శృంగారింపక
 చూస్తినమ్మా, ముత్యా హారాలు ముదముతో
 మెడవేసి, అత్యంత పట్టు వస్త్రములు నంగము జాట్టి
 మిక్కిలిగ ననరత్నకీలైడ కంకణంబులు కరమునందున
 కింకిణీరవమొసగె అందెలు పంకజాక్షి నీ పాదమందు ||బెజ||

హరు రాణివైయుండి నీవు భక్తుల్ ముందు నేనైతిని
 కావు, ధనముతోసము నేను మనవి నెంచగలేదు
 కనకదుర్గాంబ నన్ కరుణించి బ్రోవవె, యిలను పిలికప్పన్న

దాసుని వలను వరములు వేడి వేగను కలలో
హరిగొనివచ్చినట్లు అతనికినీ దయసేయవమ్మా

||బెజ||

ధర్మ సంవర్ధనీ

(బేడరాగం - అటతాళం)

ప|| ధర్మసంవర్ధనీ! మాయమ్మా! నమ్మితి నేనీ దాసుడను
నను బ్రోవవలె నమ్మా!

||ధ||

అ||ప|| చర్మవసనుని రాణియా కొమ్మా! ముఖ్యముగా నీ
చరణమే గతి వేరు లేదమ్మా! బంగరు బొమ్మా!

||ధ||

1. తల్లి గర్భమునందుండి పొరలి తల్లడిల్లి యెన్నెన్ని
జన్మము లెత్తితినో తొల్లి;
యిక యెన్ని జన్మము లున్నవో? మళ్ళీ యేవగనై న
యన్ని భయములు దీర్పవే తల్లి కల్పవల్లి

||ధ||

2. శుష్ప లెంచుటయే మొ యిటుగలదా; నా వెతలెల్ల
దలచిచూడగ నీకు దయరాదా?
ఇప్పుడును నామొరలు వినలేదా! యూరకుంటే నీ
గొప్పతనమున కేమి మర్యాద? పావనివిగాదా?

||ధ||

3. శ్రీపరమేశునితోడ నటియించి, అందు భ్రమియించి
శీఘ్రముగ మహిషాసురుని ద్రుంచి,
దీనరక్షకి నీదు దయయించి, ఏవగ నై నా
తనయుడను నను నీదు కృప యుంచి ప్రోవు రక్షించి

||అ||

గంగలు

౧. పంచగంగలు:— 1. కావేరి 2. తుంగభద్ర 3. కృష్ణవేణి
4. శాతమి (గోదావరి) 5. భాగీరథి (గంగ)
౨. సప్తగంగలు:— 1. గంగ 2. శాతమి 3. కావేరి
4. తామ్రపర్ణి 5. సింధు 6. సరయు 7. నర్మద.
3. అష్టగంగలు:— 1. గంగ 2. యమున 3. కృష్ణవేణి
4. గోదావరి 5. సరస్వతి 6. నర్మద (రేవానది) 7. సింధు
8. కావేరి.

గంగమీదిపాట

(మోహన - త్రిపుట)

ఓ తల్లి గంగాభవానీ రావె - ఖ్యాతిగ నిచటికి
కపటము మాని

||ఓ||

హరిపాదమున బుట్టినావు | పురహరుని
జటాజూటమున నిలిచినావు

పరమ పతివ్రతవై నావు | మాపాలిట
వెలసి పూజలు గైకొన్నావు

||ఓ||

హరి కర్పితము శ్రీతులసీ | దళములనర్చితో
నిన్ను గావింప వెలసి

తరుణి పెంచిన మెరసి | యున్న నరలేక రావె
శేషాద్రిలో వెలసి

||ఓ||

వాసిగ నిను చాలనమ్మి - చిన్నవాండ్రు కాదరువుగ
నున్న సొమ్మమ్మి

చేసితి నిను పనినమ్మి | చేయ నిరవుగ నిచటికి
బిర బిర రమ్మి

||ఓ||

తరికొండ నరసింహుడైన | నీలగిరివాసు నేవేళ
 ఊర్తింపు జ్ఞాన
 కరుణ నాపై నుంచు చాన | మమ్ము కడ తేర్చు
 భారము కల్గినదాన

|| ౬ ||

శివునిపై పాట

శంకరాశ్రయం - అట)

పల్లవి :- ఏమయా స్వామి శివశివా కైలాసవాస! || వ ||
 ఏమయాస్వామి సాములేమి లేకపోయె నీకు || వ ||
 శాములను ధరించు తెంత పాపమో శివశివా || వ ||
 వెట్టివాడ వయితే కావు వెండికొండ దొరవునీవు || వ ||
 పుట్టెలో భుజించుటేమి పుణ్యమో శివశివా || వ ||
 లెక్కలేని వాహనములు యెన్నియైన గలవు నీకు || వ ||
 ఎద్దు నెక్కి తిరుగు తెందుకోసమో శివశివా || వ ||
 ఎగ్గులేని పరిమళములు యెన్నియైన గలవు నీకు || వ ||
 బుగ్గి బూసుకొనుట యెంత పుణ్యమో శివశివా || వ ||
 ఎల్ల వేల్పులకును నాదిమూలమైన వేల్పువీవు || వ ||
 బిచ్చమెత్తుకొనుట యేమి కర్మమో శివశివా || వ ||
 వరుసను చామర్తి నరసింహులు మిమ్ము వేడగాను || వ ||
 అరసి భ్రోవవేమి అన్యాయమో శివశివా || వ ||

కుక్కుట లింగని మహిమ

పల్లవి :- కుక్కుట లింగ నీ మహిమ || కు ||
 కంజద్మకంజభవు లెన్నదరమా

అక్కజముగ సర్వదిక్కుల కాంతులు
 పిక్కటిల్లగ నసలపృథులింగ మైనపుడు
 నిక్కముగ బ్రహ్మచ్యుతులు తారెక్కువని
 యాద్యంతమును గన కొక్క రూపమాట
 విస్మయ మొందరే యది యెంత చిత్రము

॥ కు ॥

అగణితలగు నాసురలు కల శాంబుధి
 మధియింప దెరలు నిగనిగయగుచాయ
 పొగలెగయ మంట లొగిబిగి
 జిగికల్గి జగములు నిండిన
 పొగరు వినమున పొగులు వేల్పుల
 ప్రగడ లందరు నిలక భయమున
 తగు విధంబున భజన చేసిన
 ద్రావిన విషభయ మణచి కాచిన

॥ కు ॥

దక్షుడు మది దెలియలేక లోకదక్షులు మానులమూక
 రక్షించునని యజ్ఞదక్షులు భార్యతో దీక్షగైకొనగను
 పేక్షచే కోపము, అక్షులను వెలికురక రాద్రుం
 డాక్షుణంబున బట్టి యందర శిక్ష జేసిన జడిసి శంకర
 రక్ష రక్ష యటన్న బ్రోచిన

॥ కు ॥

మ్రోయగ మూడు లోకములు ఘోరముగ త్రిపుర
 నాయకులు, సేయగవారల మాయించి లోకములు
 శ్రీయుతంబులు గాగ జేసే పీఠాపురి బాయకను
 జగదంబతోడ నమేయలీల మెలగుచు
 సదుపాయమున సద్భక్త వెంకట
 రాయపోషణ బిరుదు గలిగిన

॥ కు ॥

శ్రీరంగ విన్నపములు

రంగపురీ కనుగొంటిని - యంగజ జనకుండు

బంగారు విమానములను - పరిజనములను

॥ రం ॥

రంగుగ నుభయకావేరి వెలంగగ - మధ్యరంగమున

¹ రంగ రంగవైభవముతోడ - చెలంగుచు

కోర్కె లొసంగెడు కస్తూరి

॥ రం ॥

ప్రకారము లారు నొకటి - ప్రబల మంటపములు కోటి

శ్రీకారమువలె గృహములు - చెలగుచు కోటానకోట్లు ॥ రం ॥

² తిరుపతులును నూటెనిమిది ³ వరతీర్థములును తొమ్మిది

⁴ తిరు తేరులును మూడును - దివ్యతరముగా నున్నవి

గరుడాశ్వాదుల సన్నిధి - ఘనధ్వజస్తంభ మున్నది

దొరరంగని ⁵ బలిపీఠము - తొలకరి మెరుపైయున్నది ॥ రం ॥

కరులను నాల్గు గంటిని - తురగము నొక టనగ వింటి

వరుసను జయవిజయులున్న వైభవమును గనుగొంటిని

పరవాసుల శరణంటిని - వరశుకరవముల వింటిని

పురమేలెడు నమరసింహ - పుత్రికకై వెళ్ల గంటి

॥ రం ॥

సుందరమగు శేషశయ్య - పొందిక కే ప్రణమిల్లితి

లందరివలెగాక రంగని - యందే నామది నిలిపితి

కందర్ప జనకుడైన - కస్తూరి రంగని వేడితి

॥ రం ॥

పగల్ జగా పుత్సవములు - పడయు ముదము సేవించితి

భగవంతుని యొక్కారపు - పరువులకే దండ మిడితి

మగువల యాటల చూచితి - మర్యాదల కేల్పొగ్గితి

సొగసుగ బంగరు గొడుగులు - సొంపుగని జోహారు లిడితి

వరుసను ⁶ పన్నిద్దరాళ్వారుల నే నేవించితి
 వడయరు గీతములమీద - నదివిని సొక్కుచు నుంటిని
 సరసులు శ్రీపాదశ్రితుల - సాహసమునకే మెచ్చితి
 గురుతరముగ కొట్టాయని - కొలువుండగ నే కొలిచితి || రం ||

శ్రీశనివారోత్సవపు - చిత్రము నేనే మందును
 భాసురులచే వేదగోష్ఠి - పొందిక చెలి వినుచుంటిని
 కేశవునతి రంగనాయకి - కేశవువందన మిడితి
 వాసిగ శ్రీరామానుజ - దాసుని బ్రోవు మని వేడితి || రం ||

ఉభయకావేరి

ఉభయము :- గుడి ఉత్సవపు కట్టడ (గుడి పారుపత్తైదారులునూ, లోకులునూ చేరి చేయు ఉత్సవము).

కావేరిభవానీ సంగమము. కోయంబత్తూరు జిల్లాలోని ఈరోడ్డు పురం నుంచి ఏడుమైళ్ళదూరాన “భవానీ” అను పురం వుంది. దాని దగ్గర అమృతలింగేశ్వర దేవాలయ ముఖాన భవానీ నది కావేరి నదిలో సంగమించు పవిత్ర స్నాన తీర్థము - దీనినే ఉభయ కావేరి అంటారు.

తులాకావేరి మహాత్మ్యము

కవేరుడనే రాజుర్ని తపం చేయగా బ్రహ్మ అనుగ్రహించేత విష్ణుమాయ కవేరుని పుత్రికగా పుట్టింది. ఈమె అంశమే లోపాముద్ర. ఈమె భర్త అగస్త్యుడు.

కవేరి కన్య తండ్రి ముక్తికొరకు శివునిగూర్చి తపస్సు చేస్తూ ఉండగా, బ్రహ్మ అగస్త్యునితో ఆమెను పెండ్లాడమని చెప్పగా, ముని

ఆమెను కోరగా, తాను నదిని కాబోవుతున్నా ననగా ముని సమ్మతించి, ఆమెను పెండ్లాడి, తన కమండలంలో వుంచాడు.

అగస్త్యుడు వింధ్యపర్వత గర్వ మణచుటకై పోతూ, తన ఏడుగురు శిష్యులకు కమండలమును జాగ్రత్తగా రక్షింపుడని చెప్పగా, శిష్యులు కమండలాన్ని జాగ్రత్తగా తెస్తూ, సహ్యాపర్వతం దగ్గరకు వచ్చారు.

అంతట కావేరి తన కార్యాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని నదీరూపంతో ప్రవహించింది. శిష్యు లామెను ప్రార్థించారు - కాని, తానిదివరకే అగస్త్యునకు చెప్పి, అనుజ్ఞ పొందానని చెప్పింది.

సహ్యాపర్వతమున, తులాసంక్రాంతినాడు, విష్ణుస్వరూపమైన ఉసిరిక చెట్టు దగ్గర ఉద్భవించి, బ్రహ్మ నిర్మిత శంఖాన్ని చుట్టి ప్రవహించి, సాగర సంగమం పొందింది. అప్పుడు బ్రహ్మ, శివుడు, వచ్చి ఆమెకు వరాలిచ్చారు.

దక్షిణగంగ, సహ్యాచల సంభవ, కావేరి, దివ్య దేవి, సర్వతీర్థ మయి, అను పవిత్రనామములతో విలసిల్లుతూ వుంది. తులా సంక్రమణంలో జన్మించుటవలన తులా కావేరీ అంటారు.

తులా సంక్రమణము మొదలు ఆ నెల ముప్పది రోజులూ స్నానం చేసినవారు, సర్వపాపములు పోగొట్టుకొని మహా పవిత్రులవుతారు.

శ్రీరంగమునందు తులా కావేరీ స్నానం చేసినవారికి వైకుంఠ ప్రాప్తి కలుగుతుంది.

భవానీపురం వద్ద అమృతలింగేశ్వరుని దేవాలయంలో పూజలు సల్పినవారికి కైలాసం సిద్ధిస్తుంది.

ఈ నదిగట్టున నివసించువారికి పరలోక సౌఖ్యాలు కలుతాయి - “తులాకావేరీ మహిమ” విన్ననూ పుణ్యాత్ములవుతారు.

1. అంగ రంగ వైభవములు : శ్రీరంగంలోని రంగనాథస్వామి వైభవములు అంగరంగ వైభవములు అనగా సమగ్రములైన ఆరగింపులని భావం.
బాల భోగము అనగా ౧. గంధం ౨. తాంబూలం ౩. పుష్పం ౪. భోజనం ౫. వస్త్రం ౬. నతి ౭. స్నానం ౮. సంయోగం.
అష్ట భోగము అనగా - ౧. గంధం ౨. తాంబూలం ౩. పుష్పం ౪. అన్నం ౫. వస్త్రం ౬. స్త్రీ ౭. పాన్పు ౮. గానం.
2. తిరుపతులు : విష్ణు క్షేత్రములు 108 వున్నాయి.
3. వరతీర్థములు : మహర్షులు స్నానం చేసిన, పుణ్యోదకములు గల పవిత్ర క్షేత్రములు 9 వున్నాయి.
4. తిరుతేరులు : శుభకరమైన రథములు.
5. బత్తి వీథము : గర్భగుడికి యెదురుగా వుండే వీథము. దీని దగ్గర భక్తులు, తమ దొసగులను తొలగించుకోవాలని భావము.
6. ఆళ్వారులు : వైష్ణవ భక్తశిరోమణులు 12 గురు.

గోవిందస్మరణ

(ముఖారి - అట)

పల్లవి: గోవిందా గోవింద హరిగోవింద గోవింద
ఎంచ రెండుమూడు యేకము తత్త్వము
కొంచెము గాదది కొండంతరా
పంచ పంచ కరుణ ప్రకృతి వికృతివాగ
దించివేయువాడు దేవుడురా హరి॥

॥గో॥

॥గో॥

మనకతిత్తివంటి మానవ దేహము
కుసి గుంపులచేత గూడినది
మనకతిత్తిలోని మర్కము దెలిసి తే
తసుకు గాదుర పరతత్వమురా, హరి॥

॥గో॥

కాషాయవస్త్రాలు గట్టినంతలోనె
దోషములెక్కడ దొలగిపోవు
శేషగిరీశుని చెలగుచు నిరతము
భాషింపకుండిన ముక్తిలేదు, హరి॥

॥గో॥

గాలిలేని దీపకళిక చందంబున
చాలగ నెమ్మది మణ్ముఖినీ
లాలించి కూడేటి రాజయోగికి శివ
జాలమేల గోపాల కృష్ణ, హరి॥

॥గో॥

తాండవకృష్ణా

పల్లవి: తారంగం తారంగం తాండవ కృష్ణా తారంగం

తారంగంబని సారెకు నాడర

వారువీరు జూడవత్తురు కృష్ణా

॥తా॥

అందమైనా చెవులా మద్దీకాయ లల్లాడగా

పులిగోరు పతకము బొజ్జపై నుండి తూలాడగా

॥తా॥

తందన ధిమి ధిమి తక్తై

అనుచును అందరు జూడగ ఆడర కృష్ణా

॥తా॥

ముందర రాముడు మురళిని నల్పగ

అందరు జూడగ ఆడర కృష్ణా

॥తా॥

అందమైన నుదుటా కస్తూరి తిలకము జారాడగా

తద్దయు రాముడు తాళము గొట్టగ

విద్దియలు జూపుచు ఆడర కృష్ణా

||తా||

అందెలు గజ్జెలు సందడి నేయగ

మందరధరుడా ఆడర కృష్ణా

||తా||

కుందనచౌక ట్లందము మీరగ

దంధన తకతక ధిమిధిమి యశచును

||తా||

శంకింపక జేకొనరా

(భైరవి - చాపు)

ప॥ నందనందనా, ముచి, కుందపాలనా, బృందారక బృందవందిత
పాదారవిందుడ శ్రీయిందిరానందవద నీ, విందురా ||నంద॥

1. జగదీశ్వరా, యో, నిగమగోచరా, నిగనిగలాడు
నగుమొగమున, దిగులూడగ, దగజూడుము, ఖగ
వాహన, కరుణాకర

||నంద॥

2. జాలమేలరా శ్రీలోలవేగరా, మేలా గోపాలా యీ
లీల సుశీలా యిక, జాలును బోజాలను నను,
బాలించుము, మేలెంచుము

||వంద॥

3. వేడుకొంటిరా, నే, నేడబోదురా, కూడునా
వీడగ వీడు నావాడని, కీడు దిగనాడుచును,
నను పోడిమితో బోషింపుము

||నంద॥

4. పంకజోదరా, నాజంకుదీర్పరా, వేంకటరమణ

సంకటహర, నీ, వింకను నాపంకనుదిగి, శంకింపక జేకొనరా||నంద॥

జంకు తీర్చుమా

శ్రేగుప్తి - ఆలు)

ప॥ కోదండరానూ, కోరితిసునూ కోసలధామా,
కాదనకుమా, కళ్యాణనీనూ, పూలదండ లొసంగుచు,
నేదండమిడుచుంటి, వేదండపాలకా, నీదండ జేర్చుమా ॥కో॥

2. భూరమారమణ, భారము బాప, రారాశ్రీరామా,
రక్షింపరాదా, రాజలలామా, యేరీ నీసాటివా,
రీరేడు జగముల, కారుణ్యాంబుధులైన, ఘుచులు వెదకిన
గాని ॥కో॥

3. కరుణింపరాదా, శరణని వేడి మొరనేతుగదా,
పరులను వేడ, నెరుగనుగాదా, కరుణింపరా, వట్టి
కలుషాత్ముడైన యా, కాకాసురుని మున్ను గాపాడితివి
గాదా ॥కో॥

4. పుష్పాద్రివాసా, బ్రోవుముదేవా, పుండరీకాక్షాబ్రోవగ
వ్రతము, బూనియుంటివిగాదా, భువిలో నీకొకమారు
బూని ప్రణతిసేయ, బొంగివారల భయము బోదోలుదట
గాదా ॥కో॥

5. పంకజనాభా పాదముబట్టి ప్రణుతింతు గాదా
యింకనైన నన్నేలగరాదా, పొంకముతో లింగం
వెంకటరామదాసు జంకుదీర్చువానివంక వ్రాలగలేదా ॥కో॥

రామా రక్షింపవే

(సౌరాష్ట్ర రాగం - ఆది

ప॥ రామ శ్రీరామ రక్షింపవేమమ్ము రాజలలామ
రామ ప్రణతసుత్రామ విజిత భృగురామ
మనోహరనామ సుధామ

॥రామ॥

శ్రీమనోహరోద్దామ సుగుణసంధామ
మనోజ్ఞరుచిసీమ దైత్యసంగ్రామభీమ
బలభూమ కామద శ్యామ
కోమలధామ లలామ

||రామ||

గట్టికృపనించు భక్తుడ చేపట్టి రక్షించు
వట్టి వట్టి భ్రమ గట్టిపెట్టి బలు
జెట్టివని నినుబట్టితి వేలుపుచెట్టుతుండనుచు
దొట్టినభక్తిని దిట్టిన, గొట్టిన, గట్టిన విడువ
వలరావేమి పిలిచిన పల్కవేల నాసామి
తాళజాల నన్నేలవేల కరుణాలవాల
శుభలీల నీలరుచిజాల జాల మిటులేల
పన్నాల బ్రహ్మ పరిపాలనలీలా

||రామ||

మేలు కొలుపులు

కృష్ణా మేలుకో

(భూపాల రాగం)

బంగారు చెంబుతో పన్నీరుపట్టుకు పణతి రుక్మిణివచ్చె మేలుకో
రంగైన బంగారు కెంగేల బూనుకు తరుణి సత్యవచ్చె ,,
దంతకాష్ఠముబూని తామరసాక్షి సుదంతవచ్చియున్నది ,,
లంతకుముందే రుమాలు పట్టుకు జాంబవంతునిసుత వచ్చె ,,
పొందుగకస్తూరి బరణి పట్టుకు కాళింది వచ్చియున్నది ,,
లిందముగ నిలుపుటద్దము పట్టుకు మిత్రవింద వచ్చియున్నది ,,
బాలభోగములు పంచదార తేనె భద్ర తెచ్చియున్నది ,,
వాలాయంబుగ తాంబూలము పట్టుకు లక్షణ వచ్చి నిలుచున్నది ,,
ముదముతో వీణ వాయింపుచు నీరేజ వదన రాధవచ్చె ,,
శడహరువేల గోపికలు సొగటాల పాళి దెచ్చియున్నారు ,,

కృష్ణుని మేలుకొల్పు

రాజగోపాలశ్రీ - రాజరాజాభోగి - రాజతల్పము
నుండి లేవయ్యా, కృష్ణా, తేజఃపుంజములతో రావయ్యా ||రా||

1. అరుణోదయంబాయె, నంభోజములు విచ్చె, అదుగొ
తూర్పువేగ లేవయ్యా, కృష్ణా, అఖిలలోకాధీశ రావయ్యా ||రా||
2. వాతపోతములెల్ల, ఆతతముగ దిశల శీతలముగ
వీచె లేవయ్యా, సకల, భూతాత్మక వేగ రావయ్యా ||రా||
3. క్షిప్రముగా నదుల విప్రవరేణ్యులు దోగి వేదపాఠకులైరి
లేవయ్యా, కృష్ణా, వేందాంత సంవేద్య రావయ్యా ||రా||
4. పూనిదానకోటి స్నానాదివిధులకై, సంభారములు దెచ్చె
లేవయ్యా, కృష్ణా, సకలామరసేవ్య రావయ్యా ||రా||
5. నవపీతాంబరముల, నానాభూషణముల, నాతి రుక్మిణి
దెచ్చె, లేవయ్యా, శ్రీమన్నారాయణా దేవ రావయ్యా ||రా||
6. సకల గంధములను సమకూర్చి ప్రీతితో, సత్యభామయు
తెచ్చె, లేవయ్యా, కృష్ణా, సత్యసంకల్పకా రావయ్యా ||రా||
7. జాజిపూలసరుల భాజనముం దెచ్చె, భామజాంబవతి
లేవయ్యా, భక్త, భవబంధమోచక రావయ్యా ||రా||
8. సుందరియైన కాళిందీ తాంబూలము లందముగ దెచ్చె
లేవయ్యా, కృష్ణా, నందనందన వేగ రావయ్యా ||రా||
9. మిత్రవిందయు నీకు, చిత్రమైన శ్వేత, చ్ఛత్రముదెచ్చెను
లేవయ్యా, కృష్ణా, చిత్ర సచ్చారిత్ర రావయ్యా ||రా||
10. తరుణి నాగ్నజిత్తి ధవళ చామరములు, ధరియించి
నిలిచేను, లేవయ్యా, కృష్ణా, ధమితదైత్యజాల రావయ్యా ||రా||

11. భద్రదాదేవియు నీకు బహువిధములుగాను, బాలభోగ
మొనర్చె, లేవయ్యా, సకలభద్రసంధాయకా రావయ్యా ||రా||
12. రమణి లక్షణ వడ్రసయు క్తమైనట్టి, రాజభోగము
గూర్చె, లేవయ్యా, శ్రీమద్రాజగోపాలక రావయ్యా ||రా||
13. నూరుపదహార్వేలు నారులందరు నిన్ను జేరి సేవించేరు
లేవయ్యా, కృష్ణా, కోరికలీడేర్ప రావయ్యా ||రా||
14. రాజులెల్ల మకుట రత్నదీపముల, నీ - రాజనమిచ్చేరు
లేవయ్యా, కృష్ణా, రాజాధిరాజేంద్ర రావయ్యా ||రా||
15. భాష్యకారులు నిన్ను, భాష్యార్థములచే సంభాషింపు
చుండిరి లేవయ్యా, కృష్ణా, భాషాపటిజనక రావయ్యా ||రా||
16. ధర్మవరములోని, దానగణములనెల్ల, దయజూచి బ్రోవగ
లేవయ్యా, కృష్ణా, తగు సింహాసనమునకు రావయ్యా ||రా||
17. దారుకుడను, రథసారథిరథమును, గోరిసిద్ధముచేసె,
లేవయ్యా, సభం - జేర గరుడధ్వజ రావయ్యా ||రా||
18. వినతుడగుచు లింగం, వేంకట రామదాసు, వినుతింపు
చున్నాడు లేవయ్యా, స్వామి, వేగ మాతని బ్రోవ రావయ్యా||రా||

వీరరాఘవలేరా

- ప|| లేర నాపాలి శ్రీవీరరాఘవ లోకా
భార మాధవ శౌరి లేరా ||లే||
- కారుణ్యసాగర కలుషవిదూర నను
కరుణింతువు వేగలేరా ||లే||
- అత్రివసిష్ఠాది మునులు మీకృపగోరి
పాత్రులై యున్నారు లేరా

పద్మమిత్ర వంశోద్భవ గోత్ర నారద నుత
చారిత్ర పవిత్ర లేరా

॥లే॥

తెల్ల యేనుగువచ్చి వాకిట నున్నది

నల్లని నాసామి లేరా

కల్లగాదు జగమెల్ల యేలెడు రఘు

వల్లభ యిక నిద్రలేరా

॥లే॥

అభ్యంగనము నీకు నమరంగ జేసెడు

ననువైన వేళాయె లేరా

॥లే॥

సభ్యులందరుగూడి సాక్షాత్కరించిరి

సంశయములు మాన్ప వేరా

॥లే॥

పరమభక్తులు నిన్ను ప్రార్థింపుచున్నారు

పన్నగేంద్ర తల్ప లేరా

వరభద్రదాచలమున శరణాగతత్రాణ

బిరుదుబూనిన తండ్రి లేరా

॥లే॥

నిరతము సంసార భరము బాపెడి భక్త

వరద సీతారామ లేరా

తూము నరసింహదాసుని వెరవకుమని

వెంటదిరుగు వేళాయె లేరా

॥లే॥

వై కుంఠ వా సా లే రా

(భూపాల రాగం)

1. కేశవ యని నిన్ను వాసిగ భక్తులు

వర్ణించుచున్నారు లేరా

వాసవవందిత వసుదేవనందన

వైకుంఠపురవాస లేరా

॥తెల్ల వారవచ్చెను లేరా॥

2. నారాయణా నిన్ను నమ్మినవారిని
కరుణబ్రోతువుగాని లేరా
శరణన్న విభీషణాదులను బ్రోచిన
బిరుదు సీకున్నదిలేరా || తె ||
3. మాధవా యని నిన్ను యాడవులందరు
మన్నించుచున్నారు లేరా
మందరగిరిధర మణిభూషణధర
సుందర రూపుడ లేరా || తె ||
4. గోవింద యని నిన్ను గోపికలందరు
గొల్లవాడందురు లేరా
చల్లనిచూపులు తెల్లనినామము
నల్లని నాసామి లేరా || తె ||
5. విష్ణురూపముదాల్చి వివరములెరిగిన
విష్ణు స్వరూపుడ లేరా
దుష్ట సంహారక దురితము లెడబాప
దీనదయాకర లేరా || తె ||
6. మధుసూదన సీపు మగువలతోగూడి
మరచి నిద్రించేవు లేరా
ఉదయార్క బింబము ఉదయించు వేళాయె
వనరుహలోచన లేరా || తె ||
7. శక్రాదివినుత త్రివిక్రమ రిపుహర
చక్రాయుధధర మేలుకో
శుక్రాదిగ్రహములు సీసుందరరూపము
చూడగోరుచున్నారు లేరా || తె ||

8. భూమిసురుడవై భూదానమడిగిన
పుండరీకాక్షుడ లేరా
ముగమొప్ప వామన నామము దాల్చిన
వామనావతారుడ లేరా ||తె||
9. శ్రీధర గోవింద రాధామనోహర
యాదవకులతిలక లేరా
రాధావధూమణి రాచిలుక పంపింది
బోధ తెలుపుదుగాని లేరా ||తె||
10. హృషీకేశ భూమిలో మంచివార్తలు దెచ్చి
వచ్చి కూర్చున్నారు లేరా
ఖరదూషణాదుల ఖండించినటువంటి
కరుణా కటాక్షుడ లేరా ||తె||
11. పద్మనాభుడ నిన్ను పద్మభవాదులు
భారకు డనియేరు లేరా
పరమపావనమైన తారకనామము
సమ్మిగొల్పుచున్నారు లేరా ||తె||
12. దామోదర నీ నామమె దిక్కని
దాసులున్నారయ్యా లేరా
దాసాను దాసులను దయతోటి బ్రోచేటి
ధర్మము పాలింప లేరా ||తె||
13. సంకర్షణ నామము స్వామి దాల్చినావు
సరవి తెల్ల వారె లేరా
భామామణి సత్యభామ రమ్మటంచు
భామను పంపింది లేరా ||తె||

14. వాసుదేవ భక్తసరజనపోషక
 వసుదేవనందన లేరా
 కంససంహారక కలుషము లేడభాప
 కరుణాకటాక్షుడ లేరా ॥తె॥
15. ప్రద్యుమ్న నాముడ ఖడ్జురఫలములు
 కానుక లొచ్చాయి లేరా
 కానుక లందుక కరుణతో బ్రోచేటి
 కరిరాజవరదుడ లేరా ॥తె॥
16. ఆదిదేవ వరద అసురసంహారక
 అనిరుద్ధ నాముడ లేరా ॥తె॥
 అఖిల జంతువులకు ఆహారమియ్యవలె
 ఆదినారాయణ లేరా ॥తె॥
17. పురుషోత్తమా నీదు పుణ్యచరిత్రము
 భూమిలో వెలిసింది లేరా
 శరణాగతతాణబిరుదు నీకున్నది
 శశిధరసన్నత లేరా ॥తె॥
18. అనుదినంబును భక్తజనులను బ్రోచెడి
 అధోక్షజా నీవు లేరా
 ఘనమైన రుక్మిణి కానుక లంపింది
 కరుణబ్రోతువుగాని లేరా ॥తె॥
19. నరసింహరూపము నరుదుగ దాల్చిన
 నరహరిరూపుడ లేరా
 నారదాదిమునులు నమ్మిగొలిచెద రిదె
 నందతనూభవ లేరా ॥తె॥

20. అచ్యుత మాధవ అసురాంతక భారి
అమలేంద్రనందిత లేరా
స్వచ్ఛమైన శేషశయనుడంపురు నిన్ను
జగదేకనాథుడ లేరా

॥తె॥

21. శ్రీజనార్దన నిన్ను నేవింపవలెనని
శ్రీరుక్మిణి వచ్చింది లేరా
సుందరముఖులతో సొక్కి నిడించేపు
సాంపెల్ల దెలిసేను లేరా

॥తె॥

22. పాపపు రక్కసిపాలు ద్రావినట్టి
ఉపేంద్రనాముడ లేరా
పాపము లన్నియు పారద్రోలినట్టి
భవ్యచరిత్రుడ లేరా

॥తె॥

23. శ్రీకృష్ణ నీతోడ చెలులందరుగూడి
జలక్రీడ లాడేరు లేరా
చెలుల పలువలన్ని చెల్లబెట్టినట్టి
శేషాద్రివాసుడ లేరా

॥తే॥

నల్లని నాసామి

ప॥ తెల్లవారె నమ్మ చెల్ల నే నేమందు
నల్లని నాసామి లేరా ?
మరల పడుకునేవు మసలుచున్నావు
మర్యాదగా దిక పోరా

॥తెల్ల॥

కలకల మని పక్షిగణములు కూసెను
కాంతుడ యిక నిద్ర లేరా.

జలఖారి కాంతులు వెలవెల బాలెను
తలుపు దీపి చూడు లేరా

॥ తెల్ల ॥

తరుణు లందరు లేచి దధి చిల్కు వేళాయె
తడవుండ రాదింక లేరా
అరగంటి చూపుతో నట్టిట్టు చూచేవు
నెరజాణవోదువు లేరా

॥ తెల్ల ॥

గోపీమనోహర గోవర్ధనోద్ధార
నాపాలి యదువీర లేరా
కాపురము క్రొత్త గడుసురా ల్కాయత్త
నీపుణ్య మాయెను పోరా

॥ తెల్ల ॥

గుసగుస మాటాడ కూడ దంటే నీవు
గుప్పెత్తుచున్నావు లేరా
పసితనంబేకాని పెద్దతనమును లేదు
బాగాయె నిక చాలు పోరా

॥ తెల్ల ॥

బాల గోపాల శ్రీలోల సత్కృపాల
వాలధర్మ లేచి రారా
చాలుచా లీరీతి ప్రాలుమాలగ నేలా
వేళగాదు లేచి పోరా

॥ తెల్ల ॥

పొమ్మంటి ననుచు నీబుద్ధిగో నెంచకు
ప్రొద్దు లేదని యంటిలేరా
దీపకాంతులెల్ల తెలతెల నయ్యెను
దేవదేవ మేలుగోరా

॥ తెల్ల ॥

ఈరేడు లోకములు నీనోట తల్లికి

నెరుగ జూపిన స్వామి లేరా

కారుణ్యమూర్తి నా నేరము లెంచక

కరుణయుంచి లేచిపోరా

॥తెల్ల॥

నీ జగన్మోహనరూపము కనులార

నే జూడగోరెద లేరా

॥తెల్ల॥

శ్రీరామచంద్ర మేలుకొలుపు

పల్లవి: మేలుకొను శ్రీరామచంద్రా

మేలుకొను సత్కిర్తిసాంద్రా

మేలుకొను నీసేవకులము

మేలుకొనుమయ్యా !

॥మే॥

క్షీరవారిధి శేషశయన, శ్రీరమామణి పదములొత్తగ

నిదురబోయెదు నీదుభక్తులు, నెగులు పొగలగను

॥మే॥

సోమకుడు వేదములు దొంగిలి, సొచ్చె నంబుధి నంబుజాసను

నోమి వాని సముద్ధరింపగ, నోలి మేల్కొనుమా

॥మే॥

మందరము పాల్కడలి మునుగ, నమందగతి పైకెత్తి యమృతము

విందుచేయగవలెను సురలకు, ముందు మేల్కొనుమా

॥మే॥

ధరణితలమును చాపచుట్టుగ, దనుజుడల్లదె చుట్టుచుండెను

తవిలి వాని వధింపగావలె, దయను మేల్కొనుమా

॥మే॥

దేవుడను నేనుండ హరి గిరి, దేవు డందురు చూపుడని భ

క్తావళిని బాధించు దానవు, కావరము నణప

॥మే॥

రాక్షసుల ప్రభు వేచి సాధుల, శిక్షలకు పాల్పెయుచుండెను

రక్షణము కృపసేయగా, ప్రత్యక్షమగుటకును

॥మే॥

అష్టకష్టము ప్రజల పెట్టెడి దుష్టులౌ నరపాలకుల పద
 భ్రష్ట మొనరించి రామరాజ్య ప్రతిష్ఠ నిలుపగను ||మే||
 లంక రక్కసి దొరలదొర, అక లంకయగు మాలక్ష్మీభూమిజ
 శంకలేక హరించె తత్కుల - మింక నింకింప ||మే||
 మర్మమున గైకొన్న రాజ్యము, ధర్మనియతిని గోర నీయని
 దుర్మదుల దుశ్శాసనాదుల తుదిని ముట్టింప ||మే||
 గగనమున కనపడక తిరుగుచు, జగములను పీడించు ద్రోహుల
 విగతప్రాణుల జేసి మాకిల, సుగతి వగుటకును ||మే||

మేలుకో కోటయ్య

ప|| మేలుకో కోటయ్య మేలుకో జగమెల్ల
 యేకచక్రముగాను యేలుకో
 వాలాయముగ జనుల పాలన చేయను
 ఫాలలోచన నిద్ర మేలుకో ||మేలుకో||
 తెల్లవారవచ్చె యల్లమందకొండ వెలసి
 కోర్కెలిచ్చిన సామి మేలుకో
 నాలుగురాజ్యాల నరులంత వచ్చిరి
 నాగభూషణ నిద్ర మేలుకో
 కోటిప్రభలు చాల కొండచుట్టున్నవి
 కోరి మునులు జూడ మేలుకో
 అండబాయక జను తెండలో నున్నారు
 మండలాధీశ్వర వేగ మేలుకో ||మే||

వెరువక జనులెల్ల హరహర మిమ్ముల

ఆర్భాటములు చేయమేలుకో

ఆలించి జనులను పాలనచేసెడి

నీలకంఠ నిద్రమేలుకో

॥మే॥

సతిపతులందరు సంబరం చేయుచు

సరిగంగ లాడిరి మేలుకో

సరివచ్చు కైలాసమనుచు యల్లమందన్

వరకవులు ప్రార్థింప మేలుకో

॥మే॥

బిందుకళాతీత మెందుజూచిన నీవు

సందులేకున్నావు మేలుకో

కందుకూరంబను కాచి రక్షింపను

ఇందుశేఖర నిద్ర మేలుకో

॥మే॥

అంబ మేలుకొలుపు

పల్లవి॥ తెల్ల వారవచ్చె ముల్లోకపావని

మొల్ల సుగంధిరో మేలుకో

తల్లివి శ్రీశైల మల్లేశు పట్టంపు

నిల్లాల జగదంబ మేలుకో

॥తే॥

శ్రీసతి బ్రహ్మాదిసేవితాంఘ్రీవాస

లీలావిలాసిని మేలుకో

వాసవహరి కమలాసనవందిత

దాసజనాధారి మేలుకో

॥తే॥

పాశఖడ్గకుంతలాశ చక్రసన్ని

వేశక రాంబుజ మేలుకో

ఓసర్వమంగళ యోసుధీధామ మహి

షాసుర సంహరి మేలుకో

॥తె॥

కుంకుమ మలయజ పంకలి ప్త దేహ

ఓంకారరూపిణీ మేలుకో

శాంకరివి దివ్య శంఖము తోడుత

జంగము మ్రొక్కేను మేలుకో

॥తె॥

ఓంకారరూపి గళాంకుశపాణి మృ

గాంకమాళిధారి మేలుకో

కంకణమంజుల కింకిణి తాటంక

కాంతిధగద్ధగ మేలుకో

॥తె॥

శివకాళి గంగ

ప॥ మేలుకో ఆకాశగంగ మేలుకో శివకాళిగంగ

మేలుకో శంభునిరాణి మేలుకోవమ్మా గంగా

॥మే॥

వెలసితివి నీవు శివకాళీయందున

వేడ్కతోను గన్నతల్లీ గంగా

గోత్రాన్నంచి వచ్చేవమ్మ ఘనురాలవుగా గంగా

॥మే॥

భాగీరథుడు నిన్ను తెచ్చెను

పరిపరి విధముల స్తోత్రించి

భాగీరథునివంటి భక్తులము గాము

పణతి నీకిపుడు గంగా

॥మే॥

తూర్పుతెల్లవారె సమ్మ
తూలనాడకమ్మ కన్నతల్లి లేచి
మోక్షమియ్యవమ్మ గంగాభవాని

॥మే॥

మేలు పవళిస్తే విశ్వేశ్వరుని సన్నిధి పణిసేపు
సంతోషముగాను కన్నతల్లి
మోక్షమియ్యవే ఘనురాలపు గంగా

॥మే॥

అసివరుణామధ్య నిలిచి అమ్మరో
యీరేయి గ్రక్కన

స్నానానికి వచ్చి నిన్ను తరుణీ లేపితిని గంగా

॥మే॥

కడప కర్నూలు రాజ్యములనుండి ప్రజలందఱు
వచ్చి నిలిచిరి ఘట్టముల నిండిరి
తల్లి ఘనురాలపు గంగా

॥మే॥

గరుగుగుండము దగ్గర నీవు

ఘనముగా శివగంగ వయితివి

ఆది మణికర్ణిక వయితివి అందముతో

పవ్వళించిన అతివ మేలుకొనుమా గంగా

॥మే॥

నిన్ను నమ్మకువారు వచ్చిరి

నిజముగా శివకాళి కిప్పుడు

కన్నతల్లి మోక్షమియ్యచె

కపట ముంచకనూ, గంగా

॥మే॥

సతిపతులకు మోక్షమిచ్చి

సంతోషముగాను గంగా

నేగలేచి మోక్షమిచ్చి వెలదిరో శివకాళిలోపల

ఫణితోడ మేలుకొనుమీ పణి శ్రీగంగా

॥మే॥

సతిపతులు కూడుకుని సరిగంగ స్నానమాడిరి
 వారికి మోక్షమియ్యవె తరుణి యీవేళ గంగా
 మేలుకో ఆకాశగంగా మేలుకో శివకాశిగంగా
 మేలుకో శంభునిరాణి మేలుకొనవచ్చు గంగా

॥మే॥

రంగవిభక్తి హెచ్చరిక

(పున్నాగ - రూపకం)

రంగా భవభంగా నత్నంగా ఉత్తుంగా
 గంగానుత చగణ భుజంగా హెచ్చరిక
 ధీరా సువిచారా ఫణిహారా ఘనశూరా
 జారా మురహార వరసుకుమారా హెచ్చరిక
 లీలా వరచేలా సువిశాలా నరభేలా
 బాలా మధుజిత బుధపరిపాలా, హెచ్చరిక
 శౌరీ నెల్లూరిపురవిహారీ సువిచారీ
 నారీమణి హృదయ సంచారీ హెచ్చరిక

॥రం॥

॥రం॥

॥రం॥

॥రం॥

శ్రీరామ హెచ్చరిక

(శంకరాభరణము)

శ్రీ సన్నత బలభిన్నత శ్రీశా జగదీశా
 భూసురపాలక సురపోషా హెచ్చరిక॥
 సుందర మృదు మందస్మిత శోభాశ్రితసులభా
 కందర్ప సమానాకృతి కలభా, హెచ్చరిక॥
 శ్రీమానిత పరిపూరిత కామా గుణసీమా
 రామా యేనుగుల మహల్ ధామా హెచ్చరిక॥

ఆనందముతో డెందము ననువందగ బ్రేమా
 మూనిన శ్రీమానినితో పొందిన హెచ్చరిక
 శ్రీరామ బ్రహ్మర్చిత శీలా శుభలీలా
 శ్రీరామా వరకాంచనచేలా హెచ్చరిక॥

దీపము

(తోడి - ఆది)

పల్లవి:- దీపం దర్శయామి యసుచు

దీపము నిచ్చెద సామి

॥దీ॥

దీపము త్రైలోక్య దీపము, విజ్ఞాన

దీపము రఘుకుల దీప ముదంబున

॥దీ॥

అజ్ఞానాంధకార హరణ దివ్యాకార

విజ్ఞానమయసార విదితకృపాపూర

॥దీ॥

పన్నాల రామబ్రహ్మర్చిత కామ

సన్నతగుణధామ శరణ నీతారామ

॥దీ॥

పాండురంగని ఆసనం

పల్లవి : పాలించరా పాండురంగా

ఆసనంమీద కై నేయగదె ।

భాసమాన చిద్విలాసా మహాన్నతా

॥పాలిం॥

తగటు బంగారున నిర్మించి నవరత్న

స్థగిత మయినట్టియు వినుతా

”

విధ్యుక్త బిందు కోణములు వెలయ

నిర్మించినా వింతాయెనా శ్రీచే॥

”

ఆగమములను గాలించి యోగివరులన్ ||పాలి||
 నియోగించు శ్రీనిత్యా ,,
 శ్రీసఖ వాణీశ ముఖులు నీ
 సేవ నచ్చి దాసులై వచ్చిరి ,,
 తమ పాదపద్మాలకు తగిలెడునట్టి
 సుబ్రహ్మణ్య మానసమున ,,

నైవేద్యము

(సౌరాష్ట్రము - అట)

పల్లవి:- చెలగి భుజింపు రాఘవ సీతాదేవితో ||చె||

అ.ప. :- తెలినులి వెచ్చనన్నము - తిమ్మనంబులు పాయసంబులు
 పలు తెరంగుల పిండివంటలు-తలుకు బంగారు గిన్నెలనుంచిరి ||చె||

1. బూరెలు బొబ్బట్లు పోళీలు లాడూలు
 గారెలు ఖజ్జము లతిరసాలు సారెకు
 కక్కెర లుక్కెర లెక్కువ చక్కెర
 చిక్కని మక్కువ నుంచితి ||చె||

2. పనసతొనలు ననటి పండులు
 తనివితీర ఖర్జూరపండులు
 మనసు వచ్చిన యనాసపండులు ||చె||

3. మంచి చెరకు పానకంబులు
 మధ్యే మధ్యే పానీయంబులు
 నుంచితి పన్నాల రామబ్రహ్మసూరి
 నొప్పుగ వరముల మెప్పించు నాసామి ||చె||

కుక్కు-పేశ్వరుని ఆరగింపు

ప॥ ఆరగించు కుక్కుటేశ డ్రిమామహేశా

ఆరగించు కుక్కురేళ ఉమామహేశా

।६॥

ఆరగించు కుక్కు శేష అరటిపండ్లు మామిడిపండ్లు

వేరుపననపండ్లు గంగానారి కేళిఫలములు

పాలు పెరుగు తేనె జున్ను పంచదార మిగడలను

చాలా చెరకుపానకములు సరసభ క్తజనము లొసగ

113

వరుగు లప్పడములు మంచి వడియములును

క డియములును మి రెపచారు తిమ్మనములు

కర్కాశం లక్ష్మణోద

బూరే లరిసె లప్పమలను గారెబొబ్బట్లనెయ్యిచారు

పప్పుపచ్చిడులును కూరలన్నమమ్మతవస్తు

ॐ॥

అర్జున్‌వోద్యూతగరళ మశనమింక జాలునదియె

స్వర్ణరత్న పాత్రలందు ప్రడసేపోతముగను

॥६॥

ప్రాకటముగ మంచిపండుటాక్షులను వశాగములను

జోకై న ముత్యపు సున్నమించు కంత వేడ్క

॥ॐ॥

భక్తి పాఠము

(హిందూస్థాని - తోడి)

పల్లవి : పాన్పును వెయ్యారే పడతులార పసిడి చేమంతితో

పడక శృంగారించి

॥ वा ॥

జివ్వాది పునుగును మువ్వగోపాలునకు

నవ్వుచునుండెడి నవమోహనాంగునకు

॥ ५ ॥

*వర్గాగ్రము = గుండ్రనీ (అనగా నడిమికి కోయని వక్క) ఇది వక్కలలో శ్రేష్ఠమైనదన్నీ, డెక్కుపట్టనిదన్నీ అని చెబుతారు.

జాజివిరులతోను రోజపువ్వులతోను
 వాసనల్ మెరయ వనితలార గూడి ||పా||
 పంకజనేత్రునకు పరమదయాళునకు
 పరిపరివిధముల పడక శృంగారించి
 అలివేణి వాసునకు అభయదాయకు డగు
 వెలయు సర్వేశునకు మూలాధారునకు ||పా||
 కోరికలెల్ల నొసగెడు ధీరునకు
 వరకేశవపుర వాసునకు నిల ||పా||

ధూప మిదిగో

పల్లవి|| ధూప మిదిగో చంద్రశేఖరా
 మాపూర్వజన్మ పాప మణచ ఓదయాకరా ||ధూ||
 అ. ప. కోపతాపములను, సర్వవ్యాపకా అఘకూపమంత
 బాపి భక్తవరుల బ్రోచు నాపరంజ్యోతికిపుడు ||ధూ||
 లక్ష్మ్యలక్షణ విచక్షుల - రక్షించి గణా
 ధ్యక్ష నీకటాక్ష ముంచరా ||ధూ||
 సాక్షిగాజగములన్ని - కుక్షిలోన నిల్పిబ్రోచి
 దక్ష గర్వమణచి నట్టి - మోక్షమిచ్చుస్వామి కిపుడు ||ధూ||

దశావతార మంగళహారతి

(బిళ్లహరి రాగం ఆదితాళం)

ప|| మంగళ మనిపాడి మందయానలు గూడి
 పొంగుచు రాములకు హారతు లివ్వచే
 మంగళ హారతు లివ్వచే !

- 1 సోమకాసురు ద్రుంచి సామాదివేదములు
సంగ్రహించి విధాతకు ప్రేమా నొసగినట్టి
సామజవరదుడా మత్యావతారునకు మంగళం
రామామంగళం ||మం||
- 2 సురలు అసురులు మందరము కవ్వముచేసి జలధి
తరచుచురాగా గిరిభారము క్రుంగి తిరుగకున్నా
మందరము వీపున నెత్తి మోయు విష్ణువుకు ||మం||రా||మం||
- 3 ధర చాపవలె జుట్టి శిరముసం దిడుకొన్న
హిరణ్యాక్షు ద్రుంచి ధరను తిరిగిభూజనుల కొనగి
వారి నరసి బ్రోచిన శ్రీవరహావ తారునకు ||మం||రా||మం||
- 4 హరిహరి యని యనుదినమున బల్కు శ్రీ
హరిభక్తు ప్రహ్లాదు నరసిప్రోచి హిరణ్యకశిపు
శిరము ఛేదించిన నరసింహునకు ||మం||రా||మం||
- 5 బలిని మూడడుగు లడిగి పుడమినణగదొక్కి
బలికి మోక్ష మిచ్చిన వామనావతారునకు ||మం||రా||మం||
- 6 జమదగ్నిగర్భవాసమున బుట్టి
యిరువదొక్కమారు భువిలో రాజులగొట్టి
మహిని భూసురులకు దానమిచ్చిన
పరశురామావతారా ||మం||రా||మం||
- 7 ఇనవంశమున బుట్టి శంభుని విల్విరిచి
జనకసుత పెండ్లాడి రావణుతల ద్రుంచి
రమణి నేలిన రామా||మం||రా||మం||

- 8 సామజపట్టణంబు సాగరంబులో గలుప
నాగలి వైచిన కరుణాపరునకు
యా బలరామావతారునకు. ||మం||రా||మం||
- 9 బుద్ధావతారమున బుద్ధులు చెరపి నరుల
హద్దులేక యేలి వేపల్లెలో వెలసిన చిన్నికృష్ణా||మం||రా||మం||
- 10 కల్క్యవతారమున పృథ్వీలో ఖిలుల ద్రుంచి
పురుషోత్తములో బుద్ధిలో వెలసిన
జే జగన్నాథావతారా ||మం||రా||మం||

1 దశావతార శబ్దములు.

1. తద్దీనుతదీనుత తనాతతహత తిత్తహత్త
ఝంతరితరితరి తథణాకిణ తకిటకిట తథణాతరి
తాకుఝేకితకి ఝేకితణక హామికిగల
సామకాసురుని బట్టి కొట్టి వేదములుదెచ్చితివా
మత్యావతారా జై మత్యావతారా జై మత్యావతారా||
- 2 కకుంధరికిట కకుధరికిట దరికిటతక
తశాంగు ధిమితక తధిగిణతోం
సురాసురులు సుధకొరకై మంధరగిరి చే దుగ్ధాబ్ధిని దరువగ
గిరిగుంకిన మరి వెరువకు డంచును గిరియెత్తి మరిసురులను
బ్రోచిన కూర్మావతారా జై కూర్మావతారా
జై కూర్మావతారా||
- 3 దధీదిత్తతోం తాకిటకిటఝం ఝం ఝాకిటఝంఝాకిణనకతక
దధీగిణతోం||

అతలతలసుతల మహాతల రసాతల తలాతల

పాతాళంబున జొచ్చి హిరణ్యాక్షుని గెలిచివచ్చితోవరాహా
వతారా జై వరహావతారా జై వరాహావతారా॥

4 జేర్చేకిటతక ఝంకిణనక తకనాంతత

ఝాంతకతకుంచిక్కధిక్కుతక దదిగిణతో॥

పరిపరివిధముల ప్రహ్లాదుడుమిము హరిహరి యనుచును మొర

విడ ఘనముగ నురమున స్తంభము విరచుక వెల్వడి

కరకర హిరణ్యకశ్యపు నురమును చరచి రక్తముసరగున

ద్రావిన నరహరి నీవని మరిమరి పొగడెను

కరుణజూడు కరివరద మహారాజ సలాం, నర,

సింహావతారా నర సింహావతారా నర సింహావతారా॥

5. జకజకజకకిణ ర్చేకిణ చెలిమిని మూడడుగులచేతనుబలిని గెలి

చిన భూమిలో అదితితనయా ॥శ్రీ॥

వామనావతారా జై వామనావతారా జై వామనావతారా

6. తద్దిమిత వీరపరాక్రమభంజన దురితాత్ముండైన కార్తవీర్య

ర్జునుకలుషము లెడలించిన ఘనుడవుగద పరశురామావతారా

పరశురామావతారా ॥మహారాజసలాం॥

7. తకడికతక ధిండిక్కిడతక ధింక్కిత్తడతక ధిక్కిడితక॥

నతికొరకై దశముఖునితో శతపోరి వానివధించిన

శరణాగతరక్షక శ్రీరామా ॥మహారాజ సలామ్॥

8. తకితఝేం ధిమితకిటఝేం ధిమి, హలముచేతను

హస్తిపురమును తృణముగా పెకలించి హలము

ముల్కిచేతను ప్రలంబాసురుని గెలిచివచ్చితివో, బల

రామావతారా, బలరామావతారా॥

9. ధణతక ఝనతక పాండవులను రక్షించెడి
కుండలిశయన భూస్థలిని - దుండగీ డగుకంసుని చెండాడిన
శ్రీకృష్ణావతారా, శ్రీకృష్ణావతారా॥
10. ధణతత కిటతక గిణతర్షణుత తకిటతకదధిగిణతో॥
భూమిలోపల జాడ్యరూపము పొందుగధరియించి
వృద్ధి గలిగినశరముల రాక్షసులను మర్దించి
పొందుగ యీజగము బ్రోచిన జాడ్ధావతారా
జాడ్ధావతారా జై జాడ్ధావతారా॥
11. తర్షుంతరితతక తర్షుంతకుంతరి తర్షునధధంధీమ
తకిటతకిటతక తధిగిణో॥
కలియుగాంతమున కలిగియు వేగమే
ఖలులను ద్రుంచిన కల్క్యవతారా
కల్క్యవతారా జై కల్క్యవతారా॥

2 తాళాల, చిడతల, హరిభజనలు

ఈభజనలు జానపదులు అందరూ చేస్తారు. తెలుగు నేలనాలుగు
చెరుగులందూ ఇవి మిక్కిలీప్రచారంలోవున్నాయి. మధ్యను
దీపం సెమ్మెగాని, పొన్న చెట్టుగాని వెలిగించుకొని చుట్టూ నిల
బడి చుట్టుకీర్తనలూ, అడుగుకీర్తనలూ పాడుతూ నాట్యంచేస్తూ,
ముఖ్యమైన అన్ని తాళాలమీదనూ కీర్తనలు పాడుతారు.
రాగంతోటీ, అభినయంతోటీ అన్నిరసాలు ఒప్పిస్తారు. తరచుగా
కీర్తనలకు శబ్దాలు వేస్తూవుంటారు.

అభినయంచేస్తూ అడుగులు వేస్తూ నిల్చోవడం, కూర్చోవడం,
వంగడం చూస్తే పద్మదళాలు వికసిస్తూ, ముడుచుకొంటూ

పున్నట్లు తోస్తుంది. వారిదృశ్యం నయనానందకరంగావుంటుంది-
వీరు ఎక్కువగా రామాయణకథాకీర్తనలూ, శ్రీకృష్ణలీలా
కీర్తనలు పాడుతూవుంటారు.

కొందరు పాత్రానుకూలంగా వేషాలు వేసుకుని వీధినాటక
ఫక్కిలో కథనంతయూ ప్రదర్శిస్తూవుంటారు.

ఇటీవల ఉపాఖ్యానాలు కూడా, భజననాటకాలుగా ప్రదర్శింప
బడుతూ వున్నాయి.

తాళాలు రెండుచేతులతోను, కరచిడతలు రెండుచేతులతోనూ,
వారిభజనచిడతలు ఎడమచేతితోనూ వాయిస్తూ ఈభజనలు
చేస్తారు.

భజనపిలుపు పాట

(ముఖారి-ఆది)

రండీ యలయక మీరందరు రాముని భజనకు వేగ
రండీ చిడతలుతాళాల్పట్టుకు రద్దినీచేయండి
మీరురండీ ఓభక్తులారా ఖండితోక్తులు పలుకరండీ
కార్యముజూడరండీ తెండి నూనె
తోచినకొద్దీ దీపాలెట్టండి
రండిరండి హారేరామ యటంచును
పండితులయినను పామరులయినను
మండిగలోన నఖండము నిల్పుచు
నిండువేడ్కగను పండుగ దొరకును॥ రండి
గోవిందగోవిందా యనుచును గుంపులుగూడండి
మీరు భావించి యిహపరములు రెండు భక్తినిజూడండి
నీవే నేనను నేనేనీవంచును గోవిందుని మది
గోరి భజింపుచు సావకాశముగ చక్కనిప్రేమల

నేవింపుడు మన చీద్రము వదలును రండి
 అరటిపళ్ళు కొబ్బరి బెల్లము హారతికర్పూరము
 తనివితీర గొబ్బున తెండి తాత్పర్యముతోను
 మనము మనసులో మన్ననమీరగ మనవిచేసుకొని
 మీరలు జేరగ తనివితీర ధనధాన్యములిచ్చును
 దినదినమును గోరిన సిరు లిచ్చును, రండి.
 రాములవారిభజనలో రవ్వను దేకండి
 కామితముల నడుగండి మీలో ఖజ్జాపడకండి
 స్వామి వేడుకొన సౌఖ్యము వచ్చును
 దీనముతో మననెయ్యము పొచ్చును
 సేమంబున బలు సిరులును వచ్చును
 రామబ్రహ్మం రక్షణమిచ్చును

॥రండి॥

భజన కీర్తన

పరమానందమే రామభజన నిత్యానందమే రామభజనా॥
 హృదయానందమే రామభజనా బ్రహ్మానందమే
 రామభజన హరిహరుల తత్వముకన్నా
 పంచదార, దాక్షపండ్లుతిన్నా, భక్తిమించిమాధుర్యములేదన్నా
 పాలువెన్న భుజించుటకన్నా మధురమన్నా, హరినామమువిన్నా॥ప॥
 రాజ్యపాలనా మరీయేటికన్నా దివిజపూజ్యుని పూజించుమన్నా
 పరమభయములుపోయిలందర, భక్తిముక్తులొసంగుమీదయ

మీరి ॥ప॥

వరద దాసాంతరాత్మసంచారి కరుణాసాగరుడై నమురారి ॥ప॥

శ్రీరాముడు, సీతయేమాయనని తమ్ముణ్ణి అడగడం

విశహరిరాగం - ఆటతాళం

పా॥ భూపుత్రి యేమాయెరా, లక్ష్మణ ఓయీ
మీవదినా యెటు బోయెరా?
ధిమితకిటధగిరి గిణత
ఆసీత యెటు బోయెరా
తమ్ముడ వినుమి జానకి యెటుబోయెరా ||భూ॥

1. భూపుత్రి విడనాడినాకెదురు వస్తివి
మాయరాక్షసు డెవడో మాయజేసె నేమో
వాడివంక తలయెత్తి చూడదు
భగ్నమై వాడిల్లు భగ్గుభగ్గున మండు
నట్టడివిలో సీతను విడనాడన్యాయమా
తమ్ముడ వని చాల నమ్ముకొంటిని నిన్ను

||భూ॥

2. పసిడిలేడిని జూచి పాదములబడె సీత
మృగముకూడా నే వెల్లిపోతిని
భూపుత్రి వెన్నెలకు తేటయిన వెలది
బంగారుకన్య పుట్టిల్లె వదిలెను నట్టడివిపాలాయె

||భూ॥

3. పన్నెండు వెన్నెలచాయ పణతి పూబోడి
పురుషుడే దైవమని పూజించుచుండేను
భువి బ్రతుకదురా యాసీత బ్రహ్మరణ్యములో
కారుటడివిలో సీత దుఃఖింపుచుండెనో

||భూ॥

4. భూపుత్రి యాసీత భూదేవికూతురు
జనకునింటను నేను ప్రేమతో దెచ్చితి

మందయాన తనడెందములో యెంత
కుందుచుండునో నాముద్దుతమ్ముడ

||భూ||

5. మనల గానక సీత యెంత శోకించెనో
ఏమిసేతుము మనము తమ్ముడా లక్ష్మణా
ఎప్పటికైనను సీతను కండ్లను జూచెదనా నేను
ధరణిలో మర్రిపూడిపురము సర్వేశ్వరుడు
సీత నడవులపాలు జేసెరా తమ్ముడా

||భూ||

రామబాణంచేత పడిపోయినవాలినిర్వేదన

ప|| ఎంతవని చేసిసితివి రామా !

నిన్ను ఏమనందును సార్వభౌమా !

1 అవతారమూర్తి వని అంద రనుమాటలను

వమ్ముచేసితివేమి? రామా! నీకులమ్మునకె దోసమ్ము రామా!

2 ముచ్చటగ నాతోటి ఇచ్చవచ్చినరీతి

నీమానసము తెల్పరాదా; నీకునై నేప్రాణములనిత్తు కాదా ||ఎంత||

3 తమ్ము డేదో చెప్పి తగనిన్ను నమ్మించె

కల్లనిజములు తెలియవలదా? రాఘవా!

పొల్లుమాటలు తెల్పవలదా?

||ఎంత||

4 నిను మోసగించిన నీచు రావణు బట్టి

నీకడకు నే గొంచు రానా రాఘవా

నీయాజ్ఞ పాలింపలేనా

||ఎంత||

5. వైరకథ యేమిటని వచ్చి నన్నడిగినను
హెచ్చువేడుక చెప్పలేనా? నీకువై
ఇంతసాయము చేయలేనా

॥ఎంత॥

6. పదిమంది నినుగూడి పరమాత్ముడని యన్న
సత్యమని అనుకొంటిసీ రాఘవా!
చాలనమ్మిక నుంటిసీ

॥ఎంత॥

7. అన్నదమ్ములనడుమ ఎన్నో తగవులు గల్లు
ఏకపాక్షికభావము రాఘవా చాలు నీసౌజన్యము

8. ఐనదానికిచింత నందువాడను గాను
అసమర్థుడని యెంతునే రాఘవా
దొసగున్న క్షమియింపుమీ

॥ఎంత॥

లంకలో సీతారావణ సంవాదం

రావ : - శుక్లగిరిపర్వతము చూచినంతటిలోను
కమలేశపురి నీకు కలుగునటే సీత॥

సీత : - పొంగకురోరి దుర్మార్గరావణ సీపు
నీపొంగు శ్రీరాము బాణముతో కుంగేను.

రావ : - చుట్టూసముద్రాలు మధ్యను నాలంక
లంక కొచ్చినవాడు నరుడెవ్వడే సీత?

సీ : నరుడుగాడూరోరి నరసింహకారుడు
భూమిని నిన్ను బరిమాల్చేడు వాడు.

రావ :- నరు డొంటివాడు నల్లనివాడు సీత
నరుడు నాకు ఎంత నాధుడటే సీత
పదిశిరస్సులు గలవాడనే ఓసీత

ఒంటిశిరసువాడు నీనాథుడే సీత
నరుడు ఎంతగలడే నాకు ఓసీత

సీత :- నరుడు గాడురన్నా నారాయణమూర్తి
అవతారపురుషుడు ఆదివిష్ణుమూర్తి
నామీద చెయి వేసి నావద్దనిలుచుంటే
పక్కున సీతల పేలుచుగాదటర
పొంగకురోరి నీవేల పొంగేవు
నీపొంగు రారాజుబాణాన కుంగేను.

సీతాదేవి రావణాసురుణ్ణి దూషించడం

(భూపాలరాగం—ఆటతాళం)

ప॥ రాముభార్యనుగా రావణవినరా రాచకన్యనురా
సీతలద్రుంచే లోకమాతనురా నన్నంటకు రాచకన్యనురా॥

1. భూపతులు మెచ్చగ శివునివిల్లు పూని విరువగను
ఆపదము నన్ను పెళ్ళాడి నట్లుగ సీత మహాతి
శేషగిరిదాసవరదుడైన ॥రా॥
2. వాలినెరుగవురా నిన్నే నప్త వార్ధుల ముంచెను
అటువంటివానిని ఒక్కశరమున ద్రుంచి
వాలితమ్ముని పట్ట మేలించినరాము॥రా॥
3. తాటకిని ద్రుంచె, నీకొరకై యవతారము దాల్చెను
వాలాయముగను విశ్వామిత్రుయాగము గాచి
రాతి నాతిగ జేసిన శ్రీరఘు ॥రా॥

4. మారీచు మాయలేడిని పంపియు చోరా నన్ను దెచ్చితివి
ఉండదు నీలంక దగ్ధమైపోవును
పండువంటి నీలంక పాడై పోవు నమ్ము॥రా॥
4. తొల్లి నే లంకలోను రావణ వినర నీతోడబుట్టితిని
తోచదటర నీకు దుర్మార్గ మేలర?
ఆచక్రధరుని శరణు నర మనవి వినర॥రా॥

అంజనేయు లందించిన శ్రీరాముముద్రికతో సీతాదేవి
సంభాషించుట

(శ్లోకవరాళిరాగం-ఆటతాళం)

పల్ల:- ఉంగరమా ముద్దు టుంగర మయ్యయో
రంగైన రామువే టుంగరమా॥ఉం॥

1. ఎగుర రెక్కలు లేవు నడువ కాళ్లులేవు
ఎలాగు వచ్చితివే ఉంగరమా!
నా డగ్గిసాక్షిగ నన్ను పెండ్లాడిన
నాధుడు జ్ఞేమనుటే ఉంగరమా॥ఉం॥
2. ఆ రామలక్ష్మణులు వా రన్నదమ్ములు
అందరుజ్ఞేమనుటే ఉంగరమా!
కౌసల్య సుమిత్ర కైక మాపిన్నత్త
నాతోడబుట్టవులు జ్ఞేమనుటే॥ఉం॥
భరతశత్రుఘ్నులు నాముద్దుమరదులు
బాగుగా వున్నారటే ఉంగరమా?
పతి నన్ను యెడబాసి పరదేశమున నుంటే
సమకూర్చు లేవైతివే ఉంగరమా॥

రామాయణసారాశం

(మంగళహారతి)

పల్ల : మంగళం, మంగళం, సీతా రామా

॥మంగ॥

1. అట్టై సురలు మొర పెట్టగా వినివచ్చి
అట్టైకొనల్యగర్భ మందునిలిచిపుట్టి
పట్టి తాటకిని గొట్టిపారవేసి
అట్టై సీతను చేట్టిన రామా

॥మంగ॥

2. కై కేయివరమున కై కొని శ్రీరామ
వై దేహితోగూడి వనముకేగి
భరతునకు చిత్రకూటమున పాదుకలిచ్చి
వై దేహితో వనవాసమొనర్చిన రామా

॥మంగ॥

3. మారీచు తెగవేసి మగువను యెడబాసి
మారుతాత్మజు జూచి మర్క మంతయు దెలిసి
కోరి సుగ్రీవుని జేరి వాలిని ద్రుంచి
మీరి సుగ్రీవునకు మేల్ పట్టము గట్టిన రామా ॥

మంగ॥

4. హనుమంతుని బిలిచి తన యుంగరంబివ్వ
అట్టై సముద్రము దాటి ఆసీతను జూచివచ్చి
సీటిమీద వారధి నిలువగట్టించి
తనతమ్ముడు వానరులతో దాటిన రామా

॥మంగ॥

5. అట్టై రాక్షసుల పట్టి తలలుగొట్టి
విభీషణునివల్ల లంకమర్కంబు దెలిసి
రావణాసురుని రణమందు తెగనేసి
లంక విభీషణునికి పట్టముగట్టిన రామా

॥మంగ॥

6. తమ్ముని వానరులను తనసతి జానకిని
జెంట తీసుకొని అయోధ్యపురము జేరి
కన్నతల్లుల కడుపు ఆనందమును గూర్చి
గట్టిగా అయోధ్య పట్టాభిషిక్తుడే రామా

॥మం॥

కృష్ణుడు యశోద సంవాదం

య॥ కన్నతండ్రి! చిన్నికృష్ణా! కనులజూడుము
కరముసాచితి రమ్మ రమ్మోయీ
మన్నుతినట మానకున్నను కొట్టెదనునిను
కట్టిరోటికి కదలు వేగంబే

కృ॥ కన్నతల్లిరో, కరుణజూడుము ఎన్నడునునే
మన్నుతినగా లేదు లేదమ్మా

య॥ సీవు తిన నేనిప్పుడే జూచితి, నింతలో సీ
విట్లు బొంకిన నమ్మబో నోయీ

కృ॥ తల్లిరో సీయల్లమందున భ్రమనుజెందితి
వంతెగానిబొంకలేదమ్మా

య॥ తక్కి తారుచు నక్కి జూచుచు
బొంకులాడుచు బోవజూచిన విడువబోనోయీ

కృ॥ నాదుమాట నమ్మకున్నను మారుజెప్పక
నోరు దెరచెద జూడు మోయమ్మా

య॥ ఎన్నిలోకము లెన్నిజీవులు
ఎంతతిమిరము ఎంత తేజము వింతగా దోచెన్
అమిత మగు నాతిమిరమందున
శక్తియుత తేజంబులోపల
మిళిత మైపోదున్ ॥-

గోపికలచీరలపద్య

వెంకటగిరి యనగ వేడుక వెంకటగిరిలోను
 స్వామినన్నిధినుండి చక్కని సరసపునది యనగా,
 రేపల్లెను గనరే చక్కని గోపస్త్రీలెల్లా
 ఏవున చెలరేగి మామిడితోపున వలగొని,
 ఆడుచును పాడుచును గుంపులుగూడుచు వేడుకలా
 చెలులు యీలాగు క్రీడల మదియలరగను,
 దేవుని నేవింప వచ్చిన దేవాంగన లెల్ల
 శృంగారించుకొని వత్తురు శ్రీహరి జూత మని,
 పట్టంచలచీర మెరిసేటి పంచవన్నెలరవికె
 పుట్టుదొడిగినచీర మేనుకు పొంకమైన రవికె,
 కరకంచలచీర పట్టు కంకణాలరవికె
 ఆవపూలచీర మెరిసేటి అద్దమ్మరవికె,
 పొన్నపూలచీర ఎర్రనిపొగడపూలరవికె
 మండి తెల్లనచీరా నిండామొగ్గలుగలరవికె,
 తోపుచీరా గట్టి చక్కనితోపురవికె దొడిగి
 నెరిచిక్కులుదీసి కురులు కూడదువ్వుకొని,
 జాజులు ముడుచుకొని కొప్పులు జారగ బెట్టుకొని
 మట్టెలు పిల్లెల్లు బొబ్బిలికాయలు,
 వీరమట్టెలు చిటికినబొడ్డులును వేళ్లకు
 చిత్రించినట్ల హస్తకడియములు,
 గంటలుమొలనూల్లా కనకపువడ్డాణ
 ముకులును ముత్యాలరవికెలును,

మదుపులతీగెలు మెరయగనూ చంద్రక
 బొగడులును చెలిమితాయెత్తులుమెరయ
 చిలుకతాళి వేసి చక్కని కుతికంటూమెరయ
 ఊరికి మారముగా అంతా ఒకకొలనికిబోయి,
 చీరెలు రవికెలునూ విడిచి కొలనుచేరువ నిలిచి
 జలములోనే జొచ్చి పైపై చల్లులాడుకొనుచు,
 మొలబంటాయె నని కుతికబంటాయె నని
 ముచ్చటలాడుచును,
 వనితలు రాగాను జూచి శ్రీకృష్ణుడుతాను
 అక్కడి కేలగో తెలిసికొని ఆకస్మికముగా,
 అడకడీ యనుచు మాతో కూడకుడీ యనుచు
 శ్రీకృష్ణుడు వచ్చి చేరువ నటునిలచె
 చెల్లబో యికనేమి చెలికత్తె శ్రీకృష్ణుడు వచ్చె
 చెల్లవు పంతమ్ములు మన సిగ్గులు పోయె గదవే,
 ఇల్లాళ్లమూ మేమూ మాగురైరుగక
 నీవుండే ఘల్లుగ వచ్చేవు తిరిగేవు దాగేవు,
 జనులు చూచినారా నేరము లయ్యేరా మా
 మగవారిటు వస్తేను పోరా యింటికిని,
 నీ వాంబోతుకోడెవటరా ఏలేమగవారు
 యిక్కడ నెవ్వరు వున్నారూ,
 నీరజలోచన నీవే మరిమగవాడవు గావటరా
 దా మగవాడన్న నేబాలుడ నెరుగరటే మీరు,
 మేమెరిగే కాదా యిప్పుడుమీ కేలొంగేది
 గొని చిక్కరే నీళ్లలోవాయువుగోనేరక,

జలములు విడిచిరాచే యింక మీవలువలు గట్టుకోరే
 అనుచును కృష్ణుండు చీరెలురవికెలు,
 ఎత్తుకొని పొన్నమీదనుండి కృష్ణుడు ఎక్కడ
 గనపడకా అప్పుడుగోపికలు జలములు,
 విడిచి లేచివచ్చి గట్టుమీదను నిల్చి
 వలువలు ఎక్కడ గనపడకా,
 అక్కరోటయక్క వలువలు ఏమయిపోయెనక్కా
 వెతికిన లేవుగదా యిది విష్ణుమాయగదవే,
 అక్కరోటయక్కా వలువలు యేమయిపోయెనక్కా
 అక్కడబడకుంటేను,
 ఇక్కడ దొంగలున్నారా దొంగవునే కాంత
 కృష్ణుడు దుండగీడుకాడా,
 సంగర మయినాడే వాడొక చాటుదాగినాడే
 వాగులు వంతలును పొదలమాటులకు,
 వెదికిన లేవుగదా యిదియొక విష్ణుమాయగదవే,
 వేయిమాటలేల యీ యన్యాయ మేమొకాని తెలియదు
 తోయజాక్షులారా మనకిక యేమి
 యుపాయమ్ము జెప్పరే॥

3 కీకాపులు - కీలాట భజనలు

కీలాటము పాఠశాలలోని విద్యార్థులూ, స్త్రీలూ, వేస్తారు.
 దీనిని జటకోలాటము సృత్యకోలాటము, అని రెండురకాలుగా వేస్తారు.
 కర్రచిక్కకు దారాలు కట్టి వాటికి కర్రచిడతలు కట్టి ఒకచేతిలోదానిని
 పట్టుకొని, మరోచేతిలో రెండోచిడతను వాయిస్తూను పై దారాలను
 పాయలుగా వచ్చేటట్టు వీరు మసలుతూ జడవేస్తూ, విప్పతూ, పాడు

కొంటారు. సృత్యకోలాటంలో చిడతలువాయిస్తూ, అడుగులువేస్తూ అంగవిన్యాసం చూపిస్తూ రాగతాళవయ్యారములతో, దీనిని స్త్రీ పురుషులు వేస్తారు.

కోపులు-వీటిని వేసేవారు చాలా శ్రమించి నేర్చుకోవాలి. వేపకరలుగాని, పాలకరలుగాని, చిడతలుండాలి. భజనపరులు సరి సంఖ్యలో వుండాలి. దీనిలో పాడే ప్రతీకీర్తనకు ప్రత్యేకమైన అడుగులు, కోపులు, అంగవిన్యాసాలు కలిగి, రాగతాళవయ్యారాలతో సృత్య కళ విలసిల్లుతూ వుంటుంది. ఇది శ్రీకృష్ణునిరాసక్రీడానుకరణం. ఇందులోని కీర్తనలుకూడ ప్రత్యేక విధానంగానే వుంటాయి.

ఇందులో వేషములు వేసుకొనికూడా కొందరు చేస్తూవున్నారు. ఈకోపులభజన చూస్తూవుంటే, ఆనందముగ్ధులు కావలసిందే. ఈకీర్తనలుఎక్కువగా శృంగారరసంలో వున్నాయి. తెలంగాణాకోపులు కొంచెం మార్పుగా వుంటాయి.

గణనాయకకోపు

(సామ-ఆది)

ప॥ రావయ్యా గణనాయకా మము

కావవే గణనాయకా

విద్యలకు ఆదివయ్య వేద్యశ్రీగణనాయకా ॥రా॥

1. ఎలుకవాహనమెక్కివయ్య ఏకదంతముగలవాడవయ్య
సాంబశిపునిపుత్రిడవయ్యా! స్వామిశ్రీగణనాయకా ॥రా॥

2. తొండముతో నీళ్ళుదీసి తోరంపుబొజ్జ గడిగి
నిండుమోదముతోడ నుండు నిర్మలా గణనాయకా ॥రా॥

3. గుజ్జాయాపపు బొజ్జగదలగ గజ్జెలందెలుఘల్లుమనగా
గజ్జకాయ లుండ్రాళ్లు కుడుములు గైకొనుగణనాయకా ॥రా॥

గడికోపు

(శంకరాభరణం-త్రిశ)

(చెంచుభామ-శ్రీకృష్ణసంవాదం)

ప ఎక్కాడివాడవో, యిక్కాడికొచ్చేవు
 ఎక్కువమాటలేలరా మగవాడా చక్కాగమల్లిపోర "ఎ||
 వలచిదానివంకజూచి, ఎగసీగంతేశేవు
 ముంగటముల్లునాటెరా మగవాడ వెనకాలఅంబునాటే ,,
 కూకోవేచెంచీత కుదురుమద్దిళ్లనందు
 కుదురుగాముల్లుదీయవే ఓచెంచీత వెనకాలఅంబుదీయవే ,,
 “మాటమాటకు నన్ను చెంచుచెంచినేవు
 పట్టి బాణాన వేయింతు, మగవాడ పంచబాణాన వేయింతు”
 “కట్టింతు నీయిల్లు, కారుండపడవిలో
 యొత్తిందు పసిడికుండలు, ఓచెంచీత వెయ్యింతుచిలుకుజవ్వాజు”
 “మాటమాటకు నన్ను, అరెఓరనేవు
 మేనబావనుగానటే, ఓలిచెంచీత, మేనబావనుగానటే” ,,
 “సన్నబియ్యము దెచ్చి, సంచుల్లో పోసినాను
 వంతున వండగలవా, ఓలిచెంచీత, వంతున వండగలవా” ,,
 “వెదురుబియ్యము తినే, మాచెంచువారికి
 సన్నబియ్యము లేలయ్య, మగవాడ, సన్నబియ్యములేలయ్య,,
 “సన్నచీరలు తెచ్చి, దణ్ణాన్ని వేసినాను
 కట్టెనకట్టగలవా, ఓచెంచీత కట్టెనచూపగలవా” ,,
 “పారుటాకులు గట్టు మాచెంచువారికి
 సన్నచీర లేలయ్య, మగవాడ, సన్నచీర లేలయ్య”

శరణుధర్తకోపు

(శంకరాభరణం - ఆదితాళం)

ప॥ శరణు శ్రీధర! గరుడవాహన!

శరణు వేంకటనాయకా ॥శ॥

1 పావనపదపద్మ! గోవింద! మాధవ!

పద్మనాభ! జననాయకా ॥శ॥

2 గజై లందెలు పాదంబులపై

ఘల్లుఘల్లున మ్రోయగా

గుజ్జరూపమున బొజ్జ గదలగా

సహజవేంకటనాయకా ॥శ॥

భళిరె టంగుటూరుకోపు

(జంజూటి - ఖండగతి)

ప॥ భళిరె టంగుటూరు, భళిరె టంగుటూరు

1 బల్లువైనకాపులు భామలున్నదిటంగుటూరు

బలుభాగ్యవంతులున్నది టంగుటూరు॥భ॥

2 విస్తరించిన టంగుటూరు విద్వాంసు లున్నదిటంగుటూరు

బలుభాగ్యవంతులున్నది టంగుటూరు॥

3 ముప్పిరీపగ్గాలు మున కాలకర్రలు

ఐదేళ్లబటువులు హనుమంతు బిళ్లలు

అమరియున్నది టంగుటూరు ॥భ॥

4 పెద్దపెద్దనాగళ్లు పేరై నగుంటకలు

అమరియున్నది టంగుటూరు॥భ॥

సువ్యక్తాయ జడకోపు

(మాండు = ఖండగతి)

ప॥ చెల్లెక్కి పూల్లోసి తాబొందు తాముడిచి

భామరో ముద్దు దిమ్మారిభామ ॥చె॥

1 దిమ్మారిచూపుల మారామలింగని

రమ్మానవే ముద్దు దిమ్మారిభామ ॥చె॥

3 పున్నమచంద్రుడు నెలయొక్కబాలుడు

చూడగా యికరాడుగామేలు ॥చె॥

2 అలివేణువార మీరన్నదమ్ములు గూడి

అందిఅందిస్తాడు పట్టావే ॥చె॥

4 భామ పొందుగా గూర్పుకో మంగళగిరికోట చూడవే॥చె॥

5 చిత్తారిజడక్రింద జడమంచిజడకోపు

మే మేళామే భామ చూడవే॥చె॥

అ యి ను కో పు

(ఫరజు-చతురశ్ర)

ప॥ చిటపటచినుకులు దుప్పటితడిసెను

తలుపు తీయవే భామా సీపు

తలుపు తీయవేతరుణీ॥చి॥

వాకిటనుండి వగలు బల్కెదవు

ఎవరిబాలుడవోయి నీ వెవరిబాలుడవోయి॥చి॥

అల్లనాడు సీయాపుల గాచిన హరికృష్ణుడనే భామ

నే శ్రీకృష్ణుడనే భామ ॥చి॥

వాకిటి కాకర మేకలు మేసెను

తలుపు తీయవే భామ, నీవు
 తలుపు తీయవే తగుణి'చి||
 “ మేసి తేమేసెను, కూసి తే కూసెను
 తలుపు తీయను పోవోయి
 నీ తగువులేల పోవోయి”చి||

కృష్ణలీలలు [నాదనామక్రియ-ఆది]

పల్లవి: వింటున్నాను వింటున్నానులే కృష్ణయ్యో నీకథ||వింటు||
 వింటున్నాను వింటున్నాను వంటరిగా వెళ్ళవద్దంటే
 ఇంటియింటి కేగి నీవు కొంటెపనులు చేస్తున్నావనినే||వింటు||
 అంగన యొక్కతె మగని-సంగతి నుండగ జూచి
 అంగజుకేళికి బిబచి- యుంగారా లిస్తా నన్నా వని||వింటు||
 గొల్లభామ మొన్న యిట్టో చల్లచేయుచుండగాను
 వల్లభునిగా నన్నేలితే- తెల్లచీరె లిస్తా నన్నావని||వింటు||
 ఇందువదన తాను పడక-మందిరములో నుండగాను
 సందిటకుచేరిస్తే కాళ్ళందె లిస్తా నన్నావని||వింటు||
 తదినా డొకముద్దరాలు- సుద్దులు పాడుచునుంటే
 వద్దజేరి ముద్దుబెడితే దుద్దు లిస్తా నన్నావని||వింటు||
 పణతు లందగు గూడి బంతులాడుచుండగాను
 పణతులారా యివి బంతులా యని చనుబంతులు బట్టుకొన్నా
 వని నే ||వింటు||
 ఇందువదనయును నీవు సందడిగ నాడుకొమ్మంటే
 వెంట శేషాచార్యునింట అందముగా నిలిచినావని నే||వింటు||

శ్రీ కృష్ణుడువాగిన పొన్నమాను

(మధ్యమావతి - ఆడి)

ప॥ పొన్న వాహనమే గంటిమమ్మ గోపాలుడు దాగిన ॥పొన్న॥

అ॥ ప॥ ఎన్నగ యాదవకన్నెలచీరలు తిన్నగ నెత్తుకు
వెన్నుడు దాగిన ॥పొన్న॥

1. అనలు కొమ్మలువున్నవమ్మా, రేమానున పూతా
లమరి కాయలుగాచునమ్మా కనుగొంటిమి
శ్రీ కరమున పిందెలు ననుబొందెను శ్రీ నను
భాగ్యములు ॥పొన్న॥

2. చుట్టూ గోపికల మూకలమ్మా, గోపికలందరు
చెట్లుచుట్టిన దిరుగుదురమ్మా, పట్టినకొమ్మకు
పాకుచు చనుచును పొన్నవాహనమే గంటిమమ్మ ॥పొన్న॥

3. శృంగార మయిన వృక్షమమ్మా చూచేటివారికి మంగళ
ప్రదమైయుండునమ్మ శుకపికములచే
కిలకిలరావములు చిలుకలరవములు
కిలకిల కుయ్యగ ॥పొన్న॥

4. నిండుభక్తితో నిలిచిరమ్మ ఆగోపికలందరు
రెండుహస్తము లెత్తిరమ్మ, దండము వెంకట
దాసపోషక దండంబిదుగో యనుచున్నారమ్మ ॥పొన్న॥

5. పొన్నమీదనుండి కృష్ణుడు చీరలు అందియ్యగా,
శృంగారించుకొని వత్తురే పల్లెకు తమరూ
పొన్నమీదనుండి కృష్ణుడు క్రిందకు పడదూకి
తరుణుల వెన్నంటి కృష్ణుడు తరుముకు పోగాను ॥పొన్న॥

6. పందిబంటువంటివాడే పటవజాలము మేమూ
కుందేలువంటివాడే వీడూ కొంపలుగొన్నాడే
పాపడు గాడే వీడు అడవుల కాపురమే వీరు,
కాపువాడే వీడు కొలనులో కాపురాలుగుత్త

॥పొన్న॥

గోపికల చీరలవదం

(మధ్యమావతి రాగం - అట)

పల్ల:- మాయమాయే చీరలు, ఇది నిజంబయితే

పోయేనే మనసిగ్గులు

దొంగ లెవ్వరు వచ్చిరో, అడుగులజాడ

వంగి బాగా చూడరే

॥మాయ॥

సుడిగాలి వచ్చెను, మనచీర లన్నీ చుట్టియెత్తుకపోయెను

పడుచుతనమున కాపురమ్ములు విడిచియెగబడి వచ్చి నందుకు

వీధిలోనే మేలుచూపెను చెడువిచారము చేయనేటికి ॥మాయ॥

దీపావళిరోజున రొక్కముబెట్టి తనపతి కొనితెచ్చిన,

తోపుచీర యనుచు ప్రియపడి తేపతేపకు కడితే పోవని

దాపురమ్ముగ దాచి యిప్పుడు సాపుగా పోగొట్టు

కొంటిమా

॥మాయ॥

పెద్దదాన నయినప్పుడు కట్టించినా రాప్రాద్దుచీర యిప్పుడు,

వద్దదన మాయత్తగారిసుద్దులు నాచెవిని బెట్టక,

ముద్దుగొల్కెడుపట్టుతాపిత మొదటికే

పోగొట్టుకొంటి

॥మాయ॥

బాలశోభనమునకు, తెచ్చినచీర చలవలేవేనేటికి

జలతారుచీరె చెంగు గరిమినిలిపి తే పిడికింట నున్నది

నిలిపితే నాసలే లేదన్నది తెలియక

పోగొట్టుకొంటి

||మాయ||

ఈడువచ్చినతరువాత వాడకే రమ్మనిపించి చాటుగా

తనపెనిఁటించిన కోటలబామ్మంచుచీరె

||మాయ||

ఎరిగి యెరగనప్పుడు తొలుచూలు బిడ్డకాన్పుతో నున్నప్పుడు
చాలగావెలబెట్టికట్నం మేనమామ కొడుకుదెచ్చిన

చీనిపైతాణియంచు చీర తెలియక

పోగొట్టు కొంటి

||మాయ||

అంగనారోశేపల్లె రంగధామునిపెళ్ళి నాడు

సంగతిగ మాయన్నదెచ్చిన ములగవన్నె రంగుచీరె ||మాయ||

పోతినేయుండ్రాళ్లకు ముత్యాలమ్మజూరంగళ్లకు,

చేత నగదూలేదు ముందరనేతిబొట్టు

పాటిచేసే చీరదెచ్చిమీపాటికే పోతుననియె

పోగొట్టు కొంటి

||మాయ||

ఎవరు దీసిరమ్మా, చీరలజాడ ఎవరుదెలుపరమ్మా

ఎవరు దీసిరమ్మచీరలు ఇందరము మనముండగాను

సుందరిది మామంచిచీర చంద్రపూవన్నంచు రవిక

||ఎవరు||

పణతిరో పట్టినపు వీరభద్రునిపెండ్లి నాడు

పణతిరో మాయత్తదెచ్చిన పచ్చపట్టు వన్నెచీరె

||—ఎవరు||

నాతిరో కళ్లేపల్లి నారన్న పెళ్లినాడు,

కొంగుచూరెడు రంగుపట్టు చీనిపైతాణియంచుచీరె

||ఎవరు||

అతివరో అంతర్వేది నారసింహుని పెండ్లి నాడు

అతివరో మాయక్కదెచ్చిన ఆవపూసన్నంచుచీరె

||ఎవరు||

కన్నవిన్నట్లు కాంతలుతన్నట్లు పల్కగాను
 పొన్నమీదనుండి కృష్ణుడు పిల్లికూతగూసె“
 కూసిన గోపికలు వేడుకూర్చుని యిట్లనిరి
 మోసమాయెగదనేయికమన మోసమేలదాగునే
 మనకెందుకు సిగ్గుగోవిందునిమనమే యడుగుదము
 అనుచుగోపికలు పొన్నచెట్టుకు చనుదెంచిరి
 “గోపాల చూవలువలుయివ్వర కోరినిన్ను వేడెదము
 మదిగోరి నిన్ను వేడెదము”
 “అక్కరతో మీరురెండు హస్తములెత్తి మ్రొక్కిన
 గానియివ్వను మీచక్కనివలువలను”
 కాచుబోయడరారా ఆవుల గాచు బోయడరారా
 మాచబోయడరారా వేగమందబోయడరారావేగ”
 “అనుచుగోపికలు తమచక్కని పెనిమిట్లనుబిలువా
 వనితలపిలుపున నాథులురాగా! గోవిందుడు ఎక్కడగనుపడడు”

పాలపిట్టకోపు

మదవతితనమమకారాన్ని మార్చిమార్చి వర్ణిస్తూ వెల్లడిచేస్తుంది*

- (1) పుట్టమీదాపాలపిట్టా పట్టబోతేతేలుకుట్టె
 మంత్రమేసే జాణవైతే మల్లెపువ్వుల సేవజేతు|
- (2) గుట్టమీదా గువ్వగూసె| కట్టమీదా కముజు పలికె
 చెన్నరాయని గుట్టమీదా నన్నగాజుల చప్పుడోయి
- (3) కోమలైకయ గొట్టమీదా| సుట్టుముట్టూ చెంగాయిసీరా
 మడ్తమడ్త జూడబోతేమా! మడ్తాకానబాడె|

* తెలంగాణ ప్రాంతానివి

కూచుని చెరిగే కోపు

(కాంతస్వరూపం కల్గె కుకట్టికట్టు కనబడుతుంది)

॥ప॥ కుచోనిచెరిగేచేటికురులపై

తుమ్మెదలాడిందోలాలా

ఘన, తుమ్మెదలాడిందోలాలా

॥కు॥

1 చెమటకుతడిసిచెదిరినగంధము

ఘమఘమలాడిందోలాలా

అది ఘమఘమలాడిందోలాలా

॥కు॥

2 ముఖమునయుండేకస్తురితిలకం

ముక్కునజారిందోలాలా

కొన, ముక్కునజారిందోలాలా

॥కు॥

3 గొప్పది రోకలి గుప్పున దంచగ

గుబ్బలు కదిలిన వోలాలా

ఘనగుబ్బలుకదిలినవోలాలా

4 చెరిగేటప్పుడుచేతిలోగాజులు

గలగలలాడినవోలాలా

అవి, గలగలలాడినవోలాలా

॥కు॥

5 హంసనడుపులునడిచేభామకు

అందెలుకదిలినవోలాలా

కా అందెలుకదిలినవోలాలా

॥కు॥

మల్లన్నకోపు

యువకుల పౌరుషం, గుండెధైర్యం, మనోనిబ్బరం, ఈపదంలో
కనబడుతుంది

పల్లవి:- నాపేరుమల్లన్న నాదిరేకలకుంట

కదిరి భూమండలమున నద రేమున్న దన్నాడే—మల్లన్న

భయమేమున్న దన్నాడే, పాటెనారిచిన్నవాడే మల్లన్న
భోగమోళ్లచిన్నవాడే ||నా||

1. ఎద్దిడుగు కనుమలో, యేడుమేడలపైన

చిలుకవలెకూకోని, మలక మీసముదిప్పినాడేమల్లన్న
ఘైరిమీసం దిప్పినాడే తనపేరు తెలచెప్పినాడేమల్లన్న
లంకమలచేరినాడే ||నా||

రథయాత్ర కోపు

పెన్నోబళం తేరు చూపడానికి, ఈవెన్నె లాడి, తనయింటిపనులను
ముగించు కొని, ఆతురతతో వెళ్లుట ఈపదంలో కనబడుతూంది.
పల్లవి :-వచ్చేనురా. రంగవచ్చేనురా! పెన్నోబళము తేరు జూడ
వచ్చేనురా ||వ||

1. గుడ్లకోడిజంపుకొని, గుజ్జంగ వండుకొని
గుత్తిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా ||వ||
2. కారుకోడి జంపుకొని కమ్మంగ వండుకొని
కదిరిలోన తెల్ల వార వచ్చేనురా ||వ||
3. అత్తమామ గొలిచేటి గుత్తినరసింహునకు
వత్తిలేని దీపంబెట్టి వచ్చేనురా ||వ||
4. నట్టింటనుండేటి నా చిన్న బాలునకు
నర్రావుల పాలు బోసి వచ్చేనురా||వ||
5. పాలు బోసిపండబెట్టి నీలోసి నిద్దరూపి
తేరుకదిలే వేళదప్పుక వచ్చేనురా ||వ||

4 వేదాంత సమారాధనభజనలు

భక్తులూ, వేదాంతులూ, సమారాధనలూ, గురుపూజలూ, అంటూ ఏర్పాటు చేసుకొని, స్త్రీపురుషులు సమావేశమై పూజాపురస్కరణ యధాశక్తిని గావించి భజన హంగామాలతోగాని, ఏమీలేకుండా గాని, భక్తిసంకీర్తనలూ, వేదాంత తత్వాలూ, పాడుకొంటారు. వీరు నియమాలను పాటిస్తూ క్రమబద్ధంగా ఈ సమారాధన భజనలు చేస్తారు. బైరాగులూ, వీరినే సన్యాసులంటారు, వీరిలో గోసాయీలనే వారు ప్రత్యేకంగా వుంటారు.

వీరు, ఒంటరిగాగాని, కొందరుచేరిగాని, వేదాంత కీర్తనలు శ్రావ్యంగా పాడుతూవుంటారు. సితారావాయిస్తూ, భక్తిభావంతోనే, గంజాయి దమ్ముమైకంతోనే, సమీలిత నేత్రాలతోవుంటారు. వేదాంతకీర్తనలలో కూట వేదాంతకీర్తనలు. గురుముఖంగాగాని అర్థంతెలుసు కోలేము.

వేదాంతమనగా. వేదములకు చివరభాగాలయిన ఉపనిషత్తులలోని భావాన్ని తెలియజేయునది—

హరినామము - (నాదనామక్రియ - త్రిపుట)

హరినామస్మరణ జేయకుంటే ఆవలగతియేమి ॥హ॥

అన్నదమ్ము లెడబాయక మునుపే

ఆలు నిష్ఠురము లాడక మునుపే

కన్నకొడుకు దండించక మునుపే

కాయము వ్యాధుల జిక్కకమునుపే॥ ॥హరి॥

వృద్ధాప్యము ప్రాప్తించక మునుపే

ఉత్సాహము బలముడుగక మునుపే

నేత్రములకు పొర గప్పుకమునుపే ॥హరి॥

దవడలు లోనికి బోవకమునుపే
దంతపటుత్వము తగ్గకమునుపే
చెవులకు మందము గలుగక మునుపే
చెల్లబో నడవజాలక మునుపే||—————||

||హరి||

కజ్జబూనుకొని తిరుగక మునుపే
కంఠధ్వని కడుతగ్గక మునుపే
అజ్ఞు ముందరికి వంగక మునుపే
అంగము తలవణికించక మునుపే
అప్పుల వారలు కదియక మునుపే
అన్న మొకరు తినిపింపక మునుపే
దొప్పలోన చెయికడుగక మునుపే||
దోవతి బలువై తోచక మునుపే

||హరి||

సా ఫ ల్యం

పల్లవి. కోలుకోలుకోలు కోలే కోలుకోలు కోలన్న
అ|| ప|| కోలని కేరుచు గుర్రమును దూకించ,
కాలిగిట్టల రజము గగన వీధికి నెగయ

1. కరుకై మించిన ౧ పంచకళ్యాణిపై నెక్కి
కరమున ౨ వీరకంకణము గట్టి,
మెరుపు సానక త్రి మేలుచేతబట్టి
గురుతుగ భూచక్ర గొడుగు మెరయ చెలియ

||కో||

2. పసిడి 3 పల్లము చతురపదములందెలుమ్రోయ
పొసగ తేజకి ౪ బిరుదు పూనివేసి
శశిసూర్య గి అంకములు జాణుడై బిగదొక్కి
మిసిమి ౬ తరుటుచేత మెరయ కల్లెము చెలి

||కో||

3. ఒనర భూషణములు వరుసతో వెలుగగ

మినుకు పసిడిశాలు మెరయగను

దిననాథుగతి మాయ ధిక్కరించి తాను

మొనసిముక్తి ద్వారమున జొచ్చితిని చెలియ

॥కో॥

4. జగన్మోహనాంగి తా జలమధ్య వెలుగుచు

సాగనుమీరి ముఖజ్యోతి చూపులను

మరువ పాటలు పాడి మంగళారతు లిచ్చి

సుగుణి చెరిగి పూలుసాంపుతో జల్లును

॥కో॥

5. పాలుపొంగ 2 చవికెలో పొలతిని గనుగొని

కలికి దివ్యకరము గదిసిపట్టి

కలిసి కలియక పరమ కన్య నధిగమించి

భళిర పూదోట్టపై బ్రహ్మమంటితి చెలియ

॥కో॥

౧ కోలు:-పెద్ద (అధికారి)

౨ పంచకళ్యాణి.

గుఱ్ఱాల వర్ణాలు మూడువిధాలుగా వుంటాయి.

1. వర్ణములు :-ఇవి నాలుగు రకాలు.

2. అనువర్ణములు :-ఇవి పన్నెండు రకాలు.

3. చిత్రవర్ణములు :-ఇవి ముప్పై రకాలు

మొత్తం 46 వర్ణాలుగా గుఱ్ఱాలను పరీక్షిస్తారు.

గుఱ్ఱాలలో అయిదుజాతులు మహాప్రశస్తమైనవని ప్రజావాణి చెప్పుతుంది.

1. శ్వేతాశ్వము :-ఇది శరీరమంతయూ తెలుపువర్ణము కల్గివుంటుంది, ఈ గుఱ్ఱాన్ని పూజిస్తారు.

2. పంచకళ్యాణము :- అనగా అయిదు శుభచిహ్నాలు గల్గినదంటారు. దీనినే “పంచభద్ర” అనికూడ చెప్పుతారు. దీనికి నాలుకాశ్చయందు తెలుపు వర్ణమునూ, ముఖమునందు మిక్కిలీ తెలుపు వర్ణమునూ వుంటుంది. ఇది శుభప్రదమైన దని భావిస్తారు.

3. పంచభద్రము :- ఇది పంచకళ్యాణము గో మరో రకం. దీని శరీరమంతటను పావురపిట్టవర్ణం గల కేశరములూ, పాదాలూ, ముఖము వీటి యందు శ్వేతవర్ణమూ వుంటుంది ఇదియును మంగళప్రదమైనదే.

4. అష్టమంగళ :- దీనికి నాలుక పాదాలూ, తోక, తొమ్ముముట్టి, తలవెంట్రుకలూ తెలుపువర్ణంతో వుంటాయి. ఇదియును శుభమైనదే.

5. మల్లికాక్షి :- ఇవి మూడు రకాలుగా వుంటాయి.

1. ముఖమునందు తెల్లని బొట్టు గల్గినది.

2. మిక్కిలీ కృష్ణవర్ణంతో కూడిన కంటిగుడ్డు కల్గినది.

3. కృష్ణవర్ణంగల కంటిగుడ్డు, శ్వేతరేఖతో చుట్టబడి వుంటుంది.

ఈ మూడు జాతులునూ యజమానునకు విశేష సౌఖ్యాలు కల్గిస్తాయి.

3. వీరకంకణము :- వీరులు బిరుదుగా ధరించే ముంజేతిమురుగు (“కంకణముగట్టి కైవల్య కర్ణమంది” వేమనకవి)

౪. పల్లము :- గుర్రపు జీను, దీనిని పల్లాయనము, పల్లయనము పల్కాశము అని అంటారు.

5. అంకెము :- గుర్రాన్ని యెక్కుటకు రెండుప్రక్కల అమర్చినయినుప మెట్లు (రికాబు) దీనిని అంక వన్నియ, అంకనన్నె,

అంకవన్నెయ, అంకవన్నె అనే పేర్లతో పిలుస్తారు.

(సీ. గోమేధికంబుల గొమరొండు కల్లెంబు

వజ్రాల మేలంకె వన్నియలును)

(ఉ॥ రా॥ 7 ఆ 397 ప)

౬. తరుటు:-గుర్రాలను తోలు సాధనం (మునికోల)

౮. చవికె:- రాజార్హమైన పీతము (కూర్పుండేది)

౯. బిరుదు :-సామర్థ్యాన్ని సూచించే చిహ్నం, కౌర్య చిహ్నం.

పరమాత్మలాలి - (శ్రీరాగం-అట)

లాలి ముద్దులహంస - లాలిపరమాత్మా

లాలి ముక్తికాంత లాలి శ్రీకాంతా

శ్రీగురు పాదముల్ చిత్తమునగోరి

సేవ గావింపుడి స్థిరబుద్ధిమీరి

||లా||

సకలంబు మరచి తా సత్వమునుజేరి

సర్వరాగుల హృదయ సాక్షి కలుపారి

||లా||

ముగ్గురు మూర్తులు ముందుగా నిలిచి

బాగుగా నూచెదరు పాడి పూజించి

||లా||

మక్కువతో నీతోట్టి మగువలూచేరు

పింగళ యను గొలుసు ప్రేమతో బట్టి

||లా||

పూటిగా రత్నాల మేడ లోపలను

నీటుగా పవళించి నిదురపోవగను

||లా||

పాటించి యోగులు ప్రస్తుతింపగను

నటనముల్ చేసెదరు నిటల మందునను ||లా||

కమలాక్షి ముఖము సోముని గేలిసేయు

కలికి పలుకులు చిల్క పల్కులను గెలుచు ||లా||

కుండలిపై నుండి కొల్కుచు మెరయ

కూడెదరు పవనమున నూటిగా గదియ ||లా||

ఆరు కొండలమీద నరుదుగా నీవు

మెరయు చుందువు మేటి పదములోపలను ||లా||

సరబైలు దైవమన భక్తితో దలచి

వరములు గోరెదరు వాంఛతోడుతను ||లా||

శృంగాటకమునందు సాంపుతోడుతను

సోహమనుచు బల్కుచును సిద్ధముగను ||లా||

సర్వకాలము లందు సాక్షిగా నిలిచి

శేషాచల యోగి సేవ గావించి ||లా||

జీవా మేలుకొనవే

తెల్లవారెను పూర్వ మందున

నళినమగు శ్రుత తమము వీడెను

యెల్ల దిశలును బయలు గూపయి

వెల్లి విరియగను

||మేలుకో||

మేలు కొనవే రాజహంసా

మేలు కొనవే చైతన్యమా

మేలు కొనవే శుద్ధనిలగూ

మేలు కొనగదవే - జీవా

||మే||

మూడు రెండును గలసి యారో

మేడ సాధమునందు యుండే

చేడియతో జతగూడిరి

బ్రహ్మజాడ దెలియుటకు - జీవా

॥మే॥

రంగు మీరగ సహస్రారమున

వెలుగువేణి త్రయమున

మునిగి నిర్మల ప్రణవమున

సూక్ష్మాంగమును దెలియ - జీవా

॥మే॥

జీవపరమాత్మైక్య మగునా

భావ మందున దెలియ వలెనిక

కేవలాత్మ జ్ఞానమున

గురు, నేవ జేయుచుకు॥

॥మే॥

తొల్లి జేసిన కర్మ వశమున

కల్ల దేహము గాంచినందుకు

యెల్ల విధముల నాత్మ గనుగొని

యుల్లమలరగనూ - జీవా

॥మే॥

జాతినీతియు లేక సకలా

తీతమై ప్రత్యక్ష్మభా

భావ మొరయుచునుండు నాపో

జ్యోతి దెలియుటకూ

॥మే॥

వింత వింతలు గాంచు విశ్వము

సంత కూట మటంచు దెలిసియు

భ్రాంతి నొండక మదిని ముక్తి

కాంత సతి కొలువా - జీవా

॥మే॥

ఆదితుద మధ్యమును లేకను
పాదుకొను ప్రజ్ఞానమునుగొని
భేదమోదము లేని దనుచు వి,
నోద మొందుటకు - జీవా

॥మే॥

రూపు నామము లేక సర్వ-జీవా
వ్యాప కంబయి నిండియుండియు
ప్రాపుదాపై వెలయు వెలిలో
రూపు దెలియుటకు

॥మే॥

సోహమను భావమున పరమో
త్సాహమున వికసించుబ్రహ్మో
వాహమస్మియటంచుహంసను
యూహ దెలియుటకు - జీవా

॥మే॥

గాసి నొందక సూక్ష్మబుద్ధిని
భాసురంబుగ వెంకటా శివ
దాసు హృత్పద్మ సంగస
దాశివుని కొలువా - జీవా

॥మే॥

సువ్వితత్వము

సువ్విసువ్వియోగులార - సువ్విసువ్విభక్తులార
సువ్విసువ్వియనుచుమీరు - సూక్ష్మమందరే
శ్రృంగాటకతావుజూచి - యోగంబనురోకలెత్తి
రాగమనేనడ్లుబోసి - బాగదంపరే

॥సు॥

॥సు॥

కుంభకమనుచేటబట్టి - పూరకమునముంచియెత్తి
రేచకమునపొట్టుచెరిగి - రాశిజేయరే

॥సు॥

పాపలందు బొయకందు - ప్రణవమనేపలుకుగార్చి
 పగలురేయివేకీతి - పలుకుచుండరే ||సు||

సూటిగనాఘటంబునందు - సోహమనేబియ్యముంచి
 సరసముగనుగంగయమున - జలములుంచరే ||సు||

కుండలియనిప్రాయిత్తోను - కర్మములనుసమిధలుంచి
 వంటచేయజంటతిత్తు - లంటియూదరే ||సు||

వంటచేసిపచనమైన - వంటకమునారగించి
 సూటిసహస్రారమందు - సొచ్చినిలువరే ||సు||

సొచ్చినిలిచిమచ్చికలర - చెంచురాజుగురునికరుణ
 శేషాచలయోగిగూడి - చింతసేయరే ||సు||

జ్యోతివెలుగుచున్నదమ్మా

(ఆనందభైరవి - అట)

జ్యోతివెలుగు చున్నదమ్మా
 దాని, లోతు తెలియరావెకొమ్మా
 పాతాళగగనకళాతీతమైనర్వ
 భూతములందు ప్రఖ్యాతిగృహమాత్మ ||జ్యో||

ఎవరిచేతజిక్కదోయమ్మా దాని
 విధమిట్టిదని జెప్పరాదుగదమ్మా శివ
 కేళిలోగూడి సిద్ధేందుభావమై
 పూనిక్రమమునచాల బుధులందునాయాత్మ ||జ్యో||

మాయలో మాయైనదమ్మా
 దానిమహిమ తెలియగూడదమ్మా
 మాయకులోగాను మాయకువెలిగాను
 రేయిబగలునొక్క రీతిగబరమాత్మ ||జ్యో||

శౌనారూపములయినదమ్మా
 తిరిగితానుతానైయున్నదమ్మా
 పూని త్రికూటములోన నిత్యానంద
 జ్ఞానములోన నిదానముగనాత్మ ||జ్యో||
 కనకమయమై యున్నదమ్మా
 తిరిగికనవచ్చొ కనరాదొయమ్మా
 ఫణితోడగుడుక పవలురేయొకరీతి
 తనువులోపల నీలతామరసమునందు ||జ్యో||
 ఎఱుకలోనెరుకైనదమ్మా సర్వ
 మెరిగిసాక్షి తానైయున్నదమ్మా
 పరమాణువుగ విశ్వపరిపూర్ణముగనాత్మ
 గురుచంద్రుడగు శ్రీతరిగొండ సరహరిరూపమున ||జ్యో||

చిలక పాట

పల్లవి :- చిలుకచిలుకా నిన్ను పిలిచితేములుకా ?
 నిలిచిమాట్లాడవే నీకింతయలుకా ||చి||
 ఎఱుకవేగబెట్టుకొని ఎగిరెగిరిపోతావు
 తిరిగినాచోట్లకే తిరిగి మళ్ళొస్తావు ||చి||
 ఈదారిలోచ్చెవు ఈయూరునీడలే
 కాదు రహదారి నే గనుచుపోరాదలే ||చి||
 అమ్మనేదెలుసుకో అయ్యపేరడుగవే
 ఆగొడవ తెలుసుకొని ఆరాట ముడుగవే ||చి||
 ఆదిపురుషుడుతండ్రి ఆదిశక్తితల్లి
 పుణ్యులిద్దరుగలియ పుట్టితివెయోషిల్ల ||చి||

జాతినా గిరిమించు తాటివృక్షపుతొట్టి
 జదిలోనీసెలవు అది తెలిసి తేతొట్టి ||చి||
 అండమనోవైన బ్రహ్మాండమనిపించావు
 నిశ్చలత్వముగల్గి - నీవుగనిపించావు ||చి||
 గ్రుడ్డుపేలినవెనుక మడ్డిజీవితమబ్బె
 చిఱుపిట్టరూపంబు తెటవెడలనీకబ్బె ||చి||
 పంచభూతములునీ పంచరంగులతనువు
 ఆమట్టిగురిగెలో అమరిందినీమనువు ||చి||
 తల్లినినుదన్నగా తాటినండిజాటి
 పడగానెనీగుణము పాడుగామారె ||చి||
 మాయదిమ్మా తలకు మసకకల్పింపగా
 తోటిచిఱుపిట్టలతో ఆటలేయింపుగా ||చి||
 ఆడేవుపాటవే పాడేవుముద్దుగా
 కిలకిలనవ్వుతూ పలికేవు రద్దిగా ||చి||
 ఎదిగెదిగిపెద్దవై ఎగరనేర్చితివి
 పొదలలోదూరితివి పొడుగుఁజెల్లెక్కితివి ||చి||
 పండ్లతోటలజూచ్చి పండ్లన్నిగొరికితివి
 పూలతోటలదిరిగి-పూదేనైత్రాగితివి ||చి||
 పలుహఠారంగులయొడలి-వన్నెచిన్నెలుగాంచి
 మురిసిపోతివిలోన ముదముచేగర్చించి ||చి||
 ముక్కుముక్కునగల్పి మోహంబుచేబెంటి
 నక్కుననుజేర్చుకొని యానందమేగొంటి ||చి||
 కన్నావుబిడ్డలను కాంచితివి ముచ్చటలు
 కొన్నాళ్ళకెఱిగితివిబన్నాములువచ్చుటలు ||చి||

పెంటినినుబాసిచనె అంటుకొనెనగచాట్లు

కిన్నబిడ్డలగుంపు కనుమొఱగెనగచాట్లు

కొందరీల్లిరికటా క్రూరజంతులబారి

కొండరేగట్టుకో కోనకోపారి

॥చి॥

నీపేరుదలపరే-నీచెంతలారారే

ఎవరికెవరేగాక ఏకమాతారె

॥చి॥

భాగ్యభోగమునిత్య వస్తువనుకుంటూ

తనుతానుమరిపించు కొనుపెద్దతంటా

॥చి॥

మొకజొన్నకండెలకు మూర్ఖించిచొరకోయి

రెడ్డిపడుచుచేతి దొడ్డయొడిసెలరాయి

॥చి॥

అంటుమామిడిపండ్ల కాసించి జననేల

తోటకాపరియొడ్డు నాటింపుములుగోల

॥చి॥

జామయుసిరికలున్న జాడనేబోకుండు

రెచ్చి విలుకాజేయు రేగడచ్చనగుండు

॥చి॥

నినుబాధపెట్టనే నిద్దంపుచిలకా

నీబాధజూడనే నోర్వనేచిలకా

॥చి॥

పెంటిబాసినవగవు - బిడ్డలేగినదిగులు

మంటలెత్తగనీకు - ఒంటిగానెదబగులు

॥చి॥

చింతపై గూర్చుండి - చింతబడనేలా

శాంతంబుచేకూరు - సరణిగావాలా

॥చి॥

నిష్కామకర్మంబు - నికరంబుదారీ

రాగలిగితేనీవు - రావెపొన్నారి

॥చి॥

గాదంటివానీవు - కడగండ్లపాలాదు

దొర్లించినినుబట్టి - దొంగఎఱుకులజోడు

॥చి॥

- బుట్టలోపెట్టుకొని - పట్టణపునడబాట
పదిమందికేజూపు - పాడువేలముపాట ||చి||
- కొన్నవాడొకయినుప - క్రొత్తపంజరములో
నినుదూర్చియిరికింప - నీవొందుబాములో ||చి||
- నేజూడలేనెనా - నెయ్యంపుచిలుకా
నరకమేయిదిసీకు - నాచిన్నచిలుకా ||చి||
- ఇరుగలేదూసీకు - పొరుగులేదేవంక
నీవారుగనపడక - నీరుకన్నులనింక ||చి||
- పొట్టపగిలేటట్టు - పొగిలిపోతావా!
ఉప్పట్టిపడినాపు - ఉడికిపోతావా! ||చి||
- కడ్డీలకెగబాకి - కౌగలించేవా!
దొడ్డివాకిలిరాక - ఉడ్డుగుడిచేవా! ||చి||
- మడికూడేగుడిచి - జీడునీర్గొంతార్చి
మలమాత్రములుమేని - పంచనేదిగజార్చి ||చి||
- ఎడ్డెబ్రతుకూపైన - ఏవగింపేగల్లి
కలనరంబుననెగుర - కాల్యిరిగెకేల్నల్లి ||చి||
- ఓరచూపులుజూచి - యొరులెఱుగకయుండ
ఒక్కనాడురవడిని - ముక్కుపుటములురెండు
చొప్పించిద్వారంబు - తప్పించిబయలంది
ఎగరబోతివిగాని - ఎఱకబలమూకుంది ||చి||
- దడదడనిగొట్టుకోన - నడిగన్నాయొకపిల్లి
నీగొంతుకొరికేసి - ఏగెనెదోగల్లి
నీతనువురాలింది - నీమనువుతూలింది
మిత్తనినుగబళించి - మింటికేయ్యెగిసింది ||చి||

మరణమేయదినీకు - శరణంబుగాదూ

తరిలేనిదుఃఖములు - విరుగడేగాదూ

మల్లివస్తానేను - మరివత్తునిచటికే

అనియేడ్చియేడ్చినా వరిగినానెచటికో

॥చి॥

మల్లిరావద్దనా - మంచిమాటావినుము

మల్లిరాకుండేటి - మార్గమేగనుగొనుము

రహదారిమార్గాన - రావెనాచెంతా

రహదారిపయనంపు - రహస్యమెఱిగింతూ

॥చి॥

మూడింటిపైభ్రమలు - ముండ్రపాదలనితొలగి

కలిమిలేములుసరిగ - దులదూచికోనిమెలగ

అచటచటనాదారి - సంతియుందురునక్కి

ఆరుగురుదొంగల - ల్లదెచూడుమాచక్కి

॥చి॥

నూలువలలశ్వంపు - జూలువెండ్రుకయురులు

బంకరాచినగెడలు - బద్దలల్లినతెరలు

అమరించినినుబట్ట - నావంచుచున్నారు

మెలకువతోనడువలే - మేలయినచిన్నారి

॥చి॥

నెలరాదారినినడువ - నీకుసుకరంబు

రచ్చలన్నిటిమిన్న - రాజమార్గంబు

శమదమాదులుతరు - చ్చాయలైశ్రమదీర్చు

దానజపములుఝరులు - దాహంబుతెగటార్చు

॥చి॥

నియనునిష్ఠాదులే - నిదురింపసావిళ్లు

రివ్వరివ్వననడువు - రేయింబవళ్లు

ఆకాశయానమా - అలవడ్డదేనీకు

రెక్కలిమ్ముగగట్టి - రెక్కొంచుపైబ్రాకు

॥చి॥

అంచెలంచెలుదాటి — అలనటలుదీర్చుకొని

ఆనందవనమునకు — ఆత్మనేచేర్చుకొని

నీరూపునా వెరిగి — నీలోకముద మొందు

విరుగుతరుగూలేని — వింతసౌఖ్యముజెందు

॥చి॥

ఓంతత్సతోమ్మంచు — ఓలలాడేచిలుక

॥చి॥

౧ తప్పిడికుండలభజన

తప్పిడికుండలభజనలో, ఏలపాటలూ, శృంగారపదాలూ, నీతి గీతాలూ పాడుచుండుట పరిపాటిగా వస్తూవుంది—

నాయకుడు, “హారే; వారే;” అంటూ బారలుచాచి శి సార్లు దీర్ఘంగాపాడి తరువాత ద్రుతంలో “వహ్వారి; వహ్వారి; వహ్వారి; తథింతథ” అనిచెప్పి చాపుగా “భాళీ; భాళీ; భాళీ;” అనిదరువువాయించి పాడుటకు ప్రారంభిస్తారు.

ఏల పాట

చోళ్లునల్లన్న చోడిపిండితెల్లన్న

కాగబోసిత్రాగి తేను కడుపుచల్లన్న!

కోడినల్లన్న కోడిగ్రుడ్డు తెల్లన్న

అందులోని చందమామ! అధికపసిమన్న

* శృంగారపదం

పల్లవి:- 1 గుమ్మ గుమ్మన్నలార గుమ్మన్నలారో

నారాచ గుమ్మడీ

॥గు॥

కోరకొప్పబెట్టి కోరింటపూలుగుచ్చి

బారలేసుకనడిచేటి పణతీనిచూడరో

నారాచ గుమ్మడీ

॥గు॥

విశేషంశాలుగ ఈపదంలో ప్రాచీనవస్త్రవిశేషం వర్ణించబడింది.

1. గుమ్మన్న = అలంకరించుకొన్నస్త్రీ.

2 అద్దాలరవికమీద 3 అద్దకాలకోకో
పట్టుటచెంగుమీద 4 పావురాలనేతో
నారాచ గుమ్మడి
కుచ్చీలకొంగుమీద 5 గువ్వలకూరో

॥గు॥

2. అద్దాలరవిక = పట్టునూలు జలతారుల నగిషిపనికి “బుటేదారి” అంటారు. ఆతిప్రాచీనమయిన చిత్రకళగా దీనిని భావించాలి. యీమనులూ, వీటినిశయారు చేసే పరికరాలూ వేదాలలో వర్ణించబడ్డాయట. బుటేదారిపనిలో, నూలుబట్టమీద రంగుపట్టుదారంతో వెనుకనుంచి నూనితోకుడతారు. పట్టుజరీకుచ్చులు అమర్చుతారు. కొన్నింటికి గాజుపూసలు, ముఘ్యాలు కలిసికుడతారు మరికొన్నింటికి అద్దాల బిళ్లలుఅమర్చి కుడతారు.

3. అద్దకాలకోక :- చిత్రవిచిత్రాలబొమ్మలు. నగిషీలు, నమూనాలుగల కర్ర అచ్చులతో బట్టమీదరంగులతో అద్దుతారు. రకరకాలరంగుబట్టలమీద, దానికిసరి పడే రంగుఅద్దకపు చిత్రాలు ముద్రిస్తారు. ఒక్కొక్కపాగంలో ఒక్కొక్కరంగు పూసిన దిమ్మలతోముద్రించి రకరకాల వస్త్రచిత్రాలు వచ్చేలాగుచేస్తారు. ఇందులో ‘కలంకారీ’ అద్దకాలుచాలాశ్రేష్ఠమైనాయి. బందరుకలంకారీ అద్దకాలు జగత్ప్రసిద్ధిపొందాయి -

4. పావురాలనేత :- రంగురంగుల దారంపోగులతో నూలుబట్టలమీద పట్టుబట్టలమీద కాయలు, పువ్వులు, తీగలు, చెట్లు, దేవతలు. ముసుళ్ళు, పక్షులు, జంతువులు మొదలైనవర్గాలకుచెందిన బొమ్మలు రకరకాల నగిషీలువచ్చేటట్టు నేస్తారు. మామూలు పడుగు, పేక, దారాలలో చమత్కారంగా చాతుర్యంగా నేసేడోరియాలూ, చారలూ, గళ్లూ, వెండి, రాగి, బంగారుజలతారులతో అంచులూ, చిత్రంగా నేస్తారు.

5. గువ్వలకూర్పు :- రంగురంగుల దారాలతో బట్టలమీద కావలసిన ఆకారాలను చిత్రంగా కుడతారు. ఇది బుటేదారి పనికంటేజే -

హిందూదేశ వస్త్ర పరిశ్రమ వేద కాలంనుంచీ అభివృద్ధిచెందుతూ ప్రపంచ ప్రఖ్యాతిగాంచినది జిలుగువలువలు, రవ్వనెల్లలు, చీలిచీనాంబరాలు ధాకామజిలీ నులు, కలంకారీఅద్దకాలు మిక్కిలీప్రశంసింపబడ్డాయి -

ఈవస్త్రపరిశ్రమగూర్చి చారిత్రకులు చెప్పేగాథలు

౧ గౌతమబుద్ధుడు ఒకనాడు “గంగద్దామె” అను స్త్రీ విగతవస్త్రుగాతిరుగు

కరకంచుచీరమీద కస్తూరిమల్లో;

నాథాచ గుమ్మడి

॥౧॥

తున్న దనిభావించి, ఆమెను మందలించగా, ఆ స్త్రీ తనయొంటి నిండుగా ఉలిపిరి జలుగు వలుతను కట్టుకొనుట ఆయనకు చూపిందట -

౨ ఔరంగజేబుచక్రవర్తి ఒకసారి తనకూతుర్నిచూచి, శరీరంకనిపించేటట్లు చీర కడుతున్నావేమి? అని మందలించగా ఆమె “అయ్యా! ఈమల్మల్ చీర నాశ రీరం చుట్టూయేడుసార్లు చుట్టుకున్నానండీ” “అని జవాబు చెప్పిందట.

౩ ఈమె కట్టుకొన్నచీరను, చాకలి చలువచేసి, పచ్చికబయలుమీద అరవే యగా అవు, పచ్చికతోబాటు చీరెనుకూడ మేసివేసిందట.

౪ సత్తగుల్లలో యిమిడే పదహారుమూళ్ల చీరెలూ, సెనగ కాయలో యిమిడే ఎనిమిది మూరలపంచెలూ, దేవతావస్త్రాలని వాడేవారు -

వస్త్రాలలో, స్త్రీ పురుషాది ఆబాలగోపాలంవాడేవి. అనేక షేర్లతో వున్నాయి - చూడండి-

సీ॥ సంపంగి కావులు, జందురు కావులు

పెలిపట్టుపుట్టిమల్, వేటచాళ్లు

జి.గుబొమ్మంచుల, చీరలునాచులు

నుదయరాగంబులు, నుడుతవన్నె

లాప్పముయ్యంచుల. పుష్పాళ్లుహొన్నంచు

వలువలుకరకంచు, వస్త్రతతులు

ముత్యాలపందిళ్లు సుత్తరగోగ్రహ

ణములునిగమగోచ రములుబద్ధ

తే॥గీ॥ పుందిలకలు నిండువన్నెలు, బొడలు బచ్చ

లునుహరిణవళ్లుహంసవ. లులునురంగ

వళ్లుబొదలును సామంత, వదులుననగ

దనరెడు పసందుపటములు, నొనియెజెలకు

(హంసవంశతి రీ. ఆ 355 ప)

ద్విపద॥ కంజాపలియుజయ, రంజియుసంచు

పుంజంబుమణిపట్టు భూతిలకంబు

శ్రీ వన్నియయుమహా జీనియుజీని

భావజతిలకంబు, పచ్చనిపట్టు

రాయశేఖరమును రాజవల్లభము
 వాయుమేఘము గజ వాళంబుగండ
 పడముగాపునసరి పట్టునుహంస
 పడియవీణావళి పల్లడదట్టి
 వారణాసియు జికువాయిగెందొగరు
 గౌరీగనయమును క్షీరోదకంబు
 పట్టును రత్నంబు పుట్టునుశంకు
 పట్టునుమరకత, పట్టుపొంబట్టు
 నెఱపట్టుజెలిపట్టు నేత్రంబుపట్టు
 మరితపరాజంబు మాండోదరవియు
 చంద్రాతపంబును సాంధ్యరాగంబు
 నింద్రరాగంబు మహేంద్రభూషణము
 సన్ననడంచును శరధియుమేఘ
 వన్నియరుద్రాక్ష వన్నెకాంభోజి
 పులిగోరుపట్టును భూపతిరుద్ర
 తిలకంబుసరిపట్టు మలయజసిరియు
 కొలనిమేఘము గజావళిహయావళియు
 వలిపంబు సరిదమ్మి తెలుపుదివ్యాంబ
 రంబులు నుదయరాగంబు దేవాంబ
 రంబుపొత్తియుగుజరాష్ట్రంబుపట్టు
 మానితివస్త్రవితానముల్ గలవు.

(పా॥ సోమన్న - బసవపురాణము 31 అ)

సప్త తాళాలభజన

అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలవలె, యీ భజనలోని కీర్తనలను ప్రతీదానినీ గురుముఖంగా నేర్చుకోవాలి. చాకచక్యంగా తాళాలు మారుస్తూ పాడాలి -

శంకరాభరణరాగం - ఏడుదెబ్బలు

ప॥ నీలవర్ణ రా రా! నిన్నే నమ్మితినిరా
జాలమేల రా రా! ||జాల॥

తాళజాల వీరశూరధీర రా రా ||నీ॥

అ॥ ప॥ నీ లా వర్ణా రా రా
నిన్నే నమ్మితి నిరా ||నీ॥

చ॥ బాల కృష్ణ రా రా! భభిర వహరిజేలరా
మేలు లొసగ వేరా ||మేలు॥
ముద్దులొల్కు చిల్కు పల్కు కల్కిరార ||నీ॥

చ॥ హరి హరాదిదేప । అరమరతేలరా రా
కరినిగాచినావా ||కరి॥
కుర్రనేలినావు గావదేవబ్రోవరా ||నీ॥

చ॥ చింగునాచేటకవి చెంగునాయనిబ్రోచు
సంగతితోబంగరు టుంగరములు
అంగనకొసంగిన మంగళాంగరంగళాయి ||నీ॥

౭. వ్యవసాయ
వాఙ్మయం

2. వ్యవసాయ వాఙ్మయం

జాతి మనుగడకు వ్యవసాయమెంత ప్రాణాధారమో, దాని సాహిత్యంగూడ, విజ్ఞానానికి అంత ప్రాణప్రద మయింది. జాతియొక్క నిజచైతన్యమూ విజ్ఞానం మనం అర్థంచేసుకోవాలంటే అజాతి కృషివలుల చేపగలిగిన కృషివిధానంలోనూ, వారి వాఙ్మయంలోనూ ఉన్న లోతుపాతులను గ్రహించాలి-

మన తెలుగునాడులో ప్రతీప్రాంతంలోనూ వ్యవసాయక కార్యకలాపాలను మనం ప్రత్యక్షంగా చూస్తే. వారివారి ఆనందోత్సాహాల పరిమితిని అర్థం చేసుకొనగలము. ప్రాణచైతన్యమైన ఆ ఆనందానికి ఏరకమైన ముసుగూలేకుండా స్వాతంత్ర్యదేవత ఉరకలువేస్తూ నాట్యం ఆడుతూవుంటుంది. అట్టి ఉత్కృష్టమైన కృషి వాఙ్మయసమ్మేళనమే ఈశీర్షిక-

రామాయణ భారత భాగవతాది పురాణాలూ, ఉపనిషత్తుల సారమూ అలలలోని రాగంవలె అలంబనమై యీ వాఙ్మయంలో నిండివున్నాయి. భక్తి, భుక్తి, ముక్తి, శక్తి. రక్తుల లీలా సహజ సౌందర్యస్వరూపాలు వ్యవసాయక శ్రామికులలోనూ, వారి పదాలలోనూ, విరాజిల్లుతూ వుంటాయి. వినువారికి, కనువారికి ఆనందప్రదానం చేస్తూవుంటాయి.

భూమాత తన నవరసభావాలను వారిసన్నిధినే వ్యక్తీకరిస్తూ వుంటుంది. క్షేత్రలక్ష్మి వారి సన్నిధానంలోనే సాక్షాత్కరించతూ వుంటుంది. యౌనలక్ష్మి వారియెదుట చిరునవ్వులు నవ్వుతూ వుంటుంది. ధాన్యలక్ష్మివారికి తన పసిడి చేతులతో నివ్వాలిస్తూ వుంటుంది-

(1) వానకోసం ప్రార్థన:-

మొర్రో మొర్రో వాన దేవుడా

మొర్రో మొర్రో వాన దేవుడా

మమ్మింకదయ జూడుమయ్యా

మావాడకేరావయ్యా

॥ మొ॥

ఏనుగులాంటి మొగోళ్లు

ఎత్తులడి పోయారు

”

కూకొండ లేదంటు

”

కుండెట్టి కొట్టాడు

”

మండెడు గంజిలేదని

”

మండెట్టి కొట్టాడు

”

శుశుతున్న చేలన్ని

”

ఎండిపోవు చున్నాయి

”

పొడుచున్న చేలన్నీ

”

పండుబారి పోయాయి

”

దుక్కిలెద్దు లన్నియు

”

తూలిపోవు చున్నాయి

”

:-వర్షాని కురిపించమని కోరుట:-

◆ పేట్రాయి వాన దేవుడా! మమ్మేలినోడ

పేట్రాయి సామిదేవుడా!

◆ విహేశంశములు:- పేట్రాయి- వేటరాయడా!

తిరుపతి వేంకటేశ్వరుడు వేటగాని వేషంలో వుండగా, అ రూపంతోనే ఉండమని, ముని కుమారు డొకడు స్వామిని కోరగా, అట్లే వుండిపోయాడు. “వేటరాయ” అన్నది వాడుక, వేట్రాయి, ట్రాయి అయింది.

వర్షాలు కురిపించి వరిచేలు పండించి
వసుధ జనులనెల్లపోషించి, రక్షించు

॥పే॥

కప్పను వూరేగిస్తూ వానదేవుని ప్రార్థించడం

ప॥ వానదేవుడా ! వానదేవుడా !

వానల్లు కురిపించు ! వానదేవుడా

॥వా॥

కప్పతల్లీ నీల్లాడె

కడవలనిండా నీల్లోచ్చె

మొర్రో వానదేవుడా

॥వా॥

ఈగ తల్లీ నీల్లాడె

వీధుల నిండా నీల్లోచ్చె

మొర్రో వానదేవుడా

॥వా॥

దోమ తల్లీ నీల్లాడె

దొరువుల నిండా నీల్లోచ్చె

మొర్రో వానదేవుడా

॥వా॥

చేప తల్లీ నీల్లాడె

చెరువుల నిండా నీల్లోచ్చె

మొర్రో వానదేవుడా

॥వా॥

తూరువున ముయిలుట్టి వానదేవుడా !

తుంపరలు రావాలి

వానదేవుడా !

తిరుపతి, తిరునాగారాయణలలో కదిలి మహాక్షేత్ర మున్నది. ఫాల్గుణ శుక్ల పక్షంలో, యిక్కడి బ్రహ్మాత్మవం జరుగుతుంది. యిక్కడ దేవుడు “కదరి నర సింహుడు” ఈయన పట్టమహిషి లక్ష్మీదేవి. రెండోభార్య చిన్నాదేవి. ఈ స్వామిని గౌడులు కాటమహేశ్వరుడు, కాటమరాయడు అని చెప్పుతారు. వారు “బెట్రాయి స్వామిదేవుడా !” అంటూ నేవిస్తారు.

చిన్న చిన్న తుంపరలు	వానదేవుడా !
చెలరేగి కురవాలి	వానదేవుడా !
జడి వాన రావాలి	వానదేవుడా !
సాగాలి కాలువలు	వానదేవాడా !
చెరువు లన్ని నిండాలి	వానదేవుడా !
చేలన్ని పండాలి	వానదేవుడా !
అందవయ్య దణ్ణాలు	వానదేవుడా !
అందరిని బ్రతికించు	వానదేవుడా !

—: కప్ప తల్లి పెళ్లి వేడుక :—

కప్పతల్లి పెళ్లి వేడుక చూడరే

కావిళ్ల నీళ్లంపినాడూ

వరణదేవుడు పంపినాడు

॥ఓచెలీ॥

వాడలన్నీ నింపినాడూ॥

కప్పమ్మ పెళ్లి

కప్పమ్మ పెళ్లి కోయంచు మేళములు

గొప్పగా తెప్పించినాడు

వరణదేవుడు పంపినాడు

॥ఓచెలీ॥

* విశేషాంశములు:- వర్షాలు సకాలంలో వర్షించనప్పుడు, హరిజన స్త్రీలు, ఒక బోదురు కప్పను పట్టుకుని, పసుపు రాసి, కుంకుమబొట్టు పెట్టి, పసుపు గుడ్డతో కోకలి మీదపెట్టి కట్టి, యిద్దగు దానిని మోస్తూవుంటే, కొందరు షేరంట్రాళ్ళు పల్లెంలో పసుపూ, కుంకుమ, పువ్వులూ, బస్త్రీ పెట్టి, కోలన్న పుల్లలతో నాయినూ, వరతపదంగాయి పొటనుత్రావ్యంగా పొడతారు—

కప్పలలో 1. ఉరుకుడు కప్ప, 2. వదరుకప్ప, 3. గోండుకప్ప, 4. అడు కప్ప, 5. చిరికప్ప అనే రకాలున్నాయి. గోండుకప్పనే పెద్ద కప్ప లేక బోదురు కప్ప అని చెప్పుతారు.

చెప్పశక్యముగాదువేరే - బోదురూ
కప్పలా మేళములు రావే
కప్పమ్మ గడపతోక్కినదీ - శుభమ్మ
సూచనలు చూరు చెప్పినదీ
కప్పలెగిరె - వానలమ్మా - పొలములో
కనక మే పండుతాయమ్మా॥

పువ్వుల మబ్బా! దిగవే దిగవే

కారుమేళుమా! రావే, రావే,
పువ్వులమబ్బా! దిగవే, దిగవే,
పింజమేళుమా! ధూళిమేళుమా!
చెమటనుడొడ్చి దిమ్మరింపవే
కబోదిమబ్బా! చిట్టితమ్ములను
పన్నెండుగురిని పట్టుకురావే

॥కా॥

॥కా॥

॥కా॥

విశేషాంశములు :-

అన్నమేళుము:- మేళుమాలికా శాస్త్రంలో, మేళుమును ఎనిమిది రకాలుగా నిర్ణయించి వివరాలు వ్రాయబడి వున్నాయి.

1. పుష్కలావరక మేళుము :- యొక్కవగను, మిక్కిలి వింతగను వర్షిస్తాయి. ఇవే కుంభవృష్టిని కురిపించేవి. కుంభవృష్టి అనగా కుండలతో దిమ్మరించు విధముగా వాన వుంటుందంటారు.

2. ముధుమేళుము :- తేనె రంగు కల్గి వుంటాయి. పద్మనైదామడల పొడవు వరకు వ్యాపించి, నాలుగు తూముల వర్షాలు కురుస్తాయని చెప్పుతారు.

3. వాయు (వండల) మేళుము:- గోగోచనపు రంగు గల్గివుంటాయి. ఇత్తడి రంగుగా కనబడతాయి. ఇవి కనిపిస్తే వర్షం కురియదంటారు. దీనినే జానపదులు “పులిచారల మబ్బు” అంటారు. ఇవి పన్నెండాడల పొడవు వ్యాపించుననియూ, గాలి యొక్కవగా ప్రకోపించి, ప్రధానంగా వుంటే స్వల్పవర్షం కురుస్తుందని చెప్పుతున్నారు.

4. రాజమేళుము :- నల్లని, తెల్లని మబ్బునందు రాగి వలెను, దాసాని పువ్వువలెను, రంగులు కలిగి మెరుపులు కనబడితే, ఆ మబ్బులో రాజమేళుమున్నది.

కొంచెమునీళ్లును విడిచిపెట్టవే

అన్నంకడుపుకి తింటాము

||కా||

తిన్ననిమబ్బా! దిట్టారావే,

సోమరిమబ్బా! చిట్టిరావే

||కా||

ముక్కుపుడక నేనమ్మి నీకొక

గొడుగునుకొంటా వేసుకురావే

||కా||

మెత్తనివానా! మెల్లిగదిగవే

ఇంటినాగలి మూలకుచేరే

||కా||

సూరన్న వేడిమి సొమ్మసిలచేసె

నవ్వు మొగముతో రావే,రావే

||కా||

వని తెలుసుకోవాలి. మరియు యీ మేఘాలు ముఖ్యంగా వింధ్యోత్తర దేశాలందు గంగా తీర నీలమందు వర్షిస్తాయని వాకొంటున్నారు.

5. బ్రాహ్మణ జాతి మేఘాలు :- కమలముల వన్నె కల్గి వుంటాయి. ఇవి గాలిపాటును బట్టి వర్షిస్తాయని చెప్పుతారు.

6. క్షత్రియ జాతి మేఘాలు :- యెర్రని రంగుగల్గి, గంభీరాకారంతో వుంటా యంటారు.

7. కూద్రజాతి :- నల్లని రంగుగల్గి ప్రశాంతంగా వుంటాయని చెప్పుతారు

8. నీలమేఘాలు :- ఇంద్ర నీలమును పోలిన రంగుగల్గి వుంటాయనియు, నిప్పురంగు మెరుపు లీ మేఘముల నుండి కలుతాయనియు, ఇవి వింధ్యకు దక్షిణదేశముల, గోదావరినది సమద్రగామి యగు ప్రదేశాల వర్షిస్తాయని చెప్పుతున్నారు.

—: వర్ష మా న ము :—

దుక్కిరికి సరిపడిన వర్షం 1 మానిక

16 మానికలు 1 తూము

4 తూములు 1 ద్రోణము

అని కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రంలో చెప్పబడింది,

గ్రామీణులు చెప్పుకునే మానం

పయిమిద బట్ట తడిసే వానకు

బట్టతడుపువాన

సాగటితో దున్నే పదును పడితే

దుక్కిరి వర్షం

మడిగట్లు నిండిన నీరుగల వర్షం సడితే

మడికట్లవాన

ఈ విధంగా జానపదులు లెక్కిస్తారు. ఇంగ్లీషువారు వర్షాన్ని అంగుళాళితో

కొలిచి లెక్కిస్తారు.

వర్షంకోసం చేసే ప్రయత్నాలు

వర్షాలుకురవకపోతే గ్రామీణులు శ్రీమహాభారతంలోనినాల్గవదయిన విరాటపర్వాన్ని చదివించుటపరిపాటి. కొందరు, శివలింగానికిజలాభిషేకంచేస్తారు, వెయ్యికడవలసీరు శివలింగంమీద అభిషేకిస్తారు. దీనినే “సహస్రకుంభాభిషేకం” అంటారు. కడవలకుబదులు బిందెలను ఉపయోగిస్తే ఘటాభిషేకమందురు.

కొన్నిచోట్ల వరుణపూజలుచేస్తారు. అనగా పాలతో అన్నం వండి - దీనినే క్షీరాన్నము, పాసెము, పరమాన్నము అనుపేర్లతోపిలుస్తారు- గ్రామీణులంతా క్షీరాన్నాన్ని వండి ఊరిబయట ఎత్తైన ప్రదేశంలో వరుణదేవుని ఆహ్వానంచేసి భక్తి ప్రపత్తులతో యీపరమాన్నాని, దేవుని ఒకబల్లమీదవారపోస్తారు. దానిని దేవప్రసాదంగా ప్రతీవారూ తీసుకొని. కళ్లకద్దుకొని భుజిస్తారు. దీనిని “వరుణపూజ” “వానదేవునిపూజ” అనిచెప్పుతారు.

ఆ సందర్భంలో యీదిగువజానపదగేయాన్ని వంతపాటగా పాడుకుంటారు

విశేషాంశాలు:-

వానరాకడ, పోకడ వివరాలు:- రెట్టమత శాస్త్రంలో యీ విషయమై చక్కగా వర్ణించబడినది. రెట్టమత శాస్త్రాన్నే కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రం, మేఘమాలికా శాస్త్రం అనికూడా వాడుతుంటారు. వ్యవసాయదారులు అనుశ్రుతంగా వానరాకడ పోకడలు చెప్పుకుంటూ వుంటారు.

1. గర్భమును వేళలందు మబ్బు మధురవర్షం కల్గివుంటే, అప్పుడు గ్రహవక్రములు లేకుండేనని, నాల్గుతూముల వర్షం కురుస్తుందనియూ, గ్రహవక్రస్థితివుంటే ఖండవృష్టిగా మారుతుందనియు చెప్పుతారు.

2. నాలుగు దిక్కులందూ, ఆకాశాన మబ్బుకలిగి, యేనుగురంగు గలిగి నల్లగా వుంటే చక్కగా వర్షిస్తుందంటారు.

3. నాలుగు దెసలం దాకాశమున వ్యాపించిన మేఘాలు, మందగవున

వానదేవుడు

మాపల్లెపాలించే -	వానదేవుడా
మా కెల్లవర్షమిచ్చే	”
మా కెల్లనారిచ్చే	”
మాదప్పికలుతీర్చే -	”
మాపల్లెపాలించే	”
మమ్మెల్ల నేలుకొని -	”
ఉత్తరానఉత్తుట్టు -	”
దక్షిణానజల్లుజల్లు -	”
ఏదిక్కునున్నావో	”
మాదిక్కు రావో	”
మా కెల్లవర్షమిచ్చే	”

గలవియ్యె, మృగాల వలేనూ, ఏనుగుల లాగుననూ కనబడినచో మంచివాన కురుస్తుందంటారు.

4. తళతళ మని మెరిసే మెరుపులూ ఉరుములూ గలిగి తెల్లని మబ్బు గగన తలాన్ని క్రమ్ముకొని వుంటే దేశం నలుమూలలా వానలు పడతాయని చెప్పుతారు.

5. మబ్బులో వున్న మేఘాలు, వింజామరాలు, సరస్సులు, తటాకాలు, మంచెలు, ఏనుగు కుంభస్థలాలు, మొసళ్ళు, తెల్లని పర్వతాలు, గోవురాలు, తోటలు, విమానాలు, గొడుగులు, ఖడ్గాలు, ఎడ్లు, శంఖాలు వంటి ఆకారాలు కనిపిస్తే కుంభ వర్షం కురుస్తుందంటారు.

6. కాకులు, నక్కలు, కోతులు, ఎలుగుబంటు, కుందేళ్ళు, పడిపోయిన గృహాలు, కాలిన గ్రామాలు, విరిగిన మోడుమ్రాకులు — వీటి స్వరూపాలతో ఆకాశమనందు మేఘాలు కనబడితే, అల్పవృష్టి అని చెబుతారు.

7. ఎరుపు, పసుపు రంగులు కలిసి (కొత్తగోరోజనం) రంగు మేఘాలునూ, ఇత్తడిరంగు మేఘాలునూ, ఇంగిలీక పురంగు మేఘాలున్నూ, ఖాడిధరంగు మేఘాలున్నూ అనావృష్టి మాచకా అంటారు.

నిన్నెగానమ్మియున్నాం	వానదేవుడా
మమ్మెల్లరక్షించే	”
మాకెల్లపంటలిచ్చే	”
మామొరపాటించయ్యా	”
కాపాడవన్నినావా -	”

తొలకరి

తొలకరిఒకమబ్బు తొంగిచూచింది
 మబ్బులోఒకమెరుపు మెరిసిపోయింది
 పెరటిలోఒకజల్లు కురిసిపోయింది
 * వీధిలోఒకగాలి విసిరిపోయింది
 ఏకొమ్మమీదపో ఎండతాకినప్పట్టు
 ఏటితోవలుపట్టి ఎగిరిపోయింది
 ఏరువాకనాటి కేడాదిదాటింది
 ఎదురుచూచిగుండె చెదరిపోయింది

8. సూర్యోదయ సూర్యాస్త సమయాలలో, ఆకాశంలో మబ్బులు ఎర్రగా కనబడితే వర్ష సూచకాలంటారు.

9. కొండమీదికి మబ్బులు దిగినట్లు వారి వుండుటయునూ, మబ్బులలో మెరుపులు కనబడడమునూ, వాయవ్య, యాకాన్య దిక్కులందు మబ్బులు కూడుటయునూ, పెద్ద నర్నాలు కురిసే సూచకాలని చెప్పుతారు.

10. సూర్యుడుండగా, తూర్పునగాని, పడమరగాని, మబ్బులు వేసి మెరియుట, మేఘాలు బంగారు ఛాయ గలిగి వుండుట, గొప్పగా వర్షించే సూచకములంటారు.

11. గొప్పపురిచెట్టులాగ కనపడే మేఘాలమీద బంగారు ఛాయతోవున్న యింకొక మేఘం కనిపిస్తే, ఎక్కువ జీవనానతికు సూచకాలంటారు.

తొలకరి చైత్ర శైశ్వాఖ్యారాలలో కురిసే వాడిని తొలకరించిందంటారు

పిట్టపిట్టాముద్దు పెట్టుకొన్నాయి
 గోవులన్నియిల్లు చేరుకొన్నాయి
 ఏటిగాలికిచిలుక లెగిరిపోయాయి
 ఎందుకోనాయాశ లిగిరిపోయాయి
 ఏటిఒడ్డుననేను పాటపాడేవేళ
 నవ్వుతూమానావ పువ్వులేరేవేళ
 కొంటికోయిలపైన కూతకూసేవేళ
 లేతమనసుచిచ్చి పూతపూసేవేళ
 బావాచ్చినాతోటి బాసలెన్నిటానాడి
 ముద్దిచ్చినాతోటి మురిసిపోవాలి
 ఏరువాకమ్మ మాకెదురుకావాలి
 తలవంచి మముజూచి దీవించిపోవాలి

నా గ లి పూ జ

ప॥ మంగళమమ్మా! మాపూజలుగైకొమ్మా
 మంగళమమ్మా! నాగలి సీకు

॥మం॥

1. కష్టమనక భూమిదున్ని కరువుమాపి, కడుపునింపి
 సకలజీవరాసినీ, చాలునపోషింతువమ్మా

॥మం॥

2. కర్మకులను కరుణతోడ; కాపాడుచుయెల్లపుడు
 కామితార్థములనిచ్చెడి, కల్పవల్లివమ్మనీకు

॥మం॥

నా గ లి ప ద ం

పడమటకొఱ్ఱువేసె, పదునువానగురిసె
 పో పొయ్యిరఘురాముడు పదునుజూసాచ్చె
 గోపమ్మనులేపండి, గొఱ్ఱుపూజియ్య

ఇంట్రాన్ని లేపండి, సద్దుల్లుగట్ట
 శ్రీ రాముడుగొట్టుతోలె, సీతవిత్తనాలేసె
 శ్రీ రాముడుయెవ్వరు? సీతయెవ్వారు?
 శ్రీ రాముడుమాతండ్రి, సీతమాతల్లి,
 రఘురాముడుగొట్టుతోలె, సీతవిత్తనాలేసె,
 రఘురాముడుమాయన్న, రంభమావదిన
 మూడుకన్నలరాయి ముత్యాలరాయి
 ముత్తయిదులిసిరేరె నిన్ను గౌరమ్మ
 పదికన్నలరాయి పగడాలరాయి
 1 పుట్టెడురాగులు యీరాతిపాలు
 2 పండుముజొన్నలు యీరాతిపాలు

* ఏ రు వా క ఆ రా థ న

ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి?
 ఎర్రఎర్రనిపూల మాలకావాలి
 ఎరుపుతెలుపులమబ్బు పెండకావాలి
 ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి?

విశేషాంశాలు:-

1. పుట్టెడు :- మలక పుట్టికి 200 కుంచాలు, పల్లెపుట్టికి 80 కుంచాలు
 విశాఖమండలములో 20 కుంచాలు.

2. పండుము

1 పుట్టిలో సగం

విశేషాంశాలు :- 1. ఏరువాక పున్నము. 2. ఏరు సాగుట.

ఏరువాక అను పదము. దేశ్యము, ఏరు = సర్వావయవాలు గల వాగలికి
 యెడ్డను పూసినది వాక = దున్నుటకు ఆరంభం.

ఏరువాక పున్నము :- ఇది ఆంధ్రదేశంలో ప్రచారంలో వున్నది. దీనిని
 క్షేత్రశుద్ధ పూర్ణమునాడు చేస్తారు.

పొలముగట్టుననిలిచి వేడుకోవాలి
 తెంకాయవడపప్పు తెచ్చిపెట్టాలి
 ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి?
 ముత్తైదువలందరూ పాటపాడాలి
 పుణ్యస్త్రీలందరూ పూజచేయాలి
 ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి?
 పాటపాడుతుతల్లి, పాదాలు మ్రొక్కాలి
 ఎడతెగని సిరులివ్వ వేడుకోవాలి
 పాడిపంటలుకోరి పరవసించాలి

॥వ॥

కోన్ని చోట్ల పునర్వసు కార్తెలో పునాసవిత్తనాలు చల్లుటకు ఆరంభిస్తారు. ఈ పండుగ వ్యవసాయ దారులకు ముఖ్యమయినది. ఈ పండుగ నాడు ఎడ్లను కడిగి, వాటి కొమ్మలకు వసువ్రపూసి; బాసి కానికి పసుపురాసి దానిమీద కుంకుము జొట్టుపెట్టి, గజ్జెలు, గంటలు ఆద్యాల చిరుముట్లు, కుచ్చులుకట్టి ఆలంకరిస్తారు. ఎడ్లను కట్టి గుంజలకు ధూపదీపనైవేద్యా లిస్తారు. ప్రొద్దుననే పులగం (పొంగలి) వండి ఎడ్లకు పెడతారు.

సాయం కాలమందు, మంగళవాద్యాలతో, ఊరిలోని వారందరూ, తమ తమ ఎడ్లను ఊరి బయటకు తోలుకు వస్తారు. ఊరివాకిట పుంటినారతో తోరణాలు కట్టి దానిని గ్రామస్థులు చేతికర్రలతో కొట్టి పీచుపీచుగా చేసి, ఎవరికిదొరికిన పీచు వారు తీసుకొని పోయి తమతమ యిళ్ళలో పెట్టుకుంటారు. ఈ పీచు పసుపులకు మేలు కల్గిస్తుందని వారి విశ్వాసం ఎడ్లను పరుగులెత్తిస్తారు.

ఉత్తరదేశమున “ఉద్యోషభయజ్ఞము” అని దీనిని చేస్తారు.

2. ఏరేసాగుట=నాగలితో నడచుట, అనగా తొలి దుక్కిని. ప్రారంభించుట.

క్రొత్త అమావాస్య తెల్లవారు గట్ల అనగా, ఫాల్గుణ బహుళ అమావాస్య నాటి తెల్లవారు జామున తెల్లవారితే సంవత్సరాది వచ్చేమందు ఏరుసాగుతారు. దీనిని ‘దొంగఏరు సాగుట’ అంటారు. సంవత్సరాది వెళ్ళిన తరువాత మంచి ముహూర్తం పెట్టించుకొని ఏరుసాగుతారు. ఈ రెండు విధాలా వాడుకలో వున్నాయి.

ఏ రు వా క

ఏరువాకవచ్చింది - ఏరువాకమ్మా
 ఏళ్లునదులుపొంగి - వెంటనేవచ్చాయి
 నల్లమేఘాలలో - నాట్యమాడింది
 ఇసుకనదిలోదూరి - బుసలుకొట్టింది
 పాడుతూకోయిల - పరుగులెత్తింది
 అడుతూనేమిలి - అలసిపోయింది
 నవ్వుతూమాబాబు - బువ్వతిన్నాడు
 ఏరువాకవచ్చింది - ఏరువాకమ్మ

మె ర క ల కు నీ ఖ్ల తో డు ట

పంటకాల్వలకంటే మళ్లు మెరకగా వుంటే, గూడతో నీళ్లు
 తోడడం పరిపాటి. నూతిలోని నీరు తోడుటకు ఏతాము,
 మోటలు వుపయోగపడతాయి.

తొలిచిక్కి దున్నుటకు బయలుదేరే ముందు, నూనె తేనెన పులగము ఎడ్లకు
 పెడతారు. నాగలికి యెడ్లకుకట్టి, పసుపుపూసి, కుంకుమబొట్లు పెట్టి, పూలు పత్రి
 దండలు తేసి ధూపదీపము లిస్తారు. “మంగళమమ్మా! మాపూజలు గైకొమ్మా!
 మంగళమమ్మా! మా నాగలి నీకు ||మం|| అంటూ స్త్రీలు హారతి నిస్తారు.

ఏరు సాగిననాడు తమ యింటిలోని నిప్పు యికరులకు యివ్వరు. ఏ విధ
 మయిన చేబదుళ్లు గాని యివ్వరు.

తూర్పు ముఖంగా గాని, ఉత్తర ముఖంగాగాని ప్రారంభించి కొండ్రపోసి
 ఆయా ముఖాలుగానే ఆపుజేసి, యెడ్లకు విప్పతారు.

కృషి ప్రారంభానికి మంచివి

అనూరాధ, హస్త, చిత్త, స్వాతి, రోహిణి, ధనిష్ఠ, మఖ, ఆశ్విని, ఉత్తర
 ఫల్గుని, ఉత్తరభాద్ర, ఉత్తరాషాఢ, రేవతి, మూల ఈ 13 నక్షత్రాలూ, మంగళ,
 జుఞ్ఞ, గురు, శుక్ర వారాలూ వ్యవసాయప్రారంభానికి మంచివి.

గూడపదం

॥ప॥ పాతాళగంగమాయమ్మ. తల్లీ;

చెంగుచెంగున్న పైకిపొంగిరావమ్మా

॥పా॥

1 వచ్చొచ్చెదారిలో, తచ్చాడుచుంటావు

కన్న తల్లినిబోలి, కదలిరావమ్మా

॥పా॥

2 పళ్లుపుష్పాలతో, పసుపుగంధాలతో

పూజించి నిను దెత్తుమమ్మా

॥పా॥

3 పంటకాలువనుంచి పయనించిపయనించి

పంటభూములకలయ ప్రవహించవమ్మా

॥పా॥

2 ఏతాము పాట

ఏతాము తోడరా తమ్ముడా ! నీ

చేతయిన సాయమదె తమ్ముడా !

1 పాతాళగంగమ్మపై కుబికి పొంగింది

యేతాము తోడ మెరక నేలన్ని తడపాలి

॥ప॥

2 గూళ్లునొప్పనకుండ, గూనలులాగాలిబేగి

నేలన్ని తడిసిమరి మూనలుబాగెదగాలి

॥ప॥

3 కట్టతెగి పోకుండ కట్టండిగట్లన్ని

బద్దిపై సిన్నోడు భద్రముగానడవాలి

॥ప॥

4 పట్టుతప్పి తెపళ్లు, పలపలరాలాయి

చట్టలువిరిగేను, సరితూగినడలాలి

॥ప॥

5 ఏతమెక్కినవాడు, ఏరుకట్టినవాడు

ఏటేటపంటలతో, వెలగాలిపదినాళ్లు

॥ప॥

1 నీరు తోడడానికి వెరుసేళ్లతో చేయబడిన కోలగావుంబుట్టు, వానభు
తలమీద వేసుకొనే జమ్ముతోటల్లిన దానినికూడా గూడలంటారు

2 ఏతము యొక్కరూపాంతరం. ఏతాము=నీళ్ళను యెత్తే యంత్రము.

పాఠ పదాలు

నీటికాలువలు కట్టే టప్పుడు, పాఠ వేస్తూ పాడేవి పాఠపదాలు
“ అన్నిటికి నీవేగతి దమ్మిడీ !

నీవెంతపని చేశావె	దమ్మిడీ
నిన్ను పెట్టి లోనెపెట్టినానె	”
నన్ను మోసగించి పోయినావె	”
అందరికి ఆసవేట్టే	”
ఏకాదశినాడు, రాకాసినాడు	
నీకోసంవచ్చి నానే	”

“ ఏవూరు భామా ?

గుంటూరు నాది ?

ఏమినీ పేరూ ?

పేరే గున్నమ్మ ? ”

“ వచ్చేవచ్చే వానజల్లు ?

జాలమది యేలా ?

గుచ్చుకొనె రేగుమల్లు

జాలమది యేలా

వచ్చేటి భామనుచూడు

జాలమది యేలా ? ”

చెక్కగొట్టే చిన్నవాడా

జాలమది యేలా ?

చెక్కవిరిగి చెంపనాటె

జాలమది యేలా !

చెప్పరాని దుఃఖమొచ్చె

జాలమది యేలా ?

చెయ్యనిమిరి చూడవోయి

జాలమది యేలా ? ”

పొలం పనులతో స్త్రీలు పాడే పదాలు

సస్యాలలో కలుపుతీత, గొప్ప త్రవ్వడం, వరి ఆకు ఊడవడం, పండిన చేలను కోయడం, కోసినపనులను కట్టడం - వ్యవసాయశ్రామికస్త్రీలు, వరుసలుదీర్చి మునుములు పట్టి, ఈ పనులను చేస్తూవుంటారు. తమ శ్రమ కనబడకుండా పదాల మాధుర్యంలో మునిగి, పాడుకుంటూ, ఆపని జరిగే లయతోతాళం, రాగములతో ఊగుతూ ఉత్సాహంగా పనిపాటలు జరుపుతూవుంటారు. ఆశ్రామిక జీవితంలోనే మహా నందాన్ని అనుభవిస్తూ వుంటుంది వారి హృదయం.

ముందు ఒకస్త్రీ పాడుతూవుంటే మిగతా స్త్రీలు వంతపడంగాని, బృందగానం గాని, పాడుట పరిపాటి. ఆకపడం, తుమ్మెద, వెన్నెల, తుమ్మడిలో, చందమామ, జిల్లేడిమాను, గుజినెల్లి పూలు, గుణసారి గున్నమ్మ, రమణి మొదలయిన పదాలు ప్రస్తుతం వాడుకలో వున్నాయి.

ఒక పదాన్ని, ఆ యాపనులలో, వరసమార్చి పాడడం కూడా వున్నది.

కలుపు తీతలో పాడే

తుమ్మెద పదం

శివ శివ యనమేలు

తుమ్మెదా!

శివ యంటేను వినమేలు

”

శరణన్న మేలే ఓ

”

శ్రీ కంఠ డను పువ్వు

”

మూడులోకము లాయెనే

”

సాకార మ్మెయుండు

!!

పరమేశాంతమును జూడు

తుమ్మెదా

ముట్టి ముట్టని పువ్వు

”

అది ముట్టింది జగమెల్ల

”

అంటి అంటని పువ్వు

”

అది అంటింది జగమెల్ల

”

ముట్ట కూడదే ఓ

”

ముట్టి పాయలే వేవో

”

యవ్వన మందూనే

”

చాల పువ్వుల వాసన

”

కొప్పీ నీ వెరుగావె

”

నీనెవ్వ రనే మూల

”

ఆరురేకుల పువ్వు

”

అది మించిన వాసన

”

లేరు నేయక నీవు

”

శివుని చేరి భజించాలె

”

మేలు యెరిగి నీవు

”

కేళి జరించాలె

”

ఏడుగురు రాజులు

”

నీకు యీడుజోడు బంట్లు

”

చూడ పాడు జంపె

”

రూఢి కెక్కుమట్టె

”

ఆన సాపజాతి

”

వట్టి ఆన దీడు మంచి

”

మోస బోకు మట్టి

”

భక్త వాసి కెక్కు

”

అప్ట దళము మీద

తుమ్మెదా!

అంటి చరిం చాలె

”

కప్టము లెరుగావె

”

నీవు సప్టనై యుందూవె

”

తొమ్మిది వాకిళ్లు

”

నీవు నమ్మి చరింతూవె

”

ముమ్మాల్లలలోన

”

నీవు నెమ్మదిగ వుండావె

”

అనాస తోటపువ్వు

”

నువ్వు ఆనక వుండావె

”

అందూన జిక్కిన

”

తోట మాలిచే బడుదూవె

”

నింగి నేలయూను

”

గంగా గౌరు లంద్రు

”

ఉప్పొంగుచు నొకచోట

”

వేయి విధాల నటించు

”

వేయి రేకుల పువ్వు

”

అది వెదికి కొనాలేవె

”

నద్దురు నడువుగావె

”

పూపు మధ్య చూపు నీకు

”

గురునకు హరునకు

”

పన్నెండవ శతాబ్దం నాటి పాల్కురికి సోమనాథుడు తన కాలంనాటికే ప్రచారంలో వున్న పదాలను, తన గ్రంథంలో పేర్కొన్నాడు. అందులో యీ తుమ్మెద పదం బహుళప్రచారంలో వున్నది, దీనిలో చక్కనివేదాంత ప్రబోధం ద్యోతక మవుతూవున్నది.

అంతరువు లేదు నిజము	”
గురు పాద పద్మములు	”
నిన్ను దరిశించ మంటినే	”
శివ శివ అనమేలు	”
శివ అంటేను వినమేలు	”

క లు పు పాట

వెన్నెల్లో పదం

చిక్కుడూఆకుల్ల వెన్నియ్యలో
 శివసద్దులుగట్టి వెన్నియ్యలో
 చిత్తూరునేబోదు చుట్టాలుజూడ
 అక్కడెవరున్నారె ఆంభోజిరాజు
 మాలమ్మతమ్ములు మాకుమేనమామలు
 మముగన్నతండ్రికి బావమరదులమ్మ
 బావమరదులుగూడి బాతోయిడించిరి
 బాయిలోఉన్నాది బంగారుబిందె
 బిందెలోఉన్నాది చేమంతికట్ట
 కట్టల నెవున్నదిచిన్నపు మంచము
 చిన్నపుమంచానికి నన్నపుసులక
 దానిమీదపండేటి జానాలెవరమ్మ
 పనిచేసేలక్షమ్మ పవళించినాది
 విననకట్టిలతోటి విసిరిలేపన్నా
 విసిరినాలేవదు విరజాజిమొగ్గ
 కొబ్బరకుడకలతో కొట్టిలేపన్నా

కొట్టినా లేవదు కోమటోరిపట్టి
 దొప్పిళ్ల గంధాలు గుప్పిలేపన్నా
 గుప్పినా లేవదు ఈగురిజలబంతి
 దొడ్లొపసులెల్లై దోరఎండొచ్చె
 ఇకనన్ను లేపవే దొడ్డవారిబిడ్డ
 మందపసులెల్లై మారుఎండలెక్కె
 ఇకనన్ను లేపవే మాలమ్మకోడలా

కలుపుతీస్తూపాడే వెన్నెలవదం

ఆ 1 గరగ పట్టింది	వెన్నెలా (వెన్నెల్లో)
నీళ్లకు వచ్చింది	”
పాపిడి సెట్టెక్కి	”
2 పలుకర్రకు యిరిసి	”
పగడాల రాయెక్కి	”
పలువరుస తోమింది	”
ముత్యాల రాయెక్కి	”
ముని పళ్ళయిన తోమే	”
నలుపైన రాయెక్కి	”
నాలుక గీసింది	”
మిడికెడు నీళ్లల్లో	”
మొకమైన కడిగింది	”
చారెడు నీళ్లలో	”
జబ్బలు కడిగింది	”

1. గరగ = కడవ (బింజ), 2. పలుకర్ర = పలువరోముల్ల, 3. ముమ్మ = ముమ్మ

చుట్టజలతారుసాపు	వెన్నెలా (వెన్నెలాలో)
3సుమ్మ సుట్టింది	,,
ఆ గరగ ముంచింది	,,
ఒడ్డునా చేర్చింది	,,
అటుయిటు సూసింది	,,
ఎవ్వరూ తేరాయె	,,
కట్టమీద కామన్న	,,
గరగెత్తి పోరయ్య	,,
నీకుగర గెత్తితే	,,
నాకేమి లంచాలు	,,
నాపాడి యాపునిస్త	,,
నీపాడాపు నాకొద్దు	,,
నీగరగ నేనెత్త	,,
నాకు గర గెత్తితే	,,
నాగున్న యెద్దునిస్త	,,
నీగున్న యెద్దునాకొద్దు	,,
నీగరగ నేనెత్త	,,
నాకుగర గెత్తితే	,,
నానాగరం యిస్తాను	,,
నీనాగరం నాకొద్దు	,,
నీగరగ నేనెత్త	,,
అంతైతె నీమనసు	,,
నేనే వస్తాను	,,

కలుపుతీతలో “రాయినా చందనాల” పదం

రాయినాచందనాలో

ఓయి బామల్లాల బావన్నలాల

||రా||

రామలచ్చల్లాటి రాజలూలేరు

సీతమ్మలాటి యిల్లాలులేదు

||రా||

తొలకరిలో వరసాలుకావాలి

ఎకరానికి గరిసెపండాని

||రా||

నీరుపెట్టి దుక్కు దున్నాలి

దుక్కిదున్ని మొక్కనాటాలి

||రా||

పల్లెలు బాగుండాలి

పట్నాలు బాగుండాలి

||రా||

పేరుకంకులమీద పిట్టలువాలాయి

ఇల్లాగరమ్మలో పిల్లోడ

||రా||

కొట్టకుండ నువ్వుతిట్టకుండా.

అదలకించి బెదిరిస్త అవతలకుపోవురా

||రా||

చిక్కుడూ ఆకుల్లు

వెన్నియల్లో

శివసుద్దులుగట్టి

”

చెయ్యేరునేబోడు చుట్టాలజూడ

”

అక్కడెవరున్నారె అంభోజరాజు

”

మాయామ్మ తమ్ములు మాకుమేనమామలు

”

మముగన్నతండ్రికి బావమరుదులమ్మ

”

1. గరిసె=మాడుపుట్టుగింజలు మరక. పుట్టికి రెండుపందల కురిచాలు, పల్లె పుట్టికి ఎనబై కుంచాలు, విశాఖకుండలంబో పుట్టి అనగా ఒక బస్తా, బస్తా అంటే యిరవై కుంచాలు.

బావమరుడులు గూడి బాయితోడించిరి	వెన్నియలో
బాయిలోవున్నది బంగారు బిందె	,,
బిందెలోవున్నది చామంతికట్ట	,,
కట్టలోవున్నది చెన్నపురిమంచం	,,
చెన్నపురిమంచానికె నన్ననిసులక	,,
దానిమీద పండేటి జాణయెవరమ్మా	,,
పనిచేసి లచ్చమ్మ పవ్వళించింది	,,
విసన కర్రలతోటి విసిరిలేపన్నా	,,
విసిరినాలేవదూ విరజాజి మొగ్గా	,,
కొబ్బరి ఆకుతో కొట్టిలేపన్నా	,,
కొట్టినా లేవదు గొప్పరిపట్టి	,,
దొప్పళ్ల గండాలు గుప్పిలేపన్నా	,,
గుప్పినాలేవదు గురిజాలబంతి	,,
దొడ్లో పసువులెల్లె 2దోరెండలా చెప్పి	,,
ఇకనన్న లేవదే దొడ్లోరిబిడ్డ	,,
మందు పసువులెల్లి మారెండలెక్కె	,,
ఇకనన్న లేవవే మాయింటికోడలా	,,

పై రులలో గొప్పత్రవ్వతూపాడే

నారాసగుమ్మడీ పదం

గుమ్మా! గుమ్మన్నలార!

గుమ్మన్నలారో! నారాసగుమ్మడీ!

1. బాయి=బావి (నయ్య)

2. నీరెండ, దోరెండ, మారెండ, మందురెండ అంటూ ప్రతీజామలలో కాచే యెండను చెప్పతారు.

తూరుపునున్నాచి ¹ తూరుపుగుల్లో ! నారాసగుమ్మడి
 తూరుపుగుల్లకు, తవ్వంతకొప్పో ||నా||
 తవ్వంతకొప్పుకి, గుప్పుడేసిపూలో ||నా||
 గుప్పుడేసిపూలకు, తాకట్టునరుకో ||నా||
 తాకట్టునరుకీకి, తాగుబోతు మొగుడో ||నా||
 తాగుబోతు మొగుడీకి ! ² తాళింపుకూడో ||నా||
 తాళింపుకూడూకు । తాటికాయపులుసో ||నా||
 తాటికాయపులుసు । తాళింపుకూడుదిని ||నా||
 బాగుగాదిద్దుకొని । పయనమయిందో ||నా||
³ పయ్యేట చెంగుమీద । పావులారనేతో ||నా||
 గుచ్చిలకొంగుమీద । గువ్వలకూర్పో ||నా||

గొప్పు త్రవ్వుతూపాడే సుమ్మెద పదం

ఓయిమామల్లార	తుమ్మెదా
మామ నన్నుల్లార	”
తోటలల్లోకి	”
చేలల్లోకి	”
పొలాల్లోకి	”
వరిచేలల్లోకి	”

1. ఒకరి నొకరిని కలిపేస్త్రీ, 2. పులిహోర, 3. ప్రాచీన భారతవస్త్ర
 పరిశ్రమలో, చిత్రవిచిత్రమైన లతలూ, పక్షులూ, జంతువులూ వచ్చేటట్లును, రక
 రకాల రంగులతో పలు విధాలైన ఆకారాలు వచ్చేటట్లును నేయడం, కుట్టడం
 ప్రమాఖిస్తాన ములంకరించింది. మళ్ళీ వస్త్రపరిశ్రమనే “బుట్టేదారి” పని అంటారు.
 యీ పనికి ఉపయోగించే నూదులను వేదములలో వర్ణింపబడుట వలన, వేద కాలం
 నుంచీ ముగ్ధేశ్వరీ బుట్టేదారి పని వున్న దనుకోవాలి,

ఇరగ బడొచ్చింది	తుమ్మెదా
దేవసిరి నంది	”
తేరగావచ్చింది	”
గొంతెమ్మ పెంచేనా	”
గొలుసులనంది	”
ఈనినవరిచేలు	”
ఈదువిడి దొక్కింది	”
అల్లము చెడదిని	”
పేడకడి వేసింది	”
అంతల్లో ఆ సేను	”
కాపన్న వచ్చాడు	”
ఎక్కడిది యీనంది	”
ఏడాది యీనంది	”
పండిన వరి సేలు -	”
పాయలడ దొక్కింది	”
కట్టండి నందని	”
గాజుల్ల కంబాన్ని	”
ఎయ్యండి నందికి	”
ఏడుకట్లా చొప్ప	”
పొయ్యండి నందికి	”
గోలేలతో కుడితి	”
అంటానె కాపన్న	”
గొంతెమ్మ మేడకూ	”
మేడల్లో గొంతెమ్మ	”
ఏలాగునా వుంది	”

ఉయ్యాలొ గొంతెమ్మ

తుమ్మెదా

ఉగుతూ పున్నది

”

ఉగుగు గొంతెమ్మ

”

సేరూల నింపింది

”

ఎక్కడిది యీనంది

”

ఏడదీ యీనంది

”

గొంతెమ్మ పెంచినా

”

గొలుసుల్లా నంది

”

మానంది కొట్టాదు

”

మమ్ములా తిట్టాదు

”

మానంది బందెలా

”

మే మిచ్చుతామయ్య

”

సోలతో సోలేడు

”

మాడవేసుకొని

”

ఇదిగోర కాపన్నా

”

మానంది బంది

”

ఇక్కడకు తీరదు

”

మీనంది బంది

”

తవ్వతో తవ్వెడు

”

మాడవేసుకొని

”

మానెతో మానేడు

”

మాడవేసు కొని

”

అడ్డతో అడ్డేడు

”

మాడవేసుకొని

”

కుంచముతో కుంచెడు

”

మాడవేసుకొని	తుమ్మదా
పన్నెండు చెంగులు	”
పట్టు పంచెలును	”
పట్టు మనికాపన్న	”
వైమీద కప్పింది	”
చాలునని కాపన్న	”
సంతోష పడ్డాడు	”
మేడలో గొంతెమ్మ	”
ఏలాగు నందో	”
పొరుగోరి చేలోకి	”
పోబోకు నందెన్న	”
పొరుగు బందులుమాకు	”
తేబోకు నందెన్న	”
కట్టండి నందిని	”
గాజల్లకంబాల	”
వెయ్యండి నందికి	”
వెయ్యకట్లాచొప్ప	”

గొప్ప త్రవ్వుతూపాడే “రమణి ముద్దులగుమ్మ” పదం

రాయే రాయే భామనందనా

రమణిముద్దులగుమ్మా నందనా

॥రా॥

¹ సామోరుసత్తైభామా కూడెను

నరివాదములు యేసుకొన్నారు

వేడికూటియేళాకి యారాలు తెస్తాను

(1) సామోరు = స్వామివారు (శ్రీకృష్ణమూర్తి)

నల్లికూ పేళాకు సవతిని తెస్తాను
చాలపొద్దులేదు సరివాదమేళారు

||రా||

రాకయ్యరాకయ్య సామోరూ

మాలన్నలొస్తారు సామోరూ

మమ్మల్ని తిడతారు సామోరూ

మమ్మల్ని కొడతారు సామోరూ

||రా||

పోవయ్యపోవయ్య సామోరూ

పొద్దుచాలాలేదు సామోరూ

ఏడుగురులన్నలూ సామోరూ

వచ్చేవేళాయంది సామోరూ

||రా||

గొప్పలో పాడే “ఒయ్ రాజ” పదం

ఒయ్ రాజ ఒయ్ రాజ

జయ్ రాజ రాజో

ఓరా కూర్చున్నట్టి

,,

ముక్కు కాడున్నట్టి

,,

తప్ప కాలున్నట్టి

,,

దిబ్బ ముక్కు న్నట్టి

,,

¹తొంట చెయ్యన్నట్టి

,,

నెత్తినై న జట్టు లేదు

,,

కంటి కై న చూపులేదు

,,

కాలూపు తాడమ్మ

,,

²కన్నే కొడతాడమ్మ

,,

పైగలు చేస్తాడమ్మ

,,

కన్నెత్తి చూస్తేను కన్నంలోదూరాడు ,,

¹చేతులు సరిగాలేక, కుంటువడి వంకర గావుంటే తొంటచేతులంటారు

²ప్రేమించును కంటితో సంజ్ఞ చేయడం.

నోమి నోమన్నారె	తుమ్మిదీలో
నోమన్న లారా	”
కలువ రేకులె కళ్లు	”
కలికి సీతమ్మవి	”
ఆ అందాలు చందాలు	”
అవనిలోనే లేవు	”
బంతులాడ బోయె	”
సీగంటి సీతమ్మ	”
చిలుకలే చూశాయి	”
సీత చెలి కత్తెలె	”
సిగ్గులే పొందారు	”
అంతలో ఆబంటి	”
అరచేతిలో పడి	”
జనకుడు తెచ్చినా	”
శివువంటి కిందికి	”
దొరులుతూ పోయింది	”
సీత చెలులను చూసి	”
నవ్వుతూ పలికింది	”
అక్క సెల్లెండ్రార	”
నాఅందమైన బంటి	”
పెట్టె కిందకు పోయె	”
తీసి యివ్వ రమ్మ	”
చెలులు అందరు గూడి	”
చేతులు కలిపారు	”
సత్తువలు చూపారు	”

బలము లే చూపారు	తుమ్మిదీలో
పట్టులే పట్టారు	”
శివదేవుడి యిల్లు	”
కదలాకపోయెను	”
నవ్వుచూ సీతమ్మ	”
అంసలా గొచ్చింది	”
తామరలె చేతులు	”
అరి కాళ్లు బంగారు	”
అతి సులువుగాను	”
అవలీల యెత్తింది	”
జనకుడె చూశాడు	”
దేవతలు చూశారు	”
పుష్ప వృష్టి కురిసె	”
దేవ దుండుభు లెల్ల	”
దేవ ఘోషలు చేసె	”
జనకు డంతటి తోను	”
జానకొద్ద కొచ్చి	”
సంబరము తోతాను	”
తన పంతమె పలికాడు	”
కన్న తల్లీ నిన్ను	”
పొగడ తరమూ కాదు	”
దేవతలె జంకారు	”
రాక్షసులు రాలేరు	”
నరుల వశమూ కాదు	”
నీ బలము చూడంగ	”

నా మనసు పొంగింది	తుమ్మిదీలో
నీ బలము మించిన బలము	”
నే నవని చూడాలేదు	”
ఈ విల్లు విరిచేటి	”
వీరునకె నిన్నిత్తు	”
సీత సిగ్గు తోటి	”
చెలులతో చేరింది	”

అకుతీతలో పాడే పదం

1 “కాశ్రేడు నీరెగట్టి
గోటేసిన రైకదొడిగి
మాలచోవిగ నుంటాయే —

విశేషాంశాలు:— కాశ్రేడు=వేట కాండ్రకు, ఆరాధ్య దేవతయూ, అడవారికి సంతానాన్ని కలిగించేదేవతయూ, అవుతుంది. ఈమెకు ప్రతినిధిగా కాటమరాజుపేరు ప్రజలలో వ్యాపించింది. కాశ్రేడుదేవత, కాటమరాజు మృతపీరుడు.

2. కాశేరుకోక=కొంతమంది స్త్రీలకు సాధారణంగా సంభవించే ప్రదర అనే వ్యాధి కాశేరి అనుక్షుద్రదేవతవలన కల్గుతుందని ప్రజల నమ్మకం

ప్రదరవ్యాధి (1) కాశేరు (2) రక్త కాశేరు అని రెండు రకాలువున్నది. మొదటిది దేవతవలననూ, రెండవది, రక్త కాశేరు వలననూ కల్గునని ప్రజల విశ్వాసం, ఈరోగం మంత్రప్రయోగం వల్ల కూడా కల్గుతుందని కొందరు నమ్ముతారు.

పల్లెపడతుల విశ్వాసాలు

ఈవ్యాధిని వారణకు వడుకునూలుకోక అంచులకు నీలి తొగరుగళ్లు ఉండేటట్లు నేయించి, అమావాస్యనాటి ప్రొద్దున్ననే, ఈవ్యాధిగల స్త్రీ, ఇంటిబయటి వసారాలో పొంగలిబెట్టి, ఆపొంగలితోపాటు ఒకకోడిని బలియిచ్చి, వాటిని చాకలికి యిచ్చి పంపివేసి, ఆకోకను కట్టుకుంటుంది. అలా చేయడంవల్ల ఆవ్యాధిపోతుందని పల్లీయులవిశ్వాసం—

ఈలాగే సంతానంకల్గుటకు, “నాగులకోకధరిస్తారు. సాములుండేపుట్టుకు పూజిస్తారు— నాగులకోకఅంటే తెల్లనూలుగూడ - ఎర్రనూలుగళ్లు వేసినది. పుట్టిన

సూస్తుంటే నామనసు సోలిపోతుండే”

కందుకూరు చిన్నదాన

2 కాటేరు కోకదాన

కట్టు చెంగులమీద

3 సజ్జాకు పనరేడదే ”

బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలు “చెంచు పేరంటాలకోక” అనగా ఎర్రతొంగరుగళ్లు అరంగుళం పెట్టుకొని, నిట్ట నిలువు పట్టెలతోనూ, నేసింది. దీనిని బిడ్డలు బ్రతుకని రెల్లులు కట్టుకుంటారు, పడకమీద పరుచుకుంటారు. అందువల్ల వారి సంతానం చిరాయువుగా వర్ధిల్లుతుందని నమ్ముతారు.

క్షుద్రదేవతలు

౧ శిశువులను చంపుటకై వచ్చే ఎల్లమ్మ (ఎన్నెమ్మ)

౨ కాటేరు. యీమెయే ఎల్లమ్మ

3 ఏకవీర = ఈమెనరుకబడిన రెండు మాలవాడలో పడిందట. మామూలము అనే గ్రామానపడుటవల్ల “మామూలమ్మ” “మారెమ్మ” అనేపేరువచ్చిందట - ఈమె యేషరశురామునితల్లి రేణుకాదేవి.

చాణక్యసీమలో “ఎన్నెమ్మ” నెల్లూరుప్రాంతాన “మారెమ్మ” రాయల సీమలోనూ; తెలంగాణమందూ “ఎల్లమ్మ” అనిజానపదులు పేర్కొంటున్నారు.

రేణుకాదేవికథనూ. రాయలసీమ పల్లెప్రాంతాలలో “బవినీళ్లు” అనగా అరుంధతీయులు “జవనిక” “జమ్మకుజమిడిలి” అనేదాన్ని వాయించుచూ, రెండు రోజులుచెప్పుతారు. ఈకథ “అలంపురీమహాత్మ్యము” అనేస్థానికగాథలోవున్నది. ఈమెబిడ్డలనిచ్చుచేత అని అక్కడివారి నమ్మకము.

కాట్రేడు=వనదేవత, వేటగాళ్లుతిరిగి సుఖంగాయింటికి చేరుకోవడానికని యీవనదేవతను ప్రార్థిస్తారు.

జానపదులు. ఏదైనాచెట్టునుయొక్కేటప్పుడూ, దిగేటప్పుడూ అచెట్టుకు నమస్కరిస్తారు. అనమస్కారం యీవనదేవతయైన “కాట్రేడు” కేచెందుతుంది. స్త్రీలకు ప్రధరవ్యాధిని కల్గించే “కాటేరు” అనుక్షుద్రదేవత, ఈకాట్రేడు అనువనదేవతనూత్రం కాదు.

3 సజ్జాకు=సజ్జాఅకు, అనగా, రుద్రజడఅకు, ఇదిమంచి సువాసనకొలుతూ వుంటుంది. శరీరతాపాన్ని తగ్గించి, చల్లపచేసే ఓషధిగా ప్రశంసించబడుతూ వున్నది.

డిండ్లు పాటలు

తుమ్మెద పదం

పాండవులు పాండవులు

తుమ్మెదా

పంచ పాండవులు

”

ఓయి భామలల్లాల

”

భామలల్లాల

”

పండిన వరిచేలు

”

పాయల్లు తొక్కింది

”

పట్టండి నందిని

”

గాజు కంబానికి

”

కట్టండి నందినీ

”

యీనిన వరిచేలు

”

యీచుపెడ జిమ్మింది

”

పొగతోట లన్నీ

”

పొడిపొడిగ తొక్కింది

”

చెఱుకు తోటలన్నీ

”

చెడతొక్కి వేసింది

”

యెక్కడెక్కడ వెదకినా

”

ఏడాది నందియె

”

కాపోరి చేనులో

”

కట్టిపెడ తారూ

”

మాలవారి చెలోకి

”

వెళ్లు నందన్న

”

మాలవారు మంచివారు

”

నిన్ను గొలుతారు

”

సింహాద్రి అప్పన్న - సానివాడకు పోకడ

ఊడ్పులో చందమామ పదం

ఒక్కాసింహాచలము అంగళ్లలోను	చందమామ
లచ్చిమికి కట్టించు లక్కటివ్వారో	,,
లక్కటివ్వారో పట్టిమంచాలో	,,
సింహాద్రిచీరలు ఆపటుపుపైనో	,,
మాడుగులు మడతలు ఆపటుపుపైనో	,,
ఒల్లేబత్తుకుండ మల్లెలుపోసో	,,
నాలుగు కోళ్ల కాడా దివనాటకాలో	,,
పచ్చసీపోకలూ పండుటాకులో	,,
లచ్చిమీ అప్పాడు పరు పెక్కినారో	,,
సున్నాన్ని ఒకజాము జూదమాడేరో	,,
ఆకుల్ని ఒకజాము అందాడినారో	,,
లచ్చిమీ అప్పాడు పండుకున్నారో	,,
* * *	
వృక్షాలు పక్షులూ వియ్యమందేళ్లో	,,
పసిబిడ్డ తల్లులూ పాలివ్వనేళ్లో	,,
లచ్చిమినిదురించి అప్పడెల్లంగో	,,
మంచాలకాడిది కుంచాలముంతో	,,
కుంచాలముంతోో ఉదకమిచ్చుకోనో	,,
వెళ్లేడు అప్పాడు వేశ్యవాడలకో	,,
సాగేడు అప్పాడు సానివాడలకో	,,
మూలాని ఉన్నావు ముత్యాలరాళో	,,
రాళినువ్వెటుగుదువా రాజెల్లడామో	,,

ఎఱుగము లచ్చిమీ మేమెరుగ మమ్మా	చందమామ
ఎరుగుంటే అప్పడ్ని ఏలాపోనిస్తా	,,
చూసుంటే అప్పడ్ని చుట్టూరుకోమా	,,
పంచాని ఉన్నావు పగడాల రాశో	,,
రాశీ నువ్వెరుగవా? రాజు వెళ్ళడమ్మా	,,
ఎఱుగము లచ్చిమీ మేమెఱుగమమ్మా	,,
ఎఱుగుంటే అప్పడ్ని ఏలాపోనిస్తూ	,,
చూచుంటే అప్పడ్ని చుట్టూరుకోమా	,,
పదిమంది దాటేటి దేవిడి గడపో	,,
గౌరి నువ్వెఱుగవా అప్పడెల్లడమో	,,
యెఱుగము లచ్చిమీ మేమెఱుగమమ్మా	,,
యెఱుగుంటే అప్పడ్ని యెలాపోనిస్తూ	,,
చూచుంటే అప్పడ్ని చుట్టూఱుకోమా	,,
దొడ్డిలోవున్నావు ఓ మల్లిమానా	,,
మానూ: నువ్వెరుగవా అప్పడెల్లడమో	,,
ఎఱుగుదుము లచ్చిమీ మేమెరుగుదు మమ్మా	,,
మామల్లి పువులన్ని సిగజ్జుకోనో	,,
మానాన గంధాలు పైజల్లుకోనో	,,
మంచాలకాడాది కుంచాల ముంతో	,,
కుంచాల ముంతతో ఉదకముచ్చుకోనో	,,
వెళ్లేడు అప్పడు వేళ్ళ వాడలకో	,,
సాగేడు అప్పడు సానివాడలకో	,,
పట్టు చీరలు విప్పి పాజీరలు గట్టి	,,
పట్టు రవికా దీసి పాతరవికా దొడిగో	,,
నొవ్వు కుంకుమ దీసి బరిణాని పోసో	,,

కళ్ల కాటుక వాసి కరటాన్ని పోసో	చందమామ
కుక్కి మంచు మీద కూలబడ్డాదో	”
తలుపు దగ్గిట వేసి తాబండుకుందో	”
తలుపు దియ్యి లచ్చిమి తలుపు దియ్యవే	”
నీతలుపు సానోరి సుబ్బి తియ్యాదా	”
సుబ్బి వాడలనేను వెళ్ల లేదు లచ్చో	”
ఏలూరునుంచి ఎడ్లమ్మ వచ్చో	”
ఎడ్లనూ బేరాలు చెయ్యెళ్ళినానో	”
తలుపు దియ్యి లచ్చిమి తలుపు దియ్యవే	”
నీతలుపు సానోరి సుబ్బి తియ్యాదా	”
సుబ్బి వాడల నేను వెళ్ల లేదు లచ్చో	”
పెద్దాపురంనుంచి పెల్లమ్మ వచ్చో	”
పెల్లనూ బేరాలు చెయ్యెళ్ళినానో	”
తలుపు దియ్యి లచ్చిమి తలుపు దియ్యవే	”

బాపన పిల్ల

ఊడ్పులో పాడే “రమణి” పదం

రమణీ తందానా

బాపనోరిబాట్టై బంగారు కేణీ (క్రేణీ)

ఏడుగురూతోడాని బాలపుట్టింది

||రమణి||

తగినవారెవ్వరూ మనువులకులేరూ

”

పొద్దు పొద్దునలేచి పొద్దున్న లేచి

”

ఇల్లు వాకిట్లు దుడిచి కల్లాపులేసి

”

సురవన్న పంచాలు సుమ్మచుట్టింది

”

॥రమణీ॥

బంగారు బొండ్లములు శిరసానుకోని	
గల్లుగల్లున బాలయిల్లు బయలెల్లి	”
యిరుగుతూ తరుగుతూ యిందు వెంబడిని	”
పాపిడి చెట్టుల పలుకర్రతీసి	”
ముత్యాల రాయెక్కి మునిపళ్ళతోమి	”
ఓలికలురాయెక్కి నాలికలు గీసి	”
తోమింది తనగరగ దొండపూచాయ	”
ముడుకుటి నీటిలో ముక్కు మొకము కడిగి	”
చేరాడు నీటిలో చెయికాలు కడిగి	”
యీదుదోసిట గంగయెత్తి పోసింది	”
సూరుడా నీవంటి సుతునియ్యగలవా	”
చంద్రుడా నీవంటి హుషియ్య గలవా	”
కడిగింది తన గరగ కాకర పూచాయ	”
యిడుకు మీదా గరగ శిరసానుకోని	”
యెత్తించింది దనిగరియ యెలగపూచాయ	”
యేరుదాటకముందె యేగుట్లు బుట్టె	”
గట్టుదాటకముందె గరబముదాల్చె	”
పుట్టదాటకముందె పురుషుడై పుట్టె	”
దానితల్లి దండ్రుకి తలదింపుడొచ్చి	”
పొలన అన్నలకు బలువంపుపుట్టి	”
రచ్చమీదన్నకు హెచ్చుసిగ్గయ్యె	”
ఇందరకు సిగ్గై తే యీడేలమనకు	”
గొల్లుగొల్లున బాల కుమ్మరీదెల్లి	”
కుమ్మరీయారన్నను పిలుస్తున్నాది	”
కన్నవారిచ్చింది కాసులాపేరూ	”

కాసులూయిస్తాను బాలియ్యగలవ	రమణి
బాలుడుకి తగినట్లు బాలి (కుండ) దెచ్చింది	„
బాలిలో బాలుణ్ణి యిముడ జేసింది	„
ఆ సప్తసముద్రదాన పారేసి వచ్చి	„
గల్లుగల్లున బాల యింటికొచ్చింది	„
పొరుగింటి పిన్నమ్మ గరియదించావా	„
ఏమోలి కూతురా పిప్పళ్ల కంపు	„
అన్నయమాడకా అగ్గాడచెయ్యకు	„
యిరుగుతుంటే దానికి కంపుకొడతాది	„
దాసూసు నాకేమి అంతనున్నాది	„
ఆలాగు కొన్నాళ్లు జరిగిపోనాయి	„
జాలారి తమ్మన్న జల్లేట గాడు	„
చల్లిండి తిన్నాడు బయలుదేరాడు	„
ఆయుసురు వలలనే చేతబట్టాడు	„
ఆసప్తసద్రాని కెలత నన్నాడు	„
తొలివలేసి నాడు తొలిగి పోయింది	„
మల్లా వలేసినాడు మల్లిపోయింది	„
మల్లా వలెత్తే వచ్చింటి	„
బాలుణ్ణి చూచాడు మూర్ఖితు డాయె	„
కనీపెంచని బాల మనకు దొరికింది	„
ప్రేమతో బాలుణ్ణి పెంచమన్నాడు	„
ఉగ్గు పాలూపోసి పెంచుతున్నారు	„
ఆలాగు కొన్నాళ్లు దరిలిపోనాయి	„
అంతోడు యింతోడు పెరుగుతున్నాడు	„
అయిదు వెంబడిని ఆడుతున్నాడు	„

॥రమణీ॥

అమ్మోయి మాయమ్మ అమ్మ లచ్చమ్మ

బొంగరాలాటక్కి నేనెట్లుతాను

నాయాడు జోడోళ్లు ఆడమన్నరు

బొంగరాలు కొనమని అల్లరిబెట్ట

ವೆಯ ಯಿಚ್ಛೆ ಕೊನ್ನಾದಿ ವೆಂಡಿ ಬಾಂಗರಾಲು

పదియిచ్చి కొన్నాది పాల బొంగరాలు

ఆవున్న యీదిన్న పట్టు కొన్నాడు

అయిది వెంబడిని సాగిపోనాడు

అయిది వెంబడిని వెళ్ళి పోనాడు

యీదిలో యిసిలమ్మ నీల కెలతంది

ఆ బొంగరాలు యిసిలమ్మకు కొట్టె

అబ్బ అమ్మలేని ముండపాపాడా

నీటిలో దొరికావు గడుసు గుంటడవు

ఆ మాట ప్రిల్లోడు ఆలించినాడు

నాథులి దండ్రువారు చెప్పుపెద్దమ్మ

బాపనోలూ బొట్టి మీలమ్మగదా?

ఆ సూరీడు చంద్రుడు మీతండ్రులుగారా?

ఆ చుక్కలా చాల్తు మీ మేనత్తుగాదా?

చెప్పేసి పెద్దమ్మ ఎల్లిపోయింది

ఇంతకి వెళ్తాడు అప్పుడు బాలుడు

మాకులేములనా నులకమంచము మీదా

పండుకుండి పోయిండు ఆబాలు డప్పుడు

యీదీ ఎల్లాలమ్మ వెదుకుతూ న్నాదీ

ఎక్కడ బాలుడూ ఏగులేదామో

ఇంటిలో అప్పుడే యెదుగుతున్నాది

పడుకున్న బాలుణ్ణి కన్నుల్నిజూచి
 అన్నమూ తినకున్న అలకేల నీకు
 ఎవ్వరేమన్నాడు చెప్పుమన్నాది
 ఎండి గిన్నెలోన ఎన్నార బోసి
 గూడు గిన్నెలోన కూడారబోసి
 పైడిగిన్నెలలోన పాలారబోసి
 పాలుదాగుదురార పద్దనాబ బాల
 జాలారి పాలునిను తాగనేనేను
 యీనీను కంపింట నేనిలువలేను
 జాలారి కూడూ నేతినాలేనూ
 ఎవరి బాలుడమ్మ ఎగులెంచాడు
 పడుకున్నా బాలుడూ గప్పునాలేచి
 మీయింట ఒకసణము నేనుండలేను
 చేతనీ బొంగరాలు పట్టుకొన్నాడు
 బాపనీ యీదులకు ఎల్లిపోతాడు
 ఆళ మామలందరూ రచ్చకూపోసి
 అరుగుమీదా శమ్మలద్దాలు జూసి
 వసెనే బొంగరాలు తీసుకోడేనా
 రచ్చమీద బొంగరము ఎగిరిపోయింది
 పరుగెట్టిబాలుడూ రచ్చెక్కిపోయె
 ఏవూరుచిన్నోడ ఏదేశంమీది
 మీతల్లెవరు శంకెవరు చెప్పుమంతారు
 బాపనోల్లీ బొట్టె మాయమ్మగదా
 సూరుడు చంద్రుడు మాతండులు గారా
 చుక్కలాచాల్లు మామేనత్తగదా

||రమణీ||

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

ఏడుగురు మీరు మామామలుగారా	రమణీ
అస్తముల బాలుణ్ణి అందుకున్నారు	”
బాలుణ్ణి తీసికొని యింటికెల్తారు	”
యింతపని చెయ్యడం తగునటేబాల	”
పచ్చని బాకుతో నరికేస్తాము	”
అన్నలకి తిన్నగా నిలబడ్డాది	”
పెద్దన్న సుబ్బారావుకత్తి దీశాడు	”
బుట్టమీద కాకత్తి ఎత్తుతున్నాడు	”
ఆసూర్య చంద్రులకు మాళిమైనాది (తెలిసింది)	”
ఎత్తినా కత్తులూ చేతబట్టారు	”
మేముండగా నీకుతగదు యీబుద్ధి	”
నరకడం తగగయ్యబావలంటారు	”
పెళ్లిచేసుకమేము తీసుకుపోతాము	”
బాలుణ్ణి బాలనీ తీసుకపోతారు	”
పూలనవ్వారెక్కి వెళ్లి పోతారు	”

సస్యానుకూల వర్షాలులేని వరుపులోని వానకోసం

పల్లెటూరిభామిని ప్రారస

వానదేవుడసీకు వరుసచెల్లెన్ని
 వర్షాలు కురి పించు వరిమల్లలోను॥
 ఉత్తరము మెరిసింది ఉరిమికురిసింది
 ఊరివారిచేను ఊటలూరింది
 దక్షిణాని మెరిసింది తరిను కురిసింది
 తమ్మయ్య మనచేను లక్ష్మిపండింది॥

గ్రామీణస్త్రీల కాంక్షలు

- 1 వరుణదేవుడ నీకు వరుసచెల్లెల్ని
చక్కగా కురిపించు సస్యాలమీద
కురవాలి మాపూర కుంభ వర్షమ్ము
పండాని మాచేలు భాగ్యరాసుల్లు
పండించి తేవాలి పంట కాపుల్లు
నూర్పించి తేవాలి నూరుగరిసెల్లు
ఎక్కలేనిగట్లు దిగలేనిమెట్లు
- 2 చూలంత పోయాలిచుక్కల్ల పొడుగు
- 3 బాలెంతపోయాలి పర్వతాలపొడుగు
నూనెతో పులగాలు మాయెడ్లు తినాలి॥

పొలంపనులు చేసే శ్రామికస్త్రీ కోరికలు

పన్నెండు పరగణాలు	వానదేవుడా
పంటల్లు	పండాని
పన్నెండు ధాన్యాలు	„
పంటచేలు	పండాని
మాకడుపు	నిండాని
పేదసాద	బతకాలి
కూలినాలి	దొరకాలి

1. నీటికి అధిపతి, పడమటికిక్కును సాలించునాడు, ఇతడు ద్వాదశాదిత్యులలో ఒకడు, ఇంద్రుడు, ధాత, పర్వత్యుడు, త్వష్ట, పూషుడు అర్యముడు, భగుడు, వివస్వంతుడు. విష్ణువు, అంశుమంతుడు. మిత్రుడు వరుణుడు వీరేద్వాదశాదిత్యులు-

2 చూలు + అలు = చూలాల, గర్భణీ స్త్రీ, చూలంత = బిడ్డగల స్త్రీ

3 బాలెంత = బాలెంతరాలు = ప్రసూత

పాఠ పోయినవాబావ వానదేవుడా

పరుగెత్తుక రావాలి ,,

ఉరికెల్లినబావ ,,

ఉరికురికి రావాలి ,,

తల్లిలేనిపిల్లలు ,,

తల్లడిల్లుతున్నారు ,,

తండ్రిలేనిబిడ్డలు ,,

తల్లాడపడతారు ,,

పసిబిడ్డ బాలకులు ,,

పస్తులు పడతారు ,,

చేటంత మబ్బుపట్టి ,,

చెరువంత నిండాని ,,

తూరుపున మొయిలేసి ,,

తుల్లి తుల్లి కురవాలి ,,

పడమటను మబ్బుపట్టి ,,

పుట్టిపట్టికురవాలి ,,

ఉత్తరాన మొయిలట్టి ,,

ఉరిమిఉరిమి కురవాలి ,,

దక్షిణాన మబ్బుపట్టి ,,

జల్లుజల్లుకురవాలి ,,

ఈగతల్లి నీళ్ళాడి ,,

x పరగణా = జమిలోభాగం, S నవధాన్యాలు 1 గోధుమల 2 యవలు
3 పెసలు 4 నెనగలు 5 కందులు 6 బొబ్బిర్లు 7 నవ్వులు 8 మినుములు 9 ఉలవలు
(వడ్లు, జొన్నలు, వోళ్లు) మొత్తం 12 ధాన్యాలు

y తల్లాడపడతారు (తల్లడుచుపడు) = చలిస్తారు.

వీధివీధి నిండాలి	వానదేవుడా
దోషతల్లి నీళ్లాడి	,,
దొడ్డెల్ల నిండాలి	,,
పాముతల్లి నీళ్లాడి	,,
పంటచేలో తిరగాలి	,,
కప్పతల్లి నీళ్లాడి	,,
కడవ.పంచల కుయ్యాలి	,,
కురవాలి కురవాలి	,,
కుంభవృష్టికురవాలి	,,
డబ్బుకు తవ్వెడుబియ్యం	,,
మనిషి కిద్దరు పెళ్లాలు	,,
వానోస్తే వణుకైన	,,
కురవాలి కురవాలి	,,
మూడురోజులయెండ	,,
ముప్పై రోజులుTముసురు	,,

సస్యభంగ నివారణోపాయాలు

చేలలోని సస్యాలను, ఎలుకలు కొరికివేస్తూ వుంటాయి. తోటలకూ పాదులకూ మొక్కలకూ పచ్చ పురుగులు పడుతూవుంటాయి. ఆకుకూరలకు గొంగలి పురుగులుపడతాయి. పండిన ఆరంభాలను అడవిపందులూ, దుప్పలూ తిని పాడు చేస్తుంటాయి, పైరు పచ్చలకు దిష్టి దోషంకూడా తగులుతూవుంటుంది. రైతులు ఆయా సస్యభంగాలను వారించడానికై తగిన ఉపాయాలు చేస్తూవుంటారు.

సస్యాలకు గర్భశత్రువులైన ఎలుకలనుగురించి

కోతగాడు కోతగాడు నీపేరు
ముట్టకు అంటకు నాపైరు
గ్రుడ్డి దానవైపో ఎలకమ్మా!
చెవిటి దానవైపో ఎలకమ్మా!
దూరకు దూరకు నాయిల్లు
దూరాలంటే ఒక యిల్లు
ఊరంతా యిల్లూ పాతల్లూను॥

x రైతులు తమపొలంచుట్టూనడుస్తూ, ఎలకలనుద్దేశించి యీజానపదగేయాన్ని పాడతారు. ఎలుకలు ఈచేసును వదలిపోతాయని వారి నమ్మకం

పచ్చ పురుగులకు

తోటలకూ, పొదలకూ, మొక్కలకూ పచ్చపురుగులు పట్టినప్పుడు రైతులు “శ్రీవత్సగోత్రపుత్రాహ్మణుని” దగ్గరకు వెళ్లి తాటియాకుమీద గాని, కాగితంమీద గాని,

“శ్రీవత్సగోత్రమువారి, సింహమువచ్చినది
పచ్చపురుగుల్లారా! విచ్చిపోండు”

అనే మంత్రాన్ని వ్రాయించి వ్రాసినపత్రాలకు పసుపురాసి, సాంబ్రాణి ఘాపంపేసి; పచ్చపురుగు లున్నచోట కడతారు. పచ్చపురుగులు ఆగోటును పడిచి పోతాయని వారి విశ్వాసము.

సస్యరక్షణ మంత్రం

సస్యాలుకోమలంగా పెరుగుతూవుంటే వ్యవసాయ గారులకు శత్రునందంగా వుంటుంది.

సస్యాలలో కలుపు మొక్కలూ చెత్తచెదారం వుంటే చీడపుట్టి సస్యాలు వికారంగావుంటాయి. అప్పుడు కృషీవలు ఆవికారాన్ని పోగొట్టాలని

శ్లో॥ యక్షరాక్షసపక్షీణాం కీటకైః క్రిమి కీటకైః

సర్వపీడావినాశాయ, ఆజ్ఞాశుద్ధివిభీషణాః॥

ఈశ్లోకాన్ని పచ్చితాటియామీద వ్రాసి, చక్రం గాచుట్టి, ఆచక్రానికి పసుపురాసి, ధూపం వేసి, చేనుమధ్యను కడతారు-ఆందువలన సస్యాలకు సర్వపీడలూ పడలిపోయి, ఏపుగావుంటాయని నమ్ముతారు.

బెదురుకొయ్య తంత్రం

పంటచేలను అడవిజంతువులు తినిపాడుచేస్తావుంటే, వ్యవసాయదారులు వాటి నివారణకు బెదురుకొయ్యను వేస్తారు.

“సీ ఖరఫణిచంద్రుల కణుజులుగారావు

బ్రహ్మాండమూలల పందిరాదు

అదితీ వాసననిల రా వెనుబోతులు

పుష్పమీచిత్తల పులులురావు

శ్రవణవిశాఖల చేరవుమ్మగములు

మఖయందుచోరులు మరియురారు

పూర్వత్రయంబున బోవునుదుప్పలు

భరణినిపక్షులు పాడిపోవు

తే॥ స్థిరములగు లగ్నవృక్షవా సరములదు

కొరిమిమున్నడైన తుమ్మిక కొయ్యయైన

నొక్కవేటున ఖండించి యెనరచేను

నడుమపాతి నజంతుసం తఱులురావు

తాత్పర్యం:- హస్త, ఆశ్లేష; మృగశిర, ఈశత్రుత్రాలందు కణుజులును, నోహిణి, మూలయాశత్రుత్రాలందు పందులును, పునర్వసు, జ్యేష్ఠలందు యెనుబోసులును, పుష్య చిత్తలందు పులులును, శ్రవణవిశాఖలందు మృగాలును, మఖయందు దొంగలును, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్రపక్షత్రాలందు దుప్పలును, భరణియందు పక్షులును బెదురుకొయ్య వేస్తే పంటచేసలోనికిరావు. బెదురుకొయ్యకు కొరిమి, మసిడి, తుమ్మి ఈమాడుజాతులలో ఏకొయ్య ఏనక్ష తానికి ఫలమయినదోమంచి. ఆనక్షత్రము నందు ఒక్కవేటున చెట్టుకొమ్మను ఖండించి, దానినికొయ్యగా తయారుచేసి, పసుపురాసి, కుంకుమబొట్లుపెట్టి, ధూపం వేసి, చేనుమధ్యను దానిని నాటిన నా పైజంతుజాలములు రాజాలవు.

సస్యసాభాగ్య యంత్రం

పైరుపచ్చలు బాగుగా పెరుగుటకునూ, మంచిపంటకల్గుటకునూ యంత్రాలు ఈయంత్రాన్నికూడా వేస్తారు-

56	66	3	7	సర్వ
6	3	63	62	పీడా
65	60	8	1	వినా
4	5	61	64	కాయ
ఓం భగవతి నమో, నమః				

పైయంత్రాన్ని తాటియాకుమీదగాని, రాగిరేకుమీదగాని వ్రాసి, పసుపు కుంకుమలతో శుద్ధిచేసి, సాంప్రదానిధూపంవేసి పంటచేనుమధ్యకడితే ఆరంభాలు చక్కగా పెరుగుతాయనిన్నీ, మంచిపంట పండుతుందనిన్నీ కర్షకులవిశ్వాసము- ఈ యంత్రాన్నే పశువులకాల ముఖద్వారానికి వేస్తే పశువులు ఊమంగా వుంటాయంటారు.

దిష్టికి

సస్యాలు చూపరులకు నయనానందకరంగావుంటే త్రోవనుపోయేవారలు రిచ్చపడిచూస్తారు. ఆలాచూడడంవల్ల దిష్టి తగులుతుంది. ఈదోషనివారణకు, మట్టి కుండకు సున్నంరాసి, మసిబొట్టుపెట్టి, అందరికీ కనబడేట్లుగా పెడతారు. కొందరు వట్టిగడ్డితోగాని, ప్రాతగుడ్డలతోగాని, వికారాలుగల స్త్రీపురుష బొమ్మలనుచేసి, చేనుమధ్యవత్తుగావుంచుతారు. అందుచేత చూపరుల దృష్టిదోషం పోతుందని చెప్పుతున్నారు-

కీటక నివారణోపాయం

ఆకుకూరల మొక్కలకూ, కాయకూరలపాదులకూ, గొంగళి మొదలైన చీడ పురుగులుపడుతూవుంటాయి. అప్పుడు ఖామందులు కుమ్మరిబూడిదను తేప్పించి, వాటి మీద చల్లిస్తారు. క్రిములుపోతాయి మొక్కలూ, పాదులూ, ఏవుగాపెరుగుతాయి-

బూడిదను కుమ్మరాఫయనుండి తెచ్చేటప్పుడు, అమాటనుక్రింద దింపరాదు-మాట మోసేమనిషి మాట్లాడరాదు. ఈవియమం పాటిస్తే చక్కని అకుక్షారలక్షా, కాయగూరలక్షా, వృద్ధి అగుతాయని జానపదుల నమ్మిక.

పంటచేల రక్షణ కార్యకలాపాలు

అడవిజంతువులు పంటచేలలోపడి, పంటనుతిని పైరును పాడుచేస్తాయి. అడవి పందులూ, దుప్పలూ, కనుజలూ, ఇవిమందలు మందలుగా చేనులోపడి ధ్వంసం చేస్తూవుండడం పరిపాటి. అడవిపందులను “జీవాలు” అంటారు. వీటిని చేను లోనికిరానీయకుండా చేనుచుట్టూ, ఏరుపిడకల దాలి పెట్టి అగ్గితోరాజవేస్తారు. జంతువులు వచ్చే సమయానికి, దాలిరాజుతూ పొగలు విరజిమ్ముతూ వుంటాయి. ఆపొగ వాసనకు జడిసియీజంతుజాలాలు దూరం గా పోతాయి-

ఫలవృక్షాలు పండినప్పుడు, ఆపళ్లెతినడానికి, ఋషిపిట్టలు (పక్షులు) చిలుకలు, వస్తూవుంటాయి. వాటిని చేరనీయకుండా బెరురులువేస్తారు. అనగా రంగురంగుల గుడ్డలజండాలుగనూ, తాడునకుశబ్దంవచ్చేలాగు తాటిఅకుళనూ, గిరగిరాతిరుగుతూ చప్పుడిచ్చేగాలి గిలకలునూ, చెట్లమీదనున్న, చేలమధ్యనున్న కడతారు-

ఫలవృక్షాలకొమ్మలమధ్య రాళ్లుపోసిన. ఓటిడబ్బాలుకట్టి, డబ్బాక్రిందత్రాడు పొడుగ్గాకట్టి, దానిసహాయంతో డబ్బాను పూపుతూ చప్పుడు చేస్తూవుంటారు. ఆచప్పుడుకు పక్షులుజడిసి బెదిరిపోతాయి -

ఈవివిధమంత్ర, తంత్ర, యంత్ర, తతంగాలతో రైతులు సస్యాదులను రక్షిం కొంటూవుంటారు.

చేనుకాస్తూ పాడేపాట

పిల్లోణ్ణక్కడ

కూకడేసి

పుల్లలకెల్లందో

వానిపెల్లాన్నాడు కొడితే

దానికెందుకో

సందకాడ దానిమొగుడు

సందుకాచేడే

పిల్లెంకడి చల్లికూడు
 పిల్లితిన్నాదీ
 వెంకన్న కాపూ
 మామాలపల్లి రాకయా
 నిన్నమద్దినాలా
 జొన్న చేనుకాడ, రా,
 నువ్వివతల, నేనవతల
 కాలవవతలా
 పిల్లోళ్ళక్కడ — కూకడేసి
 పుల్లల కెల్లందో.
 ముద్దు మొగమూదాన
 ముక్కు పోగూదాన
 కలికివేషము దాన
 కామంచి పడుచా ! మంచెదిగవే !
 అరక చేనూలోన
 ఆవు లున్నవి భామ
 ఆలమందా నన్న
 అదలించి రావె, మంచె దిగవే !
 రూమాల మూటలో
 రూకలున్నవి భామ
 మంచె కిందికి రావె
 పంచుకుందాము, మంచె దిగవే !

మంచె=జొన్న చేనులో పిట్టలను బెదర కొట్టడానికని వేసేది - అరప
 అంటారు.

ప్రస్తావన

పంట ముఖానికి వచ్చిన చేలకు, బలి చల్లుతారు. పండినచేలు కోసేముందు పొలిచేస్తారు.

బలి చల్లుట - పొలిచేయుట

“ముందున్నది మొసళ్ళ పండుగ” అనే సామెత పాత కాలపుది “ముందున్నది ముసర్ల పండుగ” తరవాతది. మిక్కిలీ పురాతన కాలంలో పంటచేలకు పశుబలి నిచ్చేవారు. దానిదే మొసలి పండుగ నే వారు.

తరవాత ముసర్ల పండుగ వాడుకలోనికి వచ్చింది. ముసర అనగా అన్నం మెతుకులు - ఈ సామెతకు జానపదులు చెప్పేగాథ - పూర్వం ఒక గొర్రెపిల్ల ఉత్సాహంతో చెంగుచెంగున గంతులు తేస్తూవుంటే, ఒక యెద్దు దానిని చూచి, ముందుందిలే ముసర్ల పండుగ” అని అన్నదట.

అనగా సంక్రాంతి పండుగకు పంటచేలలో బలిచల్లుతారు. గొర్రెలను బలివేసి, ఆ రక్తంతో అన్నం కలిపి, ఆ బలికూడు పంటచేను నలుమూలలా జల్లడం పరిపాటి. ఈ ఆచారం ప్రస్తుతం లుప్తమైపోయింది, రక్తానికి బదులు కుంకుమను అన్నంలో కలిపి, ఎర్రన్నంచేసి పొలి జల్లడం, గొర్రెతల నరకదానికి బదులు గుమ్మడికాయ పగుల గొట్టడం జరుపుతున్నారు. దీని వలన ఆరంభాలు బాగుంటాయని జానపదుల విశ్వాసం - ఇదిబలి - పొలిచేయుట అంటే పండిన చేను కోసేముందు కోడిని కోసి, దాని రక్తాని చేనులో చల్లి, మూడు గుప్పిళ్ళు చేసుకోస్తారు.

ఇది పొలి :- పొలి అనే శబ్దానికి చంపుట, లాభం కల్గుట, ఎక్కువగుట, అనే అర్థాలు వస్తాయి. గింజలు కొలుస్తూ పొలిగలుగు అంటూ ప్రారంభిస్తారు. కుప్పలు నూరుస్తూ, గింజ లెక్కు వవ్వాలని పొలి పదాలు పాడుతారు.

కోత పాట

కోత కొయ్యండమ్మ లాలా సేలు||

కోరుకున్నా మమ్మలాలా

ఆరుమూడు కాలమైన

అసలుకి మరి కొనరు లేదు
 సోడిసేలు యెన్ను లేసి
 సోలెడి గింజలై తే
 పాలికాపు బత్తేలకు
 పని కొచ్చును కొయ్యండి
 దసరా భోగాలంటే
 అసరా తీరుస్తాయి
 పసరాలకి కసవుంటే
 భాగ్యాలే పండ్లాయి
 సాలొచ్చిన మారాజు
 సెయి ములగా యిస్తాడు
 కాసునేత పడితేను
 గగన మందేము సేను

కో త ప దా లు

కొయ్యండల్లా ! కొయ్యండి
 కోసి 1 బణుపూ లెయ్యండి
 వానల వరదల వంగినను
 వెన్నుల నీనిన వన్నెలసేను
 తిన్నగ దీసి మొదలూ కోస్తీ
 పనలన్నీ సీ 2 పొం జెట్టాల
 గింజలు బందలొ పడిపోకుండా
 పొందుగ వెన్నులు కొయ్యండల్లా

-
1. కోసిన పనలను పేర్చినది బణిపి అంటారు.
 2. కోసిన సస్యాన్ని ఒచ్చిడిగా పెట్టితే ఒంజి (పొంజి) అంటారు.

కాలం సూత్రే ఓ సీతాకాలం
కొడవలి పాటూ జాగ్రత్తరా
కాలుసెయ్యా ఆడితేనే
కుండలో కూళ్ళు కనిపిస్తాయి.

గుణాసారి గున్నమ్మా !

ఒణ్ణిండ పసువేస్కో ఒయ్యార మేమే

||గు||

పొద్దున్న నువులెగిసి పొలానికెళ్లే

„

ఎండెక్కిసూరీడు కొండెక్కిసూ నే

„

గంపాకిందకోడి కోయనికూనే

„

గట్టెక్కిసూత్తాడు గవరయ్యకాపు

„

మద్దేన్నయేళపుడు మరిదప్పికేత్తే

„

నద్దిగంజికాంత తాగిమరివుండు

„

ఆకుమళ్లలోను ఆకెండిపోయె

„

తోడత్రాసీరంత బావుల్లనుంచీ

„

గొప్పతవ్వేకాడ కొప్పందుకోలే

„

పండినాసేలోకి పయనామైయెల్లీ

„

కుప్పనూర్పుళ్లకాడ కూకున్నరేమి

„

కొయ్యండికోతలు కొడవళ్లబట్టి

„

ఎయ్యండిబళ్లాకి ఎగుడుదిగుడూలేక

„

కొలవండిగింజల్లు కుంచాలతోటి

„

గంపలతోపొయ్యండి గాదుల్లలోనూ

„

3. సీతాకాలం వుండు త్వరగా మానడు.

కోతలో స్త్రీశరుష సంవాదం పాట

పు:- ఉల్లిమల్లా చీరగట్టి, కచ్చలూపై కెగాగట్టి
ఉన్న వాళ్ల పిల్లనంటావే, ఓలోలీరంగీ

||ఉన్న||

స్త్రీ:- ఉన్న వాళ్లా పిల్లనంటే కన్ను గీటి రమ్మన్నా పూ
కంటి బాసలు నాకు ఒద్దురా, ఓరోరిమామా

||కంటి||

పు:- ఉన్న వాళ్ల పిల్లనానీ ఉచ్చిపోకే ఓలేపిల్లా
కోతలాకీ కోరివస్తేనూ ఓలోలీరంగీ
కోతలోళ్లకికోపా మొస్తుందే?

||ఉన్న||

స్త్రీ:- కోరమీసాల్ దువ్వాకుంటూ, ఎర్రాగుడ్డా చుట్టుకుంటూ
కోతలాకీ రావద్దంటావా; ఓరోరిమామా
కోరికైనా తీర్చనంటావా;

||కంటి||

జొన్న చేను కొయ్యవస్తావా? లలనపదం

నాగలై తే కట్టినాడు
నదివొడ్డున దున్నినాడు
యేసెనమ్మ యెట్టజొన్న
ఏటిఒడ్డునా లలన!
ఎయ్యనై తేవేసినాడు
చుక్కల్లో పెరిగినాది
వాసలేకజొన్నచేను
వాడిపోయేనే లలన!
పడమటొంక మబ్బువేసె
ప్రాణమొంటి వానగురిసె
వాడిపోయిన జొన్నచేను .

ప్రణీదిరిగెనో లలన!

చిట్టెడుచిట్టెడు ముత్యాలిస్త

చిన్నపువ్వుల దండనిస్త

మనుమరాల జొన్నచేను

కొయ్యవచ్చేనా లలన!

చిట్టెడుచిట్టెడు ముత్యాలొల్ల

చిన్నపువ్వుల దండనొల్ల

తాతనీది జొన్నచేను

వాడిపోనియ్యో లలన!

సోలెడుసోలెడు రత్నాలిస్త

సోమిపువ్వుల దండనిస్త

మనుమరాల నాదిజొన్న

కొయ్యవచ్చేవా లలన!

సోలెడుసోలెడు రత్నాలొల్ల

సోమిపువ్వుల దండనొల్ల

తాతనీది జొన్నచేను

వాడిపోనియ్యో లలన!

తవ్వెడుతవ్వెడు పచ్చలిస్త

తాలిపూల దండలిస్త

మనుమరాల నాదిచేను

కొయ్యవచ్చేవా? లలన!

తవ్వెడుతవ్వెడు పచ్చలొల్ల

తాలిపువ్వుల దండనొల్ల

తాతనీది జొన్నచేను

వాడిపోనియ్యో లలన!

మా నెడుమా నెడు మాణిక్యాలిస్త
 మల్లెపువ్వుల దండలిస్త
 మనుమరాలా జొన్నచేను
 కొయ్యవచ్చేవా? లలన!
 మా నెడుమా నెడు మాణిక్యాలొల్ల
 మల్లెపువ్వుల దండనొల్ల
 తాతనీది జొన్నచేను
 వాడిపోనియ్యో లలన!
 అడ్డెడుఅడ్డెడు వజ్రాలిస్త
 అల్లిపువ్వుల దండలిస్త
 మనుమరాలా జొన్నచేను
 కొయ్యవచ్చేవా? లలన!
 అడ్డెడుఅడ్డెడు వజ్రాలొల్ల
 అల్లిపువ్వుల దండనొల్ల
 తాతనీది జొన్నచేను
 వాడిపోనియ్యో లలన!
 కుంచెడుకుంచెడు పగడాలిస్త
 కుసుమపువ్వుల దండలిస్త
 మనుమరాలా జొన్నచేను
 కొయ్యవచ్చేవా? లలన!
 కుంచెడుకుంచెడు పగడాలొల్ల
 కుసుమపువ్వుల దండనొల్ల
 తాతనీదిజొన్నచేను
 వాడిపోనియ్యో, లలన!
 జొన్నసేను వాడిపోతే

జొన్నపిండి దొరక్క-పోతే
 మనుమరాలా, పడుచుమనసు
 మాడిపోవునో, లలన!
 పచ్చిజొన్న రొట్టెలిస్తే
 పచ్చినజ్జ రొట్టెలిస్తే
 కప్పుకొనే కంబళిస్తే
 కొయ్యవచ్చేనో లలన!
 పచ్చిజొన్న రొట్టెలిస్త
 పచ్చినజ్జ రొట్టెలిస్త
 కప్పుకునే కంబళిస్త
 కాపుకాచే మగణ్ణిస్త
 మనుమరాలా జొన్నచేను
 కొయ్యవస్తావా? లలన!

కోతపదాలు మగవారుపాడేవి

ప॥ జంబైరన్నయో! జంబైరన్న, నీజోరుకాల!
 జంబైరన్నయో

॥జం॥

1. దబ్బుచెట్టుకి నిచ్చేసి
 దబ్బుపట్టు కొయ్యబోతె
 దబ్బుముట్లు రొమ్మునాటె
 ముట్లునాటి రక్తకొల్లు
 సన్నరవిక సగముతడిసె
 ముతకరవిక మునిగితడిసె

॥జం॥

2. ఈతచెట్టుకు నిచ్చేసి
ఈతపళ్లు కొయ్యబోతె
ఈతముళ్లు రొమ్మునాటె
సన్నరవిక సగముతడిసె
ముతకరవిక మునిగితడిసె

||జం||

3. నిమ్మచెట్టుకు నిచ్చేసి
నిమ్మపళ్లు కొయ్యబోతె
నిమ్మముళ్లు రొమ్మునాటె
సన్నరవిక సగముతడిసె
ముతకరవిక మునిగితడిసె

||జం||

4. రాజకొడుకు రాతిఓడు
పిల్లవంక సూసినాడు
ఓరాసూపు సూసినాడు
పిల్లచూడ సకిలించినాడు
పిల్లదాపుకు వచ్చినాడు

||జం||

5. రాజవంక సూసెపిల్లా
గడగడమంటూ ఒణికినాది
దండంరాజు అన్నాది
మాటనినకారాజు
పిల్లనుచేరీ ముద్దెట్టినాడు

||జం||

* * *

కాటుకెట్టిందిరా

ఏలోడొముకులాడి

కమలా లెట్టిందిరా

”

గాజూలేసిందిరా

”

సూపూ సూసిందిరా	ఏలోడొముకులాడి
చరపూ చరిచిందిరా	”
పూలూపెట్టిందిరా	”
తూలీ నడిసిందిరా	”
అందరినీ చూసిపిల్ల	”
అదిరీపోయిందిరా	”

*స్త్రీలు కట్టేతలో పాడేపదం

γ ఎరుపురంగూ ఎదురుచుక్కారా !	నాసామిరంగా!
ఎన్నిదినములెదురు చూతురా	
వలపునిలుపాజాల లేనురా !	నాసామిరంగా!
కలలోనై నను కావవేమిరా !	
కాలుకురచ ఆడదానినిరా !	నాసామిరంగా!
వీలుసాలు చూడవేమిరా !	
మూరతక్కువ చీరలంపరా !	నాసామిరంగా!
ఆకులతో పోకలంపరా !	
ఆలసించీ ఆపబోకురా !	నాసామిరంగా!
అలపగానికి చెడుపుబుద్ధిరా !	
పోయేటిరువులు వచ్చేటవ్వడు	నాసామిరంగా!
పాలపిడతలో విషములుండెనురా !	
గువ్వచేత గురుతులంపారా !	నాసామిరంగా
కాకిచేత కబురులంపారా !	

* వరి, జొన్న, పంటచేసుకోనివేసిన పనలను కుప్పలుగను, గూళ్ళుగను వేయదాని! మాపులుకడతారు. దానినేకట్టేత అంటారు-

పెండ్లివేళలో వధూవరులకు బంధుమిత్రాదులు చదివించే కాన్కలనుమాడా కట్టేత అంటారు-γ ఈగేయంలాంటి దింకొకటుంది.

ఓచిన్న దానా?

బంగారుచిన్న దాన, బాజాబందూలదాన,

బాజాబందూలమీద బంతిపూలుసోకే

॥ఓ॥

నీలీనీలాటిదాన, నిలువుసన్నాటిదాన,

నీలీనీలాముమీద నగలుంటెసోకే

॥ఓ॥

నల్లానల్లానిదాన, నడుముసన్నానిదాన,

నడుముసన్ననమీద నడికట్టుసోకే

॥ఓ॥

సన్నాసన్నానిదాన, సన్నానికురులదాన,

సన్నానికురులమీద జాజగుత్తిసోకే

॥ఓ॥

* * *

ఓచిన్న దానా,

గూడూరుచిన్న దాన, గుళుకుమట్టెలదాన,

గుళుకుమట్టెలమీద గొబ్బిపూలుసోకే

॥ఓ॥

గుంటూరుచిన్న దాన, గుల్లాపేరులదాన,

గుల్లాపేరులమీద కళ్ళూపోలేదే

॥ఓ॥

కాకినాడచిన్న దాన, కాసులపేరులదాన,

కాసులపేరులమీద కంటుంటెసోకే

॥ఓ॥

అర్ధరూపాయబెట్టి, అద్దాలరయిక తెస్తే,

అద్దాలరయికమీద బుద్దేలలేదే

॥ఓ॥

గణపతిపూజ

పొలియొ, పొలియొ

వెయివేలుగలవాడ ! వేలజంపన్న !

చిప్పతోగంధంబు చిరుశెనగపప్పు

ఒప్పుయినగణపతికి ఒనరంగపూజ

మాచేనుమాటుదల రెండుజమ్ములుగలవు
 జమ్మిపత్రీదెచ్చి మాగణపతికిపూజ
 మాచేనుమారుదల రెండుమా రేళ్లు
 మారేడుపత్రీ మాగణపతికిపూజ
 ఒప్పయినగణపతికి చప్పిడుండ్రాళ్లు
 భక్తితోపూజించి ముక్తిపొందేము
 ఆనరసవిద్యలకు ఆదిగురువైనట్టి
 మాగణపతినిపూజించి గణతగాంచేము
 మాచేనుమారుదల రెండువంగలేగలవు
 వెలగపత్రీదెచ్చి మాగణపతికిపూజ
 తేనెతోమాగిన తియ్యమామిడిపండ్లు
 ఒప్పయినగణపతికి ఒనరంగపూజ
 మల్లెపువ్వులుదెచ్చి మాగణపతి నెపుడు
 మతియందుద్యానించి మరిపూజనేతు

రావేలుగలవాడ

వలియ, వలియో, వలియ రావేలుగలవాడా! రారపొలిగాడ
 పొలిపొలో పొలి

||వలియ||

౧. రావేలునీవయ్యా! రాశిమాదయ్యా!
 నూరేలు నీవయ్యా! నూగుమాదయ్యా!
 వేవేలునీవయ్యా! వెన్నుమాదయ్యా!
 కోటేలునీవయ్యా! కొండమాదయ్యా!

||వ||

౨. ఎద్దులునూర్వంగా మిద్దెరాసూలు
 కోడెలూనూర్వంగా కొండరాసూలు

అవులూనూర్వంగా అడ్డరాసూలు
దున్నలునూర్వంగ దిన్నెరాసూలు

||వ||

3. తూరుపూబకవానా తుమ్మెదలమోత
పడమటాబకవానా బొజాలమోత
ఉత్తరానొకవానా ఉరుమూలమోత
దక్షిణానొకవానా తాళాలమోత

||వ||

౪. మంగళగిరిలాగూ పొంగెరారాశి
సింహాచలములాగూ సిగదేలెరాశి
కోటయ్యకొండల్లా కొసదేలెరాశి
బొప్పుడికొండల్లా పొడుగయ్యెరాశి

||వ||

౫. దాగెరాపొలిగాడు తలకాడికింద
తొంగెరాపొలిగాడు తొలకట్టకింద
వచ్చెరాపొలిగాడు వరగాణిదాటి
పోయెరాపొలిగాడు పొలిమేరదాటి

* పొలిగాడు

ఒలియా ! ఒలియా ! ఒలియా

రావేలుగలవాడ రారపొలిగాడా !

||ఒ||

తూర్పునాబకవాన, తుమ్మెదలమోత

* ధాన్యములలోని రకాలు

సమాచిత:- జంగారుతీగెలు గంగాజలమ్ములు

కస్తూరినిగరాలు కటకసరులు

ఇప్పపూరాజనా శేనుంగుకొమ్ములు

మల్లెశ్రీగంధులు మదనగంధు

పడమటఓక వాన పట్టికురవంగ

॥౭॥

ఈవావళివాన ఏకజణివాన

ఏవిలీచేసుకూ ఎడవానలాయె

॥౮॥

వెండితూములకింద వెల్లడముపండు

లేలిక రాజనా లీళ్ళరప్రియములు

రావిపూరాజనాలో రత్న సరులు

కుసుమపూరాజనా ల్లుట్టిబల్లెత్తులు

కస్తూరిపట్టెలు గంధపరులు

మందిగండ్రలునాగ మల్లెలుతీగమ

లైలుకృష్ణనీలాలు వెలువడాలు

మన్మథబాణాలు మరువంపు మొలకలు

సన్న మణింగెలు జాన్నులబ్రాలు

పొన్న శ్రీరాజనా ల్పునుగురాజనములు

ముద్దుప్రాలారళ్లు ముత్తుసరులు

సన్న నూదులుపచ్చ గన్నేర్లుకోదండ

రామముల్కేసర్లు రాయసర్లు

చంద్రవంకలుజీని సరులు కాంభోజాలు

వంగాకుబుడమలు పొంగులబ్రాలు

జలకజ్జరాజనా ల్పింతపువ్వులుగోరు

రాజనాల్పాదప్రోల్ రాజనాలు

రామబాణాలు రెక్కాములుజెన్నము

ద్దలుజిల్మబుడమలు దాళువాలు

గొబ్బి కాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁ

గడలు శ్రీరంగాలు కామదార్లు

తెక్క పాలలు కాకి తెక్కలుపుష్పమం

జరులునీతాభోగ సరులుగౌరి

కుంకమలోరణపెండ్లి కొడుకులుపిచ్చుక

గోళ్లు ప్రయాగలు గొజ్జలబ్రాలు

గర్భడసరుల్పొత్తు గంటరాజనములు

పై డిత్తూములకింద పాలంకిపండు

॥౭॥

రాగిత్తూములకింద రానాలుబండు

కర్రత్తూములకింద కాంభోజలుపండు

॥౮॥

మోడుగ తొడిమలు ముడుకసరులు

పచ్చసరులో రెడ్డి పాలవంకలునుఖి

భోగులుపచ్చక రూరసరులు

నివ్వరులైబ్బస ల్నిరుకావులుగాజు

కప్పెరల క్కరువడా ల్కలతసరులు

సాలంక లలుగు రాజనముల సంభావు

లవసరదార్లు మోహనపు సరులు

మణిసరుల్రుసరులు మంకెనల్పగడంపు

తీగెలుమడ్డిపాలు దేవసరులు

లత్తుక బొత్తులు లక్ష్మీమనోహరా

ల్భారతీనేనలు బాహుపురులు

వజ్రపుడెళుకులు వాసవరాజనా

ల్లవ్వాజీవంకెలు గవ్వసరులు

సంపంగిపూవడ్లు జాజిరాజనములు

గంబూరరాజనా ల్కన్నె సరులు

తమ్మిపూరాజనా లమ్మడుకొణిగెలు

జీనువముక్కులు చిలుక ముక్కు

లేదుకజ్జలవంకె లిసుక రాజనములు

పులిగోళ్లవంకెలు బొగడసరులు

గీ. జిలితోగలరాజనమ్ములు వలసరులును

తెల్లనల్లచెన్నంగులు దీవసరులు

నాదియగు పేర్లుగలుగువ డ్లనియింట

నుండుళతకోటిపుట్టులా కొక్కదినను

(హంసవింశతి 5 ఆ 128 ప)

సీ॥ శ్రీరామవంకియుఁ జిటిబలుగుత్తియు

శ్రీకేశరియుశక్తి శ్రీధరఁబు

నీశ్వరప్రీతియుఁ నేనుఁగుకొమ్మను

బోడసంపంగియు నోడవరియుఁ

రావేలుపోలు రాసిపదివేలు

రావేలుమీదయ్య రాసిమాదయ్య

||2||

గస్తూరినికరంబు గర్బారభోగియు

కావలి కాంభోజి కనకగిరియు

దేవాన్న మెలిమియు దేవడన్నియకొట్టి

నీరుచంచలియు శృంగారభోగి

తే|| వంకిప్రాసంగిసంపంగి వారణాశి

కామధేనువునారేలి గండ్రగోలి

వేదురుమలయంబు బుడమయు వెలువడంబు

రాచ మెచ్చునుములువంకి రాజనములు

(నైశ్యపురాణము 5 అ)

“చెడ్డలోతెగలూ; షడ్డలోతెగలూ లెక్కపెట్టలేము” అనే సామెతగలదు.

ర కానికి ఒకగింజచూపున తీస్తే మంచెడుగింజలవుతాయని పెద్దలంటున్నారు-

-ప్రస్తుతం వాడుకలోవున్న జాతులు-

1 అక్కుళ్లు (పాలక్కుళ్లు, తూర్పుఅక్కుళ్లు, బొంతక్కుళ్లు, కర్రక్కుళ్లు)

2 అవ్వారి 3 లట్రగడసన్నాలు 4 ఎరడాము 5 కిచిడి=పిచ్చుక సాంబా, 6 కునుమ

7 కృష్ణకాటుకలు 8 కొణావణి (గన్న కొణావణి, 9 గరిగ సన్నాలు 10 గుణపురు

సన్నాలు 11 చిలకముక్కు 12 జలమ 13 జీలకఱ్ఱ 14 దాళువాలు 15 నీటి కాపరి

16 నీవారనివ్వరి, తృణ, నిదార్య, అరణ్యకాలి అనిపేర్లున్నాయి, 17 నృపార్థ 18

పతంగ (పడగ) 19 పరశువేదు (కాశ్మీర) 20 పవనాలు (పునేరా, పన్నేరా, బీజ

పుష్ప, గంధపుష్ప, దేవ, అనేపేర్లుతో - వేర్వేరుతావులందు వాడుతూవున్నారు.

21 పవమాన 22 పార్వతీయ 23 పారావత 24 పాలగుమ్మసరి 25 (పిచోడి=

దీనీలో అయిదుజాతులు వేర్వేరు ప్రాంతాలలో ఒకేపేరుతో పిలువబడుతూ

వున్నాయి. 26 పుష్పాండక 27 పుష్పాంతక 28 బంగారుతీగలు 29 బంగారా 30

బర్మాసమృద్ధి 31 బసంగి (ఎల్లిబసంగి) 32 బుడమ (సారబుడమ, కొడిబుడమ) 33

బొబ్బిలికంటి 34 బోదన 35 మహారాజభోగాలు 36 మాన్యభోగాలు బలరామ

భోగాలు శ్రీరామభోగాలు) 37 యుగంధర 38 రసరిగి (కృష్ణరసంగి) 39 రాజ

నాలు 40 రాజభోగాలు, 41 లక్ష్మణపురులు 42 వంకసన్నాలు (అకుసన్నాలు)

43 నీత కాటుకలు 44 సుకుమార - ధాన్యర కాలువున్నాయి - ఇవిమూడువర్గా

లుగా విభజిస్తారు.

పోలోపాలి పాలిపాలి
 తిరుప తెంక న్నిచ్చినపాలి
 వినుకొండెంకన్నచ్చినపాలి
 పోవేలుగా చాలపాలి

వె యి వే లు గ ల వా డా !

పాలియన్న పోలియో - వెయివేలుగల పాలియో
 వెయివేలకు నూర్చుగల పాలియో
 నడి యాకసం మెరసి నల్ల మొయిలుట్టింది
 తూర్పున బుట్టింది తుమ్మెదల మోత
 పడమటను బుట్టింది పావురాలమోత
 ఆవాన యీవాన కలసి కురిసింది
 చేరి రావులగడ్డ తెరిచిపారింది
 గొడుగంత మొయిలుట్టి గుంటలే నిండేయి
 చేటంత మొయిలుట్టి చెఱువులే నిండాయి
 నిండింది మనచెఱువు నిగపాదిగాను
 అడివోర పెదచెఱువు వెంటనే నిండింది
 వేసింది ఆ చెఱువు ఏడుకన్నాలు
 రాగి తూములనీట రాజనాలు పండె

౧. మెరికమీద చుట్టేవి

౨. లేలికవరులు — 3 నెలలలోపు పండేవి

3. పెద్దవరులు 4 నెలలలోపులో పండేవి

మొత్తంమీద కొన్ని 75 కోజులకు, కొన్ని 90కోజులకు కొన్ని 120 కోజు

లకు. కోతకువస్తాయి -

కంచుతూముల నీట కార్తికలు పండె
 వెండితూముల నీట వెఱడాలు పండె
 చినకాడి పెదకాడి కాపులిద్దరు గూడి
 వారెంచి పూనేరు ఎల్లెడజతలు
 అల్లుడు మామలు ఎల్లెడజోడు
 ఒన్నె కర్రమేడి ఓదికర్రకాడి
 నల్లతుమ్మనాగలి చండ ఏటికోల
 తూర్పునకు సాలాడిసి పడమటకు దున్నె
 దక్షిణపు కూలీలు దమ్ము చేనేరు
 పడమటి కూలీలు పట్టితోలేరు
 ఉత్తరపు కూలీలు ఊడ్చివెళ్ళేరు
 ఎల్లెడు నూర్చంగ ఏకరాసులు
 పడ్డలు నూర్చంగ పర్వతాల పొడుగు
 పోతులు నూర్చంగ పోగులు మండీలు
 మాడలు నూర్చంగ ధూళిరాసులు
 పొలిగలసీతవైతే మా పోతుమీదకురమ్ము
 మాచేను ప్రక్కను రావియొకటుండె
 రావెక్కి మాసీత రాగాలుదీసె
 మాచేను మాటుదల మట్టి యొకటుండె
 మట్టెక్కి మాసీత మఱిరాగదీసె
 మాచేను వెనకాల జవ్వొకటి యుండె
 జవ్వెక్కి మాసీత జూద మాడింది
 పొలిమన్న శబ్దము మాపొలములో గలదు.

ఎ య్యే లు కె య్యే లు

పొలి పొలో పొలో అనుపల్లవి ప్రతిపాదం చివరను పాడాలి

ఎయ్యేలు కెయ్యేలూ నూటనూరేళ్ళూ
 సరస్వతీ! నిను దలవాక సాగవూ పనులూ
 గణపతీ! నిను దలవాక గడవవూ పనులూ
 ఊళ్లో వినాయకా ఉండ్రాళ్ళభోగీ
 పొలములో వినాయకా! పోగునాళ్ళభోగీ
 గట్టుమీద వినాయక! గంధాల భోగీ
 నాయకా నాయకా! స్వామి విఘ్నేశా
 దొప్ప చెవులవాడూ, దోనె కడుపుగలవాడూ
 ముందరా జూచితే ముంగి రూపంబూ
 వెనుకనూ జూచితే ఏనుగురూపూ
 నొసట కిరీటమూ గలవాడు స్వామీ
 వీపుల వింజామరగలవాడు స్వామీ
 బొడ్డునా సురపొన్న పువ్వుగల స్వామీ
 పళ్ళ పరసా వేదీగలవాడు స్వామీ
 అరికాలు పద్మమూ గలవాడు స్వామీ
 ఇన్నిగల గణపతికి పూజేమి పూజా
 కర్రావు నేతులూ కరకు బెల్లాలూ
 ఖండించిన చెఱకులూ గానుగా చిమ్మిలీ
 చివ్వుతో గంధములు చిరుశెనగ పప్పు
 దొప్పతో గంధములు దోరావు నెయ్యూ
 అల్లాల బెల్లాలూ అమృతపాణీలూ
 టెంకాయ కొబ్బెరలూ తేనెరటిపళ్ళూ
 అవియు మాగణపతికి ఆరగింపులుగా

మాచేను మారుదలరావులే గలవూ
 రావిమీద మాసీతమ్మ రాగాలు దీసె
 మాచేను మారుదల జువ్వలే గలవూ
 జువ్విమీద మాసీతమ్మా జూదమాడింది
 పొలిగల సీతవై తే మాపోతులమీదికి రమ్మొ
 భక్తిగల సీతవై తే మాబరిమీదికి రమ్మా
 వూరువెలుపల రెండు ములగచెట్లే గలవూ
 దాని ఆకులే వెళ్లేయీ అంతరిచ్చముదాకా
 దాని కొమ్మలేవెళ్లేయీ కోటిపల్లిదాకా
 గున్నచింతల క్రింద చిరుకొలుముఱాట్టి
 వూయారి కమ్మరులా వూరూర బిలిచీ
 తనవూరి కమ్మర్ని తనపేర బిలిచీ
 నిమ్మ పండ్లొక్కొన్ని నిప్పెక్కచేసి
 కొలిచే కుంచెడు ధనమూ కొలుము లేయించి
 వూదేటి తిత్తులూ వురమడమ్మబోలి
 వేసేటి సమ్మెటలూ రణభేరి మ్రోతా

సీ త కు పొ లి పా డు మ మ్మా

(పొలి, పొలో, పొలో ప్రతి చరణానికి అనాలి)

పొలిగలిగి సీతమ్మా పొలిబాడుదామా
 ఏగి తే కొత్తామాసేళ్లు పోసన్నా
 మనపాల నాగళ్ళు కట్టించుగన్నా
 కొడుకుల్ని బిలిపించి కోటెళ్ళు వేసీ
 మనమల్ని బిలిపించి మూరేళ్ళు వేసీ
 ముప్పయి ఏడేళ్ళు పూయించినారూ

నల్ల రేవడిలోకి తోలిపెట్రన్నా
 తోలినా యేళ్ళోకే తోటవెంబడినీ
 తూర్పుకి పదమరకి తొలినాలు బోసి
 కొండలకి ఏనాంకి మరి సాలుబోసి
 నల్లన్న రేవడి తెల్లన్నదున్ని
 కాడికాడని భూమి కదల దున్నేడూ
 వరిపిండి వర్ణాన దున్నించినాడూ
 బట్టిగట్టూకాడా యేళ్ళిప్పినాడూ
 ఆవుల్ని దొడ్డికే తోలిపెట్రన్నా
 తీగమేటుల్తోటి కట్టి పెట్రన్నా
 యింటి కొచ్చినాడు వెజ్జుడెలమన్నా
 ముత్యాలు ములకాలు ముంజూటినేనీ
 పగడాలు చెప్పుజోడూ పంచదిగనాడి
 పట్టిమంచముమీద పవ్వళించాడూ
 వర్షాలు లేవని వాడివున్నాడూ
 వుత్తరాన్ని మెరిసిందీ వురుము గర్జిల్లి
 దక్షిణాన్ని మొరిసింది ధరణి గర్జిల్లి
 గంపెడంత మేఘాము గాదరిల్లందీ
 చేటంత మేఘాము చెదిరి కురిసిందీ
 కురిసేనూ వర్షంబు కుంభజలనిధులూ
 ముత్యాల చెరువుకి మూడు ముదు ముత్రా
 వజ్రాల చెరువుకి వాలుగొమ్ముత్రా
 పగడాలచెరువుకి పారుబట్టెత్రా
 పారుబట్టెలుగట్టి పంట వెలమన్నా
 నిండింది ఆచెరువు నీలరూపమునా

యింటికెళ్ళినాడు వెజ్జుడెలమన్నా
 గోడపై నిచ్చెనను మేడపై నేసి
 అటకమీదాకట్ట నేలబడదోసీ
 కుక్కులా కొడవళ్ళ కట్టబద్దించీ
 తొంగున్న లచ్చమ్మనీ తొడచరిచి లేపీ
 విత్తనాలపేరులూ వినరించినాడూ
 పెద్దవరి ధాన్యాలు కాపోళ్ళుతిన్నా
 వెలమలూ తిన్నవీ వెల్లరకణాలూ
 తెలగాలు తిన్నవీ తెల్లబాలోరీ
 మాళ్ళోళ్ళు తిన్నవీ గవిరివజ్జాణాలూ
 మురికి వజ్జాణాలు మాదిగోళ్ళు తిన్నా
 సెగిడోళ్ళు తిన్నవిరా శామంచనాలూ
 వాయిలపాటి సన్నాలు చాకళ్ళుతిన్నా
 మంగళ్ళు తిన్నవిరా మల్లినన్నాలు
 దూదిబోగములండీ దూదేకులోడివి
 కాకిమూతి సన్నాలు కమసాల్లు తిన్నా
 యర్రబాలూ ధాన్యం యాతోళ్ళుతిన్నా
 కాయిరిధాన్యాలు కాజోళ్ళుతిన్నా
 బలరామ భోగాలూ బ్రాహ్మర్లుతిన్నా
 రక్తసరి ధాన్యాలూ రాచోళ్ళు తిన్నా
 సుఖాసులు తిన్నవిరా సన్నసూద్రుల్రా
 బంగారుతీగెలూ బైరాగులుతిన్నా
 బొద్దవాధాన్యాలూబట్టోళ్ళుతిన్నా
 దాళవాధాన్యాలూజాలర్లు తిన్నా
 సత్తికపుధాన్యాలూసాలోలుతిన్నా

గుత్తుబాసికాలూ కుమ్మర్లుణిన్నా
 బుడబుడకలాళ్లు తిన్నవిరా బుడమ థాన్యాలూ
 మడిలోను పండినవీ మడిరాసికాలూ
 చెరువులోను పండినవీ చేమంచనాలూ
 గుంటలోను పండినవీ గుత్తుబాసికాలూ
 అచ్చికలు బుచ్చికలు యెల్లంకణాలూ
 మాచేని కాటికలూ మల్లినన్నాలూ
 అమ్మవారు తిన్నవిరా అమ్మతపాణీలూ
 విత్తనాల పేర్లన్నా వివరించినాడూ
 నల్ల రేవడి నట్టానడిమి కళ్ళేడూ
 కాలితోటీపదునూ తన్ని చూసేడూ
 చేటతో విత్తనాలూ పట్టికళ్ళేడూ
 నల్ల రేవడిమీదా జల్లోచ్చినాడూ
 ఆప్రాద్దు పోనిచ్చి అమరసనాడూ
 మూడురోజులున్నాడూ ముడిమొక్కదోలీ
 పందికొమ్ముల్లాగా పల్లటిల్లించి
 దుప్పికొమ్ముల్లాగా దూరింది మొక్కా
 గాలిదగిలి చేనూగాదు కొన్నాది
 హస్తకార్తికి చేనూ అటుకుకకర్రోరీ
 చిత్తకార్తికి చేనూ చిరుపొట్టదగిలి
 చవితమాసకి చేనూ కడలుపండిందీ
 దండమాసకి చేనూ దండల్ని పండిందీ
 నల్ల రేవడిచుట్టూ తిరిగిచూచేడూ
 యింటి కొచ్చినాడూ వెజ్జుడెలమన్నా
 తనవూరు కమ్మర్ని తనపేరబిలిచి

గున్న చింతలకాడా చిరుకొలుముబెట్టి
 నేరేడు పండంటి నీలాలు పోసి
 వుల్లితొర్గావంటి పూకపై బోసి
 నిమ్మ పండ్లొకొన్ని నిప్పుక్క తేసి
 జోడు తిత్తులుబట్టి బోరుకలి వేడూ
 పూదేటితిక్తులూ పురమడంబోలి
 కొలిచి తూముడు ధాన్యకొలిమి చేశాడూ
 బంగారు కొడవల్లు బాగుచేయించి
 పాలోసి కొడవల్లు పదునుబట్టించి
 యెమిసి కర్రాసిడులూ వేయించినాడూ
 పుక్కు సేనాముతో కక్కు లేయించి
 కోసి నాడెలమన్నా కొన్ని గరిశెలుకీ
 కళ్ళాన్ని పడుగులూ వేయించురన్నా
 లంకిగట్టోరన్న పూలగబ్బిన్నా
 రాగిపల్లా పోతుల లంకి గట్టన్నా
 పెద్దకర్రిపోతుల లంకి ,,
 గుండుగమ్మా పోతుల లంకి ,,
 నెత్తిచుక్కా పోతుల లంకి ,,
 కలమపోకా పోతుల లంకి ,,
 రామలక్ష్మణ యెడ్లూ లంకి ,,
 పెద్దయెల్లా యెడ్లూ లంకి ,,
 పెద్దకర్రీ యెడ్లూ లంకి ,,
 రాచయెల్లా యెడ్లూ లంకి ,,
 నిలుపుకొమ్మల యెడ్లూ లంకి ,,
 జాతియెడ్లూలంకి గట్టితేరన్నా

పాలసారాయెడ్లూ లంకి గట్టన్నా
 ఎర్రసారాయెడ్లూ లంకి ,,
 కాటిక కల్లెడ్లూ లంకి ,,
 చప్పికొమ్మల యెడ్లూ.లంకి ,,
 బుర్రయెడ్లాలంకి గట్టి తేరన్నా
 దాకోడుతిరిగిందా దండకడియాలూ
 వలపలినితిరిగింది వలగజ్జిపేరూ
 పొలిదిరిగినోడికి పొంగుబూరెల్రా
 నూర్చినాడెలమన్నా నూరుగరిశెలకీ
 జగనాలుచేపెట్టి గాలికిపోయిరన్నా
 రామలక్ష్మణయెడ్లు నొల్లపుయిరన్నా
 గొల్లకొండాపొడుగు మండిదొయరన్నా
 దశమిదశమినాడూ వ్యాదశీనాడూ
 శుక్రవారంనాడూ చుక్కపొద్దేళా
 మంచిదొక్కోమ్మూర్తి యెంచిపడిగట్టి
 బాపనోరికాడిదీ బంగారుతూమూ
 గోపెచ్చుగారింట గొలుసులాతూమూ
 రాశిమీదాతూము రంజిల్లుతాదీ
 తొమ్మిదొందలగరిశా లెక్కెయ్యిరన్నా
 గాదెలికియీబళ్లూ పూయించురన్నా
 గాదెల్లోధాన్యాలూ పోయించురన్నా
 గాదెలకుతలుపూలూ చేయించురన్నా
 తలుపులికితాళాలూ వేయించురన్నా
 కల్లానికొచ్చినాడెజ్జుడెలమన్నా
 పాలికాపుజీతాలూ తీసెయ్యరన్నా

బాపలికిభ త్యాలూ తీసెయ్యరన్న
 గొల్లోళ్లభ త్యాలూ తీసెయ్యరన్న
 వెనక పాటోళ్లకి వీనికట్టియరా
 చాకలిమడేలుకీ పందుమియరన్న
 బారిక్కిమంగలికీ పందుమియరన్న
 అమ్మాగతికిమానె డిచ్చెయ్యరన్న
 యింటికొచ్చినాడూ వెజ్జుడెలమన్న
 పూరుదండాళోణ్ణి పిలిచురన్న
 పూళ్లోనిలమ్మోరికి చాటించురన్న
 పురటాలుపోలమ్మఘట మెత్తించురన్న.

వొలియపదాలు - కోటేలుగలవాడా

వొలియ వొలియా

వొలియవొలియా, వొలియా

కోటేలుగలవాడ రారపొలిగాడా

కోటేలుమీదయ్య కొండ్రమాదయ్య

వెయ్యేలుగలవాడ రారపొలిగాడా

వెయ్యేలుమీదయ్య వెన్నమాదయ్య

నూరేలుగలవాడ రారపొలిగాడా

నూరేలుమీదయ్య నూగుమాదయ్య

పదివేలుగలవాడ రారపొలిగాడా

పదివేలుమీదయ్య పంటమాదయ్య

రావేలుగలవాడ రారపొలిగాడా

రావేలుమీదయ్య రాశిమాదయ్య

ఎద్దులూతోక్కంగ ఎదిగెనేరాశి

కోడెలూతోక్కంగ కొల్లాయెరాశి
పెయ్యలూతోక్కంగ పెరిగెనేరాశి
పొలిగాడుకొల్వంగ పోగాయెరాశి
వచ్చేనేపొలిగాడు పొన్నలూదాటి
దాగెనేపొలిగాడు దండాకొట్లల్లో

ఉయ్యాలపదం

(ప్రతిపాదం చివరను పుయ్యాలో అనాలి)

వొలియ వొలియా వొలయ

ఊరికిపుత్తరాన

ఊడల్లామట్టి

ఊడల్లమరిక్రింద

ఉత్తముడీచవికె

ఉత్తముడీ చవికెలో

ముత్యాలాకొలిమి

గిద్దెడుముత్యాలు

గిలకల్లాకొలిమి

అరసోలముత్యాలు

అమరిందికొలిమి

సోలెడుముత్యాలు

సాంపై నకొలిమి

తవ్వెడుముత్యాలు

తనిసిందికొలిమి

మానెడుముత్యాలు

పుయ్యాలో

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

మనిసింది ఆకొలిమి	పుయ్యాలా
అడ్డెడుముత్యాలు	”
అమిరింది ఆకొలిమి	”
తూమెడూముత్యాలు	”
తూగింది ఆకొలిమి	”
ఏదుమూముత్యాలు -	”
యెలిసింది ఆకొలిమి	”
పందుమూముత్యాలు	”
పాపైన ఆకొలిమి	”
పుట్టెడుముత్యాలు	”
పుట్టింది ఆకొలిమి	”
పూదేటితిత్తులూ	”
ఉరుముల్ని మోలు	”
పట్టేటికారులు	”
పాముల్ని మోలు	”
బాదేటిసమ్మెట్లు	”
పిడుగుల్ని పోలు	”
మొలుచుకొచ్చేరవ్వలు	”
మెరుపుల్ని పోలు	”
చుట్టూరుకాపులు	”
చుక్కల్ని పోలు	”
మధ్యకమ్మరిబత్తుడు	”
చందురుణ్ణిబోలు	”

శ్రీరాములేయించె	పుయ్యాలో
ఆగొర్తికొకజతా	”
రఘురాములేయించె	”
నాగేండ్లు ఒకజతా	”
శ్రీరాముగొఱుపట్టి	”
సీతమ్మ యెద పెట్టి	”
రఘురాముగొఱుపట్టి	”
రంభయెదాపెట్ట	”
సీత పెట్టినపైరు	”
చిగురువలెవచ్చింది	”
రంభ పెట్టినపైరు	”
రాణింపుగావచ్చె	”
పైరులెన్నగపండె	”
పాతళ్లునిండె	”
పాతళ్లునిండగా	”
కూతుళ్ల పెళ్లిళ్లు	”
వాలియ వాలియా వాలియా	”

తొలియేళ్లు భాగోతులాడించురన్న
 చుట్టాలుబంధువులికీ చెప్పించురన్న
 నవరుచుల పిండొంటలాండించురన్న
 వీధిలోశిరిమానూ తిప్పించురన్న
 అశిరితల్లిగుడికి వెళ్లొస్తుమన్న
 అనువుకూళ్లూపెట్టి అనిపెట్టురన్న

వేలసంపన్నా

బలియ, బలియా, వేలుగలవాడా! రా! పొలిరా!
వెయివేలుగలవాడా! వేలసంపన్నా! పొలో!! పొలో!!

అనునది ప్రతిపాదంతుడను పాడాలి

పడ్డాదిమాకుప్ప పర్వతామల్లెను
కూలిందిమాకుప్ప కుంభకర్లుడిమల్లె
విఘ్నేశుడ్నితలవందె మాకీడీరవుపనులు
గాలిగాడినీతలంపగ ఘనమాయెమారాసి
ముందుచూస్తేయిగ్గెన్న ముంగిరూపంబు
యెనకచూస్తేయిగ్గెన్న యేనుగురూపంబు
మిట్టనొసలవాడు మిడిగుడ్లవాడు
దొప్పచెవులావాడు దొడ్డుకడుపువాడు
ఇన్నిగలస్వామికీ ఏమిపూజల్లు?
మాచేనుమాటుదల మారేళ్లుగలవు
మారేళ్లపత్రి మాగణపతికిపూజ
మాచేనుమాటుదల జమ్మిల్లుగలవు
జమ్మిల్లపత్రి మాగణపతికిపూజ
కట్టావునేతుల్లు గంగరేగుపండ్లు
దోరావునేతుల్లు దొంతినరటిపళ్లు
కోడెల్లునూరవంగ కొండలాపొడుగు
దున్నుల్లునూరవంగ దుమ్ములాడేరాసి
శ్రీరాముకొట్టట్ట నీతయెదబట్ట
నీతబట్టినయెదలు చిట్టిముత్యాలుపండు
రఘురాముకొట్టట్ట రంభయెదబట్ట

వెండితూములకింగ యెట్టుడాములు పండు
 కంచుతూములకింద కాంభోజిపండు
 కాగితూములకింద రాజనాలుపండు
 తూరుపున మొదలెట్టు తుమ్మెదల నూత
 పడమటా మొదలెట్టు పట్టికురవంగా
 పొలిగలసీతవై తే మాపోతుమీదారమ్మి
 మతిగలసీతవై తే మామండిమీదికిరమ్మి
 వెయివేలుమాకిస్తే సీతకీ వెండికడియాలు
 పదివేలుమాకిస్తే సీతకీ పైడికడియాలు
 పూరుముంగటచేను పుండ్రాళ్లభోగి
 పాటిమీదాచేను ఫలారానికిస్తు
 గమడిముంగటచేను మీగదైకిస్తు
 గణరాయిపతిచ్చిన పొలిచాలాపొలి
 గాలిగాడ్చితలవంగ మాఘనమాయెరాశి
 వెయివేలుగలవాడా ! వేలసంపన్నా !
 ఒలియా, ఒలియా, వేలుగలవాడా రా ! పొలిరా

ఒ లి యా ! ఒ లి యా !

“ఒలియా, ఒలియా, ఒలియా
 రావేలుగలవాడా ! రావేలు గలవాడా”

అనుపల్లవి రెండేసి చరణాలకు పాడవలెను.

* కొట్టు = గుంటక, ఇది నాగలివలే దున్న గా వచ్చేసాలులో గింజలు వేస్తారు.

2 ఏడబట్ట = దున్నినచాలులో గింజలు వేయడం -

ఊరికి ఉత్తరాన పూడాలమట్టి	
ఊడాల మట్టికింద వుత్తాముడి చవికె	ఒలియా
ఉత్తాముడి చవికెలో రత్నాల పందిరి	
రత్నాల పందిట్లో ముత్యాల కొలిమి	„
గిద్దెడు ముత్నాలు గిలకలా కొలిమి	
అరసోల ముత్యాలు అనురెరా కొలిమి	„
సోలెడు ముత్యాల చోద్యంపు కొలిమి	
తవ్వెడు ముత్యాల తరిచినా కొలిమి	„
మానెడు ముత్యాల మలచిన కొలిమి	
అడ్డెడు ముత్యాల అలరినా కొలిమి	„
తూమెడు ముత్యాల తూగెనే కొలిమి	
చద్దిఅన్నము తిని సాగించుకొలిమి	„
ఉడుకు అన్నముతిని ఊడనే కొలిమి	
పాలఅన్నము తిని పట్టెనా కొలిమి	„
ఊదేటి తిత్తులూ ఉరుములాబోలు	
వేనేటి సమ్మెట్లు పిడుగులాబోలు	„
లేచేటి రవ్వలూ మెరుపులా బోలు	
చుట్టున్న కాపులూ చుక్కలూ బోలు	„
నడుమ కమ్మరిబిడ్డ చంద్రుణ్ణి బోలు	
నెయిబోసి గొడ్డళ్ళు నేర్పు లెక్కించి	„
పాలుబోసి గొడ్డళ్ళు పదును లెక్కించి	
నీర్వోసి గొడ్డళ్ళు నునుపు లెక్కించి	„
పోయిరే అన్నలూ అడివి మార్గాన	„
పోయేటి అన్నలకు యేమిమి చద్ది	

అసలు చిక్కుడుకాయ అలచందపప్పు	ఒలియా
పచ్చజొన్నన్నంబు ఎత్తావు పెరుగు	
పోయిరే అన్నాల్లు అడవిమార్గాల	”
మూడామడలబోయి ములకలాగొట్టి	
నాలుగామడలు బోయి నాగళ్ళుకొట్టి	”
ఏడామడలుబోయి ఏడికలుగొట్టి	
పదియామడలు బోయి పాపటముగొట్టి	”
కొట్టినా సామాన్లు బళ్ళకెత్తేరు	
పోయిన మార్గాన పూరుజేరేరు	”
పోయెనో ఆబండి బ్రాహ్మణావీధికి	
బాపనా రక్కప్ప పట్టెనివ్వాలి	”
ముత్యాల కొలిమి కాడనిల్పిరిబండి	
తెచ్చినా సామాన్లు దించిరా వీధి	”
చేసిరి నాగళ్ళు చేలుదున్నంగ	
దందాల పగ్గాలు దబ్బునాలాగి	”
దూలాలపై గొర్లు దుమ్ము దుల్పేరు	
వేసెనే కోటేళ్ళు విత్తువేయంగ	
పోయెనే కోటేళ్ళు చేను ముందరికి	
తూర్పునా ఒకవాన తుమ్మెదల మ్రోత	
పడమట ఒకవాన పట్టికురవంగ	
ఈవాన ఆవాన యేకజడివాన	
ఏదిరిచేనుకూ యెరవాగ లానాయె	
శ్రీరాముడు గొట్టుబట్టి, సీతయెదబట్టి	
రఘురాముడు గొట్టుబట్టి, రంభ యెదబట్టి	

సీత బెట్టిన యెద సిరిముత్యములు లండు
 రంభ బెట్టిన యేద రాజనాలే పండు
 వెండితూములకింద వెల్లడము పండు
 పైడి తూములకింద పాలరికిపండు
 రాగి తూములకింద రాజనాలేపండు
 వెండిపిడి కొడవళ్ళు వెయివేలు జేసు
 పైడి పిడికొడవళ్ళు పదివేలుజేసు
 రాగి పిడి కొడవళ్ళు లక్షలును జేసు
 కోనేటి గుబ్బలి వేనేటి ఓడె
 మాచేను ముందట మారేళ్ళు గలవు
 మారేళ్ళు పూపత్రి గణపతికి పూజ
 మాచేను ముందట మామిళ్ళు గలవు
 మామిళ్ళు పూపత్రి గణపతికి పూజ.

పొ లి గా డా

ఒలే, ఒలియా, ఒలియా, ఒలియా
 రావేలుగలవాడ రారపొలిగాడ
 రావేలు నీదయ్య రాశిమాదయ్య
 నూర్వేలుగలవాడ రారపొలిగాడ
 నూర్వేలు మీదయ్యజనూగుమాదయ్య
 వెయ్యేలు గలవాడ రారపొలిగాడ
 వెయ్యేలు నీదయ్య వెన్నుమాదయ్య
 కోటివేల్ గలవాడ రారపొలిగాడ
 పోయేనే పొలిగాడు వరగాణిబాట
 వామెక్కిపొలిగాడు వాలలాడంగా

కుప్పెక్కిపోలిగాడు కూకలేయంగా
 మత్తెక్కి పోలిగాడు మాటలాడంగా
 జువ్వెక్కిపోలిగాడు జూదమాడంగా
 పోలెక్కి పోలిగాడు బొబ్బరిల్లంగా
 రాసెక్కి పోలిగాడు రంపటిల్లంగా
 పోలిగాడు గొట్టంగ ఘనమాయెరాశి
 పెయ్యలూ త్రొక్కంగ పెరిగెనే రాశి
 ఎద్దులూ త్రొక్కంగ నెదిగెనేరాశి
 కోడెలూ త్రొక్కంగ కొనసాగెరాసి
 కొండపీటి కొండల్లె గొప్పాయెరాశి
 మంగళాగిరి మల్లె మణిగె మారాశి
 తిరుపతి కొండల్లె తేరెనే రాశి
 రామలక్ష్మణు లట్లు రాసులూ గలవూ

॥పాలి॥

గింజల రాశి ఎత్తుతూ పాడేది

అయిపోయె గౌరమ్మ అయిపోయెనమ్మ
 ఆపైన గిరిమీద ఆడిరావమ్మ
 మాగింజ లయి పోయె మేము పోతాము
 మళ్ళోచ్చి నీపాట లెల్లపాడేము.

క శృం పాటలు

సిరి సిరి మువ్వా! ఓహో! సిరి సిరి మువ్వా!
 చింతాకు కళ్ళదాన చింతారేకుల్లదాన
 చెంతా కూకంటేను చింతలన్నీ పోతాయె

॥సి॥

॥సి॥

కోరంగి కురంగీ, నీలాల నీలవేణి
 చిన్నారి కన్నెదానా, వన్నె చిన్నెలదానా
 జానెడుగొయ్య దీసి, దోసెడునీరుబట్టి
 గంగా బొండ్ల పుకునా ! గంగులూ
 నా రంగడి కుచ్చుందునా ?

॥కో॥

గింజల బస్తాలు ఎగుమతి దిగుమతులలో పాడేవి

హైలేసో యవ్వారి యవ్వా

ఓ చూరుకాడా

॥హైలేసో॥

ఓ పిల్లదాన

”

ఓ పెళ్ళిచేసుకుంటే

”

ఆ పెద్దకాసుల దండ

”

ఆ పెట్టేదె గాని

”

ఆ చుక్కలరయికా

”

ఆ కుట్టించి పెడతాను

”

నీ సన్న సన్నాని

”

నీ నడుముకూ

”

నే నొక్క బడ్డాణం

”

నే చేయించి పెడతా

”

హైలాసో యల్లా హైలాసో

చింత చెట్టు చిగురుచూడు

చిన్నదాని సొగసుచూడు

రావిచెట్టు చిగురుచూడు

రాజుగారి మీసరిచూడు.

♦ పంటల ప్రాథవం

అబ్బాయి నీచేను ఏమి పండింది
 1 రాజనం పండింది అక్కికోరింది
 అమ్మాయి నీచేను ఏమి పండింది
 సాభాగ్యం పండింది సరసమాడింది
 పాప కర్ములచేను ఏమి పండింది
 2 పల్లెను పండింది 3 పదట గలిసింది

జానపదులు :- తిండిగింజలు క్రొత్తపంటరాగానే అత్తెసరు= గంజివార్చకుండా అన్నంతో యిగిరిపోవునట్లు వండేది, 2. పులగము= పప్పువేసి వండే అన్నము, వీటిలో ఏనో ఒకటివంశి, గ్రామ దేవతలకు నైవేద్యం పెడతారు. ధూపదీప నైవేద్యాలు నివేదనచేసి, మంగళ హారతి నిస్తూ, యీహారతిపాట పాడుదురు.

మంగళ హారతి

పల్లవి:-అంబ జగదంబ నైవేద్యమారగించు

శంభుని రాణీ శరణంటి నమ్మా ||అం||

1. చ. ముజ్జగములమాత, సజ్జననేత

అబ్బగర్భాది, అమర సన్నత ||శం||అం||

♦ జానపదులు పుణ్యాచరణతోనూ, పాపభీతితోనూ వుంటారు. పుణ్యాత్ముల పొలానూ మంచిపంటలు మతాయనియూ పాపాత్ములచేలు పాడవుతాయనియూ వారి భావన యీగే మంలీ నూచించబడింది.

1. మంచిధాన్యము
2. కాయతో సహామృత్యుండే తుప్ప
3. బూడిద

2. చ. భక్తకల్పవల్లి! బాలా! దయజల్లి
 శక్తి నొసగుమా, శర్వాణివినుమా ||శం||అం||
8. చ. వెంకటశివ గురుని కింకరివరదా
 వెంకట్రంగనాయకీవిసేవే గాదా ||శం||అం||
-

౮. శ్రమజోవుల
సాహిత్యం

౮ శ్రమ జీవుల సాహిత్యం

ఇందుపురుషుల పాటలు వేరు. స్త్రీలపాటలు వేరు.

పురుషులు:— బరువులుమోయుట, తరువులుమోయుట, రోడ్డు రోలరు లాగుట, బెల్లువేయుట, ఇటుకలు పెంకులు తీయుట, పడవ లాగుట మొదలగు పనులు చేస్తారు.

స్త్రీలు:— పీచు కొట్టడం, కంకర కొట్టడం. నేటికాలపు వర్షినియా పొగాకు పనులు చేయడం, మొదలగునవి చేస్తూ వుంటారు.

కష్టపడడం శ్రమగా భావించ బడితే జగత్తులో ఏపని జరుగదు. శ్రమజీవుల కష్టాన్ని హరించే మంత్రం ఏదో ఒకటి వుండాలి. అదే జానపద గీతం లేక సంగీతం. హాయిగా పాటలు పాడుకుంటూ స్త్రీలూ పురుషులూ కలిసి, లేక వేర్వేరుగా పనులు చేస్తూ, వేసవి కాలపు మండు టెండలలోనూ, హోరునకురిసే వర్షాలలోనూ, శరీరం కొంకరి పోయే చలిలోనూ, నవ్వు మొగాలతో, ఆనందోత్సాహాలతో, కొండలను కూడా పిండి కొట్టేయడం మనం చూస్తూనేవుంటాము— ఇది నిజంగా చిత్రమే; మహా కష్టమైన కార్యాల్ని మన శ్రామిక జనాళి నవ్వుతూ, శ్రుణ్ణతూ, చేస్తూన్నారంటే దానికీలకం జానపద సాహిత్యమూ. ఆసాహిత్యంలోని బీజాక్షరాలూను, ఈపాటలు వారు వారు చేసేపనుల ననుసరించి లయను యేర్పరచుకొంటూ వుంటాయి. ఆలయతో ఒరిగే ఆపనులు ఆనందహేలగా, మధురిమలీలగా వుంటాయి.

సాధారణంగా ఆగేయాలలో ప్రేమగీతాలు హెచ్చు. వాటి అర్థం బాహ్యానికి మోటుగా పాటకపు భాషలో నుండి నప్పటికీ; వాటిలోని భావాలు ఏదో అనిర్వచనీయమగు ఆత్మానందాన్నిస్తూ, ఏదో అదృశ్య దేవతమనకు వారిముఖతా వినిపిస్తూ వున్న ప్రేమగీతాలవలె తోస్తూ వుంటుంది.

పురుషులు పాడేవి
దరువులు వేస్తూ పాడేవి

చెంగు - కొంగు

ఓ చిన్నదానా విడువనే చెంగు
ఓ చిన్నదానా వదలనే కొంగు ||ఓ||
బందారు చిన్నదాన బాజాబందుల దాన
బాజాబందుల మీద మోజేలలేదే ||ఓ||
గుంటూరు చిన్నదాన గుళ్లపేరుల దాన
గుళ్లా పేరులమీద కల్లూపోలేదే ||ఓ||
కాకినాడ చిన్నదాన కాసుల కంటెలదాన
కాసుల కంటెల మీద కాంక్షేలలేదే ||ఓ||
అర్ధరూపాయి బెట్టి, అద్దాలరయిక కొంటే
అద్దాల రయికమీద బుద్దేలలేదే ||ఓ||
నల్లానల్లనిదాన నడుమూ సన్ననిదాన
తభుకూ సేఫలమల్లై కులుకూ సూపులదాన
నిన్నూ సూసే మనసు నిలువకున్నదోలే ||ఓ||

నన్ను చూచి నవ్వింది

పూపూ లెట్టిందిరోయ్ పూపులెట్టిందిరోయ్
పూపులకోకమీద పునుగుపూసిందిరోయ్
బొట్టుపెట్టిందిరోయ్ బొట్టుపెట్టిందిరోయ్
బొట్టులాంటి అడ్డ బొట్టుపెట్టిందిరోయ్
నన్నూ చూసింది రోయ్ నన్నూ చూసిందిరోయ్
నన్నూ చూసినంత నవ్వే లేసిందిరోయ్

సో కు లు

గూడూరు చిన్నదాన, గూడూరు గుట్టలదాన
 గూడూరు గుట్టలమీద గుళ్ల పేరుసోకే ఓ చిన్నదాన
 నీలీనీలాటిదాన నిలుపు సన్నాటి దాన
 నీలీ నీలాము మీద నగలుంటే సోకే ”
 సన్న సన్ననిదాన సన్నాని కురులదాన
 సన్నాని కురులమీద జాజి గుత్తిసోకే ”

చక్కని గుంటా

చక్కని గుంటా ! సరసను కూచుంటా
 ఏ తంట లేకపోతే నాయెంట రాయె ||చ||
 సిత్రం చూపెడతా నేతీమిథాయి కొనిపెడతా
 ఏ తంట లేకపోతే నాయెంటరాయె ”

నిర బం డి

నిరనిర నిరబండి, నిరనిర నిరబండి
 బారకొమ్మలగేదె, బాడవలోకొచ్చింది
 నాగేదె మాదొంగ, నాగూరెదొంగ ||ని||
 తాలూకుతలగుడ్డ, గోంగూరగోచిగుడ్డ
 యీబిలోయిటికామ, యీయంకుడిల్లే ”
 ఎర్రయెర్రనిదాన, ఎత్తూపిట్టలదాన
 నాయన్నమాదొంగ, నాగూరెదొంగ ”
 నిన్నురమ్మన్నాది, నన్నురమ్మన్నాది
 యిద్దరినీ రమ్మనీ, నిద్దరోతుందో ”

గంగీగళ్ళ పట్టెడెక్కడిదే !

గుండెలుతీసినగుల్లా, నీగుత్తినిండాగాజులే ?

ఓ, ఓ, ఓ, దానికొప్పులోనే, గుప్పెడుసూదులున్నాయి !

బాగాచూడరబ్బాయి, భాగ్యవంతుల కుర్రోడా !

ఆ, ఆ ఆ దానికళ్ళల్లోనే ! కలువరేకులున్నాయిరా !

నిన్నురమ్మన్నాది ! నన్నురమ్మన్నాది

యిద్దరిని రమ్మనీ ! నిద్దరోతుందో

నిరానిరా నిరబండి

ఇద్దరికీ జోడుచూడు

ప|| ధూళి ధూళి ధూళి తందాన

నాయన్నలాలి ధూళికీబాగాలువెయ్యన్న

||ధూ||

1. దుమ్ముజూడూ దూలిజూడూ

దున్నపోతు బారుజూడూ

పొట్లచెరువు కట్టమీదా

పొట్టిలంజల బారుజూడు

„

2. చింతజూడు చిగురుజూడూ

చిన్నదాని వలపుజూడూ

అద్దములో నీడజూడూ

యిద్దరికీజోడుజూడూ

„

బేరిమోత

కలప బరువు మోస్తూపాడేవి

ఓ అరిజెల్ల ; బేరిమోత

ఓ నల్లవేలల ? దున్నదలచేరా

మొక్కబోతే ; ఓదయ్యమైరా
 పట్టినాదిరా ; ఓ మానయంబరా
 గాలిమోతరా ; ఓ గాలిమోతరా
 ధూళిమోతరా ; ఓ ధూళిమోతరా
 ఓరేమి రన్నయా ; ఉసారులేదురా
 ఓరాగిడబ్బురా ; ఈడుముంతరా
 ఓబొట్టుపెట్టిరా ; బొమ్మచూడరా
 ఓమిద్దెమీదరా ; మిరపచెట్టురా
 ఓకాయచూడరా ; నీలులేవురా
 పాలులేవురా ; ఓకూకున్నాదిరా
 కుర్రకుంకరా ; ఓబిర్రబిగిసెరా
 ఓ మేదరోడురా ; దానెంపటెల్లెరా
 ఓకుంచమంతరా ; ఓగుడిసెలోనురా
 ఓమానికంతరా ; ఓరోలుతోసెరా
 ఓ అరిజెల్ల ; బేరిమోత
 ఓ నల్లనేలల ; దున్నదలచేరా

యేపచెట్టు సిగురు

యేలేయాలా యేలేయాలా
 రావిచెట్టు రంగు సూడూ
 రాజుగారి మీసంసూడూ
 యేపచెట్టు సిగురు సూడూ
 యెరకల్దాని వయసు సూడూ

బరువుగా యెత్తరా !

యేలోయాలా యేలోయాలా

యెంతబరువున్నదిరా

॥యే॥

యెత్తరా అన్న

”

యేమి సరకురలన్న

”

బరువు సరకురలన్న

”

మంచి సరకురలన్న

బాగుగా నున్నది

”

బరువుగా యెత్తరా !

”

నూగునూగు మీసగాళ్లు

జాలిబొంబైలే - జాలిరా ఓ బేరిజెల్లు

” అన్నలార ! తమ్ములార !

” అందమైన శూరులార !

” సూరుమోత బేరిమోత

” నూగునూగు మీసగాళ్లు

” నూటికొక్క కాపుబిడ్డ

” జోరుతో జొన్నాడదాటి

” బారుతో బందారుదాటి

” జాలిరా ఓ బేరిజెల్లు

నా మ న సు

ఐసా; ఐసా; ఐసా;

ఏలూరెల్లందొక చిలుక దాని

ఎర్రకోకమీద నామనసు

॥ఐసా॥

ఓంగోలెల్లిందొక చిలుక దాని
 వాలుకొప్పు మీద నామనసు
 ముకునూరెల్లిందొక చిలుక గాని
 ముక్కు నత్తుమీద నామనసు
 కాకినాడెల్లిందొక చిలుక గాని
 కాటుక్కుంటిమీద నామనసు
 రంగూనెల్లిందొక చిలుక దాని
 రవిక సొంపుమీద నామనసు

||ఐసా||

”

”

”

రోసంలేదు - మీసంలేదు

జంబయిలే జోరులంగరు
 అవుర అవుర మన్నోళ్ల బాబాయి
 నీకు బారులేదు జోరులేదు
 నీకు రోసంలేదు మీసంలేదు
 నాచల్లనీళ్లు మల్లిమొగ్గ
 నా ఉడుకునీళ్లు ఉల్లిపువ్వు
 కడవమీద కడవబెట్టి
 కాకినాడ రేవు కెళితే
 కాకినాడ కలక తేరు
 కడవదింపి కొగలించె
 బిందిమీద బిందిబెట్టి
 భీముడు పట్నం రేవుకెళితే
 భీముడు పట్నం కలకతేరు
 బింది దింపి ప్రియములాడె
 ముంతమీద ముంతబెట్టి

||జం||

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

కళింగ పట్నం కేవుకళితే

॥జం॥

కళింగ పట్నం కలకటేరు

”

ముంతడింపి ముద్దులాడే

”

ఎవరో? ఎవరో? మన్నోళ్లబ్బి

”

కావిళ్లతో బరువుమోస్తు బృందగానం చేస్తూ పాడేవి

జంబైలో ఖోకుల లంగరి

॥జం॥

చిన్నదాన్ని ముచ్చట చూడు

”

కళ్లనిండ కాటుక చూడు

”

వాలుజడల చిన్న దాన

”

ఎల్లిపోయే చిన్నదాన

”

లాగినోడే లాలు కాడు

”

లాగనోడే లంజకాడు

”

వుండదేరా ముండమనసు

జాలిమాములేలే జాలిమామోబోడ్డెల్ల

॥జా॥

చింతచెట్టు చిగురు చూడు

చిన్నదాని సొగసు చూడు

”

రాయిచెట్టు రంగు చూడు

”

రాజుగారి మీసం చూడు

”

కాకినాడ కేవులోన

”

జోడుకొయ్యల వోడవచ్చె

”

ఓడమీద చిన్న వాడ

వేళ్లనిండా వుంగరాలు

”

వుంగరాల సెయ్యి చూచి

వుండదేర ముండమనసు

”

నేను రానా ?

జంబై లేలో	జోతులంగరు	
అన్నలారా	తమ్ములారా !	జం
జోడు గుల్లా	యీదిలోనా	
జోరు సేసీ	పలుకరన్నా	”
మిదైమీదా	మిరపాచెట్టు	
నీళ్లు లేకా	సాలిపోయే	”
అంతరాలా	పడవమీద	
అంది పూలు	కొయ్యబోతే	”
రాలిపూలూ	రంగమెల్లి	
భల్లు భల్లున	తెల్ల వారె	”
రంగ మంతా	భంగపుచ్చె	
మంచిసీళ్లు	బాయి కాడ	”
పుట్ట మీద	పాల పిట్టా	
కొట్ట బోతే	తేలు కుట్టె	”
బావగారు	మంత రించి	
భల్లు భల్లున	తెల్లవారె	”
పెద్దచెరుపూ	గట్టుమీద	
ఎద్దు మేపే	చిన్నవాడ	”
ఎడ్ల కేసే	పాలికేకా	
నాకు ఏస్తే	నేను రానా ?	”

ఓ చిన్న దానా ?

గుంటూరు చిన్నదానా ? గుబురు కేశాలదానా ?

గుబురు కేశలమీద గొబ్బిపూలుసోకే

॥ఓ॥

పువ్వాడ చిన్న దానా ! పువ్వుల జడదానా !

పువ్వుల జడమీద మనసెంతసీకే

„

రంగాము పోయినను రంగైన రయికత్తెస్తే

రంగైన రయికమీద మనసేలలేదే?

„

దిమ్మిళావేస్తూ పాడేపదం

ఎట్టాపోనిత్తురా

కందిరీగ నడుముదాన్ని ; ఎట్టాపోనిత్తురా !

వాలుచూపు కళ్లదాన్ని ; ఎట్టాపోనిత్తురా !

పికిలిపిట్ట గొంతుదాన్ని ; ఎట్టాపోనిత్తురా !

చింతపువ్వు రంగుదాన్ని ; ఎట్టాపోనిత్తురా !

అట్టా టిట్టాటి దాన్ని ; ఎట్టాపోనిత్తురా !

ఇటుకల అందిస్తూ పాడే గేయం

ఇంటపుట్టిన యెద్దుల్లాగ

ఎయ్ రా సిన్నో డెయిరా

ఎయ్ రా జోరుగెయిరా

దిక్కులు చూడకపక్కలొంచి

మక్కువతో పనిచేయరా
ఎయరా సిన్నోడెయరా
ఇంటపుట్టిన యెద్దుల్లాగ
మొద్దుకింద వుండకుర
ఎయరా నీజోరుగాల

॥ఎ॥

బెల్లుతీస్తూ పాడేది

బెడ్డతియ్యెనడ్డిపిల్ల, గట్టువెయ్యి చక్కగాను
గునపమేస్తాకాచుకోయె, గుడ్డిదాన నడ్డిపిల్ల
బెడ్డకుముం తెడు నీళ్లు తాగీ, ముచ్చటగాబెల్లుతియ్యి
పారతోటిపనికిరాదు, బెల్లుతియ్యిచేతితోను
చెయ్యితియ్యెచెంచుపిల్ల, గునపమేస్తాజాగ్ర త్త
బెల్లుతీస్తే పొలములన్నీ, గుల్లలయ్యి పంటపండు
పంటపండి గాదెనిండు, పొదువుగాను పొట్టనిండు
పాడుచెయ్యికుపచ్చగడ్డి పోగుచెయ్యిపొదువుగాను
పోగుబెట్టిమోపుగట్టి; అమ్మకోయెనడ్డిపిల్ల

॥బె॥

”

”

”

మగ్గంనేస్తూపాడే వేదాంతం పాట

ప॥ అగ్గువాయెరాముక్తి । అగ్గువాయెరాయిట్లు
మగ్గాముబట్టకునేత । మరిగినేసేవారికెల్ల

॥అ॥

1. చ:-వేదాంతసార మిది । వెలసిపడుదుదడపాలె
సాదాంతమనియేటికుంచెతో । సరిచెయ్యవలె

”

2. చ:-నాదుబిందుకళలమంచి । నాటకాననచ్చువలె
పాదుకున్నాప్రణవరవము । ప్రబల నేసేవారికెల్ల

”

3. చ:-గంటనాదం యిమడించి | గజ్జలుపల్కాకుగట్టి

బంటిస్తంభంమేడలోపల | ఒనరనేసేవారికెల్ల

||అ||

4. చ:-నగవులతిమ్మప్పగురుని | నమ్మిమడతవేయవలె

తగచెలిమిఒక్కాటిజేసి | దట్టించేవారికెల్ల

”

పడవ పదాలు

లంగరును నీటిలోనుంచి బయటికి లాగినపుడు పాడేది

ఆగాయిస్తే

తూరుపునమెయిలుబట్టై, తుమ్మలమ్మచెరువునిండె

బంకజెల్లలుబయలపడే, జెల్లనిస్తాగిల్లనియ్యె

చేపనిస్తాచేరనియ్యె, చెరువులోనిచేపలన్ని

చెదరిపోయె పిల్లచూచి జెల్లవిస్తాగిల్లనియ్యె

పావలిస్తాపారిపోకు, బేడయిస్తాబెదరిపోకు

అణాయిస్తాఅదరిపోకు, అదిమిముద్దుపెడతానీకు

పడవనులాగేపాటప్పడు పాడేది

వగలాడిమాటలు

చిన్నదాన ఓచిన్నదాన, వగలాడిమాటలే ఓచిన్నదాన

గుంటూరుచిన్నదాన గుళ్లపేరులదాన

గుళ్లపేరులమీద గుణమేలలేదే

||ఓచి||

బందారు చిన్నదాన బాజీబందులదాన

బాజీబందులమీద బ్రాంతేలలేదే

”

కాకినాడచిన్నదాన కాసులపేరులదాన

కాసులుపేరులమీద కాంచేలలేదే

”

అందమైన శూరులారా !

జోరులో జొన్నాడదాటి
బారులో బందారుదాటి
ఓ లాగరా లాగర నాయన
ఓ నిమ్మచెట్టుకి నిచ్చేనేసి
నిమ్మపళ్లు కొయ్యపోణే
నిమ్మముల్లు రొమ్మునాపె
ఓ అన్నలారా ! తమ్ములారా !
ఓ అందమైన శూరులారా !

నోటిలోన పచ్చిమిరపపాలు

ఓ అన్నలారా ! తమ్ములారా !
ఓ అందమైన శూరులారా !
పట్టండీ పట్టండిజాన
ఓ పట్టనోడి నోటిలోన
పచ్చిమిరప పాలుపొయ్య
ఓ దిబ్బమీద దీపమెట్టి
దేముడాసీ మొక్కబోతే
దయ్యమాయి తరమబోయె
ఓపలకండ్ర పలకండ్రజాన
ఓమడత మేన చిలుత కట్టి
కంచుమ్రోగు కనుముమ్రోగు

కట్టకాదు మూరుడన్న
జానకొకటి బూరకొకటి
ఆపట్టండి పట్టండిజాన

లాగరోరి లంగరుత్రాడు

హైలాసో హవ్వారి హవ్వ	హై
లాగరోరి లంగరు త్రాడు	
పీకరోరి పిల్లజత్తు	”
లాగరోరి లంగరుత్రాడు	”
మూడునెల్లా ముండలపోరు	”
ఆరునెల్లా అనుభవించు	”
ఎక్కరానీ పడవమీద	”
ఎంచరాని దుఃఖమొచ్చె	”
యేళ్లనిండా వుంగరాలు	”
వుంగరాల సెయ్యిచూచి	”
వుండజేర ముండమనసు	”
హైలేసో హవ్వారి యవ్వ	”
హైలేసో హైలాసా	”
జానకొక్కా	”
బూరకొక్కా	”
పట్టండి గట్టి	”
బండాడి పేరు	”
భద్రద్రాదదిగో	”
హనుమంతు డన్న	”
పట్టండి జాన	”

గట్టి పట్టి హైసాలా

||హై||

పట్టిన వోడూ

”

గట్టి వోడూ

”

పట్టనివోడూ

”

చెడ్డవోడూ

”

తె డ్ల వే స్తూ పా డే ది

ఏ నా భీ

అంతరాలపడవ మీద - హైసా

అంది పువ్వులు కొయ్య బోతే - ఏనాభీ!

అందిపువ్వులు కొయ్య బోతే - హైసా!

కొమ్మదూగే కొప్పునిండే - ఏనాభీ

లేనిపోని రవ్వలొచ్చూ - హైసా!

పె గ్లి చే సు కు ం టే

హైలేసో యల్లా

హైలేసో

ఓచూరుకాడా

”

ఓచిన్న దాన

”

ఓపెగ్లి చేసుకుంటే

”

ఆ పెద్దకాసులపేరు

”

ఆ పెట్టెదేగాని

”

ఆ చుక్కాల రయికా

”

ఆ కుట్టించి పెడతాను

”

ఆ చుట్టు చెంగావీచీరె

”

ఆ తెచ్చి యిస్తాను

”

నీ సన్న సన్నాని

”

నీ నడుముకూ

హైలేసా

ఆ మువ్వ ఒడ్డాణం

”

నే చేయించి పెడతాను

”

నీ హద్దుపద్దుల్లో

”

నే అణగి వుంటాను

”

హై లేసో యల్లా హైలోసో

”

కన్ను గీతె

ఏలియాలా

ఏలియాలా

ఏలియాలా

ఏలియాలా

ఐలాసా

జోరుసెయ్యి

ఐలే సా

బారుసెయ్యి

అయిల పట్టు

హైలేసా

బల్ల కట్టు

”

అద్దిర బాబు

”

అక్కడ పట్టు

”

సాప చుట్టి

”

సంక బెట్టు

”

సందమామ

”

అందముగా

”

సన్నజాజి

”

సీర కట్టి

”

పొన్న పూలు

”

అహా కొప్ప పెట్టి

”

సిన్న దొచ్చి

”

కన్ను గీతె

”

గడలు వేస్తూ పాడేవి

సిరి తాళం వేసుకొంటూ

ఐలాసో ఎయిరా ఐలాసో

లంగరెత్త ఏటిలో, త

రంగాలను చీల్చుకొంటూ

చెంగు చెంగున మనపడవ

టింగురంగా యంచుపోవ

||ఐ||

అలసట మరిపింపంగ

పదా లాడర గొంతెత్తి

పడతుల్లోని సాములెల్ల

పదము లొకించి మురియ

||ఐ||

గంగమ్మకు గోదావరికి

కావేరికి కృష్ణమ్మకు

చేతులెత్తి మొక్కులెట్టి

||ఐ||

వేయర సుక్కాని సూటి

వెడ వెడ గడల తోయర

మధ్య కట్టి నూదుకొందు

రివ్వన త్రాడు లాగర

||ఐ||

సుడిగుండా లన్ని దాటి

చుట్టుగాలివానదాటి

ఒడిదుడుకుల్లేక రేవు

కడకు నడవ పడవ తొయ్యి

||ఐ||

తెడ్లువేస్తూ పాడేది

కన్న తల్లులు

హైలేసా -

గంగమ్మ గౌరమ్మ

హైలేసా

దండాలు తల్లులకు

,,

కొలుపులు తల్లులకు

,,

కొండల్లో తల్లులకు

,,

దిగి రండి తల్లులూ

,,

దండాలు యివిగోను

,,

దండాలు గంగమ్మ

,,

దండాలు గౌరమ్మ

,,

కళ్ళ కనిపెట్టండి

,,

మాకన్న తల్లులూ

,,

పడవను మరామత్తుకు మెరకకులాగేటప్పుడు పాడేది

దంబయిరేచోడిదెలంగరు, దంబయిరేచోడిదెలంగరు

లాగులాగుపడవలాగు, లాగినోడేరాజుగారు,

లాగనోడేనల్లరాయి; రోసమేలలేదురోరి;

మీసమేలలేదురోరి; మీసముంటేమిరపకాయ

లేకపోతేదొండకాయ, కాయలుంటేకూరబాబు

లేకపోతేఊరగాయ

॥దం॥

చేపలుపట్టేడప్పుడు పాడేది

గంతులేసే గండుమీన, పరుగులెత్తేపండుగొప్ప,

వాలలాడేవాల్లుచేప, ఒరిగియెగిరే ఒంజిపిల్ల,

రోసమేలరొయ్యపిల్ల, కపటమేలాకట్టచేప,

మిట్టిపడెడిమట్టగిడన, చూపులేలాచుక్కపరిగి
 కోపమేలాకొరమీన, బోగమేలబొచ్చిపరిగి
 చేతగానిచేదుపరిగి, వారిగివారిగేవడ్లముక్కు
 బిగువులేలబిళ్ల మోసు, మోసంచేసేమోసుపిల్ల
 నసుగులాడేయిసుకదొందు, బెదిరియెగిరేబేడినపిల్ల
 రండి, రండి, నావలల్లోపడండి,

చెపలను దులుపునప్పుడు పాడేపాట

దులపరా! వల, దులపరా! వల,
 దులుపు దులుపు గవరయ్య దులపరా వల

||దు||

కట్టెచేపలన్నీ కారిపోతున్నాయి
 బేడిసిపరిగెలు బెదిరిపోతున్నాయి
 చేదుపరిగెలన్నీ చెదిరిపోతున్నాయి
 మట్టగిడనలన్ని కోట్టుకొంటున్నాయి

”

పండుగొప్పలన్ని పారాడుతున్నాయి.
 గండుమీనులన్ని గంతులేస్తున్నాయి
 వొంజిపిల్లలన్ని వారిగిపోతున్నాయి
 ముక్కుజెల్లలన్ని మూలుగుతున్నాయి

”

చెంగునయెగిరేటి చేపల్ని పట్టుకొని
 బంగలోయేసుకొని బంగమేమిచేయకుండ
 అంగడికి పట్టుకెళ్లి అమ్మరోరిగవరయ్య

”

స్త్రీలపదాలు

స్త్రీలు పీచుగాని, కంకరగాని కొడుతూ పాడేవి

శుక్రవారం సంతలోన	బావయ్యా ! బావయ్య!
చుట్లుమీద తొక్కినావు	„
నువ్వు తొక్కినందు కేడలేదు	„
నీకాలు బాదకేడ్సను	„
ఆదివారం సంతలోన	„
అంది అంది గుద్దినావు	„
నువ్వు గుద్దినందుకు కేడలేదు	„
నీగుతి నొప్పి కేడ్సేను	„
బుధవారం సంతలోన	„
బుగ్గలట్టుకు కరిసేవు	„
నువ్వు కరిసినందు కేడలేదు	„
నీపంటిబాద కేడ్సేను	„

మొగమాటి పడకాను

చిన్నోడ, చిన్నోడ, మేనత్త కొడుకా !	
కన్నెత్తి చూడరా ! చిన్నోడ	చి
కొగలీ యియరా !	„
పున్నమా చంద్రుడూ !	„
నీ మొగము బోలురా !	„
ఎన్నాళ్ళు నుంచోను	„
నీ మీద ఆశగా	„
ఆడబిడ్డా నాకు	„

అడ్డము వుందిరా!

॥చి॥

మాయింటి కాడికీ

”

రాత్రుల్లు రావోరె

”

మొగుడు వుండడురేపు

”

మొగమాట పడకాను

”

మురిపంగా రావయ్య

”

ఒయ్యారిమొగడా!

ఓరిమొగడా

ఒయ్యారి మొగడా

నాయేలిపడ్డ

పాటుచూడు

ఓరిమొగడా

నీవు దయగల

మొగుడువై తే

నేను చిత్రమైన

చీరగట్టి

”

నేను రత్న మయిన

రయిక తొడిగి

కాలు కెల్లుకు

కమత లాగున్నాను

”

బొట్టెట్టుకు

బొమ్మ లాగున్నాను

”

నే గజ్జిలా

కొడవలుచ్చుకొని

నేగుంటూరు చేలోకి

నేవరి కోతకెల్లాను

ఓరి మొగడా.

సన్నెండ్రకాయ

కరిచింది

నీవు ప్రేమగల

మొగుడ వైతే

”

నీవు డాఎరు

మందెయ్యించు

”

నీవు ప్రేమగల

మొగుడ వైతే

”

సరసమైన

మొగుడ వైతే

”

నాకు సంది మంత్ర

మేయించు

”

ఓరి మొగడా

ఒయ్యారి మొగడా

నాయేలి పడ్డ

పాటు చూడు

ఓరి మొగడా

”

బేడకి దానికొప్పుబేరమయింది

నీలాంటికోయమామ, మాలాంటిదేశమొస్తే

ఉట్టిమీదబెట్టి పూరేగించేస్తాము

రాయిరాయికాగితము॥

అడాడి పుణ్యాన్ని అబ్బయిపుడి తేను

కోయరాజు పేరుపెట్టుకొండి

॥రా॥

వడీలు సీడీలు యెక్కువై కొందరు
ఎనక సక్కరాలు యెంటబడ్డాయి
దమ్మిడీ కూలోళ్లు దగుల్బజీగుత్తోళ్లు
గొప్పకు రమ్మంటెను, కొప్పులుదిప్పేరు
ఇంటిలోతలదువ్వి, యీదిలోకొస్తేను
బేడకి దానికొప్పు బేరమయింద

॥ రా ॥

”

రెక్కలేని పక్షి

ఆకుచిన్నా అడవిలోనా
నాకుచిన్నా దండదొరికే
దండపేరు కట్లదండేగా, ఓకొంటెగాడా!
దండసాగసూ చూడగావలెరా
చిన్నచిన్నా పువులుకోసి
చిన్నదానీ కొప్పుముడిచి
చల్లనేలల నన్నదలచేరా
కొప్పుసాగసు చూడగావలెరా
భద్రగిరీ కోనగోనూ
చిత్రమయిన దండ దొరికే
చిత్రమయిన బొమ్మమీదానూ
చిలిపిమనసు చిందులాడేరా
కానరాని అడవిలోనా
విత్తులేకా చెట్ట పుట్టె
కొమ్మలేని చెట్టుమీదనూ
రెక్కలేని పక్షి పుట్టేరా

॥ ఓ ॥

”

”

కులికిపోవోయి

సిపాయిబావా! సిరికన్నేనీ

మరలీపోనావా,

॥సి॥

ఆనాడునీవెట్టావ్ అందమైనదుద్దులూ

లోలకులూ, అవి సెక్కిళ్లపై జారి

సల్లగూగుతుంటేను జల్లుజల్లునబిళ్లు

సెమ్మగిల్లిందోయీ! కల్లగాదోయీ

”

ఆనాడునీవేసినమొలక, ఈనాడు పెద్దదాయె

పువుపూసికాయ కాసిందోయి

కాసినకాయను, కన్నారచూచి

కలికిసంతోషాన, కులికిపోవోయి

”

రంగన్నబావా

కొడవలీమొలనుంచి, కోతచాలించి

రావోయిబేజేగె, రంగన్నబావా

॥కొ॥

తలమీదకొచ్చాడు, తండ్రిసూరీడు

యిలలోనజనులెల్ల యిసిగిపోనారు

”

మెకమెల్లకప్పింది ముత్తెలసెమటా

ఒల్లెల్లవొసినాడి కందిపోనాది

”

బంగారునీమోము బయసిపోనాది

ఎదరొమ్ముకందింది, యెరైనాబావ

”

సెలయేటిలోమునిగి సెమటకడిగేసి

సరసనూకూకొని సల్లారగించూ

”

గుంటడుపుట్టాడు

నిరానిరానిరబండి, నిలుపరబండోడా ||ని||

అల్లుడొత్తాడాని, అత్తతొంగిచూస్తుంటె
మీసంగీటుకోని, మీదపడ్డాడో ||ని||

దమ్మిడియిచ్చి నేను, తాటిపండుకొనుకుంటె
పేశముతనదాని, పిరియాదుకెళ్ళాడో ||ని||

గురువులు నేనూనూ, గరువులమీద కెల్తుంటె
గురువులు కాలాతగిలి, గుంటపుట్టాడో ||ని||

దొర పొగాక!

పల్లవి:- ఎంతజేస్తేవె దొరపొగాక

నివెంత జేస్తేవె దొరపుగాక

అ. ప|| అమ్మ నిన్ను సమ్మినవారు
ఆస్తి పాస్తులు పెంచేరు ||ఎం||

1 ఒక్కొక్క బ్యాగెను | వరుసతోగట్టించి
వరిపూడ్చుటచూచినారు | జొన్న చల్లుటచూచినారు !
పశువులకు మేతలేక | పస్తులతో అల్లాడిన |
పొలములన్నీ నీకొరకు | పురమాయించేరు దొరలు ||ఎం||

2 సీమదేశానబుట్టి | మాదేశమొచ్చినావు |
ఉత్తరభూములందు | ఉదయమయినావు |
దక్షిణభూములకొచ్చి | ధన్యుల నుము చేసినావు |
సీమహిమవర్ణింప | యిలనెవరితరమమ్మ ||ఎం||

3 కొన్నాళ్లుపరుచూరిలో | కొన్నాళ్లుగుంటూరిలో
చివరకువచ్చేవు | చీరాల పేరాల
బిడసాదలనెల్ల | ప్రేమతోపోషించి
రైతులనురాజులుగ | రాణింపజేసేవు ||ఎం||

వేరుసెనగమ్మ !

గంపెడు పిల్లలతో । వేరుసెనగమ్మ	
నీవుభూమిలో నపుట్టేవే । వేరు సెనగమ్మ	॥గం॥
చిన్నోళ్లు పెద్దోళ్లు	”
నిన్ను వేలెట్టి కదిపేరే	”
పెద్దపెద్ద రైతులకు	”
నువ్వుపెంకు చేతికిచ్చావే	”
పుట్టింది బొంబాయి	”
నీకెగుమతి కాకినాడ	”
కాకినాడ బుడంపేట	”
బంగారు పేటలయ్యిందే	”
తూరు పోల్లందరికీ	”
నువ్వు తిగెనాను లిచ్చావె	”
రెడ్డి పోళ్లునిన్ను	”
బుజాన యేసిమోసేరే	”
జాతోడు నిన్ను చాల	”
ఎత్తుకొని ముద్దులాడు	”
ఎక్కడ చూచిననీమహిమే	”
యింతగా పాకి పోయిందే	”

శ్రామికులు పనులుచేస్తూ ఉజ్జీలుగా పాడేవి

కొయ్యోడు - చిట్టెమ్మపాట

చుక్కలకోకా కట్టుకొని
 చుట్టూగోడు రై కాతొడిగి
 బుర్రనున్నగ దువ్వాకోని

బొట్టూ కాటుక బెట్టుకొని
నోటికి చుట్టూ పెట్టుకొని
గోటుగాను నడుచు కొంటూ
ఎక్కడి కెల్తావు చిట్టమ్మంటే ?

ఆ — పెద్దాపురం మెరకలమీదికి
పుల్లల కెడ్తను కొయ్యోడో !
రయ్యో కొయ్యోడా !
ఓరయ్యో కొయ్యోడా !

కర్రచేత పట్టుకొని
కిర్రుచెప్పులు తొడుక్కొని
కాయపంచలు కట్టుకొని
వక్కలాకులు వేసుకొని
ఎక్కడి కెల్తావు కొయ్యోడంటే ?

ఆ — పోలేరమ్మా దిబ్బలమీదికి
పొగాకు కెల్తిని చిట్టమ్మా
ఓలమ్మా చిట్టమ్మా

చీటికిమాటికి చిట్టెమ్మంటా
చిట్టెమ్మన్నా యీదిలోనూ
చినబాబుంటడు పెదబాబుంటడు
కాపులుంటరు కరణాలుంటరు

చిట్టమ్మాని పిలువకురో
ఓరయ్యో కొయ్యోడా

నువ్వు చిడతదెబ్బలు తింటవురోరయ్యో కొయ్యోడా
కొయ్యోడు కొయ్యో డంటా నీవు

కుయ్యబోకే చిట్టమ్మా లమ్మా చిట్టమ్మా
నువ్వు కొరడాదెబ్బలు తింటావే లమ్మా చిట్టమ్మా

కురసా కురసా ముక్కాలిపీట

నే కుందన్నాయుడి కూతుర్నో

రయ్యో కొయ్యోడ॥

అబ్బో అబ్బో ఆలాగై తే

కురసా కురసా ముక్కాలిపీట

కుందన్నాయుడి కూతురివా ? లమ్మా చిట్టమ్మా

నువ్వు కుందన్నాయుడి కూతురివై తే

నేను మద్దెప్పయ్య మనమణ్ణే లమ్మా చిట్టమ్మా

చిలుకలూరి కల్లుతాగి

పలకలు గూర్చిన బండియెక్కి

బందరుపట్నం పోదామా

లమ్మా చిట్టమ్మా మనం బందరు పారిపోదామా

లమ్మా చిట్టమ్మా

పెద్దాపురం వడియిదిలో

పెద్దలుంటరు పిన్నలుంటరు

నువ్వు చిట్టమ్మాని పిలవకరో

రయ్యో కొయ్యోడ

నువ్వు చిట్టమ్మాని పిలిస్తేని

చిడతాదెబ్బలు తింటవురో

రయ్యో కొయ్యోడా

అబ్బో, అబ్బో ఆలాగై తే

కొయ్యోడంటా కుయ్యబోకే

చిట్టమ్మి లమ్మి చిట్టమ్మి
 కొయ్యడంటా పిలిస్తేని
 నువ్వు కొరడాదెబ్బలు తింటావే
 లమ్మి చిట్టమ్మి
 మల్లి మల్లి చూటాడితే
 మడమ తాపులు తింటావే
 లమ్మి చిట్టమ్మి
 కలిగినకంట్లో కాటుక బెడితే
 కన్ను మెరమెర లాడేరోరయ్యో కొయ్యోడా
 దాని మరిగిన మొగుడు పొరుగున వుంటే
 మనసు మెరమెర లాడేరోరయ్యో కొయ్యోడు ,,
 చిట్టమ్మికిన తొక్కుడుబండి
 కొయ్యోడెక్కిన రబ్బరు బండి
 చీపురుపల్లి ప్లేషన్ కాడ
 చీలాజారిపోయెనురోరయ్యో కొయ్యోడ ,,
 ఓరింట్లో తిండికి లేకపోతే పోయె
 బయటా బడాయి కొట్టకురోరయ్యో కొయ్యోడ ! ,,
 కొయ్యోడ, కొయ్యోడ, బండంటా
 వాడి బండికి బస్తాలులేవంటా
 వాడి కొడుకే మట్టిబెడ్డంటా

* జానపదులు. వారివారి ప్రాంతాలలో, ఒక గేయాన్నే రకరకాలుగా పాడుతూవుంటారు. కొన్ని చరణాలు విరుగుతాయి. కొన్ని తరుగుతాయి. కొన్ని పెరుగుతాయి, అయినా మామూలుగా.

వాడి పెళ్లం సూరకత్తంటా
 ఆ గుంటకు నీకు తగునంట్లోరయ్యో కొయ్యోడ ,,
 అందము చందములేని మొగుడు
 నాడు నందెడుంటే యెందుకురోరయ్యో కొయ్యోడ
 ఎదిగిన పిల్లలు యింట్లో బెట్టి
 బయటా మంచమువెయ్యకు రోరయ్యోకొయ్యోడ ,,
 చెల్లని రూపాయి చేతిలోబెట్టి
 చిల్లర చూటాలాడకురోరయ్యో కొయ్యోడ ,,
 అలోకినయింట్లో గిలకలమంచం
 నీవు మంచమెక్కి మాట్లాడరోరయ్యో కొయ్యోడ ,,
 చిట్టెమ్మొచ్చిన మూర్తంనుండి
 దొడ్డెడు గేదెలు చచ్చెనురోరయ్యో కొయ్యోడ ,,
 దొడ్డెడు గేదెలు చస్తే చచ్చెను
 అది యింటికి తగినయిల్లాలు రోరయ్యో కొయ్యోడ
 ఇవతలముపై ఆవతలముపై
 అరవై రూపాయ లప్పయితే అయ్యంది
 వాడి నందిడినిండిన పెళ్లామోరయ్యో కొయ్యోడ
 డజనున్నర కోడిగ్రుడ్లు
 పుల్లడోసి నాకుబెట్టి
 నువ్వు వట్టి గులకలు తిన్నా వేలమ్మా చిట్టమ్మా
 చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటే
 నువ్వు చీపురు దెబ్బలు తింటవురోరయ్యో కొయ్యోడ !

మాటిమాటికి కొయ్యోడంటే
నువ్వు మడమ తాపులు తింటావే లమ్మా చిట్టమ్మా.

పిన్ని - పిల్ల - సంవాదం

పనిచేసే స్త్రీసమూహం ఉజ్జీలు వేసుకొని యీసంవాదం పాడు కొంటారు

పిన్ని :- నాయడోల్లింటికాడ । నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ
నాయడే మన్నాడెపిల్లా!
అబ్బ; ఎంత వింతగున్నావె పిల్లా!

పిల్ల :- నాయడోల్లింటికాడ, నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ
నానకోల్లిచ్చేడే నాయుడూ
అబ్బ! గుండె రుల్లుమన్నదే పిన్ని!

పిన్ని :- కరణంగారింటికాడ । కారుమునగచెట్టుకాడ
కాముడేమన్నాడె పిల్లా?

॥అ॥

పిల్ల :- కరణంగారింటికాడ, కారుమునగచెట్టుకాడ
కాసులు పేరిస్తా నన్నాడమ్మా

॥అ॥

పిన్ని :- మునసబుగారింటికాడ । ముందరదరవాజుకాడ
ఆతడేమన్నాడె పిల్లా?

॥అ॥

పిల్ల :- మునసబుగారింటికాడ । ముందరదరవాజుకాడ
ముక్కుపుడక లిస్తానన్నాడమ్మా ॥

॥అ॥

పిన్ని :- కోమటోరింటికాడ । కొట్టుబెజారుకాడ
కముతుడే మన్నాడెపిల్ల!

॥అ॥

పిల్ల :- కోమటోరింటికాడ । కొట్టు బాజారుకాడ

కోరికోరి రమ్మన్న డమ్మా

॥అ॥

పిన్ని :- మాలపల్లి తూముకాడ । మల్లిపూలపందిరికింద

బాలుడేమన్నా డె పిల్లా ?

॥అ॥

పిల్ల :- మాలపల్లితూముకాడ । మల్లిపూలపందిరికింద

మల్లిమల్లి రమ్మన్నాడమ్మా !

॥అ॥

పిన్ని :- కిందవి కడియాలు । మీదవి పావడాలు

నత్తిమీదనాగరము । ఏ దేవుడిచ్చాడెపిల్లా ?

॥అ॥

పిల్ల :- కడియాలు కామరాజు । పావడాలు పాపయ్య

నాగరము నాగరాజు । నాకు కోరికోరిచ్చేరమ్మా

॥అ॥

పిన్ని :- ముంతంతకొప్పుమీద । మూడుచేమంతిపూలు

నీరాజుపెట్టేడమ్మా । అబ్బుఎంత చక్కగున్నా వెపిల్లా ?

పిల్ల :- చేమంతిపువ్వులు । చెంగులోనబెట్టి

కోరికోరి పిలిచేడె నాయుడు

అబ్బుగుండె దడదడలాడిందెప్పిన్నీ !

పిన్ని :- కాళ్లకు కడియాలు । యేళ్లకుమట్టెలు

నాయుడెప్పు డిచ్చాడెపిల్లా?

॥అబ్బు ! ఎంత॥

పిల్ల :- కాసులపే రేసుకొని । కాలవగట్టు నెల్లూతుంటే

కానిపట్టుపట్టాడే, నాయుడు, అబ్బు! గుండెజల్లుమన్న దేప్పిన్నీ ॥అ॥

ఎలమంచిలి రోడ్డుమీద, తాలూకాకచ్చేరికాడ

తాళ్ల పాలెం రేపులోనూ । పిట్ల కోనేరుకాడ
ఎగిరెగిరి తన్నేడమ్మా । అబ్బ! గుండెబడేలన్నదే పిన్ని
మాయమ్మ తమ్ములు । మాకు మేనమామలు
గుబ్బాగొడుగులవారు, కిర్రుచెప్పలవారు
చేతికర్రాలవారు । వారకన్నలవారు
వయ్యారినడకలవారు । ఏత్రోవ నున్నారమ్మా !

పిన్ని :- రవికేసుకో పమి కేసుకో
పంచాదిలో మంచమేసుకో
వాకిట్లో దీపమెట్టుకో
రాకపోతే కేకేసుకో

వ్యవసాయంచేసిన వారిదురవస్థను తెల్పేగేయం

ఏటివొడ్డునబట్టి నేనెంచేస్తే
ఈడ్చికొడితే యిరవై పుట్లు
ఆర్చికొడితే అరవై పుట్లు
అన్ని కొంచబోయి అప్పయ్యదొర
ఇసుకోయిసుకో ఇద్దుమేపుంచే
మన్నోమైలో మానెనుపుంచే
ఉప్పులేనిగంజి తాగితిమయ్యా
చొప్పకట్టెలోన సోలితిమయ్యా
ఈక్కిమంచములోన కూలితిమయ్యా
నల్లికుడితే కిందదొల్లితిమయ్యా

రైతుల దురవస్థను తెల్పేగేయం

ఏటి కేతంబట్టి ఎయిపుట్లుపంపించి
 ఎన్నడూ మెతుకెరుగరన్నా ! నేను
 గంజిలోమెతుకెరుగరన్నా !
 కాల్జేయికడుక్కొని కట్టమీదకూసుంటె
 కాకితన్నీ పోయెరన్నా ! కాకి
 పిల్ల తన్నీ పోయెరన్నా !
 పోరుకూజాల్లేక పొయికాడకూసుంటె
 పోరితన్నీ పోయెరన్నా ! పోరి
 తల్లి తన్నీ పోయెరన్నా !
 చుక్కపొద్దునలేచి బొక్కెనెత్తాబోగ
 బొక్కబోర్లా బడితిరన్నా !
 నాదేటి బ్రతుకాయెరన్నా
 నేనునాడే చావకపోతిరన్నా ,

శ్రమజీవులపాట్లు

ఎన్నాళ్లు పాటుబడిన
 ఈ గునపమే మిగులు
 ఎందుకోయిజన్మ - ఓరన్నా
 గొప్పగొప్పవారు
 చెప్పినట్టేచేస్తే
 కట్టించుకువారు

సౌక్యాలపొందూతుంటే

ఈసురోలని యి-ట్లోవున్నా - ఓరన్నా

॥ఎ॥

ముందూమన కేదంచు

మోసాపోతూవుంటే

ఎండవేడికి మాడుతున్నా

తిండిలేక నె యెండుతున్నా - ఓరన్నా

॥ఎ॥

*కటికి గంజిలోకి

కాస్తమెతుకులేక

గంజిముంతకు బరువులేదు

గంగ చలువకు తిరుగులేదు

॥ఎ॥

*మరోమాదిరి చరణం

ఈడిముంతకు యేడిలేదు

కల్లుముంతకు కాక లేదు

కలికాపాశాలమ్మ

కళ్లచలవకుతిరుగులేదు

॥ఎ॥

శ్రామికులు పనులుప్రారంభించేటప్పుడు “స్వామీ! సరస్వతీ!” అంటూభక్తి పూర్వకంగా ధ్యానించుకొంటారు. పనిమానేనేటప్పుడు మంగళహారతిపాడడం ఎరికి పరిపాటి.

మంగళహారతి

పుట్టమీదాకొమ్మ । పూతవిచ్చినకొమ్మ ।

సరికివేసినకొమ్మ । నందికొమ్మా ।

అందులోదొకకొమ్మ । హారతు లివ్వంగ

అందినశ్రీరామ చంద్రులకూ
 జయమంగళం నిత్య శుభమంగళం ।
 శుభోజ్జయమంగళం । జయజయామంగళం
 చిన్న చెంబుతోటి । నీకాయడదకాలు
 అల్లూ బెల్లూలు । అరటిపళ్లు
 తేనెతోనూగిన । తియ్యమామిడిపళ్లు
 అందినశ్రీరామ చంద్రులకునూ
 జయమంగళం, నిత్యశుభమంగళం
 శుభోజ్జయమంగళం । జయ జయమంగళం ॥

క. ప్రణయ

వాఙ్మయం

ప్రణయ వాఙ్మయం

(ప్రేమ గీతాలు)

శ్రీ పురుషుల ప్రణయ రసమయ భావమే ప్రేమగీతాలు - ప్రణయసారస్వతము విస్తృతసాహిత్యమును అలంబనము చేసుకొన్నది. మన సాహిత్యానికి వన్నెతెచ్చింది. ఇది సహజంగా మధుర భావము గావున యిదిలేని సాహిత్యము మాధుర్యరహితమే అవుతుంది.

ఈ ప్రేమగీతాలలోగల నాలుగుశాఖలు (1) పురుషుడు శ్రీని గూర్చి పాడుకొనేపదాలు (2) శ్రీ పురుషునిగూర్చి పాడేపాటలు (3) శ్రీ పురుషసంవాద గేయాలు (4) వారివారి వియోగసందర్భాలలో అనుభవించే అవస్థలనుగూర్చి పరితపించే గీతాలు - ఇవి మనసంఘ చైతన్యము వివిధ కాలాలలోను వేరు వేరు ప్రాంతాలలో, రకరకాల తరగతుల ప్రజలలో, ఏలా విజృంభించిందో ఒక్కొక్కప్పుడది సాంఘిక హద్దుల్నిదాటి యేలా పెల్లుబికిందో తెలుపుతుంది -

నిజంగా యీప్రేమికుల ప్రగతే అనంతమగు కాలప్రవాహములో సంఘనౌక పురోగమనాన్ని తెలియపరుస్తుంది. సంఘం తన వైవిధ్యంలో యేకత్వాన్ని యీ ప్రణయముఖంగా యేలాగు సాధిస్తుందో వివరిస్తుంది.

కృత్రిమమగు మానవపరిమితులను సహజమగు దేవప్రకృతి యేవిధంగా కాలరాచి తనపురోగమనాన్ని సాదించునో యీసాహిత్యం తేటతెల్లని భావాలతో, తియ్యని మాటలతో వినువారి హృదయాలలో నుందరమైన ప్రణయచిత్రాల్ని గీస్తుంది.

పురుషుడు స్త్రీని గూర్చి పాడుకొనేవి

ముద్దులగుమ్మా

ఓ రంగుంగుల రమణరంగీ
సాగసులెన్నో జరిగిపోయె
నగంప్రేమ సాగిపోయె
ఇరుగుపొరుగు వారితోను
ఇసుమంత చెప్ప కుండ
చిలకా గోరింకలముగా
చెంగుచెంగున లేచి మనము
లింగాలపురికి పోదామే
ఓరమణి ముద్దులగుమ్మా

ఓ॥రం॥

గైరమ్మ అందము

గైరమ్మో లే గైరమ్మా !
నీ న్నేతల్లి గన్నదేగైరమ్మా ॥గై॥
నీ ముక్కెంత చక్కనే గైరమ్మా
నీ ముక్కులో నత్తెంతి అందమే గైరమ్మా ॥గై॥
నీ నడుమెంత చక్కనే గైరమ్మా
నీ నడుము వడ్డాణమెంత అందమే గైరమ్మా ॥గై॥
నీ కాలెంత చక్కనే గైరమ్మా
నీ కాలి అందెలెంత అందమే గైరమ్మా ॥గై॥
నీ వొల్లెంత చక్కనే గైరమ్మా
నీ వొల్లుమీద నగలెంత అందమేగైరమ్మా ॥గై॥
నీ కళ్లెంత చక్కనేగైరమ్మా
నీ కళ్ల కాటుకెంత అందమేగైరమ్మా ॥గై॥

ఓ బొల్లారపిల్లా

పెట్టిపోస్తా వుంట

పైనిండు బట్టలు పెడ్తా

నాపేరుమీద బతుకే

ఓ బొల్లారపిల్లా !

అచ్చాము తెల్లచీర

అంచున జిల్లేడుకొమ్మ

నీ కొంగున రామచిలుకలే

॥ఓ॥

బాయిలయిల్లు *ట్టి

బొజ్జోడు యెంటబడి తే

కుంటోడు కులముజెరిపెనే

॥ఓ॥

నీ కాలుకు నామట్టె

నీ నేతులున్నకట్టె

నిన్ను కొట్టకుంటె ఒట్టేనే

॥ఓ॥

సంకల ససితిట్టా

నేతుల నీపురుకట్టా

నాయెంట జనూ యెందుకే

॥ఓ॥

బండిమీద బలితోళ్లు

బాగోతు లాడంగ

బాగా తన్నులు తిడివే

॥ఓ॥

దొరగారి జీతగాడు

దోరెడ్ల మేపేటోడు

దొడ్డిక్కి నీటుగొట్టెనే

॥ఓ॥

పదేండ్ల జీతగాడు
పైయెడ్ల మేపేటోడు
బండిమీద నీటుగొట్టెనే
దిగింది ఉచ్చువెల్లి
పోయింది సుద్దవెల్లి
పనిచేసి సాంపెల్లి

||ఓ||

||ఓ||

* మల్లె పూలవంటి మనసే.

వేళజూడ వెన్నెలాయె
వెండి కట్ల కిన్నెరాయె

(1) మల్లిపూల పందిరాయె

వయ్యారి రావె- పాయమెవ్వరిపాలు సేతునూ

*సరిగా యిడరీతిలో స్త్రీలు పాడేది ఒకటుంది.

విశేషాంశాలు:-

మల్లె:- దీనిపువ్వులు సువాసనకు సుప్రసిద్ధ మైనవి. స్త్రీలు తలలందు అలంకరించు కొంటారు. హిందువులీపుష్పాలతో తేవుని పూజిస్తారు. గౌరవార్థం పూజ్యాల మెడలో పూలదండలు వేస్తారు.

మల్లెపూలు వెండ్రుకలకూ, నేత్రాలకూ, బలమిస్తాయి. స్త్రీలకు చను కదురులయితే పాలుచేపురాకుండా ఆపుటకు దోసెడు పువ్వులను చితకగొట్టి స్తనాలపైన కడితే పాలచేపులు ఆగుతాయి - వీగ్యమునకు ఉష్ణతను పుట్టిస్తాయి. కామోద్రేకాన్ని కలిగిస్తాయి. శ్లేష్మాన్ని హరించి నేత్రాలకు బలమును కాంతిని గల్గించి, శిరోజాలను అభివృద్ధి నొందిస్తాయి. వీటితో సువాసన నూనెలను తయారుచేస్తారు.

మల్లెయందు 1 త్రిపుర మల్లిక 2 మోహినీమల్లిక 3 వలపత్రీమల్లిక 4 మోహన మల్లిక 5 పృథ్వీమల్లిక (బొండు లేక బొడ్డుమల్లె) అనే జాతులున్నాయి.

మల్లె సమూలరసం గాని కషాయంగాని, వాత, పిత్తములనూ రక్త దోషాలను హరిస్తాయి. - చిగుళ్లు పెచ్చుకేసి కడితే, కండ్ల యొయిపులు, నీరు కారడం, మొదలయిన నేత్ర వ్యాధులు పోతాయి.

కొండ గోగులు పూసెనే మొ

కొండ నిమ్మలు పండేనేమొ

దొండ పండ్లూ పెదిమేలే

వయ్యారి రావె - మనసు యెవ్వరిపాలు నేతునూ

మల్లెపూలుపూసినట్లు

మల్లిమల్లి మాటలాడు

మల్లిపూల వంటిమనసే

వయ్యారి రావె - పూలు యెవ్వరిపాలు నేతునూ

కందిపూసె కందిగాసె

కంది కొనలు నందిమేసె

అందమైన మేలినడకతో

వయ్యారి రావే - గంధమైన పంపబోతిని

అకుల కాచిన తైలం గాని, అకుపచకు కలిపి కాచిన తైలం గాని రుద్దిననూ నేత్రవ్యాధులు పోతాయి.

నేపాళమల్లె:- అడవిమల్లె అని కొందరూ, విజాజి అని కొందరూ అంటారు. సంస్కృతంలో “వాసంతి, సువసంత, వసంతజ, సుకుమార, శిఖరిణీ నేపాలీ, వనమల్లికా. ప్రహసంతి అనే పేర్లున్నాయి. దీనిపూలు చిన్నవిగానూ గుత్తులుగుత్తులుగానూ, మిక్కిలీ వుంటాయి. పువ్వులు కామవికారాన్ని పుట్టిస్తాయి దీనిఆకురసము స్త్రీలబుతుకూలలను తగ్గిస్తుంది. పువ్వులు చలువ చేస్తాయి. వాగమల్లెకు సంస్కృతంలో - అష్టపుత్రిక” అని పేరు. దీనివేళ్లను లేక అకులను నిమ్మకాయ రసంతోనూరి పట్టిస్తే, చిడుము గజ్జి తామగ మొదలయిన చర్మవ్యాధులు హరిస్తాయి. వేరు చిడుగగట్టి అపునేతిలో వేసి, కాచిన నెయ్యి పూస్తే, సర్పి, చలి, రోగాలు నివారణమవుతాయి. వేరుపొడిని పాలలో వేసి పంచదార కలిపి నేవిస్తే వీర్యవృద్ధి అవుతుంది. వేరు గంధం విషాలను హరిస్తుంది. కేవలం వేళ్లను మాత్రమే నూరి పుచ్చుకుంటే పాములు మొదలయిన వాటి విషాలు హరిస్తాయి. వేరుగంధం విషమును హరిస్తుంది. పుష్పంలో లింగాకారం. పైనపాము పడగ వలె వుంటుంది అడవిమల్లె తీగజాతి (అధమజాతిగా చెప్పుతారు) 2 తుప్పజాతి అనికూడా వున్నాయి.

మనసులో మర్మము

ఏమేగంగీ భామాగంగీ

బొట్టుచెదిరిందీ ?

ఉగాదియెండలు మొగానకొడితే

చెమటకు చెదిరిందీ

॥ఏ॥

నీళ్లకుపోతావు ఏతోవనొస్తావు

తోవతొలగవేమే,

॥ఏ॥

నీమనసులోమర్మము, కడుపులోకపటము

మాటలాడవేమే

॥ఏ॥

చూడనూచూస్తుంది నవ్వనూనవ్వుతుంది

సిగ్గుపడుతుంది

॥ఏ॥

నేనాడినమాటలు దానిమగనితో

చాడీలుచెపుతుంది

॥ఏ॥

కుంకుమరేకుది గుజనపురవికది

గురుతులందినాది

॥ఏ॥

“ఆగురుతులంది నాసామిగంగినీ

యెదుటకేలారాదు

॥ఆ॥

కాలుకురుచదీ కంచురవికదీ

కనుమలోయెదురాయె

॥కా॥

దానికన్నూసైగలు తిప్పుతుంటేనా

మనసుచెదరపోయె

॥దా॥

బోగంసాని పాట

పావలా¹ పరకిచ్చి పాలమితాయికొన్నది
 తూరూపుగదిలోను తూకమేయించింది
 పడమటిగదిలోన పంచుకొందామన్నది
 దక్షిణపుగదిలోన దాచుకొందామన్నది
 మేనేజరునన్నది మేడగట్టించింది
 మేడలో ఇద్దర్ని మేళమోగించింది
 ఆడగుట్టమెక్కింది అడవులెల్ల తిరిగింది
 వచ్చిన సరసులకు వయినబోయించింది
 చూచినచూపులకు సున్నమేయించింది

పీటపైనపూలు

నన్నుసూసినవ్యభోకోలె॥
 కొండలనడుమ పోయేదానా
 గూటూరై కా సిన్నదానా
 గూటూమీద పోటూలె త్రేమే
 కాళింగి కిణకిణ ఛణక ఛణకని
 పీటపై నపూలుపొయ్యాకే,

నీకునాకు జోడంటా

చక్కనిగుంట రాయెనాయెంట
 సరసకూచుంట, సరసమాడుకుంట

॥చ॥

1 పరక ఒక అర్థజా (పావలలో ఎనిమిదవవంతు)

పెళ్లిచేసుకుంట గుల్లగుట్టపెట్టుకుంట,
 గుర్రాన్ని యెక్కిస్తా, కూడానేనూవొస్తా
 సరైనపూరంత పై దిరిగివత్తాము
 నేనుకులాసగుంటా నిన్నంటాపెళ్లాడతానంటా
 నీకునాకుజోడంటా, నాకేమిపెట్టకుతంటా

॥చ॥

॥చ॥

పల్లకున్నది

నన్నుసూసినవింది దేశోళ్లచిన్నదీ
 మెట్టాయెట్టింది అహమేలుకళ్లదీ,
 పెద్దసట్టిచేతబుచ్చుకోని సాగెడుతుందీ
 మిట్టపిల్లలాగ మిడిసి మిడిసిపడుతుందీ
 కోకకట్టుకుంది సెవ్వాకుతెట్టుకుంది
 నాకేసిచూడకుండ, నవ్వుకుంటాయెట్టుది
 ఎల్లిక, ఎల్లోరి, ఎల్లు ఎల్లుమన్నదీ
 పల్లగచెయి తాకుతేను, పల్లకున్నది.

లగ్గోపిల్లా

నల్లనల్ల మబ్బునుండి
 అదె తెల్ల తెల్ల చంద్రుడొచ్చె
 అల్లిబిల్లి తీగచూడు
 అల్ల నేరేడు కిందజూడు
 చల్లనైన చెలమజూడు
 నేరేడు నీడలోన
 నీ చారేడేసి కళ్లుచూపు
 మారేడు నీడలోన

లగ్గోపిల్లా

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

నీ బారెడంత జడనుచూపు	లగ్నోపిల్లి
సింఢూ పున్నమనాడు	”
పంఢూ వెన్నెలగాచె	”
చిన్నారి చిన్నదాన	”
నాకన్నుల పండుగుసెయ్యే	”
పొన్నపూలు యేరితెచ్చి	”
నీచిన్నచేతి నియ్యరావె	”
అందమైన నీదుమోము	”
అచందురుణ్ణి మించింది	”
తెల్లజొన్నలరొట్టె	”
యెన్నబూసి యెంట తేవె	”
పల్లెదగ్గర తోటకాడ	”
మంచితెల్ల మల్లిపూలు తేవె	”
నాచేను పండిపోయె	”
ఇంకనీచేను పండదాయె	”
చేనుచేను గలసినట్టు	”
మేనుమేను కలపరాద	”

*నారాయణమ్మా

రంగమెల్లి పోదామే	నారాయణమ్మ
రంగురంగుల మేడలోన	”
పొంగుతావుందారి	”
చెంగున లేచి రాయే	”
కులుకు గుబ్బలుసూసి	”
వలచి పిల్చితినిన్ను	”

మరిమరి వేడితిని	నారాయణమ్మ
సరిలేరు నాతోటి	,
సంతోషమాతుంది	”
సరసకొచ్చేయ్యింక	”
మోటారు బండెక్కి	”
వాటముగ తిరుగుదాము	”
నాటకాల కల్దాము	”
బూటకా లియికావు	”
నీయిష్ట మొచ్చినట్టు	”
నేనెప్పుడుంటాను	”
నీకెంతో సుఖమిస్తా	”
నీకెన్నో వస్తువులిస్తా	”
నాయందు దయవుంచు	”
శుక్రవారంనాడు	
బయదెల్లు ఓడలోన	”
పోదారి సద్దుకోవె	”
నీవెపుడు చూడనట్టి	”
చిత్రాలెన్నో సూపెడతా	”
అందమైన సిరలెన్నో	”
అందునీకు కొనిపెడతా	”
నీయిష్ట మేముందో	”
నీమనసులో యేముందో	”
వెంటనే కబురంపూ	”

* నారాయణమ్మ నాయుడు బావసాట ఇంకొకటి సంవాదంగా వున్నది

స్త్రీలు పురుషుని గూర్చి పాడేవి
బంగరు సామి

అద్దాల మహాలు లోని

ఓ రబ్బా! బంగరుసామి !

ఇట్లు రానిపోని మాటలకీ

వాదాడబోకురో

॥రబ్బా॥

ఊటికాయల కాలమొచ్చేనురో

ఉబ్బింది దానిమొగము

వుబ్బి తే వుబ్బిందిగాని

సబ్బు యేసి రుద్దురో

॥రబ్బా॥

కలే కాయలకాలమొచ్చె

కణ్ణి పిల్లలకు పాయమొచ్చె

సుట్ట గాల్చుకున్నట్టు దాని

సుట్టింటి కెడతావు దాని

సుట్టూర తిరుగుతావో

॥రబ్బా॥

ఎగువ నేలోగడ్డి కోసి

దిగువ నేలో మోపుగట్టి

ఇట మోపెత్తి పొమ్మంటే

కొంగులాగి పోయేవేమిరో

॥రబ్బా॥

గూడవేసే గుంటకాడ

కపిలెదోలే బాయికాడ

ఇటవజ్జరాల వానగురిసె

విడువరింక కపిలెవోరబ్బీ

రాజా బంగారుసామి

ఇద్దరికీ యిమ్ముజాలదు

ముద్దులరంగా

కలుపుదీయ మరచిపోతీరా

॥ము॥

చిలుకనిచ్చి చేనుగొంటే

చిత్రకోల్లా పట్టెమంచం

ఇద్దరికీ యిమ్ముజాలదూ

॥ము॥

తిరిగిరెండు పక్కలాయెరా !

చింతమానుచిలకలారా ! చింతలేటి జాణలారా !

చందమామవంటిదానిరా

॥ము॥

* పచ్చబోయించు

పచ్చబోయించు బావా !

ఆకుమల్లె పోకమల్లె

బొడ్డున పొన్నంగిమల్లె

బావా ! పచ్చబోయించు బావా !

పిశేషాలు

పచ్చాకుబొట్టు : దీనినే పచ్చ పోయించుకోవడ మంటారు పచ్చ పొడిపించు కొనడం నవనాగరిక పు పద్ధతులకు అక్షేపణగా వుంటుంది, కాని, జ్ఞాపకానికి లొంగని ప్రాచీనకాలముల నుండి అనేక దేశాలలో వ్యాపకమంది వున్నది. నేటికినీ వ్యాపకమందే వున్నది.

మొదట హిందూదేశమున సౌందర్యాధిక్యతను కాంక్షించి నుచుట చిన్నదిగ నొక పచ్చపొడిపించు కొనుట ఆచారముండేది. బైబిలు ప్రాతగ్రంథంలో యూదు లకు పచ్చబొట్టు నిషేధింప బడింది.

విరోపాదేశమందు సైనికులు చేతులందు వివిధాకార లతో పచ్చపొడిపించు కుంటున్నారు. అంగ్ల సైనికులు తప్పించుకొని పారిపోయిన వారికినీ దుష్టవర్తనగల

జెట్టిపోతునడుము
నాగుబాము తభుకు
చేవూరి చెరువాకటి
కందుకూరి వాగొకటి
బావా! పచ్చబోయించుబావా!
* పచ్చబొట్టుపాటలు మూడాన్నాయి

రామన్న పాదాలు

పచ్చబొట్టు పొడిపించుబావా!
పావలాదిచ్చి పొడిపించుబావా!
కొండమీద గుడియంట
గుడిలోన దేవుడంట
సాలోరి యింటెనక
సాదుబొట్టు పెట్టుకొని
కోమటోరింటెనక
కోక్తై నగట్టుకొని
కోకేబాగుండాటె బావా

॥ప॥

వారికినీ “డి” అక్షరంగాని “వి. సి.” అక్షరాలుగాని పచ్చపొడిపించి అందరికీ కనేబడేట్లు చేయడం కిత్తగా 1880 సం॥ ప్రాంతములలో వుండేదట. మనదేశంలో కొన్ని జాతుల వారు తమశాఖకు అర్హమగు గుర్తులను పొడిపించు కొంటారు. కొందరు తమ యిష్టదైవముల పేర్లను, కొందరు తమ ప్రియుల పేర్లను పొడిపించు కొంటారు. ఆడవులలో నివసించే అనాగరికులు తమపగవారిని భయ పెట్టుటకు జెట్టివికారాలుగాను, భయంకరముగాను ముఖాలమీద పచ్చాకుబొట్టు పొడిపించు కుంటారు

పచ్చరంగు (కొన్ని ఆకుల పసురులు) తమ శరీరమున చిన్ననూదితో చిన్న రంధ్రాలు పొడిచి అందు రంగును జొప్పించి, మాన్వడం చేత “పచ్చపొడిపించ

కుక్కబాగుండాలె
 రంగూబాగుండాలె
 అడవిమల్లె పొడమల్లె
 ఆకాశ పొడమల్లె
 రామన్న పాదాలు
 లచ్చమన్న పాదాలు

॥ప॥

కరిగిపోయిన కమ్మలు

బావిగట్టున చేనుచెయ్యరా!	చెన్నంగిరామా
నీళ్లకొచ్చి నిన్నుచూచేను	”
నీళ్లకొచ్చి నిన్నుచూచేను	”
బావిగట్టున చేనుచేస్తేను	జాలారిపాపా!
బీటుగు త్రమిది కొచ్చేను	”
బీటుగు త్రమిదికొచ్చేను	”
బీటుగు త్రమిదికొస్తేను	చెన్నంగిరామా
చెవులుకమ్మల అమ్మికట్టేను	”
చెవులుకమ్మలు అమ్మికట్టేను	”

కొనుట” అనే పేరువచ్చింది. ఐరోపా వారి పచ్చపొడుచుటయందు, ఆకుపచ్చయే గాక, వేర్వేరు రంగులుంటాయి.

పచ్చాకుచెట్టు:- దీని ఆకులుయెండినను ఆకుపచ్చరంగు వీటికి నిల్చివుంటుంది. అందుచేత “పచ్చాకు” అనేపేరు వచ్చింది. దీనిఆకులు పరిమళమునకుగాను, తల నూనెలలో వేస్తారు. పచ్చాకు కషాయం జీర్ణశక్తిని అధికపరుస్తుంది. చూర్ణంగాని, కషాయంగాని, కఫదోషాన్ని వాతదోషాన్ని హరిస్తాయి.

పచ్చాకు ఔటు, చేదు, సువాసనగా వుంటుంది. వేడిచేస్తుంది, చిత్తోద్రేకం కల్గిస్తుంది. ఆకులపొడిని భూతపిశాచపీడలకు ధూపంవేస్తారు.

పచ్చాకుబొట్టు వల్ల సమస్తవాతనొప్పులు పోతాయి.

చెవులకమ్మలు అమ్మికడి తేను,	జాలారిపాపా
మీవారు నిన్ను తిట్టారా	,,
మీవారు నిన్ను తిట్టారా	,,
మావాళ్లు నన్ను తిడి తేను,	చెన్నంగిరామా
బావిలోపడె నంటూ చెప్పేనూ	,,
బావిలోపడె నంటూ చెప్పేను	,,
బావిలోపడె నంటుచెప్పి తే	జాలారిపాపా
బావిపూడుపట్టి చూస్తేనో	,,
బావిపూడుపట్టి చూస్తేనో	,,
బావిపూడు పట్టిచూస్తేనూ	చెన్నంగిరామా
కప్పమింగిన దంటుచెప్పేను	,,
కప్పమింగినదంటు చెప్పేను	చెన్నంగిరామా!
కప్పమింగినదంటు చెప్పితేనూ-	జాలారిపాపా
కప్పకడుపు కోసి చూస్తేనో	
కప్పకడుపు కోసి చూస్తేనో	,,
కప్పకడుపుకోసి చూస్తేనూ	చెన్నంగిరామా
కరిగి పోయినదంటుచెప్పేను	,,
కరిగి పోయినదంటుచెప్పేను	,,

* రాచముద్దుల మరదీ

ఓ డెల్తుందో డెల్తుందీ మరదీ దేశమెల్లిపోతున్నావా!

నారాచముద్దుల మరదీ రంగమెల్లిపోతున్నావా!

||ఓ||

1 వూడు = నూతిఅడుగు భాగానవుండేమన్ను.

* ఇలాంటివి మూడు గేయాలున్నాయి.

నారాచ ముద్దులమరదీ నాలేతమామిడి చిగురా !

నాసంపంగి మొగ్గా ! నాజాజి పువ్వులగుత్తి ||ఓ||

యెల్లవోడివెల్తావు రంగంలో దిగుతావు

ఒకటోనెంబరు గల్లీ చల్ రెండో నెంబరుగల్లీ ||ఓ||

చలూ మూడోనెంబరుగల్లీ మూడోనెంబరుగల్లీ

కెల్తే తే నువుమల్లీరావు మరదీ ||ఓ||

దేశముబాగుందా ఊరై నాబాగుందా !

అనుచు అడిగిపిలిపించి అతిగానిన్ను లొంగ దీసి

ఉడుకునీళ్లు తాగబెట్టి వేపరొట్టచేతికిచ్చి

అవతలకెల్లెటప్పడు అర్థమంతఅద్దానం ||ఓ||

అండసండము పోవునోయి నీఅర్థరూపాయ్ డబ్బులకు

ఆశపడకురాజా ! చంక కర్రలపాలపుతావా

వచ్చేవరకు ప్రక్కలోను మచ్చుగానుతన్నెల్లరా

వచ్చినదాకా చెప్పుకుంటాను

నారాజా రంగమెల్లిపోతున్నావా

నారాచముద్దుల మరదీ దేశమెల్లిపోతున్నావా ||ఓ||

పెళ్లాడినమారాజో

నారాజో — నారాచనిమ్మలపండ్లో !

ఓడెల్లిపోతున్నదీ నారాజో ||ఓ||

చెన్నపట్నం రేవులోన

చెట్టాపట్టా లేసుకొని

చెవిలో గుసగుసలేమో

చెప్పిపోయిన మారాజో ..

కాకినాడ యీదుల్లోన

కాటుక కల్లూచూచి
కన్నీళ్లు చేత్తోతుడిచి
కొగలించిన మారాజో

||ఓ||

భీమవరం పట్నంలోనా
పెద్దలందరు చూడంగ
పెద్దాపందిరిలో నన్ను
పెళ్లాడిన మారాజో

||ఓ||

కంచాన చద్దెట్టుకొని
తెల్లవెన్నెలల్లోన
కసిగాట్లు గొట్టుకుంటూ
కలవరించిన మారాజో
అందమైన సీమెగాన
చందురుణ్ణి సూత్తుంటే
గుండెచల్లబడతాదాని
గునిశాడిన మారాజో

||ఓ||

ఏమయ్యా ! మాట్లాడవు ?

(ప్రతీ చరణం చివరను 1. సంసారయా 2 వన్నె కాడా 3 కిన్నెరో
అనేవి ఏదో ఒకటిపాడాలి)

చుట్టూకొల్లారంటివో

”

సున్నంపు మిద్దంటివో

”

దిద్దేవారు తేరంటివో

”

దిద్దేవారొచ్చేరయ్యా

”

యేమయ్యా ! మాట్లాడవు ?	”
ఒకమూల వడ్లంటివో	”
దంచేవారు లేరంటివో	”
దంచేవారొచ్చేరయ్యా	”
యేమయ్యా మాట్లాడవు ?	”
ఒకమూల చోళ్లంటివో	”
విసిరేవారు లేరంటివో	”
విసిరే వారొచ్చేరయ్యా	”
యేమయ్యా ! మాట్లాడవు ?	”
పెట్టెలో నగలంటివో	”
పెట్టేవారు లేరంటివో	”
పెట్టేవారొచ్చేరయ్యా	”
యేమయ్యా మాట్లాడవు ?	”
దణ్ణాన్ని చీరలంటివో	”
కట్టేవారు లేరంటివో	”
కట్టేవారొచ్చేరయ్యా	”
యేమయ్యా ! మాట్లాడవు ?	”
నమ్మించి ననుదెత్తివో	”
నానెత్తిన చెయ్యిడితివో	”
బోడిగోడల్లో బెడితివో	”
నాగోడు నీకు తగులునో	”
నాడబ్బు నాకివ్వరా	”
నావూరునేబోతాను	”

జెల్లతింఁటే జారిపోతావు

బావ బావ సరసయ్యబావ
 బాతుగుడ్డా లొండేనుబావ
 బల్లమీద పెట్టేనుబావ
 ఊదకూడు వండేను
 ఉట్టిమీద పెట్టేను
 ఎండుగడ్డి కెల్లకుబావ
 ఎండలంటా తిరగకుబావ
 పచ్చగడ్డి కెల్లకుబావ
 పంచలంటా తిరగకుబావ
 పాలకొండా పారేటిజెల్ల
 ఆజెల్లతింఁటేను జారిపోతావు

బావ

బంగారు మామా

చంద్రగిరి చీరలంపరా

ఓరందగాడి బంగారుమామా!

॥చం॥

కాకినాడ కర్ణాటపుకోక
 రాజమండ్రి రవ్వలజోడు
 పెద్దాపురం దుద్దులజత
 ఉప్పాడ జరీ రవిక
 కచ్చాలకుచ్చు గట్టి
 కూకుంటే నీవొళ్లొ
 కూకుంటే నీసందిట్లొ
 కునుకు దీత్రే నాగొంతులొ
 కూనిరాగాల్ పలుకు తాయి

ఓరందగాడి బంగారుమామా !

సిన్నిమువ్వ సిన్నోడు

బేపనోళ్ల కుర్రోడు	సిన్నిమువ్వ
పట్టెళ్ల నామాలు	”
యెల మోరి సిన్నోడు	”
యెండిబంగారాలు	”
కమ్మోరి అబ్బాయి	”
కాసూలూ కంటేలు	”
కావోరి పిల్లోడు	”
గజ్జెల వడ్డాణాలు	”

నవ్వబోకురో

నన్ను జూచినవ్వబోకురో ! ఓప్రాణనాథా

నన్ను జూచినవ్వబోకురో !

”

నల్లనల్లని దాననని నన్నుజూచి నవ్వబోకు

నల్లరేగడదున్ని చల్లితే తెల్లజొన్నలు పండలేదా

||న||

నామొగుడు సంతకెల్లె

నాకుతోడు ఎవరులేరు

కోడికూనే యేళదాకా

తోడు రా రా వన్నెకాడా

టమ నాటంకుజెల్ల !

చింతచెట్టు చిగురుచూడు

చిన్నదాని యీడుచూడు

అద్దంలో నీడచూడు

ఇద్దరికిజోడు చూడు

||ట||

నరసాపురమునుంచి

నలిగినోస్తుంటే

తాళ్ల పాలెముకాడ

తగిలిందీ జ్వరము

||ట||

చంకలోన వీళ్ల కడవ

నీడజూచి నిందగట్టి

యిద్దరికీ యిష్టమైతే

ఎవరేమంటే భయము

||ట||

ముద్దులబావా?

“ముద్దులబావా! ఓముద్దులబావా!

నారాజానారాజ నారాజనిమ్మలపండు

నా అబ్బరాలకుప్ప, నాలచ్చాపుపాలు

నాలపూడుకాచిన్నేయి, నాలప్పడాలర్ర

నాలంటుమామిడిగున్నా నాజ ట బాయకుంటావా

ముద్దులబావా!”

“రమణిముద్దులగుమ్మా! ఓరమణిముద్దులగుమ్మా

నారాణినారాణి నారాణిముద్దులగుమ్మా

నాగజనిమ్మపండా - నాలవకాయబద్దా

నాలప్పడాలవీటా నీయబ్బమిది

నిన్నిడిసినిముసముంటానా? ముద్దులగుమ్మా

రమణిముద్దులగుమ్మా”

“మనసంటేయెంతవరకో, మాటంటే మెంతవిరుకో

వై నమేమి తెలియకుండ, వాసివన్నె చూడకుండ

ఉన్నవూరనుంటేను విన్నవారునవ్వుతారు

మనమేవూరుపోదామో, ముద్దులబావా
 చిలకా గోరింకల్లాగా
 కలిసిమెలిసి ఉందాము
 ముద్దులబావా”

మళ్ళీరారా !

ఆవునెద్దు బండికట్టి
 పరువు పరువున పోయేవాడ
 బండినిలిపి బాసలాడరా
 పెదమల్లిచిన్నా !
 బండినిలిపి బాసలాడరా !

ఆకసము అరటివనము
 ధరణిమీద నిమ్మవనము
 నట్టనడుమ బండిబాటోయి
 పెదమల్లిచిన్నా !
 బండినిలిపి బాసలాడరా !

ఉద్దగిరి బండిమీద
 ఉద్దులెండ బోసేపాప
 ఉద్దులాకు యెద్దులొచ్చేసే
 వయ్యారి పిల్లా
 సుద్దులాడపొద్దుపోయి న

బాటవార బండ్లమీద

చెక్కగొట్టె మీయక్కమగడు

చెక్కవచ్చి చెంపదగిలేను

వయ్యారి పిల్లా

యెక్కడలేని దుఃఖ మొచ్చేను

బాటవార బండిమీద

వడ్లుదంచే వన్నెలాడి

²నానబియ్యం నాకుపెట్టవా

వయ్యారిపిల్లా

నానబియ్యం నాకుపెట్టవా

కళ్లుముప్పి సూసిసూసి

తెల్లముగము యేనేవోడ

వల్లగాని యేళఅడిగేవా

పెదమల్లిచిన్నా

మల్లిరారా మలచిపెట్టేను

మేనత్త కొడకా

అతడు :- ఓబులేశుని కొండల నడుమా

వాంచగడ్డి కోసేదానా

వాంచగడ్డి వొల్లెగుడ్డేమొ

కాంఠింగీకిణి కిణి ధణకనీ

ఆమె :- గిద్దలగిరి కొండలనడుమా

యెద్దులకాచే ముద్దుల మరదీ

2. నానబియ్యం (నానబాలు బియ్యం) కన్యక రజస్వల అయినపుడు బియ్యం నానబోసి బెల్లం కలిపి పంచిపెడతారు.

నన్ను సూసినవ్వ బోకోయీ

హరిఓబులేళా !

నన్ను సూసి నవ్వబోకోయీ

అతడు :- కట్టమీదనుంచెట్లే దానా
కాలుకురచ చిన్న దానా
కాసులిస్తా యెంటవస్తావా ?

॥కా॥

ఆమె :- ముందటరక దున్నేవాడా
ముద్దుల మేనత్త కొడుకా
నీలదిప్పి నిలబెట్టరబ్బీ !
హరి ఓబులేళా !
నీల దిప్పి నిలబెట్టరబ్బీ ॥

॥హా॥

అహోబలేశు నే ఓబులేశు డంటారు జానపదులు,

1 విశేషంకాలు :- కర్నూలు మండలంలో, నల్లమలపర్వతముందున్న వైష్ణవక్షేత్రం అహోబలము అనేపేరితో వున్నది. ఈపర్వతం పైనిఒకటి, దిగువను ఒకటి శిఖరం మీదను ఒకటి పర్వత నెత్తాల మీదనుఆరు మొత్తం తొమ్మిది నరసింహస్వామి దేవాలయా లున్నాయి. వీటిని “నవనరసింహ దేవాలాలు” అంటారు. ఇవి ఓరుగంటి ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుడు కట్టించాడట. కొండవీటిరెడ్లు కల్యాణమండ పాన్ని 64 స్థంభాలతో కట్టించారట. గోడలమీద రామాయణం బొమ్మలుగా చెక్కబడినది. స్తంభం ఒక్కొక్కటి రి అడుగుల పరిఘములుగా వున్నాయి-

ఈపనితినాన్ని “ఫర్గ్యూసన్” అనువిదేశపండితుడు ప్రశంసించాడు. క్రీ॥ శ॥ 1512 లో గోల్కొండ నవాబుయిన “ఇబ్రహీంకుతుబ్ షా”యునూ. అనంతపురం నాయకులైన “హండే” వారునూ కలసి ఈదేవాలయాలను దోచు కుని ఆయిదు సంవత్సరాలు బాలించారు - కొన్నాళ్లకు “రెండవరంగరాజు” (పెను గొండవీటిక) “హండే” వారి నోడించి 1578లో తిరిగి వశపరచుకున్నాడు.

ఈదేవాలయమునకు రెడ్డిరాజులూ, విజయనగరం రాజులూ అనేక దానాలు ఇచ్చినట్లుగా శాసనాలు ఉన్నాయి.

*తడిక రాయబారం

వరికూడు వారేను, వంకాయవండేను
 తినమని చెప్పవే తడికా! తడికా!
 వగలాడి మాటలకు వల్లంతమండింది
 వద్దనీ చెప్పవే తడికా! తడికా!
 పట్టుచీర తెచ్చేను పెట్టిలోపెట్టేను
 కట్టుకోమని చెప్పవే తడికా! తడికా!
 చీరకంచులులేవు వారతొగురులేదు
 వద్దనీ చెప్పవే తడికా! తడికా!

రమ్మని చెప్పవే తడికమ్మా!

కొరబియ్యం తెచ్చాను	
గోంగూర తెచ్చాను	
వండమని చెప్పవే	తడికమ్మా
కొరబియ్యం తెస్తేని	
గోంగూర తెస్తేని	
వండనాని చెప్పవే!	తడికమ్మా
తాటిపండు తెచ్చాను	
బుర్రగుంజ తెచ్చాను	
తినమని చెప్పవే	తడికమ్మా
తాటిపండు తెస్తేని	
బుర్రగుంజ తెస్తేని	
తిన నని చెప్పవే?	తడికమ్మా

* ఈ రాయబారం మూడు విధాలుగా వ్యాప్తిలో వున్నది.

నులక మంచం తెచ్చాను

కంబళీ తెచ్చాను

వెయ్యిమని చెప్పవే ?

తడికమ్మా

నులకమంచం తెస్తేని

కంబళీ తెస్తేని

రమ్మని చెప్పవే ?

తడికమ్మా

రంగేలినిలయం రంగం

నేరంగమెల్లి పోతానే

చిన్నదానా

నేరంగమెల్లి పోతానే

”

నువ్వు రంగమెల్లిపోతావా?

చిన్నవాడా

నువ్వు రంగమెల్లిపోతావా ?

”

రంగమెల్లిపోతానే

చిన్నదానా

నేరంగంలో వుంటానే

”

నువ్వు రంగంలో వుంటేను

చిన్నవాడా

మరి నామాట యేటంట

”

నేరంగంలో వుంటేనూ

చిన్నదానా

నామనసంత సీమీద

”

నువ్వులేని ఒకరోజు

చిన్నవాడా

నేను గడపలేనయ్య

”

నేరంగమెల్లి రంగై న

చిన్నదానా

రవ్వలు కొనిపంపుతానె

”

నీరవ్వలు నాకొద్దు

చిన్నవాడా

నీతోకేవుంటాను

”

రంగమంశ రంకులే	చిన్నదానా
రంగేలీ నిలయమే	”
రంకూల రంగంలో	చిన్నవాడా
నువ్వేలా గుంటావు	”

రంగం సబురు

నేరంగ మెల్లిపోతానే	నారాయణమ్మ
నేను ¹ సబురెల్లి పోతానే	”
నీవు సబురెల్లిపోతేను	నాయుడుబావ
నీయబ్బ నాకు తోడెవరు	”
నే రంగ మెల్లిపోతేను	నారాయణమ్మ
నీకు నీరరవిక లంపుతానె	”
నీరలు నారెలుగట్టి	నాయుడుబావ
నే నేరితోను కులుకుతాను	”
పదిరాళ్లు తెస్తాను	నారాయణమ్మ
మనమిద్దరమూ కులుకుగాము	”
నన్నిడిసి పోకోయి	నాయుడుబావ
మనకిద్దరికి జోడోయి	”

మంచె దిగను

²మంచె దిగవే పాంచాలచిలకా ! మంచెదిగవే
 మంచె దిగవే ఓ పంచవన్నెల చిలకా !
 వంచినతల యెత్తి వాలుసూపులు సూసి

॥మం॥

1 సబురు = ఓడప్రయాణం

2 మంచె = జొన్నచేలో పట్టలను వాలనీయకుండా కొట్టేవారికి ఎత్తుగా వేసే “అరప”

నేబాసు కుర్రాడ సెపులపోగులవాడ
మాబావ కన్నవిన్న మరియాద దక్కునా
మంచెదిగనూ నేను కంచెదాటిరాను

||నే||

అల్లాము బెల్లాము తెల్లకొంగున కడుదు
తెల్లకొంగున కట్టి తెల్ల గారే పరికిపోదు

||మం||

అల్లాముబెల్లాము వల్లాదు నామనసు
అన్నదమ్ములు సూత్రై ఆచోరు నిలవారు
మంచెదిగనూ నేను మంచి మురుగులవాడ

||నే||

పూలరై కాదానా వాలుసూపులదానా
కాలులో ముల్లుదిగెను కాసింత ములుదీయవే

||మం||

కాలిలో ముల్లుదిగి తే కరిమంగలికలడు
తాళికట్టినోడు తాయెత్తు కట్టాను
మంచె దిగనూ నేను పొంచున్న చిన్నోడు

||నే||

రాజడిగి తేమందును

స్త్రీ : - చేతిగాజులు పోయెను చినవాడ

రాజడిగి తేమందునూ ?

పు : - సెనగపూరోకలనుమీ| చినదాన

చెయిజారిపోయెననుమీ.

స్త్రీ : - కాలిమట్టెలు పోయెను| చినవాడ

రాజడిగి తేమందునూ!

పు : - మనగడప పెద్దదనుమీ| చినదాన

గడప తిగిలిపోయెననుమీ.

స్త్రీ : - ఒక్కొక్క రక్కులయ్యెను! చినవాడ
రాజడిగి తే మందునూ ?

పు : - మన యిట్లుచీకటనుమీ! చినదాన
మన పిల్లిరక్కు లనుమీ !

స్త్రీ : - నొవ్వుబొట్టు పోయెను! చినవాడ
రాజడిగి తే మందునూ ?

పు : - చిరుచెమట లెక్కిననుమీ! చినదాన
చెమటకు కరిగెననుమీ!

స్త్రీ : - ముక్కునత్తు పోయెను! చినవాడ
రాజడిగి తేమందునూ ?

పు : - ముత్యాల చెరువులోన! చినదాన
మునిగితే పోయె ననుమీ!

సిరిగల నీ మోముసూత్రే

పు . - రూపాయికావాలా! రూపాయిచిల్లర కావాలా ||పిల్లా||

స్త్రీ : - రూపురేక నల్లగుంటె రూపాయెందుకు
రూపాయిసిల్లరెందుకు నానల్లజీలకరిమొగ్గ

పు : - పావలాకావాలా పావలాడబ్బులు కావాలా ! ||పిల్లా||

స్త్రీ :- పాదాలునల్లగుంటె పావలెందుకు
పావల డబ్బులెందుకు నానల్లజీలకరిమొగ్గ.

పు : - చీరలు కావాలా, సిల్కు, సారీలుకావాలా ! ||పిల్లా||

స్త్రీ :- సిరిగల నీమోముసూత్రే నీరలెందుకోయిబావ
సారీలెందుకోయిబావ నల్లజీలకరి మొగ్గ

పురు : - వస్త్రావటోలే పిల్ల వస్త్రావంటే, నిన్ను
వరంగల్లు తీసుకపోతా వస్త్రావంటే

సోకిళ్లుపోతా వుంటే

- శ్రీ : - వరంగల్లు తీసుకపోతే ఎస్తానుగానీమన
దారిఖర్చు దప్పిఖర్చు తేస్తావటోయి
- పురు : - దారిఖర్చు దప్పిఖర్చు తెస్తానుగానీ అడుగు
దాటకుండ యింట నీల్చి వుంటావంటే.
- శ్రీ : - అడుగు దాటకుండ యింట వుంటానుగానీ
మాట పోటీ రాకుండ సూసుకుంటావా
- పురు : - పోటీరాకుండ సూసుకుంటానుగానీ
పోకిళ్లుపోతావుంటే కూకలెడ్డాను.

సంతంటే సంతోసం

- పు:- ఏవూరు యేదేశం పిల్లానీది
- శ్రీ:- కొవ్వూరు కొత్తపట్నమయ్యానూది
- పు:- పనియైన సెయ్యగలవా పిల్లానువ్వు
- శ్రీ:- పనిలంటే బద్దకమయ్యా నాకు
- పు:- కూడాండిపెట్టగలవా పిల్లానువ్వు
- శ్రీ:- వంటంటే వళ్లుమంటయ్యానాకు
- పు:- ధాన్యమైన దంపగలవాపిల్లానువ్వు
- శ్రీ:- గొట్టగొట్టి దగ్గొస్తదయ్యానాకు
- పు:- బియ్యమైన యేరగలవాపిల్లానువ్వు
- శ్రీ:- బియ్యమేరితే కళ్లుమంటయ్యానాకు
- పు:- దూదియిడ దియ్యగలవాపిల్లానువ్వు
- శ్రీ:- దూదంటే వుబ్బినవయ్యానాకు
- పు:- చేలోకలుపు తీయగలవాపిల్లానువ్వు

స్త్రీ:- కలుపుతీతే కాళ్లులాగుతా వయ్యానాకు

పు:- పిడకలైన చరచగలవాపిల్లనువు

స్త్రీ:- పిడకలుచరిస్తే కడునొప్పి వయ్యానాకు

పు:- సంతకెల్లి రాగలవాపిల్లనువు

స్త్రీ:- సంతంటే సంతోసమయ్యానాకు

నోటివట్టపు కూతలు

పు:- నీముద్దుపలుకులు ఎంతాయితే

ముచ్చటవుతున్నదీ పిల్లనాకు

స్త్రీ:- నాముద్దుపలుకులు నీకెందుకు

నాపూసునాజోలెందు కయ్యానీకు

పు:- నువ్వుతోడిగిన పట్టురైకంటే

మంచిదిస్తే కావాలాపిల్లనీకు

స్త్రీ:- నాపట్టురైక పూసెందుకు

నన్నల్లా తేరి సూడ్డమెందుకయ్యానీకు

పు:- ఆమెల్లోదండ కంటెమంచిదండ

యితానుకావాలంటే పిల్లనీకు

స్త్రీ:- దండజోలెందుకు, కైదండపూసెందుకు

నోరుమూసుకుండ లేవంటయ్యానువు

పు:- రైకమీదరామచిలుక రంగురంగులూ

చూపుచున్నవేంటి పిల్లనీకు

స్త్రీ:- ¹నోటివట్టపుకూతలు కూసాపు

మోటుమానిసివేటి అయ్యానువు

¹ నోటివట్టపుకూతలు = లోటుకల్గిన మాటలు,

నన్నింటి దాన్ని సెయ్యి

బాలయ్య:- నీలేడి కన్నులోలె	చంద్ర
నీ లేత నవ్వులోలె	,,
ఆ తీగసాగసు లోలె	,,
ఆ పళ్లగుత్తులోలె	,,
ఆ నడక అందాలోలె	,,
నీనడుము సన్న మోలె	,,
నీ రంగు పింగుల సూత్రే	,,
రంభ లాగున్నావు	,,
రంగమెడదామోలే	

చంద్ర:- నేకై కాలసిన్నదాన్ని	బాలయ్య
నన్ను ¹ కంకులు పెట్టకు	,,
నా కమ్మ బాబులు లేరు	,,
నన్ను ఆరట్లు బెట్టకు	,,
నామేనత్త సాకుతూంది	,,
ఈ యిరుగు పొరుగు సూత్రే	,,
ఏ మనూకుంటారో	
నామొంట రాకూరోరి	,,

బాలయ్య:- కమ్మారి బావికాడ	చంద్ర
నువ్వు కడవ నెత్తి నెట్టి	,,
సందు గొందులు దాటి	,,
నువ్వు సిందులు చొక్కగ	,,

1. కంకులు = ఇబ్బందులు

నీ కొప్పు తిప్పులు సూచి	చంద్రి
నాకోరిక లూరేయి	”
నీకాళ్ల కడిమూలోలె	”
గణగణా మోగాయి	”
గిలుకు మట్టెలతోటి	”
నువ్వు గిరునా తిరిగేవు	”
సుక్కలో నిలబెడితే	”
సుక్క లాగున్నావు	”
చుక్కలరై కిస్తానోలె	”
నీమీద మనసుపడింది	”
నువ్వు మాయదారి వోలె	”
మత్తుమందు జల్లావె	”
నాపుత్తమాటలు గావె	”
నా కైరెత్తిపోతుండే	”
నీ గుండెంత బండదే	”
నీ మన సెన్న సేసుకో	”
నాసేతిలో సెయ్యేసి	”
నాసందిట్లో కొత్తేను	”
నాసంక లెగరేత్తాను	”

చంద్రి : బతిమి లాడతున్నావు	బాలయ్య
నామతి తిరిగిపోయింది	”
న న్నింటి దాన్ని సెయ్యి	”
ని న్నింటిపెట్టు కుంటాను	”

సన్న జాజుల సిన్నీ

బావ :- సిన్నీ ఓసిన్నీ ఓసన్న జాజులసిన్నీ
 పొన్న పూలసిన్నీ నేనందమైన వోడ్డీ
 నన్నేలుకోవెసిన్నీ నిన్నోటిలి వుండలేదు ।

మరదలు :- బావా ఓబావా బంగారు ముద్దులబావా
 ఎన్నటికి నిన్నే నేనేలుకొంటా నోయీ
 నే వున్నదాన్నిగాను, నావుచురుపోసుకోకు ।

బావ :- సిన్నీ నాసిన్నీ నేసిన్నివోడ్డీగానె
 సిన్న జమీ లున్నవోడ్డీ నిన్ను పువ్వులల్లోపూజిస్తా
 మీలన్నలతోసెప్పి నన్నేలుకోవె సిన్నీ

మరదలు :- నీకన్న ఎవరునాకు మామన్నలతో సెప్పి
 అందాలబావ నన్ను ఏలడ్డు సెప్పకుండ
 నన్నింటిదాన్ని సెయ్యి నన్నొడ్డునెయ్యిబావ

గంగితో

గంగినాపయి మనసొప్పకుంటేను
 నడిబావిలో పడి సత్తానని చెప్పు గంగితో
 మా పొత్తానని చెప్పు గంగితో
 చెవులకు కమ్మలు కాళ్ళకు అందెలు
 తెస్తానని చెప్పు గంగితో
 మాపొత్తానని చెప్పు గంగితో
 బాణాల చీరలు బొమ్మంచు రవికెలు
 తెస్తానని చెప్పు గంగితో
 మా పొత్తానని చెప్పు గంగితో

॥౫౦॥

॥౫౦॥

॥౫౦॥

మొంకటగిరి బంగారుసాములు
 తెల్పిందిలేరా ఏమీ తేవద్దులేరా
 కట్టకోను కోక తేరా
 తెల్పిందిలేరా యేమీ తేవద్దులేరా
 చిట్టేటి సాములు తేరా
 చిల్లకూర బెల్లంతేరా
 తెల్పిందిలేరా యేమీ తేవద్దులేరా

॥యె॥

”

”

సిగ్గులేకుండ

ఊడ్పులకాలాన బద్దన్న మొగుడు
 కోతలకాలాన కోరిరమ్మన్న॥
 ఏమిరా ఓశావ ! ఏమిరానువ్వు
 అలి కన్నం పెట్టి పూరి కుచకారమా !
 పెగ్గెకి పెల్లాడగాని
 కూడెట్టడం నా కులానలేకు
 అల్లగా సెబితేను బోడిగోడల్లో
 పిల్లల్ని కంటాన సిగ్గులేకుండ
 పిల్లలంటే భాగ్యం
 మొగుడంటే దుఃఖం
 మొనగాడ వయ్యావ
 మోమాటంటేక
 పొద్దున్న సోతాను
 మాపిటికి పత్తాను
 నీరాకపోకలకేమి
 అడ్డువచ్చాను

మమకారం

- శ్రీ:- లాలూదర్వాజ బల్లకాడామరిదీ
రంగులకుండెత్తెల్లినాడేమరదీ ||లా||
- పు:- సంతాజెయ్యకు నాసిన్ని వదినే
చీరెల్ జోడాల్ నీకు తెస్తాన్లమ్మి ||లా||
రద్దీసెయ్యకు నారాజేవదినే
రైకల్ జోడాల్ నీకు తెస్తాన్లమ్మి ||లా||
బదీసెయ్యకు నాబంగారువదినే
బంగరుకడియాల్ నీకు తెస్తాన్లమ్మి ||లా||

*వెంకయ్య చంద్రమ్మ

- చం:- నీయందమూసూసి, నీచందమూసూసి
నేపొంగిపోయానురో యెంకయ్య! నేపొంగిపోయానురో ||వెం||
- వెం:- మిడిమిడియెండలో నడిసివస్తుంటావు
జోడుకుట్టి తెచ్చినానే చంద్రమ్మ! ఆకుచెప్పలుకుట్టినానే ||చం||
- చం:- తెలిసందమామలో తేనె తెరలున్నాయి
తెచ్చిపెడుదువుగాని రాలో! యెంకయ్య ||తె||
- వెం:- పండుయెన్నెల్లోన పక్కేసిపడుకుంటు
మల్లెపాన్నుగ మారిపోనాడే చంద్రమ్మ!
పూలసెజ్జగ మారిపోనాడే చంద్రమ్మ!
- చం:- నువ్వుసెప్పినదెల్లా నిజమానినమ్మేను
నవ్వులాటకు కాదురో రెంకయ్య ||న||
- వెం:- శిరసుతొడమీదెట్టి! సిరినవ్వునవ్వి తే
సింతలన్నీ మాయమైనాయే చంద్రమ్మ!
పంతలన్నీ మాయమైనాయే చంద్రమ్మ!

చం:- ఒక్కకై గిలిల్లోన యేకమైపోతేను
పై నచుక్కలునవ్వి నాయో రెంకన్న
కిందచుక్కలు రాలినాయో రెంకన్న,

వె:- రాబోయేనవమికి రాములోర్ని సూడ
బ్రద్రాదికిపోదమే చంద్రమ్మ

||బ||

చం:- గోదారితీరాన కోటీలింగాలుండె
కోట్లింగసామికి కొబ్బర్లుకొట్టాలి
మూటముల్లుకట్టిరో రెంకయ్య

||మూ||

వె:- ఏడుకొండలరేడు యెంకశేసరసామి
కడకుబోయి మొక్కులిడుకొనివద్దాము
మీతల్లితో సెప్పి రాయే చంద్రమ్మ

||మీ||

చం:- ఇద్దరమూకలసి యేకముగవుం లేను
ఏడులోకాలు మన కాడనేవుంటాయి
ఎక్కడికీయెల్లాదురో రెంకన్న

||ఎ||

వె:- యెండికొండల్లాగ! పండుయెన్నెల్లో
మిలమిలామెరనేటి చెరువుకెరటాల్లో
కాళ్లుకడిగీకొందమా, చంద్రమ్మ

||కా||

చం:- చెరువుగట్టుమీద! సంతచెట్టున్నాది
సిగురాకుతింటాను! చిలుకలుకూకున్నాయి
చిలుకలపాటలు యిందా మోరెంకయ్య
సిగ్గిడిచి మాటాడుకొందా మెంకయ్య

||సి||

వె:- మనప్రేమలతపెరిగి మనలనొకటిగసుట్టె
మనకడ్డమాతాయా మతకట్టుదిట్టాలు

మనమందుచింతలేలా చంద్రమ్మ
మనకిట్టిచింతలేలా చంద్రమ్మ!

||మ||

చం:- మనకిపెళ్లయి తేను! కనకదుర్గకుపళ్లు
యిచ్చితీరాలి రోరెంకయ్య!

||ఇ||

వె:- నిన్ను పెళ్లాడితే నిలవనియ్యరు నన్ను
కులముతక్కువాని కొట్టవస్తుంటారు
ఏడకెళ్లినగాని యీసుతోసూస్తారు
ఎందుకొచ్చినబ్రతుకే చంద్రమ్మ
యింక నేబతకలేనే చంద్రమ్మ

||ఇ||

చం:- పెళ్లికాలేదాని పెద్దలుమాబాబుని
యెలియేత్తామన్నారో రెంకయ్య
ఎగిరిపడ్డారురా
యింతలప్పరతిట్ట నేనుతెచ్చానని
ఎగిరిపడ్డారురో రెంకయ్య
యేవిసెప్పగలనురా!

||వ||

వె:- ఇద్దరమూకలసి యేకంగ వుంటేను
ఏడులోకాలు మనకాడనేవుంటాయి
ఎక్కడికియెళ్లవద్దే చంద్రమ్మ
ఇక్కడే వుండిపోదామే

చం:- నిన్ను యిడువలేను! నిన్ను కూడాలేను
తిప్పలుపడలేనురో రెంకయ్య
తిట్లుకాయలేనురో రెంకయ్య

||తి||

చం:- గోదారికిపోయి గోయిందునకు మొక్కి
కడతేరి పోతాను రోరెంకయ్య
కడసారి చూపిచేరో రెంకయ్య

||క||

వె:- నువ్వు చచ్చిపోతే నేను బతికుంటాన
నేను కూడవస్తానే చంద్రమ్మ
నీతోడ నే నుంటానే
సొగలోకంలోను నల్లనీ సోటులో
సరసము లాడుదామే చంద్రమ్మ
చందమామను సూతమే

4 శ్రీ పురుష వియోగాలు

చందమామ - రంగధామ

వలచినాడమ్మయ్య వలచినాడక్కయ్య చందమామ	వ
వలచినతరువాత పిలచిన పలుకడు రంగధామ	వ
ముఖమెత్తి చూడడు. ముచ్చటలాడడు చందమామ	వ
కోరినమగవాడు కొంగునుంటేచాలు రంగధామ	వ
ప్రక్కనుంటానంటే పారిపోతాడు చందమామ	వ
పరుగు పరుగునవెళ్తే, ఫరవాలేదంటాడు రంగధామ	వ
అందగాడే గాని, పందెంబులేదాయె చందమామ	వ
తొందరపడబోకు తాళుతాళంటాడు రంగధామ	వ
తెల్లవారిందని, వెళ్లిపోతుంటాడు చందమామ	వ
కల్లగానీమాట, నల్లనయ్యితో జెప్పు రంగధామ	వ
ఈలాటి కాపురము, యెన్నాళ్లుచేతును చందమామ	వ

* పెంకయ్య చంద్రమ్మ పాట - దేశంనలుమాలలా వ్యాప్తిలో వున్నది. ఇది సుమారు అరువది చరణాలుగా పాడబడుతున్నది. వీటిలో కొన్ని చరణాలు బండుబాతులుగాను, కొన్ని అవాచ్యంగాను వున్నాయి. అలాంటివాటిని తొలగించి నాశక్తి ననుసరించి మంచివిగా వున్న వాటినే యిందుపొందుపరిచాను.

అడవికాచిన వెన్నె లెవరికిమేలాయె రంగధామ ||వ||
 కూడుగుడ్డవుంటే, కోరికతీరున చందమామ ||వ||
 పండువంటిమగడు? ప్రక్కనుంటేచాలు రంగధామ ||వ||

కోడెవయసు

1. మిద్దెమీద మిద్దెగట్టి మిద్దెకురంగూలువేయా
 మిద్దెమీద యెవరులేనయ్యో మిద్దెచిన్నబోయినా దయ్యో
 కల్యాణరాయా మిద్దెచిన్నబోయినాదయ్యో ||క||
2. దంచిదంచి నిన్నే చూతూ దంచలేకనిన్నే చూతూ
 దండివయసు నిలుపలేనయ్యో ||క||
 కల్యాణరాయా! ధరనివయసు నిలుపలేనయ్యో ||క||
3. చెరిగిచెరిగి నిన్నే చూతూ చెరగలేక నిన్నే చూతూ
 చేడెవయసు నిలుపలేనయ్యో!
 కల్యాణరాయా! చేడెవయసు నిలుపలేనయ్యో ||క||
4. పట్టిపట్టి నిన్నే చూతూ పట్టలేక నిన్నే చూతూ
 పత్తికొనలు యెక్కి చూతయ్యో!
 కల్యాణరాయా! పత్తికొనలుయెక్కి చూతయ్యో ||క||
 కోరి కోరినిన్నే చూతూ కూడలేకనిన్నే చూతూ
 కొమిచెకొయ్యా లెక్కిచూతూ
 కోడెవయసు నిలుపలేనయ్యో
 కల్యాణరాయా! కోడెవయసు నిలుపలేనయ్యో ||క||

వ న్నె వ న్నె ల వా ర్త లం పు

ఓ రందకాడ బంగారుమామ
 చంద్రగిరి చీరలంపరా!

చంద్రగిరి చీరలంపు కాకినాడ గాజులంపు
 రాజమండ్రి రైకలంపరా ||౬||
 సీకునాకు దూరమాయె నీలికొండలడ్డ మాయె
 కొండలెక్కి గొట్టె మేసిందోయి ||౬||
 నిమ్మ చెట్టుకు నిచ్చెనేసి నిమ్మపళ్లు కొయ్యబోతే
 నిమ్మముల్లు రొమ్ము నాటె నోయి ||౬||
 నాకు సీకు దూరమాయె నల్లకొండ లడ్డమాయె
 సన్న గున్న సాలునంటిరా ||౬||
 నందియాల సందుల్లోన ధర్మలూరు దారుల్లోన
 కాలుజారి తే కదలనివ్వకురా ||౬||
 దచ్చినాన గాలితోనే వచ్చెనల్లమబ్బితోను
 వన్నె వన్నెల వార్త లంపుమురా ||౬||

చెదిరిన చిత్తము

అప్పనాతనామన మారోరిబైరనా
 మారోరిబైరన రాగోరైబైరనా ||అ||
 ఇంటిముందు యీతరుప్ప ! యింటియెరుకగచ్చతుప్ప
 ఒంటిగానురాబోకు ఐమూలజిక్కిపోదువురా ||అ||
 సవతి తల్లిపెట్టుపోత, పగలురేయికత్తికోత
 గుమ్మమైనాదాటనీరు, గుసగుసలు ఆడనీరు ||అ||
 రాతిరెండుజాములకు, రాయిచెట్టుకిందనుండు
 ఇంటో వోరుసూడకుండ, ఎట్టో నిన్ను కలిసెదరా ||అ||
 వచ్చీపోయేదారిలోను, పిచ్చికుక్క లున్నారా
 మచ్చుజల్లిపోయెదరు, మాయలోపడబోకుమురా ||అ||
 సీకునాజోడుగాన, నిమ్మపూల తెప్పమీద

తేలిపోవమనసుపుట్టె, తెల్లవారుటెప్పుడురా
ఎప్పుడిట్లు యిడిచెదనో, ఎపుడు నిన్నుసూచెదనో
చిత్తమంతా - చెదిరిపోయె, కత్తికోతలాగనుండి

||అ||

||అ||

ఆ సు ప త్రి పా లై తే

సి రి సి రి ము వ్వా

జోడు కొయ్యల వోడమీద	సిరిసిరిమువ్వా
జో డగ్గిపెట్టెలంపినానే	”
అవి అందినాయో అంద లేదో	”
నాకు, తిరిగి జాబు లంపలేదే	”
మూడుకొయ్యల వోడమీద	”
నీకు ముక్కు పుడక లంపినానే	”
అవి అందినాయో అందలేదో	”
నాకు, తిరిగి జాబు లంపలేదే	”
నాలుగుకొయ్యల వోడమీద	”
నీకు, నానుకోళ్లంపినానే	”
అవి అందినాయో అందలేదో	”
నాకు తిరిగి జాబు రాలేదే	”
అర్ధరూపాయి డబ్బులకు	”
ను వ్వాసపడ కన్నావు	”
ఆసుపత్రి పాలై తే	”
నిన్ను ఆదుకొనరన్నావు	”
కసరికసరి కొడితేను	”
నే సరసమను కొన్నానే	”

కంటికి కాటుక బెడితే

సిరిసిరిమువ్వ

నువ్వు, కన్నె వనుకొన్నావే

”

పైటపావడ గడితే

”

నువ్వు, పడుచు ననుకొన్నానే

”

పసుపు రాసుకుంటేను

”

నువ్వు, బాల వనుకొన్నానే

”

తఖుకు జూపిస్తేను

”

నీ, వలపు లనుకున్నానే

”

తిరుగు జాబులు

సిరిసిరి మువ్వా !

జోడుగొట్టా లోడమీదా

|| సి ||

జోడుంగరా లంపానే

”

జోడుగొట్టా లోడమీదా

”

జోడుసవణ లంపానే

”

అందినాయె అందలేదో

”

తీగజాబు లంపవే

”

కవరుజాబు లంపనే

”

జోడుకొయ్య లోడమీదా

”

జోడుబొమ్మ లంపానే

”

జోడుకొయ్య లోడమీద

”

జోడుపెట్టె లంపానే

”

జోడుకొయ్య లోడమీద

”

జోడిసవరా లంపానే	సి
అందినాయె అందలేదో	,,
నాకు తిరిగి జాబులంపావే	,,

చెంతకు రమ్మింక

న నిడిసి రంగ మెల్లినాపు	సిరిసిరిమువ్వ
నీమీదమన సుండిపోయె	,,
సొమ్ములెన్నో తెత్తానసి	,,
నువ్వు, కోతలెన్నో కోసాపు	,,
నీమీద బెమచేత	,,
నాక, పనిమీద దిప్తిలేదు	,,
తిండిమీద మనసులేదు	,,
పిచ్చెత్తి పోతుంది	,,
తుడకేమి బొత్తానో	,,
తెలియలేక వున్నాను	,,
కూడులేక కూలిలేక	,,
మాడిపో తున్నాను	,,
ఓడికేవు కూడలేక	,,
ఈడబడి వున్నాను	,,
ఏమీతోచ కుండ	,,
ఈడ తిరుగుతున్నాను	,,
ముందునీవు సెప్పినట్టి	,,
పోందయిన మాటలన్నీ	,,
మందబుద్ధి యిన్ననెతి	,,
అందుకిట్టు లయ్యాను	,,

వన్నాదరింపరావే	సెరిసిరిమువ్వ
సీవొచ్చి నన్నజాత్తేని	,,
సీముద్దు నాజీత్తేని	,,
దయనిండా సూపితేని	,,
ఎంతైనా పనిసేత్తా	,,
ఎంతైనా తెత్తాను	,,
ఏదైనా కొనిపెడతా	,,
నీ వేనాటి కొత్తావో	,,
ఆ మాట రాయించునాకు	,,
నాయందు మనసుంచు నువ్వు	,,
నన్నెంతో దయసూడునీవు	,,
నేను కూలి సేత్తానని	,,
ఒప్పందం పుచ్చుకొని	,,
నీకు డబ్బంపినాను	,,
ఈమాట రాకుంటే	,,
నన్నింక నువ్వుసూడలేవు	,,
నామాట నమ్ముమీ	,,
యెంటనే రావయ్య	,,
ఈబాద పడలేక	,,
ఇంతేర బతిమాలు తున్నా	,,
బయడెల్లి రమ్మింక	,,
నీరాక సూత్తాను	,,
నే రేవులో నిలుచుంటా	,,
చీకాకు పడకుండ	,,
పరాకు పడకుండ	,,

బేగబేగ రావయ్య	సి
పలుమారు దీవించి	”
రాయిస్తి పుత్రము	”
ఇంతే సంగతులు	”
సెంతకు గమ్మింక	”

ఒంటి నేనుండలేనో ?

ఒంటి నేనుండలేనో చందమామా	
ఒక్కదాన్నీ కోవలో	ఒం
ఏనూరు యేతాలు ఇన్నూరుకాలవలు	
ఎంతచక్కనిదయ్య యీ పూలవనము	”
మంచిసీల్లాబావి మనపెరట నుంచుకొని	
ఉప్పసీల్లకుబోవ ఉపకారమేమో	”
మల్లిపూలాతోట మనపెరట పెట్టుకొని	
చీకిపూలకు బోవ సింగారమేమో	”
దవనమేసినరాజు కావలుండకపోయె	
ఎనలేని దవనమ్ము యేటిపాలాయె	”

* నిన్ను నేనుమరువ జాలను

ఓ వాలుకన్నుల మువ్వయెంకటసామి	
నిన్నునే నిడువజాలనురా	ఒం
ఇంటిముంగల యినుపరోలు	
సేతిలో సేమంతిరోకలి	
దంచెదంచె నీవంక సూచితే	
దరణిమీదాకాలు నిలుచదు యెంకటసామి	
నిన్నునే మరువజాలనురా	”

* ఇదే రీతిలో “వాలుకన్నుల పోలీసుమొకటస్వామి” అనే పాట సినిమాలోకెక్కింది. దేనికేది అనుసరణో

ఉంటే పూల్లోవుండూ
పోతే పొరుగురెల్లు
సుట్టుపట్ల ఏమూలనుప్పున్నా
సూడక నామనసుండదు యెంకటసామి

నిన్ను నే మరువజాలనురా

॥౬॥

ఎర్రసెరువు వాలుగుముక్కలు
గోలకొండ గుల్లసంతపండు
ఆవాలు దనియాలు యేసివండితే
ఆవాసనకి సుట్టుతిరిగే యెంకటసామి

నిన్ను నే మరువజాలనురా

”

ఓ అందకాడ నాకోడెకాడ

సందకాడ గోడదూకి

తొంగిసూత్రే గడబిడాయె

వంగి వంగి నడిచిన యెంకటసామి

నిన్ను నే మరువజాలనురా

”

*దూడంటే దుఃఖంవచ్చె

దూడమ్మదూడదూడా! దూడంటేదుఃఖంవచ్చె

వాడంతావాడిపోయె! కూడై నతినిపోవే దూడమ్మా! ॥దూ॥

బూరెలువండినాను! బుట్టలోపెట్టినాను

బూరై నతినిపోవె! దూడమ్మదూడదూడా!

”

గారెలువండినాను ! గంపలోపెట్టినాను

గారై నతినిపోవె ! దూడమ్మదూడదూడా !

”

* దూడమ్మ పాటింకొకటి వున్నది

గుగ్గిలువార్చినాను । గుమ్మంలో పిట్టినాను
 గుగ్గిలుతినిపోవె । దూడమ్మదూడదూడా ! ॥దూ॥
 మంచిసీళ్ల బాయి కాడ । మంచిమంచిగంతులేసి
 మందమోరమలగుకోవె । దూడమ్మదూడదూడా ! ,,
 పరిచేలలోకిపోయి । పచ్చేపోయేవారిమీద
 పన్నె చూపులై నచూడు । దూడమ్మదూడదూడా ! ,,
 ఎన్నెన్నో దూడలున్నా । ఎన్నెన్నో వాడలున్నా
 నావాడ దూడనీవే । దూడమ్మదూడదూడా ,,

గతస్మృతులను వివరించడం

- ప॥ ఎటుల మరతునె రంగని యేమని పిలుతునే ॥ఎ॥
- 1 పట్టు వస్త్రంబూలు ధరియించే వానితో
 అంగాన చదరంగ మాడితీ నోయమ్మ
 అంగాన చదరంగ మాడిన చోటాను
 ఆణి ముత్యపు నరులు వోడితి నోయమ్మ ॥ఎ॥
- 2 కంపూటి పుంగరము ధరియించే వానితో
 సాంపూగ చదరంగ మాడితీ నోయమ్మ
 సాంపూగ చదరంగ మాడిన చోటాను
 సాంపై న కమ్మూలు వోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥
- 3 కస్తూరి తిలకాము దిద్దినవానితో
 యింపూగ చదరంగ మాడితీనోయమ్మ
 యింపూగ చదరంగ మాడిన చోటాను
 యింపై న కుంఠేళ్లు వోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥

- 4 మోహంపు రంగాని ముద్దుగ నేజూచి
మోరీలతో జూదమాడితినోయమ్మ
మోరీలతో జూదమాడిన చోటాను
ముద్దైన కంకణా లోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥
- 5 శ్రీరంగ నాథూని ముద్దునేబిలిచి
మల్లెపూలా జూదమాడితినోయమ్మ
మల్లెపూలా జూదమాడిన చోటాను
పచ్చాలపతకాము వోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥
- 6 ఇంపైన మోమున దామాము దిద్దిన
వానితో చదరంగ మాడితి నోయమ్మ
వానితో చదరంగ మాడిన చోటాను
విలువైన పోచీలు వోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥
- 7 కస్తూరి రంగాని చూచిన చోటాను
కాసులాతో జూదమాడిన చోటాను
కర్పూర దండాలు వోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥
- 8 సిరిసూడు శ్రీరంగధాము డటంచును
దరిజేరి నేజూదమాడితినోయమ్మ
దరిజేరి నేజూదమాడిన చోటాను
సర్వాభరణంబూలు వోడితినోయమ్మ
- 9 వరదుడైన రంగనాథూని నేగూడి
వరహాలతో జూదమాడితి నోయమ్మ
వరహాల జూదమాడిన చోటాను
వన్నరైన వకలక్ష సొమ్ము పోయేనమ్మ ॥ఎ॥

- 10 శ్రీరంగ పురమందు నేకశయ్యపైని
ఆదమరచి నిద్రపోయితి నోయమ్మ
ఆదమరచి నిద్రపోయిన చోటాను
ఆరుక్షుల సొమ్ము వోడితినోయమ్మ ॥ఎ॥
- 11 రూపైన వానితో రూఢిగా నేగూడి
రూపాయిల జూదమాడితి నోయమ్మ
రూపాయిల జూద మాడిన చోటాను
రూకల వెయ్యేలు వోడితి నోయమ్మ ॥ఎ॥
పతిని జూడగోరి పట్టపగలె పోయి
- 12 పండుటాకుల జూదమాడిన చోటాను
పర్తువైన వైరాము దెచ్చితి నోయమ్మ ॥ఎ॥
- 13 అమ్మారొ కొమ్మారొ ఆబ్రహ్మదేవుని
ఆడపుట్టు నన్ను పుట్టించ వొద్దాని
యెన్నో విధంబుల వేడుకున్నాగాని
వ్రాసినా డాబ్రహ్మ దేవుడు ఓయమ్మ ॥ఎ॥
- 14 పన్నీరు గందాము దెచ్చితి నోయమ్మ
తెచ్చి రంగని మేన బూసితి నోయమ్మ
పూసి దగ్గరజేరి పాదంబు లొత్తగ
రంగాడు కోపాము విడువడె వోయమ్మ ॥ఎ॥
- 15 నాథుడైన రంగనాథుని నేజేరి
నయమూగ మ్రొక్కుచూ నిలచీతి నోయమ్మ
భామారో రమ్మాని ప్రేమతో బిలిచియు
సిరులు మోక్షంబూలు జెందించె నోయమ్మ ॥ఎ॥

16 భక్తిగా నెవరైన వినిన చదివినగాని
సిరులు యిచ్చును రంగధాముడు వోయమ్మ
సిరులున్న వారికి మోక్షంబు లిచ్చును
పదముగా పాడారె శ్రీరంగ వాసునీ

॥౭॥

ద్విపద:-పస మించుముత్యాల పాపటబొట్టు
పాజాల కమ్మలు । పల్లెరుపూలు
రాజెల్లు రత్నాల । రాగిడి పెట్టి
కెంపులముక్కర । గిలక సరంబు
సాంపుతో వజ్రాల । జోడుహారములు
బంగారు పట్టెడ । బన్న సరములు
రంగుపచ్చలయుంగ । రంబులు మెరియ
నబ్బరంబైయంద । మాచిల్కతాళి
గుబ్బచన్నులమీర । గునిసియాడంగ
సందిటితాయెతుల్ । జతలుదూగాడ
గందుబొల్లనిపైడి । కంకణంబులును
ఘంటల మొలనూలు । కాళ్లగజ్జెలును
దంటమెట్టెలు వింత । దళుకోత్తుచుండ

(సారంగధర చరిత్ర.) బా । శం॥ 1౭

స్త్రీలు ధరించే భూషణాలు

సీ॥ కుప్పెరాగిడి బిళ్ల । కుంకుమరేఖపా
పట బొట్టుకమ్మలు । బావిలీలు
లలిసూర్య చంద్రవం । కలునూసకము కెంపు
రవల పల్లెరుబూవు । రావిరేక

భోగడలు నానుఁగ్రో | పులు తిఁగ మెడనూలు
 కుంతికంటు సర పెణి | గుండ్ల పేరు
 సరిగముక్కర బబన్న | సరకు నుత్తరండాలు
 కంకణంబులుత్తు | కడియములును
 తే|| సందిదండలు నొడ్డాణ | మందమైన
 ముద్రకలు హంసకంబులు | మ్రోయుగజ్జే
 లలరు బొబ్బిలి కాయలు | గిలుకుమట్టై
 లాదియగు సొమ్ము చాల్చి య | య్యబల మెరయ
 (హంసవింశతి 2 ఆ 190)

నీ|| రతనంబు కీల్లడ | రహికోప్పగొలుసులు
 శశిపువ్వరాగిడి | చంద్రవంక
 పాపిటబిందీలు | పచ్చబొట్టు హారంగు
 కమ్మలు బవిరెలు | గుమ్మటిలు
 బొగడలు ముత్తియం | పుమెఱుంగు ముక్కర
 పగడాల పేరులు | జిగిపెఱుంగు
 బాజుబొందులు జిల్గు | పలకీల్గుడెంబు పో
 చీలు బటువు లుంగ | రాలు చిన్ని

తే|| గంటలొడ్డాణ మందియల్ | గజ్జెలండ
 మైనమట్టెలు పిల్లేండ్లు | నాది గాఁగఁ
 దొడవులెత్తను మైనిండఁ | దొడిగి దర్ప
 ణమునఁదన నీడఁజూచియా | నందమంది

(శకుంతలా పరిణయము. ప|| వేం|| 3 ఆ)

నేదునూరి గంగాధరంగారి రచనలు

అచ్చు అయినవి

వేమన పద్యములు (5,000 పద్యములు)
పండుగలు - పరమార్థాలు
సెలయేరు (ద్వితీయ కూర్పు)
గీతార్థసారము (స్త్రీల పాట)
ఆటలు - పాటలు (జాతీయక్రీడలు)
నెహ్రూ 9 పూర్ణ చరిత్ర (బుర్రకథ)
పసిడి పలుకులు (సామెతలు, జాతీయాలు వ.)
మిన్నేరు (జానపదగేయరత్నావళి)

అచ్చునకు సిద్ధపరచినవి

సంకలనము

స్వరచనాలు

మున్నీరు

బాలానందరామాయణం

(జానపదగేయరత్నాకరం)

(బాలసాహిత్యం)

సెలయేరు (ద్వితీయ కూర్పు)

పూతగౌతమి

జానపద కళాఖండస్వరూపాలు

(గోదావరి తీరక్షేత్రాలు)

జానపద కథలూ-గాథలూ

విజ్ఞాన విపంచి

కలాప కల్పవల్లి

(ప్రాచీనవిషయాల పరమార్థాలు)

మువ్వగోపాల ముద్రాంకిత పదాలు

గంగాధర - రచనలు

శృంగార పదాలు

(వివిధ విషయాలమీద వివిధ రచనలు)

పదాలు - పదకర్తలు

సంప్రదాయక విజ్ఞానం

ప్రాచీన పద్య రత్నాకరము

అపురూప పద్య రత్నావళి

వేమన పద్య పరమార్థాలు

శృంగార పద్యాలు

జీవద్భాషా నిఘంటువు

(వాడుకమాటల డిక్షనరీ)